

Irak'a ambargo ne getirir, ne götürür?

Sami Uslu 2007.11.07

Milli Güvenlik Kurulu, Kuzey Irak'a ambargo uygulanması ve ekonomik alanda Irak'ın tecrit edilmesi hususunda tavsiye kararı aldı. Bu bağlamda, verilen elektriğin kesilmesi, Habur Sınır Kapısı'nın kapatılması, Türk müteşebbislerin bölgedeki yatırımlarının durdurulması gündemde.

En baştan söyleyeyim ki, Irak'a ticaret ambargosu, her yönüyle bir hata olacaktır. Çünkü, ticaret ne bir sadaka, ne bahşış ne de lütuf veya ihsandır. Ticaret en basit tanımla, bir değiş tokuştur. Mübadele konusu genellikle para ile mal veya hizmettir. Bazen mal ile mal, mal ile hizmet veya hizmet ile hizmet takas edilir. Farklı tarifleri olsa da, ticaret mutlaka iki şeyin taraflar arasında alınıp verilmesidir.

Uygarlık ticaret sayesinde meydana gelmiştir ve uygarlığın sürmesi ticaretin devamına bağlıdır. Bunun sebebi pek basit; bugüne kadar hiçbir ülke veya devlet kendisinin ve halkının gereksindiği mal ve hizmetlerin hepsini üretemedi ve üretemez de. Dünya tarihinde bunun tek bir istisnası dahi yoktur. Öyleyse, ticaret uluslararası ilişkilerde en kaçınılmaz, en yararlı münasebet biçimidir. Arap kültüründe ticaretin kutsal sayılması işte bundandır. Ticarete satıcı konumundaki şahıs, şirket veya ülkeler, ihtiyacın üzerindeki üretimini satar. Alıcı ise, yeteri kadar sahip olmadığı malları para karşılığında satın alır. Nitekim, Türkiye Irak'tan ihtiyacı olan petrolü alırken, bu ülkeye onların ihtiyacı olan tüketim maddeleri satıyor. Ambargo ise, ticaretin engellenmesine yol açan negatif bir tavidir. Esas olarak, ambargo, bir ülke veya çok sayıda ülke tarafından başka bir ülkeye uygulanan kısıtlamalardır. Amaç, hedef alınan ülkenin istenilen bir davranışta bulunmasını sağlamak veya belli bir davranışta bulunmasını engellemektir. Ambargolar uluslararası ilişkilerde savaş ile barış arasında bir yerdedir. Savaş kadar ağır değildir, ama diplomasinin her türlüşünden serttir. Ambargoların geçmişi çok eskiye dayanır. İlk ambargo Yunan şehir devletlerinden Atina tarafından düşmanlarına uygulanmış ve hasımlarından çok Atina'ya zarar vermiştir. 1974 Kıbrıs Harekati'nden dolayı, ABD, ülkemize tarihin belki de en acımasız, en haksız ambargosunu reva görerek, silah satışını durdurdu. Ama, devletimiz bundan gereken dersi çıkararak, hemen ulusal silah sanayiini geliştirmeye koyuldu. 1980'lerde konsolosluk personelinin rehin alınması üzerine; ABD İran üzerine geniş kapsamlı bir ekonomik ve siyasi ambargo başlattıysa da, daha sonra İran'a el altından silah satışı yaparak ambargoyu bizzat kendisi kırdı. Acaba, Türkiye'nin Kuzey Irak'a tatbik edeceği bir ambargo, arzulanan sonuçları verir mi? Bundan çok kuşkuluyum, çünkü...

Ambargonun başarı şansı, büyük ölçüde katılımcı ülkelerin sayısına bağlıdır. Uluslararası camianın ortaklaşa uyguladığı bir ambargo, doğallıkla daha etkilidir. Bunun örneği Afganistan'ı işgal eden Sovyetler Birliği'ne uygulanan kısıtlamalardır ki, Sovyetler'in Afganistan'da yenilgiye uğramasında başlıca amil olmuştur. Türkiye'nin ambargosu ise, sadece kendisi tarafından uygulanacağından etkisi ancak sınırlı olabilir. Öte yandan, ambargo sebebiyle Doğu ve Güneydoğulu vatandaşlarımızın ekonomik zarar görmesi kesindir. Yani, PKK meselesinde ABD için kendi ayağına kurşun sıkıyor, diyen Türkiye aynı hatayı kendisi yapmış olacaktır. Zaten, günümüzde alternatifsizlik diye bir mefhum kalmadı. Şöyle ki; küresel ortamda dağıtım kanalları çok çeşitlenmiş, aynı malı satan binlerce üretici ve pazarlamacı ortaya çıkmıştır. İlaveten, her çeşit malı dünyanın her yerine herkesten daha ucuza göndermek için fırsat kollayan Çin'in amansız rekabeti ortada. Nihayet, Irak'a yapacağımız bir ambargonun en büyük muhtemel sakıncası, hedef aldığı Irak'ın nankör ve basiretsiz yöneticilerine hiç dokunmaması, fakat sınırın iki yakasında yaşayan ve birisi vatandaşlarımız, diğeri akrabalarımız, kardeşlerimiz dediğimiz insanları maddeten ve manen kayba uğratmasıdır.

Hata yapmanın ağır maliyetlere yol açabileceği şu kritik günlerde, diplomasiye son vermek anlamına gelen ambargo gibi kararları farklı yönleriyle ve iki kez düşünmeliyiz.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Durgunlukta kim ne yapmalı?

Sami Uslu 2008.01.23

Hayatta hiçbir şey sürekli değildir. 2000 yılından bu yana devam etmekte olan yükselme ve büyüme konjonktürü eninde sonunda bitecekti. Nitekim, durgunluk (resesyon) emaresi dünyanın her yerine sirayet ettiğine göre yolun sonuna geldik demektir.

Teknik olarak durgunluk, gayri safi reel yurtiçi hasıladada (GSYH) arka arkaya en az iki çeyrek yıl süren negatif büyüme olarak tanımlanır. Tezahürü ekonominin yavaşlaması, tüketimin ciddi oranda gerilemesi, şirketlerin daha az kazanıp, çalışanına daha az ücret ödemesi ve işsizliğin yükselmesidir. Aslında, iki çeyrek dönem art arda küçülme ekonomilerde henüz yaşanmadı. Ama, piyasalardaki isteksizlik göstergelere yansıdı ve günlük hayatta gözle görülür hale geldi. Ayrıca, herkes bu konuda o kadar hemfikir ki, durgunluğa girilmesi artık kaçınılmaz. Merak konusu sadece, durgunluğun hafif mi seyredeceği, yoksa bayır aşağı hızlı bir düşüş mü olacağı.

Elle gelen düşün bayram misali, resesyondan kaçış olmadığına göre, kişi veya kurum olarak içinde bulunduğumuz konuma göre neler yapmamız gerektiğini salim kafayla bir toparlamak iyi fikir olabilir.

İlk işlerden birisi olarak, kişisel harcamalarınızı agresif biçimde kısıtlayın. Bu bağlamda, cüzdandaki kredi kartı sayısını teke indirin. Bizden daha müreffeh yaşayan komşu veya dostlarla yarışmaya kalkmayın. Şirketler de giderlerini minimuma indirmeli. Bu meyanda, elemanlar fuzuli istihdam edildikleri departmanlardan, personel eksiği olan departmanlara kaydırılmalı. Tam zamanlı çalışma yerine, part-time tercih edilmeli. Seyahat, ağırlama, haberleşme gibi gider kalemleri yakından izlenmeli.

Kişi veya şirket olarak, yeni borç almak bir yana, mevcut kısa vadeli borçlarınızı temizlemeye, olmuyorsa en aza indirmeye gayret edin. Durgunluk ve kriz devrelerinde bankaların çok rijitleşebileceğini hatırlayın. Yani, faizli banka borçlarınızı kapatın.

Mümkün olduğu kadar, işinizde vazgeçilmez adam olmaya çalışın. Bunun için, kendinizi geliştirin, mesleki eğitiminizi ihmal etmeyin. İşyerinde pasif tutum takınmayın, çok sessiz kalmayın, abartmamak koşuluyla patron ve yöneticilere varlığını belli edin.

Durgunluğun en dramatik yönü çalışanların işsiz kalabilmesidir. İşten gönderilmeniz halinde, para kazanmadan kaç ay dayanabileceğinizi şimdiden hesaplayın. Kötü günler için bir kenarda kara gün akçeniz yoksa, vakit varken, hemen birikime başlayın. Şirketlerinizi likit tutun. Sıfır stok, tam zamanında üretim gibi çağdaş yönetim tekniklerini uygulamanın tam zamanıdır.

Şayet, özellikle ailede çalışan ve gelir elde eden tek kişiyse, mevcut işiniz dışında, yeni kazanç kapıları arayın. Hafta sonu veya mesai saatlerinden sonra aşırı zorlamadan ilave gelir sağlayacak bir meşgale size ve ailenize güven verir.

Borsada yatırımcısı iseniz, kâr realizasyonu için hiç gecikmeyin. Riski minimize etmek için portföyünüzü çeşitlendirin. Amerikan şirketlerinin hisse senetlerinden çıkın, finans sektörü ve perakende kâğıtlarından uzak

durun. İhtiyaç maddeleri ve bakkaliye malları satan firmalar durgunluk ortamında nispeten daha uygundur.

Belli ki, 2008 satıcıların değil, alıcıların yılı olacak. Firma veya şahıs olarak, biraz oportünist davranmak pahasına ayağınıza kadar gelebilecek cazip alım fırsatlarını değerlendirin. Unutmayın, durgunlukta, nakit kıymetlenir, mal ve mülk değer yitirir. Konut almak için en iyi zaman resesyon dönemidir. Ama, ısrarla kelepirci peşinde koşarsanız, güzel fırsatları heba edebilirsiniz.

Eşiniz, çocuklarınız ve ahablarınızla münasebetlerinizi geliştirin. Aileniz ve dostlarınızla gerginliğe yol açacak söz ve davranışlardan mutlaka kaçınin. Zor zamanlarda yuvanızın sıcaklığı ve arkadaşlarınızın manevi desteği sayesinde daha az stresli günler yaşarsınız. Acizane bir tavsiye de ekonomi yazar ve yorumcusu dostlara; durgunluk zamanlarında daha ziyade bu konuyu ele alan yazılar yazın. Çünkü, iş ve maişet derdine düşen insanların başka meselelere ilgi duyması zor olur.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Bankacılarla devletin buluşması

Sami Uslu 2008.01.30

Sektör toplantılarının altıncısı finans alanında geçen cuma günü Zaman Gazetesi'nin kendi tesisinde kusursuz bir organizasyonla gerçekleşti.

Kamuyu temsilen konuşan ekonominin koordinasyonundan sorumlu Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Nazım Ekren, bankacılıkla ilgili ve özellikle son global türbülansa (çalkantı) yönelik doğru önlemlerin alınabilmesi için sektör ile kamu otoritesinin birbirini doğru anlaması ve ortak fikir oluşturmalarının yararını anlattı. Başbakan Yardımcısı, AK Parti iktidarı boyunca bankacılıkta hep olumlu gelişmeler yaşandığını, hükümet olarak bunu sürdürmeye kararlı olduklarını vurguladı. Örnek olarak, bankalar bilançosunda yer alan krediler kaleminde kamuya verilen borçların nisbi ağırlığının özel sektör plasmanları lehine azaldığını hatırlattı.

Türkiye Bankalar Birliği Başkanı sıfatıyla söz alan İş Bankası Genel Müdürü Ersin Özince ise 'deli dumrul vergisi' olarak tanımladığı Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi'nden (BSMV) yakındı. İlgili yasaya göre, BSMV matrahı doğması için bankanın herhangi bir tür işlem yapması yeterli. Ama işlemten dolayı banka kasasına para girmesi şart değil. Mesela, açılan kredi nedeniyle tahakkuk eden faiz ilgili hesaplara intikal ettirilir. Faiz tutarı müşteriden tahsil edilemezse bile, hesaplanan BSMV vergi dairesine mecburen yatırılır. İşte, köprüyü geçenden beş kuruş, geçmeyenden on kuruş alan deli dumrul ile BSMV uygulaması arasındaki benzerlik bu noktada. Ancak, Özince, Maliye'nin yıllık 3 milyar Yeni Türk Lirası tutarındaki bir gelirden vazgeçmesinin zorluğunu da kabul etti. Devletin vergi bakımından sektöre fazla yüklenmesi ve yasal kısıtlamalar nedeniyle, bazı müşterilerin gayrinakdi kredileri (akreditif ve teminat mektubu) yurtdışı bankalardan temin ettiğini ve komisyonlu iş kaybına uğradıklarını ifade etti. Başkan ayrıca sektörde ortalama risk/sermaye oranının yüzde 20 gibi aşırı bir düzeyde bulunduğunu, bu yüzden yabancı yatırımcının Türkiye'deki bir banka yatırımı için başka ülkelere göre daha fazla sermaye yatırmak ve kullanmak zorunda kaldığını söyledi.

Katılım Bankaları Birliği Genel Sekreteri Osman Akyüz de mevzuat gereği hem genel likidite hem de döviz likiditesi tuttuklarını beyan ederek, haddinden fazla likit kaldıklarından şikâyet etti. Yapı Kredi Üst Yöneticisi (CEO) Tayfun Bayazıt, yurtdışı temaslarında gözlemlediğine göre, Türkiye'nin gelişmekte olan ülkeler arasında ayrıştırıldığını bildirdi. Bayazıt, hükümetin önceliklerinden kayıt dışıyla mücadelede kredi kartı kullanımının bir numaralı silah olduğunun önemle altını çizdi. Şekerbank Yönetim Kurulu Başkanı Hasan Basri Gökten, gereksiz beyan ve endişelerle krize davetiye çıkarmaktan kaçınmanın yararından bahsetti. Akbank Genel Müdür

Yardımcısı Hayri Çulhacı, ABD'de resesyonun fiilen başladığını, bunun Avrupa'ya sıçramasının kaçınılmaz olduğunu, Türkiye olarak tedbirlerimizi bu gerçek ışığında belirlememizin isabetli olacağını savundu. Diğer sektör temsilcileri müştereken vergilerin Batı ülkelerine göre yüksek olduğu ve bu yüzden rekabette zorlandıkları hususunda uyarıda bulundular. Global finans kriziyle ilgili olarak Türkiye'nin bundan etkileneceği, fakat bu etkilenmenin tehlikeli boyutlara varmayacağı yorumunu yaptılar.

Toplantı, ekonomiden sorumlu bakan olarak Nazım Ekren'in bankacılık sektörüne özel ehemmiyet attettiğini, Bankalar Birliği Başkanı Ersin Özince başta olmak üzere, bankaların üst düzey kadrosunun sektörün meselelerine hakimiyetini gözler önüne serdi. Diğer taraftan, ülkemizde finans sektörünün hâlâ bankacılıktan ibaret olduğu, bankacılığın ise yeterli derinliğe hâlâ ulaşamadığı dikkat çeken hususlar arasındaydı.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Faktoring ve faizsiz finansman

Sami Uslu 2008.02.06

Finansal kiralama ile eşzamanlı olarak (1984) ülkemiz finans hayatına katılan enstrümanlardan biri de faktoringdir.

Tanım olarak, her türlü mal ve hizmet satışından doğan, fatura veya fatura yerine geçen belgelere dayalı, vadeli alacakların devir ve temlikli karşılığında sunulan finansman, alacak yönetimi, istihbarat hizmeti ve diğer hizmetlerdir. Faktoringin tipik müşterisi satıcı konumundaki, vadeli mal veya hizmet satan üretim ve pazarlama şirketleridir. Faktöring işlemleri iki türlüdür; birincisi nakdi finansman sağlanmasıdır ki, iki farklı yöntemle yapılır. İlki, doğmuş veya doğacak alacakların faktöre (faktoring şirketi) devredilmesi ve karşılığında avans şeklinde nakit kredi alınmasıdır. Faktoring şirketleri alacakların nakde çevrilmesi dışında da önemli hizmetler verir ve komisyon geliri kazanır. Aslında tarihî olarak, ilk faktoring şirketleri ana kuruluşların denizaşırı ülkelerde komisyon karşılığı çalışan acenteleri idi. Acentenin Fransızca karşılığı 'facteur', İngilizcesi 'factor' sözcüğüdür. Nakdi finansman işlevi faktoring şirketlerinin sonradan üstlendiği görevlerdendir. Hizmetlerden biri alacak yönetimidir ki, değer meydana getiren faaliyetlerdendir. İlaveten, piyasa araştırması, fizibilite raporu hazırlanması, iş planı yapılması, temel analiz ve maliyet hesaplanması gibi işler faktoring hizmetleri kapsamına dahildir.

Faktör, uygulamada finanse ettiği alacakların borçluları (alıcılar) hakkında istihbarat hizmeti verir. Ancak, borçlu istihbaratı krediden bağımsız olarak da sunulabilir. Satıcı firmalar için, muhatap istihbaratı hayati önemi haizdir. Mevcut veya muhtemel borçluların ödeme kabiliyeti, likiditesi vs. hakkında sağlıklı enformasyona sahip satıcı firma, müşteri portföyünün kalitesini yükseltir.

Faktoring türleri arasında vade faktoringi (maturity factoring) kredi içermez. Kredi sigortasına alternatif teşkil eden bir faktoring sistemidir. Tahsilat ve riskin üstlenilmesi hizmetlerinin verilmesi esasına dayanır. Satıcının faktörden avans almadığı ve ödemelerin vade sürelerinin sonunda veya iki taraf arasında anlaşmayla belirlenen tarihlerde yapıldığı bir faktoring türüdür. Vade factoringinde satıcıya nakdi finansman sağlanmaz. Dönüşlü veya dönüşsüz olarak yapılabilir. Dönüşsüz vade factoringinde, borcun ödenmemesi riskini faktoring şirketi üstlenir. Dönüşlüde temerrüt riski satıcı müşteri üzerinde kalır. Faktör satıcı müşterisine alacak hakkını iki şekilde ödeyebilir; fatura tarihinden sonra mutabık kalınan tarihlerde veya her bir borçludan tahsilat yapıldığı günlerde.

Öte yandan, uluslararası faktoring kapsamındaki ithalat faktoringi de faize bulaşılmayan garanti ve tahsilat işlemidir. İthalat faktoringi şöyle işler:

Yerli faktoring kurumunun ihracatçısını bulunduğu yabancı ülkedeki muhabiri Türk ithalatçıya gönderilecek mallar için faktörden ihracatçı firmaya sunmak üzere belli bir limit dahilinde ödeme garantisi ister.

İthalatçı yerli faktörün zaten müşterisi ve tahsis edilen limiti müsait ise, garantiyi hemen verir. İthalatçı müşteri değil veya müşteri olup da limiti müsait değilse, söz konusu şirketin hızlı bir şekilde finansal analiz ve istihbaratını tamamlar, kredi değerliliğini hesaplar ve muhabire olumlu veya olumsuz cevap verir.

İthalatçı firma için muhabir faktöre yönelik olarak garanti limiti tesis edilir veya ek limit verilir. Yabancı faktör, yerli faktörün bu garantisine dayanarak, ihracatçıya vadede mal bedelini kendisinin ödeyeceğini bildirir ve garanti eder.

İhracatçı bu garantiye dayanarak, malını Türkiye'deki ithalatçıya gönderir.

Vadede mal bedeli yerli faktör tarafından muhabir faktöre, onun tarafından da ihracatçıya ödenir.

İhracatçı firma, isterse Türk faktörün garantisini teminat olarak göstererek, ülkesindeki bankalardan nakdi kredi kullanabilir veya faktöre alacaklı olduğu faturaları iskonto ettirebilir. Bu husus ithalatçının dışındadır ve onu ilgilendirmez.

Görüldüğü gibi, uluslararası faktoringde, ithalatçı bankaların ithalat garanti mektubuna benzer bir garanti hizmetini faktoring şirketinden alarak, vadeli mal ithal etme olanağına kavuşur. Bu tür işlemde nakdi kredi ve kredi faizi gibi unsurlar yer almaz.

Uluslararası faktoringde zorunlu olarak, taraflardan biri ithalat faktoringi, diğeri ise ihracat faktoringi hizmetinden yararlanır. Yani, yukarıda açıkladığımız işlemin karşı tarafında ihracatçı ve ihracat faktörü bulunur. İhracatçı da kendisine verilen ödeme garantisiyle yetinir ve alacaklarını iskonto ettirmez veya onları teminat göstererek banka kredisi kullanmaz ise, faizsiz faktoring yapmış olur.

Özetle, faktoring şirketleri; uluslararası faktoring, borçlu istihbaratı, alacak yönetimi, muhasebe gibi komisyon karşılığı icra edilen ve faiz içermeyen ürünleriyle faizsiz finansman yöntemi olarak da müşterilerine çok yararlı olabilir ve faizsiz finans konusunda önemli bir adım atabilir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Nükleer enerji meselesi (1)

Sami Uslu 2008.02.13

Atomlar, kainattaki canlı cansız tüm nesnelerin yapı taşlarıdır. Eski Yunanlılar iki bin yıl öncesinden atomu biliyor; ama onu maddenin en küçük biçimi sanıyordu.

Halbuki, atomlar daha küçük partiküllerden meydana gelir. Bunlar, protonlardan oluşan bir çekirdek, nötronlar ve onların etrafında, (dünyanın güneşin etrafında döndüğü gibi) dönen elektronlardır.

Atomu ve parçalarını bir arada tutan bağlarda müthiş bir enerji bulunur. İşte, nükleer enerji bu bağın koparılmasıyla yani atomun parçalanmasıyla çekirdek kısmından ortaya çıkan, atomun içinde adeta tutsak bulunan enerjidir. Bu noktada enerjiyi tanımlayalım. Enerji, bir cisim ya da sistemin iş yapabilme yeteneği

anlamındadır. Canlı veya cansız bir madde hareket edebiliyorsa onda enerji var demektir. Enerjinin iki türü vardır. Kinetik enerji, hareket eden cisimlerin sahip olduğu enerji şeklidir. Mesela, yukarı fırlatılan bir taş belirli bir kinetik enerjiye sahiptir. Yukarı hareketi sırasında hızı düştüğünden kinetik enerjisi azalır, ancak yükseklik kazandığından potansiyel enerjisi artar.

Einstein'a göre, madde yoğunlaşmış bir enerjidir, enerji maddeye, madde de enerjiye aşağıdaki denklem çerçevesinde dönüşebilir.

$$E = m \times c^2$$

Denkleme göre; E (enerji) eşittir m (kütle) çarpı c ışık hızının karesi. Bilim adamları, Einstein'ın bu meşhur denklemini atom enerjisini serbest bırakmak ve atom bombası imal etmek için anahtar olarak kullandılar.

Nükleer enerji, ilk kez 1896 yılında Fransız Henri Becquerel tarafından keşfedildi. Nükleer enerji, adeta siyacı gibidir; kurşunu altına dönüştürebilir veya bir atomu başka bir atoma çevirebilir. Atomun parçalanmasıyla nükleer enerjinin elde edilmesi iki yöntemle mümkün olur. Birincisi olan füzyon (fusion) yönteminde, iki atom çekirdeği birleşerek daha ağır bir çekirdek oluşturur. Doğada, güneş nükleer füzyon vasıtasıyla hidrojen atomlarını helyum atomuna çevirir. Böylece, güneşin ısı, ışık ve radyasyon salmasına neden olur. Füzyon reaksiyonunda ortaya çıkan diğer unsur ise enerjidir.

Bilim adamları, elektrik üretmek üzere füzyon reaktörü yapmaya çalışıyor. Fakat, sınırlı bir alanda, reaksiyonu kontrol etmek hususunda henüz başarı sağlayamadılar. Füzyonun üstün tarafı, fizyona göre daha az radyoaktif madde meydana getirmesidir. Diğer yöntem ise fizyondur (fission) ki bir ağır atom çekirdeğinin, iki hafif atom çekirdeğine parçalanıp bölünmesi işlemidir. Fizyon, çekirdek parçalanması anlamını taşır. Bir atom tesisi dahilindeki reaktörde uranyum atomları kontrollü bir zincirleme reaksiyonda parçalanır. Fizyon sonucunda ortaya; orta ağırlıkta iki çekirdekten başka, gama ışınları ve nötrinolar çıkar ki, bunlara fizyon ürünü denir. Atomun parçalanabilirliği büyük İslam bilim adamı Ömer Hayyam tarafından daha 11. asırda ispatlanmıştır. Fizyon deneysel olarak ilk kez, 1934 yılında, Enrico Ferm tarafından başarıldı.

Fizyon, reaktör içinde ısı meydana getirir. Bu ısı, suyu buharlaştırır. Buhar, büyük türbin kanatlarını döndürür. Bu esnada jeneratör çalışarak elektrik üretir. Daha sonra, buhar suya dönüşür ve soğutucu kulede soğutulur. Bu su tekrar kullanılabilir. Nükleer enerji, kontrollü bir nükleer zincir reaksiyonu ile üretilir ve bunun meydana getirdiği ısı suyun kaynatılmasında, buhar elde edilmesinde ve bir buharlı türbinin harekete geçirilmesinde kullanılır.

Eğer zincir reaksiyonu kontrol edilemezse teorik olarak atom bombası ortaya çıkabilir. Fakat atom bombalarında, hassas ölçüler içindeki kütle ve saf uranyum-235 veya plutonium parçaları büyük bir güç kullanımıyla bir araya getirilmeli ve bir arada tutulmalıdır. Reaktör aynı zamanda radyoaktif madde oluşturur ki; serbest kaldığında insanlara zarar verebilir. Bu sebeple katı vaziyette tutulmalıdır. Dünyada nükleer gücü ilk geliştiren kuruluş olan ABD donanması, nükleer enerjiyi denizaltı ve savaş uçaklarını ateşlemede kullandı.

Devamı kısmetse izleyen yazıda...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Şirketler için bütçe neden çok önemlidir?

Bütçe; günlük hayatta çok sık geçen ve adeta sınırsız bir uygulama alanı olan mikro ekonomiye (işletmecilik) dair bir deyimdir. Ekonomide, toplumda her birim bütçe gerçeğiyle karşı karşıyadır.

Çünkü, sadece devlet ve şirketler değil, kişiler, aileler, hayır kurumları da ihtiyaçlarını nasıl ve nereden karşılayacaklarını bilmek zorundadır. Kelimenin anlamını hiç bilmeyenler dahi, farkında olmadan bütçeleme ilkelerine az çok uyarlar. Mesela, bir hane halkı, maaş, ücret gibi gelir kaynakları ile kira, mutfak, eğitim gibi masraflarını hesaplar, nakit girişleri ile nakit çıkışlarını dengeler, yani bir bütçe yapar ve uygular. Buna mukabil, kâr amacı güden bir işletme, faaliyet giderlerini karşılamakla yetinmez, aynı zamanda belli oranda kâr etmeyi de arzular. İşte, bütçe, bütün bunları sağlayacak en iyi enstrümandır.

Bütçe, planlama kavramıyla çok yakından ilgilidir; plan yapılacak işleri ortaya koyar, bütçe ise söz konusu işlerin ne kadar parayla gerçekleştirileceğini ve bu paranın hangi faaliyetlerden temin edileceğini gösterir. Başka bir deyişle, bütçe işletme faaliyetlerinin hepsini kavrayan ve para cinsinden ifade edilen bir plandır.

Şirketlerde bütçe verilerini toplamak muhasebe ve finans departmanının görevidir. Ama bugün gelişmiş bilgisayar yazılımları bütçe hazırlanmasında en büyük yardımcı unsurdur. Gelişmiş programlar sayesinde üretilen her mal ve hizmetle ilgili, her çalışandan gelir ve masraf tahminlerinin alınması mümkün oluyor.

Bütçe, çağdaş şirketin üst yapısını oluşturan temel uğraşlardan biridir ve önemli sonuçlar getirir ki, başlıcası işletme faaliyetleri arasında işbirliği sağlamasıdır. Mesela, satış ve pazarlama satış tahmininde bulunurken, ne miktarda mal veya hizmet üreteceğini üretim departmanına sorar. Öte yandan, üretimin sınırını, satış ve pazarlama çizer; çünkü bir işletme ancak satış ve pazarlamanın satabileceği kadar üretebilir. Üretim departmanının gerçekleştireceği, satış ve pazarlamanın satacağı üretime ait hammadde, işletme malzemesi, işçilik gibi harcamaların iç veya dış kaynaklardan eksiksiz olarak ve tam zamanında hazır edilmesi ise finans bölümünün görevidir. Bütçe sayesinde, işletmenin makine, işçi, hammadde ve diğer olanakların en idareli şekilde kullanılmasının önemi ortaya çıkar. Bütçe çalışmaları vesilesiyle, işletmenin bütününe dair meseleler konuşulup, tartışılır. Bir şirketin kurumsallaşma aşamasına ulaşması sürecinde kolektif ruhun önemi malumdur.

Bütçe yapılırken, sadece işletme içi faktörler değil, dışsal faktörler de nazara alınmalıdır. Özellikle küreselleşmenin giderek ağırlığını hissettirdiği günümüzde, uluslararası piyasalarda cereyan eden, kontrolümüz haricindeki faktörler sağlıklı şekilde izlenmeli ve değerlendirilmelidir.

Bütçe çalışması neticesinde, bazen bir iş başlamadan bırakılır. İlk ağızda yöneticilere cazip görünen bazı işlerin getirisinden çok götürüsünün olduğu, ancak bütçesi yapıldıktan sonra anlaşılır. Böylece, kıt kaynakların israf edilmesi en başından önlenmiş olur.

Bütçe, bir bakıma, üst yönetimin gelecek döneme ait iddiasını ifade eder. Mali döneme girildiğinde, bütçedeki rakamlarla gerçekleşen rakamlar mutlaka kıyaslanmalıdır. Şayet, fiili rakamlar bütçelenen rakamlarla aynı veya onlara çok yakın ise bu, işlerin planlandığı gibi yürütüldüğü anlamına gelir. Yani, yönetim işini iyi biliyor ve iddiasını hayata geçirmeyi başarıyor demektir.

Fakat, rakamlar arasında çok fark var ise bu durum, şirketin planlama ve kontrolünde zaafı bulunduğu, yöneticilerin işine hakim olamadıkları, önlerini göremedikleri, sağlıklı bütçe yapamadıkları veya bütçenin önemini idrak edemedikleri biçiminde yorumlara neden olabilir.

Özetle, bütçe şirket çalışmalarının önce planlanmasını, sonra kontrolünü sağlayan, faaliyetlerde keyfiliği engelleyen, gelirlere hedef getiren, harcamaları sınırlayan kurumsal bir enstrümandır.

Krizi, amacından sapan kurumlar çıkarıyor

Sami Uslu 2008.03.12

Yabancı basında global mortgage krizindeki toplam zararın 215 milyar dolara ulaştığı ve bu rakamın açıklanacak bilançolarla birlikte daha da büyüyeceği bildiriliyor.

Yaşanmakta olan krizi yorumlama babında, ihmal edilen klasik ilkelerin rolüne 'eski değerlerin intikamı' başlıklı yazımızda değinmiştik. Sağlam ilkelerin göz ardı edilmesine ek olarak, söz konusu ihmali gösteren finans kurumlarının şirazesinden çıkan faaliyetlerini son krizin nedeni olarak görüyoruz. Şöyle ki;

Ticari bankalar kamusal amaçlı ve imtiyazlı kuruluşlar olup, görevleri halktan mevduat toplamak ve bu kaynağı kredi biçiminde iş hayatına dağıtmaktır. Böylece, kendiliğinden krediye dönüşmesi imkansız bulunan küçük tasarrufları ekonominin emrine sunar ve ülke kalkınmasına katkıda bulunur. Kısaca, bankaların varlık nedeni, ticaret ve sanayi şirketleridir. İzmir İktisat Kongresi'nde, zamanın ticaret ve sanayi erbabının, devlet yöneticilerinden, kendilerine kredileriyle destek çıkacak bir özel banka kurulmasını talep etmelerinin tek nedeni budur.

Ancak, uygulamaya baktığımızda, bankaların başkaları için değil, büyük ölçüde kendileri için çalıştıklarını görüyoruz. Global bankaların medyaya yansıyan sorunları, dünyadaki pazar paylarını artırmak, birleşme ve satın almalar yoluyla küresel konumlarını güçlendirmek olarak görünüyor. Özellikle, yöneticilerin kendi hataları yüzünden zora düşen bankalarını, bir yerlerden kredi bulup satın almaları veya bir art niyetli yatırımcı grubunun borsa oyunları ile hedef bankanın hissedar ve yöneticilerinin arzusu hilafına söz konusu bankanın paylarını ele geçirmesi tamamen bankanın kendi içine dönük işlemleri oluşturur. Bunların hiçbirinin bankaların yasalarda yer alan kuruluş amacıyla, gerçek misyonlarıyla uzaktan yakından alakası yoktur. Özellikle, ABD'de bankaların hiç de toplumsal ve kamusal olmayan bu tür çalışmaları ekonomi hayatının en popüler ve yaygın faaliyetleri arasındadır. Kağıt üzerinde, nihai hedefi tüccar ve sanayiciyi kalkındırmak olan bankaların bu işi ikinci plana attıkları açıkça ortada.

Öte yandan, uluslararası bankaların kârlılık meselesini de fazlaca abarttıklarına şahit oluyoruz. Şöyle ki, ne olursa olsun azami kâr yaklaşımı bu kuruluşların başkalarına hizmet etme arzusunu gölgeliyor. Şirketlere işletme sermayesi takviyesi başta olmak üzere, çeşitli ürün ve hizmetler sunan bankaların geliri, hitap ettiği şirketlerin giderini oluşturur. Bu nedenle, bankaların kâr peşinde koşmaları reel sektör şirketlerine karşı sorumluluklarını unutturacak şiddette olmamalıdır. Fakat, dünya bankacılığının kârlılığa aşırı öncelik verdiği bir vakıa.

Finans kapitali temsil eden kuruluşlardan biri olup, son krize bankalarla beraber katkısı olan bir diğer mali kuruluş hedge fonlardır. Hedge kelimesi, ekili alanı çitle çevirmek veya muhtemel zarar-ziyana karşı önlem almak anlamlarını taşır. Nitekim, bunların başlangıçtaki amacı dış ticaretten doğan risklere karşı ithalat ve ihracatçıları korumaktı. Ama, zamanla, hedge fonlar bu masum amaçlarından tamamen saptılar ve her türlü mali aracın aşırı kâr hedefiyle alınıp satıldığı spekülasyon merkezleri haline geldiler. Bu hırsla da içeriğinde mortgage kredileri bulunan menkul değerlere adeta saldırdılar. Sonuç malum...

Özellikle çalışan kesimin tasarruflarını en az riskle, enflasyona yenik düşmemek üzere, kuruluşa işleyen yatırım fonları da kendilerine güvenen katılımcıların paralarını çok yüksek getirili olmasa da sağlam kağıtlara yatırması gerekir. Bunun yerine, hiçbir araştırma yapmaksızın mortgage işlemlerine dayanan tahvillere yatırım yapılması,

bedelini katılımcıların ödediği büyük bir hataydı. Doğrusu, katılımcılara ve topluma karşı sorumluluğun yerini fon yöneticileri arasındaki kırıcı rekabetin aldığı yatırım fonlarının sonunda böyle bir zillate düşmesi sürpriz değil.

Özetle, amacından sapıp, kendi kendine misyon uyduran finans kurumları bu haliyle yaşanan krizin müsebbibi olduğu gibi, gelecekteki başka krizlerin de habercisidir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Ülkeye hizmet cezasız kalmaz mı?

Sami Uslu 2008.03.19

Beş yılı aşkın süredir iktidarda bulunan AK Parti, bu süre zarfında milletimize çok sayıda ve çok büyük hizmetler verdi. Bunlardan bir tanesi bile, başka bir hükümetin beş yıllık dönemini doldurmaya yetebilirdi.

Bazen, birçoğumuz "bugüne kadar gelip geçen 57 hükümet hiçbir şey yapmamış" demekten kendimizi alıkoyamadık. Görev süresince, AK Parti, olağanüstü icraatları o kadar art arda sıraladı ki, sonunda en çarpıcı başarıları dahi gözümüze alelaide olaylar gibi görünmeye başladı. Ama, şimdi Yargıtay Başsavcısı'nın tarihî sürpriziyle kapatılma tehlikesine maruz bulunan bu partinin, Türkiye için ne anlam ifade ettiğini hatırlamak ve hatırlatmak ihtiyacını duyuyorum.

Kasım 2002 tarihinde göreve başlayan AK Parti hükümeti, rahmetli Ecevit'in meşhur ettiği deyimle, tam bir enkaz devralmıştı. Ayrıca, AB ilişkilerinde Türkiye, gerçek anlamıyla dibe vurmuş, Avrupa kapısı yüzümüze kapanmıştı. Kıbrıs mevzuunda Yunan-Rum ikilisi bizi masada alt etmişti. Vaziyet vahim, geniş halk kitleleri şaşkın ve ümitsizdi. Aydın takımı ise, fikrî planda çözüm üretmek yerine, birbirinden beter cehennem senaryoları yapmakla meşguldü. Ülkemiz bir yandan, hiper aşamasına merdiven dayamış olan enflasyonla mücadele etmek zorunda, diğer yandan da yüksek bir büyüme oranı gerçekleştirerek, önce krizden dolayı yaşanan küçülmeyi telafi etmek, sonra da pastayı olabildiğince büyütme mecburiyetindeydi. Halbuki, bizim ekonomi tarihimizde böyle bir olay yaşanmamış, ülkemiz hep enflasyon ve büyüme ikilemi içinde gidip gelmişti.

Hayrettir ki, durumun vahametine rağmen, Recep Tayyip Erdoğan'ın kaptanlığındaki iktidar inanılmaz, hatta anlaşılabilir bir özgüvenle kolları sıvadı ve çalışmalara başladı. Enflasyon hızla geriletilirken, sürekli ve yüksek bir büyüme temposuna girildi. Kişi başına ortalama milli gelir, geçmiş hükümetlerin mirası olan 2.500 dolarlık hicap verici düzeyinden bugünkü yaklaşık 8 bin dolarlık insanı büyük hülyalara sevk eden seviyesine getirildi. Enflasyon, hiç kimsenin tahmin veya tasavvur etmediği şekilde tek haneli rakama indi.

Özelleştirme gelirleri, AK Parti'den evvel yabancı danışmanlara ödenen parayı bile karşılamıyordu. Beş yılda bu alanda tahminlerin fevkinde merhaleler kaydedildi. Hem devlet kasasına para girdi, hem de piyasa ekonomisi güçlendirildi. Yılda zar zor bir milyar dolarlık yabancı sermaye girişiyle yetinirken, bu rakam birkaç senede 20 milyar dolara çıkartıldı.

Dünyanın en ucuz, en istikrarsız ve en itibarsız banknotu olan Türk Lirası, muhteşem bir operasyonla altı tane sıfırından kurtarıldı: Yeni Türk Lirası adıyla ve uluslararası itibarıyla piyasaya sürüldü. Dolar karşısında hep gerilemesi adeta tabiat kanunu haline gelmiş olan paramız, kısa zamanda bölgesel bir değer ölçüsü oldu. İhracat, devalüasyon sayesinde değil, değerlendirilen YTL'ye rağmen, 31 milyar dolarlık bir hacimden 110 milyar dolara çıktı, yeni rekorlara doğru çıkışını aynı hızla sürdürüyor. Sınır ticareti canlandırıldı, dış satımımız ülke ve madde bazında çeşitlendirildi. Turizmde Türkiye ismi, en büyük dünya markaları arasına girdi.

İç ve dış siyasette de AK Parti, zirvede başarılar gösterdi. Demokratikleşme paketlerini sabırlı ve özenli politikayla bir bir Meclis'ten geçirdi. AB'nin bütün ikiyüzlülüğüne rağmen, akıllı, rasyonel ve pragmatik bir yol izleyerek, Kıbrıs ihtilafında ülkemiz için bugüne kadarki en iyi pozisyonu elde etti.

Kabul etmek gerekir ki, halkımız AK Parti'nin çalışmalarını layıkıyla değerlendirmekten hiç geri kalmadı ve bu partiye dünyada nadiren rastlanacak kadar parlak seçim zaferleri kazandırdı. Fakat, ortada AK Parti başarılarının başka bir sonucu daha bulunuyor. O da, bürokrasi, basın ve muhalefet kanadının AK Parti'yi eşsiz hizmetlerinden dolayı cezalandırmak arzusu. Artık, bu kesimlerin ilahi adalet karşısında nasıl ve ne kadar direnebileceğini hep beraber izleyeceğiz.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Fakirlik azalıyor tasarrufu unuttuk

Sami Uslu 2008.03.26

TÜSİAD ile Merkez Bankası tarafından müştereken hazırlanan "İşgücü, Gelir, Harcama ve Yoksulluk Açısından Türkiye'de Hanehalkı" raporu kamuoyuna açıklandı.

Rapordaki rakamlardan açıkça görülüyor ki, Türkiye'de yoksulluk hem de ciddi olarak gerilemiş. Nitekim, 2002 itibarıyla fakirlik çeken hanehalkı sayısı tam 3 milyon 693 bin iken, 2006'da 2 milyon 473 bine düşmüş. Yoksul fert sayısındaki azalış daha da çarpıcı. Aramızdaki fakirlerin sayısı 2002'de 18 milyon 411 bin iken, 2006'da 12 milyon 930 bine kadar inmiş. Çalışan nüfus içinde yoksulların oranı yüzde 25 iken, yüzde 15'e gerilemiş. Ücretli ve maaşlı kesimde her 100 kişiden 14'ü fakir iken, bu sayı 6'ya inmiş. Yevmiyeli çalışan vatandaşlarımızdan ortalama olarak, her 100 tanesinden 45'i yoksulluk sınırındayken, 2005'te bu rakam 28 olmuş. Başka bir olumlu gelişme de gelir dağılımındaki iyileşme.

Birkaç kısa seneye sığan bu ilerleme çok sevindirici ve umut verici. Belli ki, fakirliğe sıkı bir darbe indirilmiş; bu trend sürerse 4-5 yıl sonra yoksulluğun beli kırılacak gibi görünüyor. Fakat, raporun bazı bulguları oldukça düşündürücü. Mesela, hanehalkının tasarruf eğilimi zayıflamış. Bu bağlamda, 2002-2004 döneminde ortalama tasarruf eğilimi yaklaşık yüzde 17 iken, 2005'te tüketim harcamalarındaki hızlı artışın etkisiyle yüzde 10 seviyesine gerilemiş. Bunun neticesinde, birinci ve ikinci yüzde 20'lik gelir dilimlerinde yer alan hanelerin 'negatif tasarruf' eğilimi içinde bulunduğu ortaya çıkıyor. Hanehalkı tasarruflarının asıl belirleyicisi olan en üst gelir grubunda da ortalama tasarruf oranı yüzde 33'lerden 2005'te yüzde 24 civarına gerilemiş. En alt gelir dilimindeki hane halkının durumu ilginç. Şöyle ki:

Ortalama hane geliri 2002 yılındaki 195 YTL'lik seviyesinden sıçrama yaparak 2005'te 367 YTL'ye çıkmış.

2002 yılında da hane halkı gelirinden fazla harcama yapmış. Ancak gider-gelir farkı 2005'te artış gösteriyor.

Hane halkı tüketimi 2005'te dramatik bir yükseliş arz ediyor ve bu tutum masrafların geliri aşmasına neden oluyor.

Nereden bakarsak bakalım, ulusun önemli bir bölümü olarak, daha çok harcıyıp daha az tasarruf ediyoruz. Bunda kredi kartlarının tek başına önemli rol oynadığı tartışılmaz. 25 milyar YTL'yi bulan toplam kredi kartı borcu istatistikleri bozuyor. Ama galiba biz de tasarrufun faziletlerini unutmuşa benziyoruz. Nitekim, tüketim rakamları içinde hizmet ürünlerinin payının artması, paramızı giderek geçim için zorunlu olmayan unsurlara harcadığımızın ispatı.

Düşük gelir gruplarındaki hanehalkının giderlerine göre eksik kalan gelirindeki açığın önemli bir bölümü valilik ve belediyelerin yakacak, yiyecek, eğitim ve kira yardımlarıyla kapanıyor. Basının bir bölümü bu hususu hükümeti kötülemek için kullanmakla meşgul. Eleştirilerin argümanı, halkın sadakaya alıştırılarak bir sadaka ekonomisi kurulması. Böyle bir iddiayı ciddiye almak bile imkânsız. Çünkü, piyasa ekonomisi içinde geçimini temin edemeyen fertlere devletin elini uzatması çağdaş sosyal devletin öncelikli görevlerindendir. Sadaka (ve zekat) ise nispeten varlıklı kişilerden muhtaçlara akan bir ibadettir. Devletin vatandaşına geçimini sağlamada katkıda bulunması dünyanın hiçbir ülkesinde sadaka olarak tanımlanmaz. Bu kafaya göre, tarım sübvansiyonları, yatırım teşvikleri, dul, yetim ve harp malullerine ödenen maaşlar, kısaca devlet bütçesindeki tüm transfer harcamalarını sadaka diye deyimlendirmek gerekir.

Özetle, rapor fakirliğin gerilediğini rakamlarla ispatlayarak, hâlâ yoksulluk çekenler için umut ışığı yakıyor. Ancak, bir yandan da ayağımızı yorganımıza göre uzatmamız konusunda hepimizin kulağı çekiliyor.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

2008, beklendiği gibi kötü geçmeyecek

Sami Uslu 2008.04.02

"Talihsizlikler asla yalnız gelmezler (Misfortunes never come alone)" diyen İngiliz atasözü, maalesef ülkemizin bugünkü durumuna epey uygun düşüyor. Önce global rüzgarlar ters esmeye başladı.

ABD'de inanılmaz gafletlerin neden olduğu mortgage krizi patladı ve adeta bir bilgisayar virüsü gibi hızla dünyaya yayıldı. Reel sektörle ilişkisi kesik zekice kurgulanmış finansal teknikler bu kez terse çalışarak, buhranın çabucak büyümesine ve yayılmasına neden oldu.

Türkiye ise tuhaftır ki, bankacılık ve finans hayatının Batılı ölçülerde derinlik ve genişliğe sahip olmamasından dolayı kriz kurbanları arasına girmedi. Ama, küresel bir sıkıntının bize dokunmayacağını düşünmek pek gerçekçi olmaz. Global gündemin bir de arz küreyle ilgili olanı var ki, belki tüm diğer sorunları önemsiz gösterecek mahiyette. Küresel ısınmanın insan, hayvan ve bitki varlığını tehdit ettiğini artık herkes kabul etmeye başladı. Bu konudaki kesinleşmiş bir olumsuzluk, buğday rekoltesinin kuraklıktan dolayı dramatik bir şekilde düşmesi ve ekmek fiyatlarının yükselmesi. Bazı düşünürler, Fransız ihtilalinin köylülerin ekmek bulamamasından ileri geldiğini hatırlatıyor. İma edilen, ekmeğin tekrar insanlık için hayati nimet olma yolunda ilerlemesi. Fakat bunun bir dünya istikrarsızlığı oluşturacağından da endişe ediliyor.

İçeride ise son 24 çeyreklik dönemin en düşük büyüme hızı (% 4,5) kaydedildi. Gerçi, bunu 2001'deki % 5,7'lik küçülmeye mukayese edenler görülüyor, ama bunun anlamı yok. Küçülmeye orta çaplı bir büyümenin karşılaştırılması mantıklı değil. Aslında, 5 yıl süren bir hızlı büyüme döneminden sonra altıncı sene mütevazı bir büyüme rakamıyla karşılaşmak bir sürpriz olmamalı.

Dahildeki asıl büyük sorun, Yargıtay Başsavcısı'nın iktidardaki AK Parti'yi kapatmak için Anayasa Mahkemesi'ne başvurması ve mahkemenin davayı kabul etmesi. Bu olay tek başına siyasi ve ekonomik olumsuzluk meydana getirmesi bir yana, yan etkileriyle de tehlikeli gelişmelere gebe. Sonuçta, Cumhuriyet tarihinin en başarılı iktisat dönemi olan son 5-6 yılın güme gitmesi hatta kazanımların eksiye dönmesi ciddi bir ihtimal. Bunların başında bin bir zorlukla belli bir düzeye getirebildiğimiz AB'deki pozisyonumuz geliyor. AB, en yetkili ağızlardan, AK Parti'nin kapatılmasını basit bir iç mesele olarak görmeyeceklerini ve ilişkilerin onarılması güç bir şekilde zedeleneyeceğini açıkladı. Reuters ve BBC gibi saygın yayın organları yabancı sermayenin kaçacağını yazıyor.

ABD demokrasi konusunda endişesini dile getiriyor ve demokrasiye bağlı kalınmasını beklediklerini alenen ifade ediyor.

Bu arada, dünyanın en heyecan verici borsalarından biri haline gelmişken, İMKB'nin en hızlı ve en fazla düşen borsa oluvermesi başka bir sıkıcı gelişme. Çoktandır uyukudaki döviz kurları dişe dokunur ölçüde yükseliyor.

Kurt puslu havayı sever misali, çeteler bu ortamda daha cüretkâr olabiliyor. Bu haliyle geleceğimizi karartan sosyal güvenlik konusunda, herkes nalıncı keseri gibi kendine yontunca reformist adım atılmıyor. Siyasi partiler arasında işbirliği ve uzlaşma konusunda halkımızı rahatlatacak gelişmeler bir türlü sağlanamıyor. Siyasi rejimin vazgeçilmez unsuru olan siyasi partiler, değil halka ve devlete karşı, kendi misyonlarına karşı bile sorumluluk göstermiyorlar.

Bu arada, neler olup bittiğini bir türlü anlamayan, kendi gündemiyle medyadaki gündem bir türlü örtüşmeyen halkımız, küçük esnaf, tüccar giderek şaşkınlığa düşüyor.

Peki ne olacak? sorusuna gelince. Kişisel beklentim kısa ve orta-uzun vadede farklı: Şöyle ki; 2008 yılı sorunlu bir yıl olacak, ama beklendiği kadar kötü geçmeyecek. Orta vadede ise, yepyeni bir Türkiye ortaya çıkacak. Bunu da başka yazıya bırakalım.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Bilgi kirliliği ve provokasyon fırtınası

Sami Uslu 2008.04.09

Geçtiğimiz perşembe günü Siyaset Meydanı'nda "Türkiye ekonomisi nereye gidiyor?" konulu programın konuklarından biriydim. Maalesef, gördüm ki, ülkemizde bilgi kirliliği, ve kavram kargaşası inanılmaz boyutlara ulaşmış. Bu ortamda, bize düşen de bilgi kirliliği ile elimizden geldiği ölçüde mücadele etmek olsa gerek.

Şimdi konuya girelim: "Türk ekonomisi, borsa, faiz ve dövizden oluşan bir üçkağıt ekonomisidir." iddiası gerçek dışıdır. Borsa liberal kapitalist sistemin temel kurumlarından biridir. Belli aşamayı geçmiş işletmeler, bazı prosedürler izleyerek hisselerini borsada pazarlar ve özkaynak temin ederler. Daha sonra, bu hisseler borsa yatırımcıları arasında teorik olarak sonsuz kez el değiştirir. Bütün dünyada borsaya kote olmak şirketler için bir prestij kaynağıdır. Şimdi akıl ve mantığımıza başvurarak düşünelim, yatırım alanı olarak borsayı seçmiş milyonlarca insanın, onlara hizmet eden yüzlerce aracı kurumun, SPK ve İMKB yönetiminin hep üçkağıt içinde olduğunu varsaymak olacak iş midir?

"Türk devleti kime borç verip kimden borç aldığını bilmiyor. Çünkü belgeler hamiline yazılı ve ekonomi kayıt dışıdır." iddiası finansla ilgili bilgisizliğin bir diğer göstergesidir. Bütün dünyada ve onun bir parçası olan ülkemizde de hisse senedi, tahvil gibi menkul değerleri pazarlanabilir yapan unsur, hamiline yazılı olması ve bu sayede başkalarına devrinin kolay olmasıdır. Hamiline menkul değerler olmasaydı (icat edilmeseydi) finans sektörü asla gelişemez ve reel sektörün ihtiyaç duyduğu fonları toplayamazdı. İster Amerikalı, ister Türk olsun, hiçbir yatırımcı piyasada tedavül eden belgeler üzerinde isminin yazılı olmasını istemez ve böyle bir belgeye para yatırmaz. Türk Devleti, Hazine Müsteşarlığı unvanlı kurumuyla hazine bonosu çıkarır ve Merkez Bankası aracılığıyla ticari bankalara ihale usulüyle satar. Yani, kamu kime borçlandığını çok iyi bilir. Bankalar da hamiline yazılı bulunan bonoları repo veya direkt hazine bonosu şeklinde kişi ve işletmelere pazarlar. Pek tabii ki, banka bono sattığı kişinin kimlik ve diğer bilgilerini alır ve kaydeder. Bütün bunları alt alta topladığımızda kayıtlılık düzeyi açısından, Batı ülkeleriyle Türkiye arasında fark yoktur.

"Gümrük Birliği yüzünden, büyük cari açık veriyoruz" klişesi de tamamen dayanaksızdır. Çünkü, Gümrük Birliği'nin cari açığa etkilerini saptamak teknik olarak olanaksızdır. Zira, Birlik dışında kalmamız halinde dış ticaretimizin nasıl bir seyir alacağını kâhinler bile bilemez. Ancak, spekülasyon meraklıları, Gümrük Birliği'ne girmeseydik, mesela Almanya ile ticaretimizde nasıl fazla verirdik, sorusunu yanıtlayabilmeli. "Avrupa istediği ülkeyle istediği gibi ticaret yapıyor, ama bizi Birlik üyesi olmayan üçüncü ülkelerle dış ticaretimizde gümrük vergisi uygulamak mecburiyetinde bırakıyor." söylemi yanlıştır. Çünkü, AB üyesi yirmi beş ülke ve Türkiye birbirlerine ve üçüncü ülkelere karşı aynı gümrük rejimini uygulamak zorunda; bunun aksi düşünülemez bile.

"Bankalarımız ve KİT'ler satıldı, elimizden çıktı. Her şey yabancıların eline geçti." demek vatandaşlarımızı kışkırtmaya dönük bir yanıltmadır. Bir ekonomik birimi değerli kılan (sermayedarı kim olursa olsun) toplum için katma değer yaratması, vergileriyle kamuya gelir sağlamasıdır. Asırlar önce Eflatun "Bir aletin kimin mülkiyetinde bulunduğu değil, işleyerek ürün meydana getirmesi önemlidir." demiştir.

"(Öğrencilere hitaben) Alacağınız diplomalar işsizlik belgesidir, hepiniz işsiz kalacaksınız." söyleminin, provokatif içeriği dışında bir kıymet-i harbiyesi yoktur. Evet, ülkemizde yeni üniversite mezunlarını da kapsayan bir işsizlik yaşamaktayız. Ama, üniversite mezunlarının hepsi işsiz kalmadığına göre diplomayı işsizlik belgesi diye tanımlamak nezaket bir yana, gerçeklerle bağdaşmaz. Üniversiteyi bitirmek, iş bulma konusunda, en azından lise mezunu olarak kalmaya nazaran mutlaka daha avantajlıdır. Bütün bunların ötesinde, üniversite diploması, toplumda statü dahil sayısız manevi değeri içinde barındıran çok değerli bir belgedir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Küresel ekonomide kırk katır ve kırk satır

Sami Uslu 2008.04.23

Yatırım dünyasının George Soros gibi en büyük isimlerine göre, yaşanmakta olan finans krizi kapitalist sistemin dört ila on yıl arasında değişen konjonktürel krizlerinden birisi değil, İkinci Dünya Harbi'nden bu yana yaşanan en büyük genel buhran.

Finans sektörünün doğal misyonu reel sektöre, yani ticaret ve sanayiye yardımcı olmaktır. Son yirmibeş yıldır misyonunu unutup, aşırı kâr hırsıyla kendi içinde şişip duran bankacılık ve finans balonu nihayet patlama noktasına geldi. Mortgage krizi dev köpüğü patlatan bir vesileydi. Devrevi krizlerde merkez bankalarının tipik, klasik önlemi piyasaya likidite pompalamaktır. Bu tedbir her defasında muvaffak olur ve işler yine rayına otururdu. İçinde bulunduğumuz krizde de başta FED olmak üzere merkez bankalarının aynı reaksiyonu göstermesine rağmen hiçbir olumlu sonuç alınamadı. Bir bakıma, FED barutunu erkenden kullandı ve artık krizle baş edecek bir enstrümanı kalmadı. Şimdi herkes hangi bankadan ne kadar batık kredi haberi gelecek onu bekliyor.

Öte yandan, dünya belki de ilk kez savaş çıkmadan açlık tehlikesiyle karşı karşıya. Açlık ve onun doğurduğu kızgınlık, korku dalgası tüm dünyaya yayılma eğilimi gösteriyor. Hükümetler şaşkınlık ve bir ölçüde çaresizlik içinde. Birleşmiş Milletler yetkilileri, son 30 yılın en büyük gıda krizinin yaşandığını, birçok hükümetin ipin ucunda olduğunu, krizin sert siyasi sonuçlar doğuracağını beyan ediyor. Mesela, Mısır'ın başkenti Kahire'de ordu halka ekmek dağıtarak, aleni homurdanmaların isyana dönüşmesini engellemeye çalışıyor. Haiti'de halk ayaklanmaları başlamış durumda, vahim olaylar çıkmasından korkuluyor. Oldukça müreffeh ve istikrarlı bir ülke olan Malezya'da koalisyon hükümeti gıda kıtlığı konusunda önlem alması için seçmenler tarafından baskı altında tutuluyor, koalisyon hükümetinin başbakanı her an istifa edebilir. Endonezya hükümeti, halkın protestoları karşısında, 2008 bütçesini revize ederek gıda sübvansiyonlarını yükseltmek zorunda kaldı. Sahra

çölü ve Afrika'nın diğer bölgelerinde daha önce rastlanmamış yiyecek isyanları patlıyor. Gıda krizi sadece fakir sınıflarda hissedilmekle kalmıyor, orta sınıf ve çalışan kesimin fakirliğe sürüklenmesi tehlikesi oluşturuyor. Dünyanın en büyük pirinç ihracatçısı olan ve tükettiğinden 10 milyon ton fazla pirinç yetiştiren Tayland'da süper marketler kişi başına pirinç satışını belli bir miktarla sınırladılar. Afrika'nın en eski demokrasilerinden birisi olan Müslüman Senegal'de yiyecek pirinç bulamayan halk, devlet başkanını protesto ederek, gösterişli yatırımları durdurmasını istedi. Uzmanlar, insanoğlunun yaşamı sürdürme içgüdüsüyle hareket ettiğini söylüyor ve aç insanın karnını doyurmak için her şeyi yapabileceği uyarısında bulunuyorlar. Finans krizinde olduğu gibi, gıda kriziyle de nasıl baş edilmesi gerektiğini kimse bilmiyor. Hükümetlerin bu duruma ne kadar dayanabileceği belli değil, çünkü halkın mutlaka doyurulması lazım. Aksi takdirde, küresel boyutta ekonomik ve ardından politik istikrarsızlık ortaya çıkması uzak bir ihtimal değil.

Özetle, çeyrek asırdır kendi başına buyruk hareket eden, giderek canavarlaşan ve artık kontrolden çıkan yeni finansal sistem dünyayı nerede biteceği bilinmeyen bir krize soktu. Üretim faaliyetlerinin çok üzerinde ticaret hacimleri oluşturan, kaynağında spekülasyon ve de manipülasyon olan, genelde gelişmekte olan ülkeleri sıkıntıya soktuğu için de Batılı ekonomistler tarafından eleştirilmeyen bu yapı sonunda bir bumerang gibi kendisini fırlatanları da vurmaya başladı. Bu yetmezmiş gibi, yine özellikle son 25-30 yıldır Batı'da başlayıp gelişmekte olan ülkelere sirayet eden israf ve şuursuz tüketim dalgası yaşanıyor. Bu çılgınca tüketimi karşılamak için döndürülen yanlış sanayileşmenin çarkları küresel ısınma ve beraberinde temel gıda maddelerinde kıtlığa yol açtı. Her iki krizin hangi aşamasında bulunduğumuzu dahi bilemiyoruz. Yani, insanoğlunun inanılmaz hatalarıyla geldiğimiz bugünkü noktada, küresel ekonominin bize sunduğu hem kırk katır hem kırk satır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Türkiye, krizden daha güçlü çıkabilir

Sami Uslu 2008.05.07

Sosyal bilimler dahil her alanda olduğu gibi, ekonomide de kalkınma, gelişmişlik, az gelişmişlik vs. gibi kavramlar tamamen görecelidir.

Mesela, Türkiye 30-40 yıl önceki kendi haline nazaran ekonomide muazzam ilerlemeler kaydetmiştir. Bu husus tartışılmayacak kadar açık bir gerçek; orta yaşları bulan her vatandaş ülkemizin eskiye göre ne kadar kalkınıp, geliştiğini bizzat yaşayarak görüyor. Fakat, bir ülkenin gelişmişliğindeki resmi kriter kendi geçmişi değil, diğer memleketlere göre bulunduğu göreceli pozisyonudur. Dolayısıyla, 1960'lı ve 1970'li yıllardaki Türkiye ile, bugünkü Türkiye arasındaki büyük farka rağmen, hâlâ dünya ailesi içinde arzuladığımız, hedeflediğimiz yerde değiliz. Bunun nedeni basit: Biz ilerlerken; ABD, Almanya, Fransa, İngiltere Japonya vs. gibi ülkeler bizden daha çok ilerlediler. Aslında, göreceli mevkiimiz de eskiye göre daha iyi. Dünyada ismi okunmayan bir ülke iken, artık 20. veya 21. büyük ekonomiye sahibiz ve şimdi GSMH'de ilk onu hedefliyoruz. Batı dünyası 60'larla birlikte sürekli ve hızlı bir kalkınma sürecine girdi ve bu süreç kısa, devrevi duraksamalar hariç istikrarlı bir şekilde sürdü, sürüyor. Biz ise, Batı'yla aramızdaki farkı azaltan üç dönem yaşadık. Bunlar, Adalet Partisi'nin tek başına iktidar olduğu 1965-1970 dönemi, rahmetli Turgut Özal damgasını taşıyan 1980'li seneler ve 5,5 yıl önce başlayıp halen devam eden AK Partili yıllardır. Son yarım asır içinde sadece üç kez gerçekleştirilebilen ekonomik sıçramalar, kısa süreli ve kesintili olmalarına rağmen, nispi durumumuzu, (istediğimiz, hedeflediğimiz kadar değilse bile) oldukça düzeltmiştir.

Ülke olarak akıllı davrandığımız takdirde, ABD'den başlayıp, dünyayı sarmakta olan global kriz, kalkınmışlık yarışında daha üst basamaklara yükselmemiz için bize büyük imkân sunuyor. Tabii ki, ABD ve Batı'nın kriz (veya en azından durgunluk) yaşadığı bir ortamda bizim de sarsılmamız mukadder. Ancak, onlar ciddi şekilde hırpalanırken, biz badireyi hafif atlatarak kriz öncesine göre avantajlı bir konum kazanabiliriz. Ekonomik veriler bunun hiç de hayal olmadığını söylüyor. Mesela, finans krizi giderek küreselleşmekte iken, ülkemizde finansal kriz ihtimali yok gibi. Çünkü, bankalarımızda açık döviz pozisyonu sıfıra yakın, mortgage olayı daha başlamadı bile, finansta köpük oluşturan türev ürünler bize yabancı. Ayrıca, Türk bankaları sermaye yeterliliği ve kârlılık bakımından gıpta edilecek vaziyette. Bu arada, ihracatımız eskilerini gözden düşüren yeni rekorlar kırıyor, ithalatın makul düzeylere çekilmesi için gereken önlemler alınıyor. Turizmde önümüzdeki yaz sezonunu başarıyla kapatacak kadar rezervasyonlar sağlandı.

Türkiye'nin artık yurtdışından borçlanmada çok zorlanacağı argümanı ise, dayanaksız ve mantıksız. Ta ki, iddia sahipleri tahminen 15-16 trilyon dolar seviyesinde seyreden uluslararası finans kapitali ile uluslararası sanayi sermayesinin Türkiye yerine hangi ülkeleri tercih edeceğini anlatabilsin. Diğer taraftan, hükümetin akıl dışı tenkit ve sınırsız siyasi istismara rağmen, Ortadoğu sermaye çevreleriyle tesis ettiği olumlu ilişkiler ülkemizin çok işine yarayacak. Küresel finans devlerinin peşinde koştukları Arap sermayesi yatırım için ülkemizi tercih ettiğini açıkça ifade ediyor. Uluslararası şirketlerin yatırım yeri olarak, Türkiye'yi tercihlerinde de hiçbir kayma görülüyor. Şimdiye kadar bize hep soğuk bakan İskandinav ülkelerinin bile sanayi, inşaat ve turizm alanlarında ülkemize yatırım yapmak için hazırlık yaptığını bizzat biliyorum. Seçmenlerin yarısının güven gösterdiği bir partinin tek başına iktidar olması ayrı bir şans.

Netice olarak, yaşanmakta olan global krizden Türkiye olarak eskiye göre daha güçlü çıkmamız için fırsat ve imkan mevcut. Bir de muhalefet ve basın, memleket meselelerinde kendini sorumlu hissedip, ona göre davranırsa...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Türk sanayinin MR'ı çekilebilecek mi?

Sami Uslu 2008.05.14

Sanayi ve Ticaret Bakanı Zafer Çağlayan, ülkemizde sanayi envanterinin Cumhuriyet tarihinde ilk kez tespit edileceğini açıkladı. Böylece, Türkiye'nin sanayi faaliyetlerinde kullandığı makine, ekipman ve alet-edevatin cinsleri ve miktarları ortaya çıkacak. Bakan, teşbihte bulunarak, bu konuda yürütülecek çalışmaları "sanayinin MR'ını çekmek" olarak niteledi.

En baştan şunu söyleyelim ki, Sayın Çağlayan'ın sanayinin envanterini çıkarmak fikri, tebrike şayandır; ancak bu işin kolay olduğu anlamına gelmez. Sanayinin envanterini çıkarmak, teker teker her sanayi işletmesinin sağlıklı envanter çıkarmasına bağlı. Öyleyse, Çağlayan'ın nasıl bir misyon üstlendiğini takdir etmek için, şirketlerimizde envanter sayımı hususuna değinmemiz uygun olacaktır.

Envanter sayımı, işletmelerin yıl sonuna has işlemleri arasında en önemlisidir. Çünkü şirketi sahibi olduğu alacaklarını, borçlarını ve özellikle üretime sokarak kendisine para kazandıran sabit değerlerini doğru şekilde öğrenmek, bilmek zorundadır. İşletmenin kaynakları ödenmiş sermayesi ve borçları ise, kaynakları vasıtasıyla edindiği değerlerin en hayati olanı makine parkıdır. Ne kadar üretim yapabileceği, siparişleri hangi büyüklüğe kadar karşılayabileceği hep üretim gücüne bağlıdır. İmalat babında hangi noktalarda takviye ihtiyacı bulunduğu karar vermek için mevcut kapasite nazara alınmalıdır.

Şirketlerde envanter sayımının iki içsel amacı vardır. Birincisi, resmi muhasebe kayıtlarında yazılı varlıkların gerçekten, kayıtlara intikal etmiş miktar ve vasıflarda olup olmadığını çıplak gözle tespit etmektir. İkincisi ise bunun tersi gibidir. Yani, şirkette fiziki olarak mevcudiyeti bulunan varlıkların muhasebe sistemine intikal edip etmediği araştırılır. Envanter sayımı bilanço çalışmasının bir parçasıdır ve bilanço'ya şirketin fotoğrafı denmesi bundandır. Muhasebedeki rakam ve izahatlarla, fiziki mevcudat arasında fark çıkarsa, çelişki, gereken düzeltici muhasebe işlemleri ile giderilir.

Yukarıdaki açıklamalarımıza bakarak, "şirketlerimiz envanter sayımında mutlaka çok titiz davranıyorlardır" diye düşünebilirsiniz. Ama, maalesef, hakikatler böyle değil. Türk sanayiinin yüzde 95'ini meydana getiren KOBİ'lerde doğru dürüst envanter sayımı yapılmıyor bile. Bunun başlıca nedeni kayıt dışılık ve vergi kaçakçılığı. Faturasız alımlar, faturasız satışlar birçok işletmede kayıtlı işlemleri bile aşıyor, kesilen faturaların da bir kısmı eksik. Türkiye'de kayıt dışı ekonomi kitaplık bir mesele. Burada, şu kadarını söyleyeyim ki, kayıt dışılık şirketler için bu kadar kârlı, buna karşılık yasal çerçevede faaliyet göstermek bu kadar yüksek maliyetli olduğu sürece, Türkiye'de kayıt dışılığın engellenmesini beklemek beyhudedir.

Sonuçta, sayısı bir milyon 100 bini aşan işletmelerimizde usulüne uygun envanter sayımı yapılmadığı müddetçe, bu işletmelere ait verilere göre hesaplanacak sanayi envanterinin gerçeği yansıtması mümkün değil. Temennim, sanayi envanteri çalışmasının kayıt dışılıkla ciddi bir mücadeleyi tetiklemesi, başta Maliye Bakanlığı olmak üzere, diğer bakanlıkların, hatta tümüyle hükümetin konuya odaklanmasıdır. Bu yapılabildiği takdirde, bir yandan Türkiye olarak, üretim yeteneğimiz belli olur, diğer yandan kayıt dışılık geriletilir, işletmeler çapında ve makro bazda sanayi politikalarımız sağlam bir veri tabanına kavuşur.

Türk sanayiinin üretim gücü sadece bizi değil, ülkemizde konuşlanmakta olan ve firmalarımızla ortaklıklar kuran, kurmayı planlayan ABD'li, Avrupalı, Japon ve Çinli şirketleri de yakından ilgilendirir. Çünkü, Türklerle ortaklık yapmak isteyen yabancı şirketleri cesaretsizleştiren tek husus, işletmelerimizin güvenilir muhasebe sistemidir. Dolayısıyla, hem ulusal hem uluslararası boyutu bulunan Türk sanayiinin MR'ını çekmek teşebbüsünde Zafer Çağlayan'a başarılar dilerim.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Tayyip Erdoğan ve liderlik üzerine

Sami Uslu 2008.05.21

Yaklaşık bir hafta önceki bir hitabetinde, Recep Tayyip Erdoğan, halkı kendisine hizmetkar yapan değil, halka hizmetkarlık eden türden bir lider olduğunu açıkladı.

Aslında, hizmetkar liderlik (servant leadership) mikro ekonomiye, yani işletmecilik ve yönetim sahasına giren bir konu. Hizmetkar lider, kendisini değil sorumlu olduğu topluluğu düşünen, egosunu yenmiş lider olup; yararlı ve kalıcı hizmetler yaparak kendini gerçekleştiren bir insan tipidir. Tarihe geçmiş liderlerin hepsi toplumda müspet izler, hatıralar, eserler bırakmış olanlardır. Buna mukabil, egoizmine yenilen, başkalarını kişisel emellerine hizmet edecek araç olarak görenler silinip gitmiştir.

Başbakan, kendini tanımlarken, bu kavramı siyaset ve devlet yönetimi alanına taşımış oldu.

Hizmetkar liderlik, ilk kez işletmeciliğin piri, Peter Drucker tarafından ortaya atılmıştır. Drucker, 21. asrın kurumlarındaki yönetim tarzının hizmetkarlık şeklinde olacağını, olması gerektiğini öngörmüştü. ABD'de başlayıp, Avrupa'ya ithal edilen ve Türkiye'de de uygulamasını görmeye başladığımız CEO'luk, şirket menfaatıyla, tepe yöneticilerin menfaatinin paralel hale getirilmesiyle, işlerin sorunsuz yürüyeceği varsayımına

dayanıyordu. Yani, tepe yöneticilerin (liderlerin) büyük egoya sahip insanlar oldukları sermayedarlar tarafından en baştan kabul ediliyor ve egolarını tatmin için onlara (zarara iştirak etmeksizin) kârdan pay veriliyor. Ancak, Batı dünyasında patlak veren şirket skandalları bu yaklaşımın hiç de sağlıklı olmadığını, hatta işletme ve sermayedarlar için felaketli sonuçlara yol açabileceğini açıkça ortaya koydu. İşte, dünyanın gelmiş geçmiş en büyük yolsuzluğuna sahne olan ABD'li enerji devi Enron skandalında ve son finansal krizde mevcut yönetim anlayışının ağır sonuçlarının görülmesi, hizmetkar liderlik gibi yepyeni ve farklı bir yönetim anlayışına yolu açmış görünüyor. Yani, Batı'daki (ve giderek ülkemizdeki) iş dünyasına hakim olan idarecilik, büyük ölçüde çalıştığı kurumu kendine hizmetkar yapmaktan geçiyor. Aynı durum, daha da bariz bir şekilde yatırım fonları, hedge fonlar gibi milyonlarca insanın parasını güvenerek emanet ettiği finans kuruluşlarında da gözleniyor. Kâr üzerinden prim alan fon yöneticileri muhasebe sistemlerinin zaafından yararlanarak, kâr rakamlarını şişirmekte ve hak edilmemiş kazançları ceplerine indirebilmektedir.

Türk siyasi hayatında politik liderlerin, partilerini, seçmenlerini kendilerine hizmet etmesi gereken unsurlar olarak görmesi ve ona göre davranması günlük olaylardan. Böyle liderlerin sık sık şahit olduğumuz tipik davranışı, partisine her türlü başarısızlıkları yaşattıktan sonra, artık bir kenara çekilmek yerine, hiç tınmayıp koltuğunda oturmaya devam etmek. Kendisine mevki, kariyer ve şöhret kazandırmış bulunan kuruma (CHP) sürekli olarak siyasi yenilgiler yaşatıp da, hâlâ makam ve mevkiini kıskançlıkla korumakta ısrar eden Deniz Baykal, bu hususta adeta bir prototip.

Böyle bir ortamda, R. Tayyip Erdoğan modeli liderlik, özel bir önem kazanıyor. Rahmetli Özal'ın yönetim tarzı, mesela gençlere fırsat tanınması, kıdemden ziyade, yeteneğe önem vermesi, kısa sürede netice almaya yönelik çalışma tarzı vesaire nasıl önce kamu daha sonra özel sektör firmalarına örnek teşkil etmiş ise, Başbakan'ın hizmetkarlık yaklaşımı da kamu ve özel sektör yöneticilerinin ve gelecek neslin ufkunu açmaya adaydır.

Hizmetkar liderliğin en şahane örneğini; "Bu topluluğun lideri, ona en çok hizmet edendir." sözleriyle asırlar önce Hz. Muhammed (sas) vermişti. Ne acıdır ki, bugün söz konusu kavramı Batı'dan öğrenme durumundayız. Ama bu apayrı bir konu.

Batı icadı olan CEO'lüğün inişe geçtiği bir dönemde R. Tayyip Erdoğan tamamen bize (İslam'a) ait olan bir kavramı hayata geçiren insan konumunda.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Şirketlerde görev ayrımı

Sami Uslu 2008.05.28

Amerikalıların yönetim bilimine en büyük armağanlarından biri görev ayrımı (separation of duties) ilkesidir.

Görev ayrımı kavramı, bir işin başından sonuna kadar tek bir insan veya departman tarafından yürütülmemesi anlayışından doğar. Bazen, görev ayrımı yerine, görev parçalanması (segregation of duties) deyimi tercih edilir. Basit gibi görünmesine rağmen, ilkenin uygulanması oldukça zordur. Görev ayrımı şirketteki elemanların çalışmaları üzerinde uygun ölçüde kontrol ve denge sağlar (checks and balances).

Görev ayrımı ilkesinin uygulanmasında iki amaç güdülür. Birisi, aynı işin sürekli olarak aynı işgörenler tarafından yapılması sonucu çalışanlarda uzmanlık oluşmasını sağlamak, diğeri ise önemli hata ve yolsuzlukları kendiliğinden önlemektir. Bunun için, görevler parçalara ayrılır ve bu parçalar ayrı ayrı bireyler veya departmanlara dağıtılır. İlkenin geleneksel ve tipik olarak uygulandığı işlemlerden birisi çek üzerine konan iki ayrı imzadır. İmzalardan birisi çeki düzenleyene, diğeri ise kontrol edip ödemeyi onaylayana aittir. Özellikle,

banka dahil finans kuruluşlarında görev ayrımı prensibinin uygulanması hayati önemdedir. Finansa, para ve menkul değerleri tahsil edenler ile muhafaza edenler ve muhasebe kaydını yapanlar kesinlikle birbirinden ayrılmalıdır. Veya, bir fon transferi kararını veren ile işlemi bizzat yapan farklı kimseler olmalıdır. Ayrıca, hesap mutabakatını yapan da diğerlerinden farklı bir eleman olmak zorundadır. Kısaca, her işlemde yetkiyi veren ile işlemi bilfiil yapan başka başka kimseler olmalıdır.

Görev ayrımı ilkesi, işler ve çalışanlar üzerinde otomatik bir kontrol sağlar. Bu ilkenin uygulanması sayesinde bir elemanın yaptığı hata bir sonraki adımda işi yapan tarafından düzeltilir veya varsa suistimal teşebbüsü fark edilir. Çağdaş bir kurumda ve ileri bir toplumda görev ayrımı bir kültür olarak benimsenir ve uygulanır. Bu sistemin uygulandığı kuruluşlarda her ne kadar herkesin işi birbirinden farklı da olsa, çalışmalar mutlaka ortak bir amaç ve hedefe yöneliktir. Herkes veya her bölüm nihai mamul veya hizmetin bir parçasını uzmanca yaparak, sonuca katkıda bulunur. Görünüşte zaman zaman adeta rakip gibi görülen veya davranan insanlar kendi görevlerini layıkıyla deruhte ederek aslında diğer çalışanlara hizmet etmiş olur. Bir başka husus da çalışanların veya departmanların sadece kendi işlerine konsantre olmaları ve başkalarına içten bir saygı duyarak, yetki savaşımdan kaçınmaları, gerektiğinde mutlaka işbirliği yapmalarındır. Zaten sisteme erdem kazandıran bu özelliklerdir.

Deyimin siyasi hayattaki karşılığı 'kuvvetler ayrımı'dır (separation of powers) ki ülkemizdeki sistem de budur. Anayasamıza göre, yetkiler yasama, yürütme ve yargı organları arasında paylaşılır. Yetkilerin bu şekilde dağıtılması sayesinde söz konusu organlar arasında çatışma ve işbirliği birbirini dengeler ve böylece hükümetler daha etkili icraat imkânı bulur. Meclis yasaları yapar, hükümet bu yasaları uygular ve yargı erki de hükümet icraatının yasalara uygunluğunu denetler. Ayrıca meclisin yasama faaliyetleri Anayasa Mahkemesi'nin denetimine tabidir. Buna rağmen; yasama, yargı ve yürütme erkleri arasında katı bir ayırım öngörülmemiştir.

Şirketlerde görev ayrımı ilkesinin uygulanmaması, faaliyetlerde etkinliği azaltır, şirket içi demokrasiyi zayıflatarak kaotik bir ortam oluşmasına zemin hazırlar. Sonuçta şirket kuruluş amacını gerçekleştirmez ve piyasadan silinir. Aynı şekilde, kuvvetler ayrımı sistemini istismar etmeye kalkmak, devlet yönetiminde kamunun yüksek menfaatlerinin göz ardı edilmesine yol açar. Bu bağlamda, demokrasi zaafa uğrar ve bir ülke için vazgeçilmez unsurlar olan huzur ve istikrar ortamı bozulur.

Şunu unutmamak gerekir ki, görev ayrımı ve kuvvetler ayrımı ilkelerinin nihai amacı, çatışmaya meyilli kişi ve organlar arasında ortak amaç ve hedefler doğrultusunda işbirliğini sağlamaktır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Laleli, cari açığı azaltmada çıkış kapısı olabilir

Sami Uslu 2008.06.04

AK Parti Genel Başkan Yardımcısı Bülent Gedikli, hazırladığı raporda, hükümetleri döneminde cari açığın aşırı seviyelere çıktığını içtenlikle itiraf ediyor ve giderilmesi için ciddi bazı çözümler öneriyor.

Yazımızın konusu, raporda yer alan tedbirlerden birisi olarak canlandırılması öngörülen Laleli bavul ticareti.

Laleli piyasası 1990'ların başında Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra, eski demirperde ülkelerine ait turistlerin alışveriş amaçlı uğrak yeri oldu. Dış ticaret rejimi haricinde yürütülen bu alım satıma 'bavul ticareti' dendi. Soğuk Savaş döneminde Sovyetler Birliği; nükleer denizaltıları, Mig uçakları, balistik füzeleri, uzaydan dünyayı gözetleyen uydularıyla ABD ile yarışabilecek bir askerî teknoloji düzeyini yakalamıştı. Ancak, kıt kaynakların neredeyse hepsi askerî yatırımlara tahsis edilince, ülke tüketim malları üretiminde çok geri kaldı. Bu

yüzden, Sovyetler çözüldüğünde, Rusya Federasyonu ve bağımsızlığına kavuşan eski Sovyet ülkelerinde insanlar her türlü tüketim maddesine karşı adeta aç vaziyetteydi.

İşte bu ortam, Laleli piyasasının oluşmasına zemin hazırladı. Malum, piyasa arz ve talebin buluştuğu mekandır. Bu mahal, kural olarak resmî makamlar tarafından belirlenir. Halbuki Laleli; devletin iradesiyle değil, tamamen alıcı ve satıcıların inisiyatifiyle oluşmuş bir pazar.

Adam Smith'in 'Ulusların Serveti' (Welfare of Nations) adlı meşhur eserinde bahsettiği, 'piyasaları yöneten gizli el' Laleli'de hayata geçti. Devlet, bu olayda katılımcılık bir yana, yönlendirici rol bile oynamadı. Mucizemsi sonuçta en büyük pay sahibi olanlar; Rusya, Ukrayna, Polonya, Romanya, Bulgaristan ve Moldova gibi eski Doğu Bloku'na ait alıcılar. Onlar uzun süre, serbest piyasanın yasaklandığı komünist düzende yaşamış olmalarına rağmen, beklenmedik bir ticari zihniyet göstererek, İstanbul'un Laleli'sini uluslararası alışveriş merkezi yaptılar. Merter, Zeytinburnu, daha sonra Bursa, Gaziantep, Kahramanmaraş ve Konya da, imalat güçleri sayesinde Laleli'ye her türlü malı tedarik ederek olayın arka planını oluşturdular.

Piyasa, kısa sürede büyüyüp gelişerek, 1996 yılında 15 milyar dolarlık bir ciroya ulaştı. Semt, sabah vaktinde başlayıp gece yarısına kadar mağazaların açık kaldığı dev bir pazar konumundaydı. Ticaret, özellikle tekstil, deri ürünleri, yapı malzemeleri, ayakkabı, gıda ve plastik ürünleri üzerinde yoğunlaştı. Ancak, bu noktadan sonra işler ters döndü. Yabancı hanım turist alıcılara çirkinliğe varacak kadar yanlış davranışta bulunuldu. Peşin ödeme yapan alıcılara kullanılamayacak kadar kalitesiz mal gönderildi. Polisin neredeyse gözü önünde yapılan dolandırıcılık ve hırsızlık vakaları yaygınlaştıkça yaygınlaştı. Ankara bürokrasisi anlaşılabilir bir tutumla Laleli'ye hep soğuk durdu; bu konuda hiçbir politika üretmedi, insanlarımızı iş sağlayıp, devlet kasasına döviz yağdıran bu oluşuma gaddarca bir ilgisizlik gösterdi. Kısaca, Laleli piyasasının ortaya çıkmasında hiçbir katkı yapmamış olanlar tersine pazarı gerileten unsurlar oldular. Sonunda, iş hacmi büyük düşüş gösterdi, bazı yıllar durma noktasına geldi ve halen semt eski günlerinden çok uzak.

Laleli'yi canlandırmak için semtin bir an önce gerekli teşviklerle donatılmış bir serbest bölge statüsüne kavuşturulması veya kurulacak bir serbest bölgenin parçası haline getirilmesi şart. Ayrıca, insan ve mal ulaşımını emniyet, rahatlık ve süratle sağlayacak önlemler alınmalı. Bu arada, esnaf ve tüccar, müşteri memnuniyeti gibi çağdaş pazarlama kavramları konusunda mutlaka eğitilmelidir. Bunlar yapıldığı takdirde, iddia ederim ki, Laleli piyasası ekonominin başlıca sorunu sayılan cari açığı tek başına kapatacak potansiyele fazlasıyla sahiptir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Krizden çıkışın yolu dış ticaretten geçiyor

Sami Uslu 2008.06.11

Rahmetli Özal, 24 Ocak 1980'de kabul edilen 'İstikrar Tedbirleri' adlı devrimci ekonomik paketiyle, sadece iç piyasaya odaklanan pahalı ve kalitesiz üretim modelinden ihracata dayalı, rekabetçi bir sanayi politikasına geçişi öngörmüştü.

Türk sanayiini dünyaya açan bu hamle belirli mahfiller tarafından o dönemde çok eleştirilmişti. İhracat, Türk firmalarını uluslararası arenada yabancı şirketlerle rekabet etmesi demekti. Bunun için beynelmilel standartlara göre çok küçük cesamette olan KOBİ'lerin sermaye, istihdam ve teknoloji bakımından dünya standartlarına yükseltilmesi gerekiyordu. İşte bu amaçla, dış ticaret sermaye şirketlerinin kurulmasını sağlayan yasal düzenlemeler yapıldı.

Bu şirketlerin bir kısmı başarılı, bir kısmı da başarısız oldu. Başarıyı sınırlayan faktör, dış ticaret konusunda bilgili ve deneyimli elemanların yok denecek kadar kıt oluşuydu. Daha sonra, sektörel dış ticaret şirketleri (SDTŞ) kuruldu. Bu şirketler, KOBİ'lerin yurtdışına açılmasını sağlayan ihracat konsorsiyumları olarak tanımlanıyordu. Japonya'daki ve Güney Kore'deki uygulamalardan esinlenerek dizayn edilen SDTŞ'ler, küçük şirketlerin tek bir çatı altında güçlerini birleştirmeleri esasına dayanıyordu. Böylece, KOBİ'lerimiz rekabet şanslarını asgariye indiren standart altı cesametlerinden sıyrılarak ölçek ekonomilerinden yararlanma imkânını elde ettiler. Bu bağlamda, daha büyük montanlarda hammadde alımı yapar, bankadan daha ucuza ve yeterli tutarlarda kredi alabilirler. Sonuçta, üretim maliyetlerini düşürerek rekabet şansını yükselttiler. Öte yandan, uluslararası standartlara ulaşmanın avantajlarından biri olarak yüksek teknoloji içeren pahalı makine ve ekipmanı ithal edebildiler. Dış ticaret mesleğinde en hayati unsur olan profesyonel yönetici ve kaliteli eleman bulabilmek için de SDTŞ'ler uygundu. SDTŞ türü ihracat örgütlenmesi, küçük bir KOBİ'nin sağlayabileceğinden daha fazla ihracat ve pazar oluşturabilme sinerjisi (birleşmenin meydana getirdiği artı güç) kazandırabilirdi. SDTŞ modeli başka bazı önemli avantajları da beraberinde getirdi. Dahilde işleme rejimi bunlardan bir tanesidir. Bu gümrük rejimi sayesinde bir SDTŞ gümrük vergilerini ödemeksizin ithal ettiği bir malı kendi işletme sahasında işleme tabi tutarak nihai mamul hale getirebilmekte ve ihraç edebilmektedir. Yani, Türk işçilik ve mühendisliği ihraç edilerek dövize dönüştürülmektedir.

Sektörel dış ticaret şirketleri ekonomiye potansiyel katkılarından dolayı devlet tarafından çok yönlü olarak teşvik edilmektedir. Örneğin, araştırma geliştirme (Ar-Ge) faaliyetleri, pazar araştırması, çevre maliyetleri, eğitim, yurtdışında fuar ve sergi açma gibi konularda parasal teşvik verilmektedir. İlâveten, AB ile dış ticarette gümrük vergilerinden muafiyet sağlayan A.TR dolaşım belgesinin bizzat düzenlenmesi, gümrüklerdeki bürokrasiyi asgariye indiren "onaylanmış kişi" statüsü tanınması ve vergi, resim, harç istisnası önemli teşvikler arasındadır. Ayrıca, SDTŞ'ler Eximbank kredilerinden öncelikli olarak ve düşük faiz uygun vadelerle yararlanabilir.

SDTŞ'leri ülke ekonomisi bakımından önemli kılan bir başka husus da sadece kendilerini oluşturan şirketlerin değil başka firmaların da ihracatına (aynı sektörde faaliyette bulunmak şartıyla) aracılık etmeleridir. Böylece, sahip oldukları uzmanlık ve kadro imkanlarını tüm işkolundaki şirketlerin istifadesine sunabilmektedir. Dış ticarette uzmanlık ve geniş tecrübeye sahip SDTŞ'ler KOBİ yöneticilerini dış ticaret, pazarlama ve tanıtım konusunda eğitebilir ve onlara ihracat-ithalat konusunda strateji ve politikalar önerebilmektedir. Global bir krizi merak ve endişe içinde beklemek yerine, krizden asgari ölçüde etkilenmenin ve daha güçlü çıkmanın yollarını düşünmemiz gerekiyor. Bu yollardan birisi de uluslararası rekabette ülkemize güç kazandıracak sektörel dış ticaret şirketlerine ağırlık verilmesidir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Yes politika, no ekonomi

Sami Uslu 2008.06.18

Bir pop şarkısının sözlerinden esinlenerek kurguladığımız bu sözler, ülkemizdeki son durumu özetler mahiyette. Sanırım, ekonomi bilimi hiçbir medeni ülkede bu kadar aşağılanmamıştır. Halbuki, tarih bize bu konuda ilginç örnekler sunuyor. Bunlardan birisi, Bretton Woods anlaşmasıdır.

İkinci Dünya Savaşı henüz bütün şiddetiyle sürerken (1944 yılında) ABD, gırtlak gırtlığa boğuşmakta olduğu Japonya ve Almanya'nın da aralarında bulunduğu sanayileşmiş ülkeleri Bretton Woods kasabasında toplayarak savaş sonrası ortaya çıkacak yeni uluslararası ticaret düzenini masaya yatırdı. Bu olay bizler için ibret alınacak

birçok ders sunmaktadır. Birincisi, ekonomi söz konusu olduğunda can düşmanların dahi bir araya gelip anlaşma sağlayabildikleri ve en kritik konularda işbirliği yapabildikleri hususudur. İkincisi, savaş halinde olmalarına rağmen toplantıya çok sayıda devlet temsilcisinin katılmasıdır ki, bu da bize ekonominin milli sınırları aşan bir mevzu olduğunu göstermektedir. 1971 yılında bu anlaşmanın iptal edildiğini bizzat ABD başkanının ilan etmesi de olayın uluslararası sistem açısından ne kadar önemli olduğunu en açık göstergesidir.

Tarihin en dramatik olaylarından birisi İkinci Dünya Harbi'nde Alman Nazilerinin Musevilere reva gördüğü mezalimdir. Bu trajik olayda taraf durumunda olan ülkeler ise tabii ki Almanya ve İsrail'dir. Ancak, ekonominin önceliği ve en önemli ekonomik olay olan ticaretin engellenemezliği burada da kendini göstermiştir. Savaş bittikten sonra bu iki ülke birbirleriyle ticaret yapmakta bir sakınca görmemiştir. Bir bakıma iktisadi menfaatler en keskin düşmanlık duygularının dahi üstüne çıkabilmiştir. ABD'nin kurulma aşamalarında kıtanın yerlileriyle Amerikan ordusu arasında çok kanlı muharebeler yaşandığı herkesin malumudur. Her iki taraf için de hayat memat meselesi olan bu çatışmalar sırasında bile ticaretin gizliden gizliye yürütülmesi ekonominin ne kadar vazgeçilmez olduğunu bir diğer örneğidir. Yine Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupa içlerine doğru yaptığı seferlerde ordumuzun geçtiği birçok şehirde askerlerimizin alışveriş yapması için pazarların kurulduğunu, dolayısıyla bu seferlerin birçok Avrupa şehrinde ekonomik canlılık meydana getirdiği için sevinçle karşılandığını tarih bize bildiriyor. Bu olayda da ekonomi denilen gerçeğin düşmanlık duygularına galip geldiği hatta bu tür duyguların uyanmasını engellediğini müşahade ediyoruz.

İlginç bir örnek de Türkiye Cumhuriyeti'yle ilgili...

Daha Lozan Antlaşması yapılmadan, başka bir deyimle Türkiye Cumhuriyeti resmen kurulmadan önce Mustafa Kemal Atatürk'ün inisiyatifiyle İzmir İktisat Kongresi yapılmıştır. Bu toplantıda yeni kurulacak Cumhuriyet'in kapitalist liberal sistemi benimsediği, bu meyanda hür teşebbüse izin verileceği, yabancı sermaye girişinin destekleneceği vs. gibi politikalar tüm dünyaya ilan edilmiştir. Cumhuriyet'in kurucuları daha Kurtuluş Savaşı bitmeden asıl mücadelenin ekonomi alanında yapılacağını ve her şeyin ekonomiye bağlı olduğunu idrak etmişlerdir.

Yakın tarihimizde bu konuda kötü örnekler de yaşadık. Mesela, 27 Mayıs İhtilali'ni yapanların kafasında ekonomi diye bir mefhum hiç yoktu. Bu nedenle, maaşların ödenmesinde dahi güçlük çekildi ve iktisat tarihimize geçen tasarruf bonusu rezaleti yaşandı.

Son dönemlerde, dünyada daha önce misli görülmemiş bir ekonomik trend yaşanıyor, ekonomi bilimi yavaş yavaş yeniden yazılıyor ve bu gelişmelerin tabii bir sonucu olarak devlet yönetiminde, özel kuruluşlarda, medyada ve kamuoyunda ekonomi gündemin tepesine oturmuş vaziyette hatta zaman zaman gündemin tek maddesi ekonomi olabiliyor. Ülkemize gelince, beynelmilel iktisat tarihinin sayılı ekonomik olaylarından birisi olan GAP yatırımıyla ilgili haberler bile bir iki gün içinde sönüp gündemden düşüverdi. Dış dünyada düşmanların yapabildiğini yapamaz durumdayız. Cumhuriyet daha başlamadan asker kişiliklerine rağmen kurucuların gösterdiği basiretin uzağındayız. İşin kötüsü, artık ekonomi de bizden uzaklaşma emareleri gösteriyor. Böyle bir gidişatın ülkemiz ve milletimize hayırlar getirmesi pek zor. En iyisi, ülkeyi bu hale getirenlerin tarihin kendileri için neler yazacağını düşünerek kendilerini toparlamaları.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Faiz sınırlaması, kredi kartı borçlarını artırmaz; azaltır

Kolayca müşahade edebiliyoruz ki, bazı çevrelerin herhangi bir konuda muhalefete geçmeleri için iki koşuldan biri yeterli. Ya bir icraat AK Parti tarafından yapılmalı, bir fikir bu parti tarafından ortaya atılmalı ve/veya fikir yahut icraat halkımızın mutlak yararına olmalıdır...

Bilindiği üzere, kredi kartı faizlerine üst sınır getirilmesi yönündeki yasa teklifi hükümet tarafından Büyük Millet Meclisi'ne sunuldu. Yasa taslağına göre kredi kartlarında faiz oranı, TC Merkez Bankası'nın açıkladığı aylık mevduat faiz oranının 2 katını geçemeyecek. İşte, hem aleni soyguna dönüşen kredi kartı uygulamasından milletimizi bir nebze korumayı amaçlayan hem de aslında muhalefetin gündeme getirmesi gerektiği halde, iktidar tarafından ele alınan bu yasa taslağı hemen hemen herkes tarafından kart müşterileri aleyhine olarak ve tabii ki tamamen bankalar lehine eleştiri bombardımanına tutuldu. Bunları objektif gözle inceleyelim...

Bankacılık çevreleri hep bir ağızdan, böyle bir yasanın serbest piyasaya müdahale anlamına geldiğini ve liberal ekonomik sistemin ilkelerine aykırı olduğunu savundu. Baştan aşağıya hatalı olan bu yaklaşım, Sayın Fethullah Gülen'in kişisel menfaatlerin fikir yaftası altında sunulduğuna dair tespit ve uyarısını akla getiriyor. Çünkü, liberal sistemi tanımlamakta kullanılan 'bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler' ilkesi tarihin hiçbir döneminde tam anlamıyla uygulanmamıştır. Yani, hiçbir dönemde ve hiçbir ülkede kamu müdahalesinin sıfır olduğu bir liberal ekonomik düzen yaşanmamıştır. Modern çağlarda ise, sosyal devlet ve sosyal adalet yaklaşımı en sağcı çevreler tarafından bile benimsenmiştir. Bu konuda geçmişte olduğu gibi, bugün de tartışılan nokta, devlet müdahalesinin ve yönlendirmesinin dozudur. Yoksa, saf bir liberal sistemin hayalden ibaret olduğunu herkes biliyor. Öte yandan, çağdaş devlet, banka-müşteri ilişkisinde her bakımdan üstün, avantajlı olan bankadan ziyade, müşteriye kollama eğilimindedir. Bunun çarpıcı bir örneği 1980'li yıllarda ABD'de yaşanmıştır. Şirketin birisi, bankasından 7,5 milyon dolar kredi kullandıktan kısa bir süre sonra batır ve borcunu ödeyemez. Bankanın yasal takibi sonucu, olay, mahkemeye intikal eder. Şirket avukatı, yaptığı savunmada kredi değerlilikleri müsait olmadığı halde, bankanın kredi taleplerini hiç reddetmeyip sürekli kabul ettiğini, bankanın bu basiretsiz tutumu yüzünden şirketin aşırı ölçüde banka borcuna girerek iflas ettiğini ileri sürer. Mahkeme, bu savunmayı yerinde bularak, bankanın kredi alacağının silinmesine karar verir. Liberal ekonominin en geniş ölçüde yürürlükte olduğu ve diğer ülkelere nispeten kamu müdahalesinin asgari düzeyde kaldığı ABD'de vuku bulan bu olay, 'hükümet piyasaya karışmasın' diyenler için ciddi bir ders oluşturmuyor mu?

"Faizlerin düşmesi kart kullananları daha çok harcamaya ve daha fazla borçlanmaya itecek" şeklindeki görüşün de pek tutarlı bir yanı yok. Kredi kartı borçlarında faiz çoğu kere anaparayı geçmektedir. Dolayısıyla, faizin makul orana çekilmesi matematik olarak borcu artırmaz, azaltır. Bu arada, "Faiz yükü azalınca, insanlar daha çok kredi kullanır." diyen bankaların özü kabahatinden büyük. Zira, herkesin ödeme gücünü ölçerek buna göre kredi vermek, bankanın göstermesi gereken bir marifettir. Bir de, işçiye, işsize, talebeye, ev hanımına emrivaki yollarla kart dağıtıttıktan sonra, aynı kimseleri aşırı harcama yapmakla suçlamak hangi etik anlayışının sonucudur acaba?

Akıl, mantık, adalet ve ahlaka uygun olan ve halkın yararına işleyecek bir kanunu engellemek için kırk dereden su getirenlerden kişisel bir şikâyetim var. Şöyle ki; böyle bir yasayı Meclis'e sunmakta geciktiği için tenkit etmeye hazırlandığım hükümeti abuk sabuk tenkitler yüzünden savunmak zorunda kaldım.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Liberallikte aşırılıklar

Rahmetli Özal'ın mimarı olduğu 24 Ocak istikrar tedbirlerinin hayata geçirilmesinde kambiyo mevzuatı en önemli rolü oynadı.

Bu meyanda, (Aralık 1983 tarihinde) 28 sayılı kararnameyle özel bankalara ithal bedellerini yurtdışına transfer etme yetkisi ve ihracat bedellerini tahsil ederek Türk Lirası'na çevirme izni verildi. Kararnamenin zamanla kapsam bakımından genişlemesiyle 30 sayılı karar yayımlandı ve sonunda, halen yürürlükte bulunan 32 sayılı kararname ile kambiyo mevzuatı tamamen serbestleştirildi.

Turgut Özal, işadamlarını ihracata yöneltirken onlara gereken kolaylığı sağlamayı da ihmal etmedi. Bunlardan birisi, ihracat bedellerini yasal süresi içinde getiren ihracatçılara tanınan, ihracat bedellerinin yüzde 30'unu yurtdışında bırakma hakkıydı. İhracatçı firmalar bu dövizle mallarının uluslararası piyasalarda etkili bir şekilde tanıtımını yapma, depo ve ardiye kiralama, reklâm giderlerini karşılama gibi imkânlarla kavuştular. Bir taraftan da ihracat bedellerinin res'en terkin (silme) konusunda bankalara yetki verildi. En son 100 bin dolara kadar ihracat bedellerini yurtdışında bırakma imkanı vardı.

Bütün bu teşvikler azmış gibi, bu yıl şubat ayında ihracat bedellerinin yurda getirilmesindeki mecburiyetin tamamen kalktığına şahit olduk. Bu kararın, liberalleşmenin doğal bir sonucu olduğunu kabul etmek zor. Bir kere, ihracat işleminde döviz, yurdumuzdan yabancı bir ülkeye gönderilen ve milli servetimizden eksilen malın karşılığını teşkil eder. Memleketimizden mal eksilmesinin oluşturacağı mal darlığı ve enflasyonist etkiyi sineye çekeceğiz, ama mukabili olan döviz göremeyeceğiz.

Öte yandan, dışsatım devletimiz tarafından ciddi ölçülerde teşvik edilmektedir. Bu bağlamda, ihracatla ilgili bütün muameleler vergi, resim ve harçtan muaftır. Yani, kamu vatandaşlardan sağladığı vergi gelirinden ihracat dövizini uğruna vazgeçmektedir; bu da ciddi bir haksızlıktır.

Kararın gerekçeleri de tutarlı değil. Güya, 32 sayılı karar ülkede döviz sıkıntısının yaşandığı bir dönemde alınmış, bu yüzden günümüz şartlarına uymuyormuş. Halbuki, karar ile ilgili Resmi Gazete tarihleri bunun aksini söylüyor: (1.8.1989/20249-20.6.1991/20907-7.12.1994/22134). Söz konusu karar çıktığında, Türkiye döviz darboğazını çoktan geride bırakmış, Türk Lirası IMF'nin onayıyla (1990 yılından itibaren) konvertibiliteye geçmişti. 32 sayılı kararın azami ölçüde serbestleşme getirdiği, hatta bu kararla bizim bazı Avrupa ülkelerinden bile daha liberal bir kambiyo rejimine sahip olduğumuzu konuyla ilgili herkes bilir.

Kararı sevinçle karşılayan ihracatçı birlikleri ve dernekleri başkan ve yöneticilerinin argümanı ise tebessüm edilecek gibi. Onlara göre, ihracat dövizini nasıl olsa yurda gelir, çünkü bu döviz ihracatçıların işletme sermayesi olarak ihtiyacı vardır. Oysa, malumunuz, işadamlarımız, firmalarını özsermaye yerine banka kredisi ve piyasa borcuyla yönetmeyi daima tercih eder. Demek ki, bu dövizin yurda gelmesi pek muhtemel görünmüyor. İhraç ettiğimiz malların bünyesinde önemli miktarda ithal girdi bulunduğunu, yani yabancılara gönderdiğimiz bu malları imal etmek için büyük döviz sarfiyatı yaptığımızı hatırlarsak, gelmeyen ihracat bedelleri yüzünden katmerli zarar ettiğimiz iyice ortaya çıkar.

Bu arada, en iyimser insan bile, ihracat bedellerinin yurda getirilme mecburiyetinin kalkmasıyla, kara para aklayıcılarının önemli bir imkana kavuştuğunu inkar edemez.

Sonuç olarak, döviz giriş ve çıkışları arasındaki olumsuz farkın, yani cari açığın risk oluşturduğu artık, hükümet dahil herkes tarafından kabul ediliyor. Böyle bir ortamda, döviz balansımızı daha da bozacak bu çok yönlü adaletsiz kararın iptal edilerek, her bakımdan mantıklı ve dengeli olan önceki uygulamaya dönülmesi Türkiye'nin yararınadır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Fakir patron, zengin elemanlar

Sami Uslu 2008.07.09

Ben dahil liberal görüşlü ekonomistler, ülkeleri, devletleri şirkete benzetmeyi sever. Günümüz koşullarında ülke yönetimi neredeyse tamamen bir ekonomik faaliyetler bütününe döndüğünden bu benzetme hiç de anlamsız sayılmaz.

Bu yazımızda şirket patronlarıyla, ülke patronu olan, olması gereken halkı karşılaştırarak Türkiye için bazı sonuçlar çıkarmaya çalışacağız.

Doğal olarak her şirkette patron sözünü dinleten kimsedir. Elemanlar dolaylı veya dolaysız olarak patronun şirket ile ilgili istek ve arzularını yerine getirmek için çalışırlar. Büyük şirketlerde de durum şeklen farklı gibi görülsede öz olarak değişmez. Şimdi Türk halkını patron ve ülkemizi de dev bir şirket olarak görürsek, halkımızın patronluğu kendine has ve tartışmalıdır. Patrondan maaş alan hükümet, muhalefet partileri, ordu, yargı ve başta TC Merkez Bankası ve Hazine olmak üzere BBDD, SPK, İMKB ve Takas Bank gibi kuruluşların faaliyet alanları ne olursa olsun tek fonksiyonları halkımıza (patrona) hizmet etmek ve bu hizmeti halkımızın istediği şekil ve yönde sunmaktır.

Halbuki, ülkemizde halk ile önemli bazı kamusal kurum ve kişiler arasındaki ilişkiler çarpıklıklar içindedir. Halkımızın beslediği kurum ve kişiler ölene kadar müreffeh bir hayat sürerken, halkımız güya hizmetkarları olan bu kişi ve kurumlara sağladığının çok altında bir yaşam standardı ile idare eder. Örneğin bazı generaller, üst düzey yargı mensupları, milletvekili ve bakanlar emekli olduktan sonra dahi halkımızın cömertçe sağladığı olanakla gül gibi yaşamlarını sürdürürken bir yandan da sadece kişisel egolarını tatmin edecek sonu belirsiz maceralara atılma hevesi gösterebilmektedirler. Öte yandan, astronomik maaşlar alan TC Merkez Bankası başkan ve tepe yöneticileri halkın seçtiği başbakana karşı yürüttüğü yanlış faiz politikasında direnebiliyor. Diğer önemli ekonomik birimlerde yüzlerce, binlerce insan çalışır. Tepe yönetimleri özerklik statüsünden yararlanarak kendilerine ve binalar dolusu mensuplarına ballı maaşlar verir. Özerklikten maksat, olur olmaz kimselerin her işe burnunu sokmasını engellemek ve halk namına verimli çalışmayı sağlamaktır. Halbuki, bu kurumların ne kadar verimli olduğu belli değildir. Halktan aldıkları ile halka verdikleri bir ölçülebilse mahcup olmaları muhtemeldir. Bunların performansı alaturka maaşları alafrangadır. Ama bu hallerine bakmadan tayinlerini gerçekleştiren halkın hükümetine posta atmaktan çekinmezler. Halkımız namına görev yapma durumundaki üst yargı Batı dünyasının "karar verirken kamuoyunu dikkate alın" sözlerini adeta hakaret olarak niteler, çünkü halkın sırtından geçinen tüm kurumlar gibi onların lugatında da halk sözcüğü yoktur.

Türkiye'de patronun durumu elemanları ile mukayese edilemeyecek kadar zayıftır. Çoğu seksen senelik ihmal sonucu asgari ücretli bir işe balıklama atlar vaziyettedir, sigortasız çalışır. Yarını garanti altında değildir, eşi ve çocuklarına çağa yaraşır bir yaşam sağlayamaz. Gençleri yirmi yaşına gelince, işi gücü, tarlayı bahçeyi nişanlıyı sözlüyü yüz üstü bırakarak bedava askerlik yapmak üzere orduya koşar koşturulur. Onun parası ile saltanat sürenlerin çalıştığı binalardan içeriye girmesi bile zordur. Kendisine karşı minnet hatta mahcubiyet duyması gerekenler tarafından tam tersine sık sık aşağılanır, azarlanır.

Bir şirket hayal edebilir misiniz ki patronu zar zor geçinsin ama elemanları mükemmel koşullar içinde yaşasın? Yeryüzünde özellikle medeni dünyada böyle bir şirket bulunmadığı gibi halkın fakir, kamu mensuplarının bu kadar zengin olabildiği bir ülke örneği de yoktur. Batı dünyasının ABD'si, Almanya'sı, Fransa'sında, doğunun Japonya'sında halk da zengindir, onun hizmetkarları da. Komşumuz İran'da halkın yaşam standardı mütevazıdır ama en üst düzey şahsiyetlerin maaşları da ona göredir, mesela devlet başkanının maaşı bin beş yüz dolardan ibarettir.

Bir bakıma millete hakkını verme projesi olan AKP ile, milletin sırtındakiler arasındaki ölümüne çekişmenin altında yatan neden işte budur.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Şener ve alternatif maliyet

Sami Uslu 2008.07.16

Ekonomi biliminde sözü çok geçen teorilerden birisi, alternatif maliyet veya fırsat maliyetidir.

Salt ekonomik bir tanım olarak, fırsat maliyeti, herhangi bir malın üretimini bir birim artırmak için başka bir malın üretiminden vazgeçilmesi gereken miktardır. Başka bir deyişle, rasyonel bir seçim yapılırken seçilmeyen alternatiflerin en iyisidir. Pratik bir tanım 'Fırsat maliyeti, alınan bir karar nedeniyle vazgeçilen başka bir karardır' şeklinde olabilir. Her halükarda, konu ne olursa olsun, birden fazla seçenek arasından birisini yeğleyen insan, diğer en iyi seçeneği boşlamasından dolayı belli bir kayba uğrar. Önemli olan, yapılan seçimden sağlanan yararın, kaçırılan fırsattan büyük olmasıdır. Bu durumda, tercihin yerinde olduğu söylenir.

Fırsat maliyeti konusunu popüler yapan husus, hayatın her alanına uygulanabilirliğidir. Gerçekten, normal yaşantımızda fırsat maliyeti ilkesini her gün uygulamak zorunda kalırız. İş ve eş seçiminden, basit bir alışverişe kadar her kararın isabeti ancak fırsat maliyeti ölçülerek belirlenebilir. Özellikle siyaset mesleğinde tercih çok kritik bir meseledir. Çünkü, siyasetçi, çeşitli görüşler, farklı idealler ve dolayısıyla farklı siyasi gruplar arasında tercih yapmak zorundadır. Başarılı bir siyasetçi, halk tarafından temsil ettiği siyasi görüş ve ideal ile özdeşleştirilir. Alternatif maliyette alınan kararın, yapılan seçimin faydası bellidir. Ancak, tercih edilmeyen seçeneğin, başka bir deyimle kaçırılan fırsatın büyüklüğü ancak tahmin edilebilir, kesin olarak hesaplanamaz.

Politika sahasında fırsat maliyeti kavramı tanınmış politikacılarımızdan Abdüllatif Şener sayesinde ortaya çıktı. AK Parti'den istifa eden Şener'in, yeni oluşum tabir edilen bir siyasi harekete öncülük edeceği anlaşıyor. Alternatif maliyet prensibi açısından incelemeye uygun tipik bir olay. Söz konusu istifanın önce AK Parti açısından muhtemel sonuçlarına bakarsak, doğrusu partinin Şener'in yokluğuyla uğrayacağı kaybın ne olduğunu keşfetmek pek mümkün görünmüyor. Şener'e sempati gösteren ve destek çıkan çevrelerde bile, Şener olmadan AK Parti'nin zarara uğrayacağına dair bir görüşe rastlamıyoruz. Buna mukabil, icraat şampiyonu bir partide, (işgal ettiği önemli mevkilere rağmen) adeta icraatsizlik şampiyonu olan Abdüllatif Bey'in gitmesiyle, yerini dolduracak kimsenin partiye ve ülkeye daha yararlı olacağı aşikâr.

Sayın Şener'e gelince... Aldığı karardan dolayı katlandığı somut zararlar ortadadır. Bunlar ilk ağızda, halen büyük halk desteğiyle iktidarda bulunan bir partinin Merkez Karar Yönetim Kurulu üyeliğidir. Ama, bu olay vesilesiyle, alternatif maliyetin sadece ekonomik yönü olmadığını, aynı zamanda manevi boyutu bulunduğunu görüyoruz. Zira, bana sorarsanız adı geçenin asıl büyük kaybı, terk etmek zorunda kaldığı koltuklar değil, kendisine yüksek itibar ve imrenilecek bir kariyer sağlayan partisi ve liderine karşı gösterdiği vefasızlığın ağır yüküdür. Korkarım ki, bu yükü bundan sonraki siyasi hayatı boyunca çekmek zorunda kalacaktır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kamu mevduatı esaretten kurtuluyor

Sami Uslu 2008.07.23

Hükümet, piyasa ekonomisini güçlendirme yönünde hayati bir karar aldı. Ziraat Bankası, kamu haznedarlığı görevinden azat edilerek, tüm kamu kurumlarına ait mevduatın özel bankalara yatırılmasının yolu açıldı. Yasanın eski hali şöyleydi:

Genel bütçeye dahil daireler, katma bütçeli idareler, döner sermayeler, fonlar, belediyeler, il özel idareleri, sosyal güvenlik kurumları, bütçeden yardım alan kuruluşlar, özel kanunla kurulmuş diğer kamu kurum, kurul, üst kurul ve kuruluşları, kamu iktisadi teşebbüsleri ve bu maddede sayılanların bağlı ortaklıkları, müessese ve işletmeleri ile birlikleri (kamu bankaları, mazbut vakıflar, özel kanunla kurulmuş kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve bunların üst kuruluşları ile kefalet ve yardımlaşma sandıkları hariç) kendi bütçeleri veya tasarrufları altında bulunan bütün kaynaklarını Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası veya muhabiri olan Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası nezdinde kendi adlarına açtıracakları Türk Lirası cinsinden hesaplarda toplarlar."

Meclis'ten yeni geçen kanunla, belediyeler, il özel idareleri, özel bütçeli kuruluşlar, fonlar ve düzenleyici kurumların tasarruflarını özel bankalarda tutması artık mümkün. Ancak, bürokrasi zamanında bir şekilde gasp ettiği aşırı yetkilerden kolay vazgeçmiyor: Hazine, kamusal mevduatın hep elinin altında kalmasını istiyor. BDDK, bankalar promosyon ve faiz yarışına girer bahanesiyle yasaya karşı çıkıyor. Neticede, genel bütçeli daireler gibi diğer kamusal kuruluşlar, mevduatlarını eskiden olduğu gibi kamuda tutmaya devam edecek. Bu kuruluşlardaki mevduatın 20 milyar YTL'yi, Hazine kâğıdıyla birlikte varlıklarının 80 milyar yeni lirayı bulduğu ifade ediliyor.

Kısmî bir başarıyı temsil etmesine rağmen, yasa piyasa ekonomisi için çok yönlü müspetlikler içeriyor. Bir kere, mevduat kaynağına sahip olma konusunda, özel sektör bankalarıyla, devlet bankaları arasındaki haksız rekabet (maalesef tamamen ortadan kaldırılamasa da) hafifletiliyor. Böylece, ekonomideki devlet payının özel kesim lehine azaltılması yönünde önemli mesafe kaydediliyor.

Aslında, kamu mevduatının özel bankalara yasaklanması çok çelişkili bir durum. Malum, 32 sayılı karar sayesinde, kambiyo mevzuatımız tam bir serbestlik kazandı. Bu bağlamda, ecnebi paralar ülkemiz finans sistemine hiçbir kısıtlama olmaksızın girip çıkabiliyor. Yabancı şirketler, bankalarımızdan kredi alabiliyor. Bizim firmalarımız ve bankalarımız hariçten istediği gibi ödünç kaynak buluyor. Kısaca, ülkemize dışarıdan sermaye ithali ve ülkemizden dışarıya sermaye ihracı tamamen serbest. Evet, başka ülkelerin parasına her türlü hareket serbestliği tanımamız global ekonomiyle entegrasyon hedefimizin gereğidir ve son derece isabetlidir. Ama milli paramızın ülke içindeki dolanımını sınırlamak, yasaklamak akıl ve mantığa uygun değil.

Kamu mevduatı üzerindeki devlet (daha doğrusu bürokrat) vesayeti, Türk Lirası cephesinde de açıklanamaz bir saçmalık. Bilindiği üzere, paramız 1990 yılı başından itibaren konvertibiliteye geçti. Bunun sonucunda, dış ticaret firmalarımız Türk Lirası üzerinden ihracat ve ithalat yapabiliyor. Başka bir deyişle, dünyaya beynelmilel para olarak resmen lanse ettiğimiz Türk Lirası'na milli para titrini taşıdığı kendi ülkesinde gereken itibarı göstermiyoruz. Siyasi tartışmaların gündemi doldurduğu ve zihinlerde başka konular için yer bırakmadığı bugünlerde, çağdaşlaşma yolunda ülkeye ciddi bir adım attıran bu yasanın hırgür arasında güme gitmesi biraz hazin. Neyse ki hizmet ile takdirin her zaman birbirini izlemediği bir memlekette yaşadığımızı biliyoruz.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Ekonomide eski çamlar bardak oldu

İktisatta iniş-çıkışları, durgunlukları, krizleri engellemenin imkânı yok. İktisadın doğası gereği, bu olayların zaman zaman ortaya çıkması kaçınılmaz.

Öyleyse, çabalar ekonominin kırılganlığını olabildiğince azaltmaya yönelik olmalı. Küresel ekonomide aslında üç yıl önce başlayıp, artık daha fazla gizlenemediği için bir yıl önce ilan edilen finans krizi sürüyor. İyimserlerin, 'bitti bitecek, sonuna gelindi' vesaire gibi tahminlerinin hiçbir tutmadı. İçeride ise, dünyada ender rastlanan bir politik fırtına yaşanıyor ve karmaşa her gün yeni boyutlar kazanıyor. Kurumlar arasındaki kuvvetler ayrılığı yerine, altta kalanın canı çıksın ilkesi karşılıklı ilişkilerde bazen oldukça belirleyici durumda. Bürokrasi her zamanki gibi ortamı kendi lehine kullanarak bildiğini okumakla meşgul; halkın lehine olacak hiçbir konuda kılını kıpırdatmıyor. Bir tanesi, mahkemenin aksi yönde kararına rağmen, halkı hiç umursamadan bankalar kart ücreti alsın diyebiliyor, diğeri ise, hiçbir gerekçe ileri sürmeden Merkez Bankası'nın İstanbul'a taşınmasına şiddetle karşı çıkıyor. Bu arada, bir şehirde Merkez Bankası'nın varlığıyla, finans merkezi olma özelliği arasındaki bağlantıyı anlamıyor veya inkar ediyor.

Bütün bu çok yönlü olumsuzluklara rağmen, ekonomimiz kahramanca (!) direniyor. İşte, ihracatımız, bu işin patronu konumundaki TİM Başkanı ve bizzat hükümetin ilgili bakanı tarafından "durdu, duracak, bundan sonra artmaz" teranelerine rağmen 130 milyar dolara dayandı, 200 milyar dolara doğru seyrediyor. Halbuki, bazı çevreler bir yandan "düşük kur ihracatımızı engelliyor" derken, kur biraz yükseldiğinde "kriz çıktı" demekle meşgul. İthalat ve cari açık konusunda tek taraflı bir bakış açısının empoze edilmesine rağmen, şu gerçek var ki, ekonomi bu ithalatı karşılayabiliyor, bu cari açığı finanse edebiliyor. Uluslararası ticarete ülkelere önem kazandıran sadece ihracat ya da sadece ithalat değil, her ikisinin toplamı olan dış ticaret hacmidir. Ağıtlar yakıp, moralleri bozmadan önce, bu hususların nazara alınması lazım.

Dipsiz kuyu gibi görünen Ergenekon davası ve bir memlekette ortaya çıkabilecek en berbat bunalım sayabileceğimiz iktidar partisinin kapatma davası bile ekonomiyi asgari ölçünün üzerinde sarsamadı. Demokrasinin korunması gibi bir görev tanımayan, aksine giderek cepheleşen basın ve siyasi partilerin de yükünü çeken Türk ekonomisi hâlâ performans gösteriyor, güzellikler sergileyebiliyor.

Bütün bu hengame arasında, enflasyon azmıyor, biraz yükselmiş olsa da, kontrol altında tutulabiliyor. Borsa kurumsal yabancı yatırımcılar sayesinde çökmekten uzak, makul bir endeks rakamında tutunabiliyor. Hepsinden önemlisi, geçmiş iktidarların ödemedi borçlar ödenerek, halka nefes aldırılıyor. Zorunlu Tasarruf ödemeleri ve Konut Edindirme Yardımları (KEY) buna örnek. Fakir sayısının azaldığı, açlık sınırında vatandaşımızın kalmadığı, bireysel gelirlerin yükseldiği istatistiklerle ispatlanıyor. Ordumuz, terör karşısında, bekleyen değil, ilk kez teröristin tepesine binen bir uygulama yapabiliyor. Başarıdan dolayı, komutanlarımızı kutlamalıyız, ama unutmayalım ki, bütün şiddetiyle süren bu çok pahalı mücadeleyi bazı çevrelerin bir türlü beğenemediği Türk ekonomisi sessiz sedasız finanse ediyor. Buna dudak bükenlere, bir savaş uçağının bir kerecik havalanıp sonra inmesinin kaç mal olduğunu öğrenmelerini tavsiye ederim.

İlginç ve biraz da acı olan husus, yabancıların ekonomimiz hakkında bizden daha isabetli yorum ve analiz yapmaları. Bizdeki bazı çevreler ise, kendilerini yenileyemedikleri için her nasılsa hakim oldukları ekranlarda ve gazete köşelerinde temcit pilavı gibi aynı söylemleri tekrarlayıp duruyor. Yazı boyunca anlatmaya çalıştım ki, onların söyledikleri ekonomimizle ilgili gerçekleri etkilemiyor.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Şimdi borsa zamanı

Yabancıların İMKB'deki payının yüksekliği çoğumuzu rahatsız ediyor. Şikâyet etmek yerine, "acaba uluslararası yatırımcılar neden borsamıza bu kadar ilgi gösteriyor." diye düşünelim. Yanıt son derece basit:

İMKB kazandırıyor da ondan. Kişisel dileğim, borsamızda yerli payının artması. Ama, bu yabancı yatırımcıların terk edip gitmesiyle değil, bizlerin borsaya adanmışlıkla yönelmesiyle gerçekleşmeli. Aslında, borsa yatırımı ciddi avantajlara sahiptir. Şöyle ki:

Hisse senedi alım satımındaki özgürlük ve esneklik başka hiçbir ticarete görülmez. Mesela, yatırımcıdan talep edilen bir tahsil koşulu yoktur. Borsa oyunculuğu deneyim gerektirmez. İnternete girip, malumat toplayabilirsiniz. Yahut, Selim Işıklar gibi bir borsa uzmanını takip etmeniz yeterli olabilir.

Çalışma tarzı tam zamanlı da olabilir, kısmi zamanlı da. Mesela bir ev hanımı, bir yandan çocuklarına bakarken, aynı anda borsa verileri üzerinde çalışabilir. Dağ, tepe dolaşırken veya Ege sahillerinde yatla gezerken alım satım yapma olanağınız var.

Hareketleri sınırlı olan fizikman handikaplı vatandaşlarımız için hisse senedi cazip bir seçenektir. Çünkü, tüm yeteneklerini kullanarak, evlerinin konfor ve güvenliği içinde işlem yapabilirler. İktisat ve işletmecilik öğrencileri için, borsa bazı derslerin uygulaması gibidir.

Borsa, her yönüyle kişisel özgürlüğü tadıp, inisiyatifinizi kullanacağınız alandır. Kimse çalışırken işinize karışamaz, empozede bulunamaz, sizi etkilemeye, yönlendirmeye kalkmaz.

İMKB'de odaklanacağınız firma sayısı yüzlercedir. Bunlardan istediğinizi seçip yatırım yapma hürriyetine sahipsiniz. İsteddiğiniz zaman alır, dilediğiniz zaman satarsınız. Alım ve satım miktarları sadece size bağlıdır. Kendi başınıza araştırmalar, analizler yapıp, sonuçlar elde edersiniz. Kâr veya zarar sadece size aittir; kârınızdan dolayı kimseye minnetiniz olmaz, zarardan dolayı kimseyi suçlamanız gerekmez.

Çok yaygın bir yatırım aracı olan yatırım fonuyla karşılaştığımızda, borsanın üstünlüğü daha net biçimde ortaya çıkar. Yatırım fonunda yatırımcılar paralarını bir havuza yatırır. Ama, hangi hissenin veya bononun alınacağını, bunların ne zaman satılacağını vesaire belirleyen sadece fon yöneticisidir. Müşteriye sadece parayı teslim etme izni verilir. Ondan sonrası, fon yönetimine bağlıdır.

Borsa şirketinden pay senedi alan kimse, yürüyen bir işe kısmen sahip olur. Yani, hisse senedi mülkiyet demektir. Milletçe sahipliği, mülkiyeti ne kadar sevdiğimiz malumdur.

Gelişmiş yazılımlar mesai saatleriyle ilgili tüm engelleri ve kısıtlamaları ortadan kaldırdı. Artık, günde yirmi dört saat, haftada yedi gün borsa çalışması yapmak mümkün. Yani, gündüz saatlerinde işine gücüne bakan işçi, memur, yönetici vesaire akşam veya geceleyin borsa oynayabilir.

Borsa, pratiklik açısından da eşsizdir; alım veya satım emri dakika meselesidir. Birçok işte olduğunun aksine, tanıtım yapmak, pahalı reklamlar vermek, müşteriye ikna etmek için diller dökmek gerekmez. İşadamlarını bazen bezdiren tahsilat, gecikmiş alacaklar, senet, çek vesaire gibi kavramlara borsada yer yoktur. Ticaret hayatında yapılan operasyonların sonucunu almak için genellikle aylarca beklemeniz gerekirken borsada birkaç saat para kazanmanız için yeterli olabilir.

Birçoğumuzu kendi işimizi kurmaktan alıkoyan husus, sermaye yetersizliğidir. Günümüzde en ufak iş için bile hatırı sayılır bir kapital lazımdır. Borsa için gerekli minimum kapital hemen hemen herkesin karşılayabileceği kadardır. Bütçeniz ne kadarına izin veriyorsa, o kadar oynarsınız. Batı'da geliştirilen bir ölçüye göre, borsa yatırımı gelirin yüzde onunu geçmemelidir.

Şimdi, borsanın cazibesi konusunda ikna oldunuz mu?

Faizsiz kredi için KOBİ'lerden abartılı teminat istenmesin

Sami Uslu 2008.08.08

Kısmetse, artık cuma günleri bu sütünde güncel finans konularının yorumunu, analizini yapacağız. Yazılarımıza kişisel görüş ve önerilerimizi ekleyeceğiz. Bu meyandaki ilk makalemizi hayırlı olması dileğiyle bugün sunuyoruz.

Sanayi ve Ticaret Bakanı Zafer Çağlayan, KOBİ'lerle ilgili çok yönlü bir master planın ilk bölümünü basına açıkladı. Buna göre, KOSGEB aracılığıyla imalatçı esnaf ve sanatkâra, sıfır faizli, 18 ay vadeli 25 bin YTL'ye kadar kredi kullanılacak. Krediden 5 bin esnaf ve sanatkâr yararlanacak. Toplam kredi tutarı 125 milyon YTL'yi bulacak. Kredinin başka bir amacı da, çeke senede boğulan piyasaya likidite (para) enjekte etmek; böylece, talebi canlandırmak, dükkânlardaki boş kasalı, siftahsız günlere son vermek.

Aslında, hükümet ve Bakan Çağlayan'ın peşinde olduğu asıl hedef, Türk KOBİ'lerini globalizme adapte etmek, bu bağlamda, küresel ölçeklerin hiçbirini tutturamaz durumdaki şirketlerimizi teknoloji, ciro, dış ticaret, yönetim teknikleri ve kurumsallaşma bakımından Batı standartlarına terfi ettirmektir. İşte, henüz hazırlık aşamasında olmasına rağmen, 'Esnaf ve Sanatkâr Destek, Değişim ve Dönüşüm Stratejisi Eylem Planı' belli ki, KOBİ'lerin modernizasyonu ile ilgili önlemler içeriyor; faizsiz kredi desteği bu programın sadece ilk adımı. Uygulamanın ta içinden gelen Bakan Zafer Çağlayan, tatbiki alandaki büyük tecrübesine ilaveten, meseleye akademik yönüyle de bakarak, esnaf ve sanatkarlar için yeni bir vizyon, yani gelecekte bir konum dizayn edileceğini ifade etti. Bu yeni vizyon ülkemize ABD veya İtalya'dakilere benzer, uluslararası nitelikte firmalar kazandıracak. Tasarlanan vizyona ulaşmak için de ana görev anlamında misyon ve geleceğe dönük (stratejik) planlar yapılması öngörülüyor.

Yani, hükümet "Ne yapalım küreselleşmenin kötü bir cilvesi." diyerek KOBİ'leri kaderine terk etmek yerine, onları küreselleşmenin aktörü yapmaya hazırlanıyor. Ancak, beni peşinen iyimser olmaktan alıkoyan bazı teknik hususları söylemeden geçemem. Mesela, bu kredinin kaynağını sağlayacak KOSGEB ile krediyi kullanırmakla görevli bankaların aralarında etkili bir koordinasyon kuramayarak, kendi oluşturdukları bürokrasi içinde kaybolmaları ihtimalinden endişe duyuyorum. Böyle bir durumda, çok sayıda KOBİ'nin bürokrasi işkencesinden yılarak krediyi almaktan vazgeçtiklerini görebiliriz. Başka bir olumsuzluk, bankaların kredi koşulu diye, firmalardan abartılı miktarlarda teminat talep etmelerinden doğabilir. Aşırı teminatlandırma arzusu, Türk bankacılığının hâlâ devam eden eski ve kötü bir alışkanlığıdır. Sıfır faizli kredi şeklindeki kamusal desteğin bazı KOBİ'lerimiz için fiilen kullanılamaz hale gelmesi istenmiyorsa, bizzat Bakan Nazım Ekren'in meseleyle ilgilenmesi gerekir. Faizsiz kredi, bankalara tamamen KOSGEB kaynağından faydalananak, yeni müşteriler edinme ve mevcutlarla daha sıkı münasebetler kurma fırsatını verecek ve kârlarını yükseltecek. Yani, mağdur durumdaki KOBİ'lerimizin biraz gönenmesi için kurgulanan sistem, hiçbir gayret ve maddî veya fikrî katkıları olmayan bankalara ciddi kazanç sağlayacak. Buna rağmen, bankaların (başka konularda sıkça yaptığı gibi) açgözlülük ederek, şirketlerimizi mevduat kredi kartı ve kendilerine komisyon geliri getirecek işlemler yapmaları hususunda zorlamaları doğrusu uzak bir ihtimal değil. Buna mani olacak önlemlerin alınmasını da Sayın Çağlayan ve Sayın Ekren'den bekliyorum. Çünkü, en haksız oldukları konuda bile, bankaların halkımız aleyhine olarak, avukatlığını yapmayı marifet sayan BDDK ve Bankalar Birliği'nden KOBİ'ler lehine bir tutum takınmalarını beklemek beyhude.

Esnaf ve Sanatkâr Destek, Değişim ve Dönüşüm Stratejisi Eylem Planı'nı, tam olarak ve layıkıyla uygulanması halinde, ülkemizi uçuracak projelerden biri olarak görüyorum. Bu nedenle, olayı tüm safhalarıyla izleyerek, sizlere iletceğim.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Borsa'ya hakim olan 3 duygu

Sami Uslu 2008.08.13

İlginçtir ki, borsayla ilgili teori sayısı üç olduğu gibi, borsaya hakim olan duygu türü de üçtür. Borsa alanındaki çağdaş teorilerden birisi, mükemmel pazar fiyatlamasıdır. Buna göre, borsada oluşan hisse senedi fiyatları ne eksik ne fazla olup gerçeği tam olarak yansıtır.

Mükemmel pazar fiyatlaması yaklaşımının temelinde yatırımcının kararlarında rasyonel davrandığı varsayımı yatar. Fakat borsa yatırımcıları üzerine yapılan araştırmalar bu görüşü tekzip ediyor. Görkemli borsa binaları, en gelişmiş bilişim teknolojisi, kısaca her türlü maddi unsura rağmen borsa bir insani faaliyettir. Sert kanunlar, kesin hükümler, ürkütücü cezalar ve uzun talimatlar borsa yatırımcısının duygulardan arınmış, sadece akli ile hareket eden bir insan olmasına yetmiyor. Bu nedenlerle; ne geçmiş rakamların manipülasyonu olan temel analiz, ne geçmiş fiyatların çizdiği şekilleri anlamlandıran teknik analiz, ne de mevcut fiyatları hiç sorgulamadan doğru kabul eden mükemmel pazar fiyatlaması yaklaşımı gerçeklerle örtüşür. Bu üç görüşün ortak tarafı zekice kurgulanmış olmalarına rağmen, beşeri unsuru tamamen ihmal etmeleridir. Gerçekte yatırımcı çoğu kez duyguları ile hareket eder. Son araştırmalar yatırımcıya hakim olan üç duygunun varlığını yadsınamaz şekilde ortaya koyuyor. Bunlar; sürü psikolojisi, korku ve açgözlülüktür.

Sürü psikolojisine katılan yatırımcı kendi akli, fikri ve sağduyusu yerine başkalarının aklını fikrini ikame eder. Böylece, özelliklerini sifıra indirgeyerek bir grup yatırımcıyı bilinçsizce taklit eder. Kısaca, kendine güvenmeyen, saygı duymayan yatırımcının sürüye katılması kolay olur.

Korku, insana çeşitli yollardan bulaşabilen olumsuz bir duygudur. Örneğin, borsada ciddi miktarda zarara uğrayan birisi bu olayın meydana getirdiği korku ile yatırımını genellikle azaltır. Korkunun borsa yatırımcısı üzerindeki en hafif etkisi çok erkenden kâr realizasyonuna giderek kazancını düşürmesidir. Paniğe kapılan bazı yatırımcılar hisse senetlerini derhal paraya çevirerek borsaya veda ederler. Bazı potansiyel yatırımcıların ise zarar korkusu ile borsaya hiç yanaşmadıkları görülür. Mesela, at yarışları müdavimi olan hatta işi onlarca yarış atı satın alıp beslemeye kadar götüren bir işadama dostum; "Hayatta borsa oynamam çünkü çok tehlikeli, cesaret edemiyorum." demiştir.

Borsada çok yaygın duygulardan biri de açgözlülüktür. Açgözlü insan aşırı hırslıdır, normal kazanç ile yetinmez. Hırsın yol açacağı zararları Bediüzzaman'ın İktisat Risalesi'nden naklen şöyle anlatabiliriz: Hırs sahibi normal ve helal kazancın değil aşırı tutarda hak etmediği haram kazancın peşine düşer. Aşırı hırsa kapılan bir insana çevresi menfi reaksiyon gösterir o seilmeyen adamdır.. En kötüsü hırslı insan eninde sonunda her şeyini kaybeder. Çünkü, o normal kazanç için uğraşmanın getireceği bereketten yoksundur, tersine haram peşinde koşmanın uğursuzluğuna maruz kalır. Borsadaki aşırı hırslı yatırımcı spekülasyon ve manipülasyon gibi yasak işlemler yaparak haksız kazanç sağlamaya çalışır. Çoğu kez başarısız olur, nadiren muvaffak olduğunda ise kazandığı parayı çarçur eder. Her halükarda açgözlülüğün sonu hüsrandır.

İnsanın kendini duygusuzlaştırması mümkün olmadığına göre, borsa yatırımcısı ne yapmalıdır? Çözüm sözünü ettiğimiz üç duyguda denge kurmakta yatar. Örneğin, borsa yatırımcısı sürü psikolojisine teslim olmamalı ama

güvenilir yatırımcı gruplarını da icabında izleyebilmelidir. Yatırım kararlarını verirken korku duygusu tarafından yönetilmeyi reddetmeli fakat temkini de elden bırakmamalıdır. Borsacı asla aşırı hırsla kapılmamalı ama kâr etmesini sağlayacak kadar dikkatli ve uyanık olmalıdır. Başka bir ifade ile borsa yatırımcısı biraz korkak, biraz hırslı olabilmeli, bazen de doğru yönde giden sürüye (yatırımcı grubuna) katılmayı bilmelidir.

Borsa hayatında gördüğümüz duygular iş hayatının tamamı için geçerlidir. Yani, işadamları da bir borsa yatırımcısı gibi söz konusu ettiğimiz üç duygunun etkisi altında yaşar. Her ikisi de bu duyguları dengeleyebildikleri ölçüde başarılı olabilirler. Başka türlü söylersek, iyi bir borsa yatırımcısı aynı zamanda iyi bir işadamı olmaya adaydır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Küresel krizin tek sebebi: Faiz belası

Sami Uslu 2008.08.15

Faiz son derece ilginç bir olgudur. Şöyle ki, bir yandan tarih boyunca en çok lanetlenen bir kavram iken diğer yandan her devirde insan ve toplum hayatını en çok etkileyen bir unsur olmuştur.

Ama, faize ilişkin en önemli gerçek, kapitalist liberal ekonominin temel taşı olduğu veya yapıldığıdır. Parantez içinde söyleyelim ki meşhur iktisatçı Samuelson, komünist sistemde bile gizli bir faiz bulunduğunu öne sürer.

Faizin faziletine inananlar veya bu konuda kararsız kalanlar için dünyanın içinden geçtiği küresel finans krizi aksi yönde yadsınamaz ispatlar sunmaktadır. Dünyanın en başarılı yatırımcıları olan ve bence finans filozofu seviyesine erişmiş George Soros ve Warren Buffet global finans krizinin teşhisinde birleşiyor: Her ikisine göre de kriz ekonomideki son 25 yılın köpüklenmesinden (buble) doğmuştur. Köpüklenmeyi oluşturan ise, modern finansın bel kemiği konumundaki doğurgan ve spekülâtif faizdir. Kıymetli evrak hukukundan yararlanan faizli enstrümanlar piyasalarda sınırsız defa dolanım imkanı bulur. Zaten krizin suçlusu reel ekonomi yani sanayi ve ticaret olamaz. Çünkü reel sektör dönemsel hareketler gösterir; belirli müddet yükselir, sonra yavaşlar.

Talepteki gerileme belli bir süre devam edince, ihtiyaçlar birikir, gerileyen arz düşen taleple paralellik sağlar. Böylece insanlarda alışveriş arzusu tekrar canlanır vesaire.

Faaliyetlerini iş hayatının ihtiyaçlarıyla sınırlayan finans, normal fonksiyonunu icra eder. Basit bir örnek verelim. 100 bin dolarlık bir sipariş alan ihracat şirketi hiç öz kaynak kullanmasa dahi toplam maliyetini karşılayacak kadar, söz gelimi 90 bin dolar kredi kullanırsa bu borcu faizi ile birlikte yaptığı dış satımın bedeli ile geri ödeyebilir. Bu olayda kreditor banka şirketin öz sermaye noksanını telafi etmiş, karşılığında şirket kârının bir bölümünü faiz olarak kendi hesabına kaydetmiştir.

Ancak, maalesef finans alemi insani hırsın en zor kontrol edilebildiği faaliyetlerdir. Nitekim, banka ve finans sistemi bu doğal çalışma alanının bilhassa 1980'lerden bu yana dışına çıkarak bir görev ve fonksiyon tecavüzü içerisine girmiştir. Finansal kuruluşlar ile hissedarları ve finans yöneticileri, finansı reel sektörün yardımcısı olmaktan çıkarıp sadece kendisi için yaşayan, kendi kendini besleyen büyüten bir canavar mekanizma haline getirdiler. Örneğin; mal bedelini temsil eden, bir poliçenin üzerine konulan bir kelimelik 'kabul (accepted)' veya aval ibaresi bu kıymetli evrakin her banka tarafından satın alınmasını sağlar. Ancak iş burada bitmez, iskontocu banka bunu başka bir bankaya satar. O da başka bir bankaya satabilir ve bu sirkülasyon bireysel tasarruf sahibine kadar devam eder. Hatta bireysel yatırımcı da bunu başka yatırımcılara devrederek kâr etme imkanına sahiptir. Böyle bir işlemde her devreden poliçenin içerdiği faizin bir kısmına sahip olur. Başka bir ifadeyle, poliçeye yatırım yapan her kuruluş ve fert faize tamah etmiş olur. Sonuçta, faiz içeren işlem ve araçlar

inanılmaz bir doğurganlık kazanır. Halk deyimiyle, bir koyundan bazen 5-6, 10 veya daha çok sayıda post çıkarılır.

Faiz aynı zamanda spekülasyonun kaynağıdır. Trilyonları bulan bono piyasaları, ekonomideki her faiz değişikliğinde dalgalanır; yüz milyar dolarlar birkaç saat içinde bazılarınca kazanılır, bazılarınca kaybedilir. Faiz, modern ekonomilerin adeta hücrelerine kadar işlemiştir. Faizle alakasız gibi görünen finansal işlemlerin hepsi dolaylı olarak faize bağlıdır. Mesela, vadeli kontratlarda spot fiyat ile vadeli fiyat arasındaki farkı tayin eden faizden başka bir şey değildir. Faizin sadece bir puan yükselmesi, bir devletin borç stokunu durup dururken, yukarılara çeker, bir puan inmesi ise alacaklıyı zarara uğratır.

Özetle, faiz suni işlemler oluşturarak ve doğası gereği her bulaştığı muameleyi spekülasyona çevirerek finans hayatını kimileri için saadet, kimileri içinse felaket kapısı haline getirir. Böyle bir sistemin kriz üretmesine neden şaşılır?

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Borsada kimler kazanır?

Sami Uslu 2008.08.20

Dünyanın en büyük yatırımcılarından birisi olan George Soros'un kitaplarını okuduğunuzda hayal kırıklığına uğramanız muhtemeldir.

Çünkü, Soros'un kitaplarını okuyanlar doğallıkla ona büyük paralar kazandıran şeytani borsa oyunları ve normal insanın hiç aklına gelmeyecek alım ve satım taktikleri görmeyi hayal eder. Halbuki Soros, bize sadece akla, mantığa uygun, makul bir insanın kolayca kabul edeceği, hatta bizzat düşünebileceği bazı ilkelerden bahseder. Soros, mevcut ve potansiyel yatırımcılara ekonomi ve borsanın her zaman belli bir trend izlediğini ama hiçbir trendin sonsuza kadar devam edemeyeceğini anlatır; borsacının marifeti trendin kırılma zamanını doğru tahmin etmekten ibarettir. Öte yandan, borsada kazanmak için, Soros'a göre çoğunluğun yaptığı aksini yapmak gerekir. Herkes alırken, satmalı herkes satarken alım yapılmalıdır. Yani, borsacı sürüden uzak durmalı, hatta sürünün gittiği yönün tersine gitmelidir. Borsa literatüründe bu prensibi benimseyip uygulayanlara aykırıcular (contrarians) denir. Soros, dediklerini uygulayarak sahip olduğu Hedge Fonu'nu dünyanın bir numarası yapmıştır.

Hayata gazoz satarak başlayan ve halen dünyanın ikinci büyük dolar milyarderi olan Warren Buffett'tan da borsayla ilgili çarpıcı sözler duyamazsınız. Ona göre, borsa yatırımcılığı bir sanat veya bilim gibi süslü sözlerle tanımlanamaz. Gerçek borsacılık, insanın nefesine hakim olması ve kazanmak için alelade, normal, heyecansız bir yol izlemeye razı olmasıdır. Heyecan verici yol izleyip zarar etmek yerine, sıkıcı bir yol izleyip kâr etmek herhalde tercihe şayandır. Nitekim, Buffett, kurduğu yatırım fonundaki alımlarında ilginç tercihlere yer vermeyerek hep temel ürün ve hizmetler sunan şirketleri seçer. Mesela, tıraş bıçağı, deterjan, alkolsüz içkiler ve otomobil sigortası gibi.

Buffett'in en temel stratejisi, uzun vadede değer kazanacak firmalara yatırım yapmaktır. Kısa vadede kârlı olan fakat çabucak battal hale gelebilen moda sektörlerine ve teknoloji şirketlerine yatırım yapmaz. Yatırımlarına rehberlik eden temel düsturunu şu sözlerle açıklar: "İyi şirketi şahane bir fiyata almaktansa, şahane bir şirketi iyi fiyata almak çok daha evladır."

İki dahi yatırımcıdan Soros, borsa yatırımında trend başlangıç ve bitişlerini saptamanın önemine dikkat çekerken, Buffett, ucuz ve istikbali olan kâğıtlara ağırlık verir. Ancak, her ikisinin de ortak görüşü bellidir:

"Borsada kesinlikle uzun vadeli yatırım yapılmalıdır." Buffett, bunu ifade için kartopu deyimini kullanmıştır. Kartopu yapmak için küçük bir kar parçası ve yüksek bir tepe gerekir. Yani, ucuz ve geleceği parlak hisseleri alıp, fiyatı çok kârlı olana kadar uzun süre elde tutmalıdır. Daha çocuk yaştayken, uzun vadeli yatırımın faziletini keşfeden Buffett, aldığı hisseleri ortalama 20 yıl kadar tuttuktan sonra satmaktadır.

Peter Lynch, borsa yatırımı konusunda en çok okunan kitapları yazmış, borsacılığa yepyeni kavramlar ve deyimler kazandırmıştır. Herkesten farklı yatırım stratejileri kurgulamış olmasına rağmen, bu borsa gurusu da borsayı uzun vadeli bir yatırım aracı olarak görür. Kitaplarında al-sat şeklinde borsa işlemiyle ilgili bir kelime bulunmaz.

Türkiye'den örnek verirsek: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nın kurucusu ve ilk başkanı olan Muharrem Karslı kişisel portföyü için sadece alım yapar, ama portföyünden hiç satış yapmazdı. Bedelli, bedelsiz sermaye artışları sayesinde portföyünün kendiliğinden büyümesini sağlar, temettü gelirleriyle akar gelir sağlardı. Kısa vadeli alım satıma asla tevessül etmezdi. Bu stratejisinin yan faydası olarak, portföyünü asgari emek ve zaman harcayarak yönetme imkânını bulur ve diğer işlerini aksatmazdı.

Buna mukabil al-satçıların hemen hemen her zaman kaybettiği bir vakiadır. Böyleleri ara sıra ve şans eseri olarak bazı işlemlerinden kâr sağlasa da, akıbetleri değişmez. Eninde sonunda sermayelerini yitirirler.

Sadede gelelim: Borsa, enteresanlığa şova kalkışmayıp, yukarıda bahsettiğimiz büyük ustaların doğruluğu fiilen kanıtlanmış basit yöntem ve usullerini izleyenlerin ve bunu yaparken de sabırlı davranan ve uzun soluklu düşünenlerin, daima kazandığı bir finansal yatırım ortamıdır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Küresel kriz değil, küresel üçkâğıtçılık

Sami Uslu 2008.08.23

Global finans krizinin daha başında sahtekarlık vardı. Kâr üzerinden prim alan CEO'lar işsiz güçsüz, parasız on binlerce insana mortgage kredisi vererek primlere konu.

Aslında, ahlaki zaaf gösterenler arasında, hiçbir işi, geliri ve bir kenarda birikmiş parası olmadığı halde, kocaman rakamlı kredi mukavelelerine imza atan sözde müşterileri de saymak gerekir.

Temmuz 2007'de patlak verdiği sanılan mortgage krizi aslında daha önce başlamış, ancak muhasebe oyunları ile tam iki yıl kamuoyu ve basından gizlenmişti. Daha da vahimi, rezalet denetleme şirketlerinin raporlarına yansımada. Güya bunların görev ve fonksiyonu, yatırımcıyla borçlanan kurumlar arasında sağlam bir köprü kurmaktır. Denetleme firmaları mesela Türkiye'nin kredibilitesini değerlendirirken, eskiden beri müthiş bir titizlik gösterir ve borca sadakat bakımından eşsiz bir ülke olmamıza rağmen bizi daima riskli ülkeler kategorisinde gösterir. Tuhaftır ki, aynı keskin denetleyiciler banka portföylerinden taşan bataklık mortgage işlemlerini bir türlü tespit edememiş! Artık, bu firmalara ve verdikleri notlara inanmak, güvenmek, onları ciddiye almak mümkün mü? Bizdeki popüler bir tekerlemeyle, et de kokmuş, tuz da.

Rezalet devletin bu işle ilgili ajanı olan (bizdeki SPK benzeri) SEC'ten de gizlenebildi. Bu arada finans piyasalarının temel yasası ve bir ahlaki zorunluluk olan şeffaflık nosyonu yerlerde süründü. Sisteme güvenen binlerce birey ve merkez bankaları dahil, dünyanın dört bir yanındaki büyük finans kuruluşları alenen, planlı şekilde ve sürekli olarak aldatıldı. Paraları ellerinden ve kasalarından hiç acımadan gasp edilerek alındı. Batan mortgage kredileri için subprime, yani standart altı deyimi icat edildi. Halbuki, verildikleri tarihte yatırımcılara

asla subprime diye bir deyim telaffuz edilmemişti. Zaten standart altı kredi denseydi, hangi yatırımcı parasını bunlara yatırırdı ve hangi banka, ben çürük krediler verdim, yatırımcılar buyursun batacak kredilerle desteklenen tahvillerimi satın alsın diyebilirdi?

Global kriz çıktığı günden beri, artık krizin en kötü bölümünün atlatıldığı ve toparlanmanın çok yakında başlayacağı fikri uluslararası ticaret ve yatırım bankaları tarafından piyasaya ısrarla pompalandı. Böylece, yeni yatırımcıların saadet zincirine katılması ve krizin müsebbibi olan kreditor bankaların faturayı mortgage tahvilli hamillerine ciro edebilmesi hedeflendi. Yani, yalanı silah olarak kullanıp, en aleni ve fütursuz şekilde mevcutlara yeni kurbanlar eklenmek istendi. Bize has zannettiğimiz 'Memleketin enayisi bitmez' yaklaşımının küresel çapta uygulamasını gördük, görüyoruz.

'Kriz bitti, bitiyor' balonunu son patlatan, Merrill Lynch'in başına gelenler oldu. Bankanın yeni tayin edilen CEO'su göreve gelir gelmez mortgage kredileriyle ilgili büyük meblağları zarar yazdı. Hemen arkasından yatırımcılara ısrarla ve defalarca bankasının artık bütün sorunlarını geride bıraktığını söyledi. Ancak, geçen pazartesi günü bu CEO'nun Merrill'in mortgage bağlantılı büyük bir portföyü satacağını ilan etmesiyle piyasalar şok geçirdi. Çünkü sayın CEO'nun daha önceki sözlerinin tamamen uydurma olduğu ortaya çıktı. Demek ki, banka sorunlarını geride bırakmış filan değildi. Sonra, bir ay önce CEO'nun 31 milyar dolar ettiğini söylediği finansal varlık 7 milyar dolara satılabildi.

Yalan sözler, uçurulan balonlar, kandırıcı beyanatlar, tutmak değil, tutmamak için verilen vaatler hâlâ devam ederken, dünyanın 100 büyük finansal kuruluşunun batacak kredilerden dolayı uğradığı zarar 472 milyar doları buldu. Bu rakamın çok daha büyüyeceği kesinleşmiş durumda. Ama, asıl kötüsü, üçkağıtçılık global finansal sistemin ayrılmaz parçası haline geldi. Bu gidişle, finasta kriz hiç bitmez. Çünkü ahlaksızlığın bizzat kendisi bir krizdir ve etik dışı yollarla yürütülen her iş mutlaka kriz üretecektir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

'Eşit işe eşit ücret' zam paketi değil, bir reformdur

Sami Uslu 2008.08.27

Eşit ücret kavramı, aynı işi yapan bireylerin; dil, din, ırk ve cinsiyet bakımından hiçbir ayrıma tabi tutulmaksızın aynı ücreti almasını ifade eder.

Batı'da ve özellikle ABD'de mesele daima ırk ve cinsiyet ayrımı bağlamında ele alınmıştır. Amerika'da 1963 yılında bir yasa çıkarılarak, aynı işi yapan kadınlara erkeklerden daha az ücret ödenmesi yasaklandı. Bu yasayla beraber 'eşit işe eşit ücret' (equal pay for equal work) sözü işletme ve yönetim dalında sıkça kullanılan bir deyim haline geldi. Ülkemizde kadınlara eşit ücret ödenmesi çeşitli yasalara bağlanmışsa da, fiiliyatta ne olup bittiği kimsenin ilgisini pek çekmedi. Ülkemizde bize has bir ücret sorunu vardı. Devlet, farklı kurumlarında istihdam ettiği memuruna aynı unvanı taşıyalar da farklı ücret ödüyordu.

Geçenlerde çıkarılan bir kanunla, bu aleni haksızlığın giderilmesi amaçlandı ve değişik kamu kurumlarında aynı unvanla çalışan kamu personeline eşit ücret ödenmesi öngörüldü. Bunu yaparken sosyal devlet ilkesine uygun davranılarak, aynı unvanlılardan nispeten düşük maaş alanlara zam yapılarak diğerlerine yetişmeleri sağlanacak. Böylece, 4-5 yıllık bir kademeli geçiş döneminden sonra unvanı aynı olanlar aynı maaşı alabilecek.

Yasada aynı unvana sahip olanların eşdeğerde iş yaptığı varsayılıyor. Doğrusu, kısa vade için bu varsayıma dayanmaktan başka çare görünmüyor. Ama orta-uzun vadede eşit işlerin sağlıklı ve gerçek anlamında saptanması için mutlaka iş analizleri yapmak gerekir. Analizler vasıtasıyla, halen kadrolara bağlı olarak

yürütölmekte olan işlerden hangilerinin birbirine eşit olduğu anlaşılabilir. Bu meydana, kamudaki bir işin gerektirdiği tahsil, deneyim, yabancı dil bilgisi ve bilgisayar kullanabilme gibi beceriler objektif gözle ve bilimsel kıstaslara göre belirlenir. İşte o zaman, kamudaki çalışmaların göreceli değeri ortaya çıkar ve yasanın nihai amacı olan kamuda ücret adaleti ve buna çok bağılı olan işyeri huzuru sağlanır.

İş analizinin önemli yan faydaları da olacaktır. Mesela, kamuda hangi tür işlerin yapıldığı, bunlardan hangilerinin gerekli, hangilerinin fuzuli olduğu, hangi işlerin başka başka elemanlar tarafından mükerreren yapıldığı belli olur. Bir işyerinde (örneğin bir bakanlıkta), fuzulen yapılan işler mevcutsa, gerekli olduğu halde yapılmayan işler de vardır. Analizler sayesinde, gereksiz işlerden gerekli işlere eleman kaydırması mümkün olur, kamuda verimlilik artar. Yasanın adı olan "eşit işe eşit ücret" sözcükleri bile tek başına yasanın mahiyetini anlattığı halde, bir sendika lideri, "Hemşireye 25 YTL, müsteşara 100 YTL zam yapılıyor, bu nasıl eşitlik?" diyebilmekte ve buradan hareketle alakasız konulara sıçrayarak hükümeti tenkit etmektedir. Güya çalışanların hakkını korumak durumundaki bir insanın fikir düzeyini okuyucuların dikkatine sunuyorum.

Eşit ücret kavramına sadece maaş değil, tüm yan ödeme ve sağlanan menfaatler dahil edilmelidir. Bu arada, harcırah ve ağırlama gideri yapma yetkileri titizlikle düzenlenmelidir. Aksi takdirde, kanun boşluklarından yararlanma konusunda uzmanlığı tartışılmaz olan, kurnaz bürokratin yasayı rahatça delip eski düzeni sürdüreceğini unutmamak gerekir.

Sayın Başbakan "mühendisleri kamuya çekmeliyiz" sözüyle, kadro ve ücret tayininde piyasa şartlarının nazara alınacağını belirtti. Bu yaklaşım çok yerinde, çünkü yapılan her işin gerçek değerini belirleyen o işin dolaylı veya direkt olarak meydana getirdiği katma değerdir ki, buna piyasa karar vermelidir.

Eşit işe eşit ücret ödenmesi anayasal bir zorunluluk. Dolayısıyla, mevcut durum Anayasa'nın evrensel eşitlik kuralına açıkça aykırı, yani suç oluşturuyor. Ne gariptir ki, bugüne kadar hiçbir parti veya hükümetin ilgilendiği bu çarpıklığı, Anayasa'ya aykırı davrandığı iddiasıyla kapanmanın eşiğine getirilen bir parti çözüyor.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Başbakan, Türk Lirası'nın tanıtımını yapmalı mı?

Sami Uslu 2008.08.29

Üç asır boyunca dünyada altın para sistemi yürürlükte kaldı. Bu sistemin uygulaması çok pratik ve kolaydı. Paranın üstünde yazan değer ile içerdigi altın madeninin değeri neredeyse aynıydı.

Altın parayı eritip külçe haline getiren ve bu haliyle satan birisi kayba uğramazdı. Altın para basan devletin karşılık diye bir sorunu yoktu. Çünkü paranın karşılığı bizzat kendisiydi. Altın parayı kullananlar için de "Acaba bu paranın arkasında yeterli destek var mı?" diye bir endişeye mahal yoktu. Devletten parayla ilgili olarak herhangi bir talepte bulunulması söz konusu bile değildi. İlla karşılıktan bahsetmek gerekirse, altın paranın yüzde yüz karşılığı vardı. Altınla beraber sirküle eden diğer mübadele aracı gümüş paraydı. Günlük alışverişlerde gümüş para kullanılır, altın para ise fertler tarafından tasarruf aracı, devlet tarafından rezerv olarak saklanırdı. Altın para sistemi bu kadar basit, bu kadar kolay ve sorunsuzdu. Bu para sistemine maden para veya mal para denildi. Ancak, yer küredeki altın madeninin sınırlı oluşu, buna mukabil hızla büyüyen ekonomiler ve bilhassa patlayan kamu harcamaları altın para rejiminin sürdürölmesini çok zorlaştırdı.

Bunun üzerine 1944 yılında bir nevi altın standardı olan Bretton Woods sistemi ABD'nin inisiyatifiyle devreye sokuldu. Türkiye konferansa katılmamakla beraber, konferansın bir ürünü olan IMF'ye 1947 yılında üye olarak

sisteme dahil oldu. Bu rejimde dolar ve diğer dövizlerin yüzde 25'i kadar altın karşılık tutuluyordu. Yani, kağıt banknotlar belirli oranda altını temsil ediyordu. Bu nedenle sistemin adı temsili sistem oldu. Bretton Woods sistemi altın para sistemine göre, çağın gerçeklerine daha uygundu. Ancak, kendi kurduğu sistemin aleyhine çalıştığını ve altın rezervlerinin hızla eridiğini gören ABD, 1971 yılında doların altınla bağlantısını kestiğini açıkladı. Böylece, paraların altına dönüşürebilirliği ortadan kalktı. O tarihten bu yana Türk Lirası dahil, tüm dünya paraları karşılıksız olarak basılmaktadır.

Karşılsız kağıt para, ülkeleri ilginç ikilemeyle karşı karşıya bıraktı. Türkiye ve Türk Lirası buna örnektir. Malum, milli paramızın üzerinde 'Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası' ibaresi görülür. Bu yazı devletin güvencesini, kefaletini gösterir. Zaten Merkez bankası bilançosunda, emisyon (basılan para) yükümlülükler hanesinde yer alır. Öte yandan, Banka bastığı paranın teminatı olarak, herhangi tür bir karşılık bulundurmaz, böyle bir mecburiyeti yoktur. Boşluğu dolduran unsur, Türk Lirası'nın devletin yasasına dayanması, arkasında en somut biçimde ve bütün gücüyle Türkiye Cumhuriyeti'nin durmasıdır. Kısaca, paramıza geçerlilik kazandıran husus (diğer paralar gibi) devletimizin hükümlerlik hak ve gücüne dayanarak, vatandaşlara, 'Türkiye'nin milli parası budur' şeklindeki buyruğudur. Yani, paramız başka çağdaş paralar gibi, 'emir parasıdır' (fiat money).

Bu gerçekler ışığında, Başbakan'ın Türk parasının tanıtımını bizzat yapması çok anlamlı ve yerinde bir davranış olacaktır. Bir bakıma para TC Merkez Bankası'nın halka borcu veya halkın Merkez'e açtığı kredi sayılır. Kredinin kefilisi ise tüm kurumlarıyla Cumhuriyet Devleti'dir. Başbakanlık devlet mekanizmasını yönetmek ve işletmekle görevli bir numaralı mevki olduğuna göre, Sayın Recep Tayyip Erdoğan'ın hükümlerlikliğin bir numaralı simgesi konumundaki Türk Lirası'nın tedavüle girişini ilan etmesi bir görev ifası sayılmalıdır. Para, aynı zamanda devletle yurttaşlar arasında yapılan bir sözleşmedir. Sağlıklı bir sözleşme iki tarafın da rızasını gerektirir. Sayın Erdoğan'ın milli paranın tanıtımında bulunması ayrıca yakında sirkülasyona çıkacak paranın halkımızca benimsenmesini kolaylaştıracak uygar bir yaklaşım olacaktır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Rus top tüfeğine karşı Türk kalemi

Sami Uslu 2008.09.03

Doğrusu Rusya, düşmanlıkta mükemmel bir zamanlama ve fırsatçılık sergileyerek, bir taşla birkaç kuş vurdu. Rus saldırısında Gürcistan'a doğru ilerleyen tankların fazla önemi yok; agresiflikteki asıl silah ekonomi oldu.

Avrupa'nın ve Türkiye'nin petrol ve doğalgaz bağımlılığı Moskof tarafından fena halde istismar edildi. Türkiye'ye ise adeta özel muamele yapan Ruslar, buradan gönderilen ürünlere ilaveten bazı parçaları bizde imal edilen Avrupa mallarını dahi boykot etmiş durumda.

Ancak, şu an için muzaffer görünse de, Rusya'nın yaptıklarında öz menfaati bakımından çok büyük zaafılar bulunuyor. Şöyle ki, petrol ve gaz paraya dönüştüğü sürece Ruslara güç verir, satılmadığı, satın alınmadığı zaman ise, bu ülkeyi 50 sene geriye götürür. Bu konuda ince hesap yapmaya bile gerek yok. 1998 yılında petrol fiyatları 10 dolara yerlerde sürünürken, Rusya kamu borçlarını ödeyememiş ve moratoryum ilan etmişti. Yani, bugün Batı ve Türkiye Rus petrol ve doğalgazına (şimdilik) ne kadar bağımlıysa, Rusya bu ürünlerin gelirine daha da büyük ölçüde bağımlı. Evet, uluslararası ticarete uyanık olan, şartları değerlendiren avantaj kazanır. Ama, bugünün küresel ortamında ahlak dışı yollara başvuran bir ülkenin iyi sonuçlar alması, hatta cezalandırılmaması imkansız. Rusya, geçmişi unutarak kendisine sınırsız güven duyan, adeta teslim olan Avrupa ve Türkiye'yi her türlü etik değeri bir kenara fırlatarak, hiç beklenmedik şekilde ve ısrarla zarara uğrattıyor.

Olayı sükunetle incelediğimiz zaman, Rusya'nın başarısının muhataplarına zarar vermekten ibaret kaldığı, Rusya'ya hiçbir somut fayda sağlamadığı görülüyor.

Bu büyük ülkenin unuttuğu husus, yeryüzünde hiçbir maddi varlığın vazgeçilmez veya alternatifsiz olmadığıdır. Nitekim, daha şimdiden Avrupalı yetkililer, aldatılmışlığın verdiği öfke içinde, bundan böyle Bakü-Tiflis-Ceyhan petrol ve gazını tercih edeceklerini söylemeye başladı. Muhtemelen, ABD ile koordineli olarak başka ciddi önlemler de devreye sokulacak. Her halükarda ve mutlak surette, Rusya'ya mahkûmiyet mümkün olan en kısa sürede ortadan kaldırılacaktır.

Yani, bugün için hiçbir şey kazanmayan Rusya'nın çok uzak olmayan bir gelecekte neler kaybedeceğini göreceğiz. Mesela, güvenilirliğini tamamen yitirmiş bulunan Rusların Avrupa ve Türkiye'nin güvenini geri kazanması belki sonsuza kadar mümkün olmayacak. Rahatça diyebiliriz ki, yaşanmakta olan kriz sona erdiğinde, Rusya'nın süper devlet olma iddiası tarihe karışacak. Bu arada, 2000'li yıllar boyunca keyfini çıkardığı büyük döviz rezervleri, dış ticaret fazlaları filan tatlı bir anı olarak kalmaya aday. Rusya'yı ciddi ciddi AB'ye alternatif olarak sunan bizdeki bazı malum çevrelerin ulusal strateji bakımından ne kadar fos olduğu herhalde anlaşılmış olmalıdır.

Rusların kural tanımaz tutumuna karşılık, Türk hükümeti, en doğal hakkı olan iktisadi misillemeye bile hâlâ başvurmadı. Gerçek bir devlet adamı profili göstermekte olan Başbakan Tayyip Erdoğan, orta ve uzun vadeli ekonomik ve siyasi tedbirleri uygulamaya koymadan önce, şu an için Rus baskınının vermekte olduğu hasarı minimuma indirmek amacıyla diplomasiyi elden bırakmıyor. Bir anlamda Rusya'nın yapamadığını yapıyor. Şöyle ki, Ruslar Batı dünyası ve Türkiye'nin gücünü eksik değerlendirdiler. Başbakan ise, aynı hataya düşmeyerek, Rusların bize karşı kozlarını duygusallığa kapılmadan, gerçekçi biçimde değerlendiriyor ve geri döndürülemez, sert hareketlerden kaçınıyor. Bir anlamda, Rusya'nın etik dışı saldırganlığına eşlik eden top-tüfeğine karşılık, Türkiye krizin başından beri, kalemle, yani akıl ve mantıkla hareket ediyor.

Belli ki, Rus krizi uluslararası arenada yeni oluşumlar meydana getirecek. Bence en önemli değişiklik olarak, Rusya büyük imaj ve etkinlik kaybına uğrarken, Türkiye, milletler camiasındaki yerini sağlamlaştıracak.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Türkiye Mersin'e dünya tersine

Sami Uslu 2008.09.05

Ağustos ayı enflasyonu güzel bir sürpriz yaptı. Şöyle ki; TÜFE yüzde 0,24, ÜFE ise yüzde 2,34 oranında geriledi. Yıllık bazda artışlar ÜFE'de yüzde 14,67, TÜFE'de yüzde 11,77'de kaldı.

Ülkemizde enflasyona büyük darbe vurulurken, Amerika ve özellikle Avrupa'da enflasyonist baskı giderek artıyor. Avrupa Merkez Bankası, enflasyon tehlikesine karşı alarma geçmiş durumda. Öte yandan, Avrupa ve Japonya'da büyüme tahminleri aşağıya çekildi. Doğalgaz ile gıda fiyatlarının aşırı yükselişi bu ülkeleri durgunluğa itiyor. Bunların başında Avrupa Birliği'nin iki ağır topu Fransa ve Almanya geliyor. İngiltere'de de ekonominin küçüleceğine dair ciddi endişeler var. İngiliz yetkililer son 60 yılın en büyük krizinin yaşandığını beyan ediyor. Kötümserlik duygusu, AB ülkelerinin hepsini kuşattı.

Dünyada bir yıl önce başlayan ve hâlâ devam eden kredi krizi sonucu faizlerin yükseldiği malum. Buradan hareketle, medyada her gün boy gösteren 'ekonomi-finans bilmişleri', kendilerine büyük güven içinde Türk şirketlerinin kredi bulmakta çok zorlanacağını söylemiş ve yazmışlardı. Sonuç ise bambaşka şekilde tecelli etti. Türk şirketleri en az eskisi kadar rahat şekilde ve maliyet artışına maruz kalmadan dışarıdan istedikleri kadar

borçlanabildi. Bu sefer de, firmalarımızın aşırı kur riskine girdiği BDDK Başkanı'nın riyasetindeki bir koro tarafından seslendiriliyor.

Avrupa'nın ve dünyanın bu haline rağmen, ihracat rakamlarımızdaki yükselme aynı hızla sürüyor. Temmuz ayı itibarıyla yıllık dışsatımımız 130 milyar dolar düzeyine geldi ki, bu geçen yılın aynı ayına göre yüzde 41 oranında yükselişi gösteriyor. Temmuz ihracatı 12,6 milyar dolar ile aylık bazda bir rekor.

Global ekonomideki sorunlar yetmezmiş gibi, uluslararası siyasi platformda da tehlikeli gelişmeler ortaya çıktı. Gürcistan'da patlak veren krizin nasıl sonuçlanacağı henüz belli değil. Türkiye jeopolitik pozisyonu itibarıyla olayların doğal bir aktörü konumunda.

Dünya ekonomi ve siyasetindeki tüm aksiliklere rağmen, Türkiye'nin her iki alanda gösterdiği performans ortada. Göz ardı edemeyeceğimiz bazı sıkıntılarımız ve kat etmemiz gereken uzun bir yolumuzun olmasına karşın, ekonomide birçok reformun gerçekleştirilmesi, kırılganlıkların azaltılması ve dış siyasette gerçekçi (reel) bir strateji uygulanması sayesinde ihracat rekorlara doymaz oldu. Turizmde herkesin çekinerek değil, koşarak geldiği bir ülke olduk. Dış politikada etkililiğimiz bazılarının kavrayamadığı noktalara çıktı. Mesela, daha dün Türkiye'yi küçümser tavırlar sergilemiş bulunan Fransa Devlet Başkanı Sarkozy, şimdi bizi Kafkaslar'ın kilit ülkesi olarak ilan ediyor. Bu arada, muhalefet, bir kısım basın ve ulusalcı denen çevrelerin, küreselleşmenin ülkemize zararları konusunda ne kadar boş konuştukları ve global ekonomiyle bütünleşme çabasındaki AKP iktidarını ne kadar haksızca, hatta zalimce kötüledikleri şimdi daha iyi anlaşılmıyor mu?

Evet, bu saydıklarımın hepsi gerçekten önemli. Ama, bunların bile çok üzerinde öneme haiz bir husus var; tüm dünyayı kapsayan finans krizi, durgunluk ve enflasyon gibi ekonomik kötülükler bizi artık fazla sarsamıyor. Hatta, bunlara ek olarak, dışarıdaki siyasi ortamın toz dumana karışmış olmasına rağmen, biz dimdik ayaktaız. Mesela, hâlâ yabancı sermayenin en güvendiği ülkelerden biriyiz. Neredeyse Cumhuriyet tarihimiz boyunca, ülkemiz yönetimine istemeyerek ortak etmek zorunda kaldığımız IMF'ye muhtaçlığımız kalmadı. Bu arada dünya, gittikçe Türkiye'nin katkısı olmadan hiçbir siyasi sorunun çözülemediği bir yer haline geliyor.

Dünya ve Türkiye'de cereyan eden son olayları birlikte analiz ettiğimizde, ortaya bir netice çıkıyor: Globalizmden inkar edilemeyecek yararlar sağlıyoruz, buna karşılık küresel çaptaki olumsuzlukları dünya ile beraber en azından aynı ölçüde yaşamak zorunda kalmıyoruz.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Şirketlerin döviz borcu gerçekten yüksek mi?

Sami Uslu 2008.09.10

Pozisyon, döviz borçları ve döviz varlıklarının mukayeseli durumunu gösterir. Borçların varlıklardan fazla olması halinde açık pozisyon, varlıkların borçları aşması durumunda uzun (fazla) pozisyondan bahsedilir.

Pozisyon bahsinde ilk kural şöyle: Pozisyon her yabancı para cinsi için ayrı ayrı hesaplanır ve o dövizle adlandırılır: Dolar pozisyonu, Euro pozisyonu vs. Mesela, dolar pozisyonunu Euro veya başka bir paranın pozisyonuna katmak suretiyle üretilen rakam tamamen anlamsızdır. Böyle bir işlem elmalarla armutları toplamaktan farksız olur. Pozisyonla ilgili haber ve yorumlarda yapılan hatalardan biri bu.

Diğer ayırım spot ve vadeli pozisyonudur. Spot pozisyon, aynı gün ve izleyen üç iş günü sonrasını kapsayan bir zaman dilimi içinde belirli bir döviz cinsinden varlık ve borç seviyesini, bunlardan hangisinin daha fazla olduğunu gösterir. Doğal olarak, bir şirketin ancak tek bir spot pozisyonu vardır. Vadeli pozisyon ise, şirketin

her döviz cinsi itibarıyla ilerideki belirli tarihlerde oluşan pozisyonudur ve her pozisyon oluştuğu tarih ile birlikte kayıtlara geçer. Mesela, 30 Ekim 2009 dolar pozisyonu gibi. Vadeli pozisyon teorik olarak sonsuz sayıda olabilir. Çünkü, şirkete ait döviz borç ve/veya alacağının vadesinin bittiği gelecekteki her gün vadeli pozisyon taşır. Medyaya yansıyan hatalı yaklaşıma göre; firma bazındaki açık pozisyon rakamları toplanarak, makro düzeyde açık pozisyon toplamının bulunduğu sanılmaktadır.

Unutulanlardan biri de, sadece açık pozisyonun değil, aynı zamanda uzun pozisyonun da risk kaynağı olduğudur. Ama bu ikisi ters yönlü risk oluşturur. Açık pozisyon, kur düştüğünde kâr, yükseldiğinde zarar yazar. Uzun pozisyonda durum tam tersidir. Bu sebeple, aynı firmaya ait açık pozisyonları toplamak ve bunu uzun pozisyonların toplamından çıkararak kalan rakamı firmanın açık pozisyonu olarak nitelendirmek yanlıştır. Tabii ki, tüm şirketlere ait açık pozisyonlardan, uzun pozisyonları çıkarmak ve kalan rakamı firmalarımızın toplam borcu diye ilan etmek ayrı bir saçmalıktır. Bakın buna Türk esnafı ne der: "Alacak borcu ödemez."

Peki, firmalarımız aşırı döviz borçlusu mu? Bunun beynelmilel ölçüsü, alınan açık pozisyon tutarının ödenmiş sermayeye bölünmesiyle çıkan oranıdır. Bu oran, risk gerçekleşirse, yani kur yükselirse şirketin ne kadar sermaye kaybına uğrayacağını gösterir. Bizde yurtdışından kredi alabilen firmalar kalburüstü şirketler olup; karine olarak, fon yönetimi ve bu meyanda pozisyon kavramını iyi bildiğini varsayabileceğimiz kuruluşlardır. Dolayısıyla, istisnalar hariç, firmalarımızın aşırı kur riski doğuracak kadar açık pozisyon içinde olduklarını zannetmiyorum. Zaten, açık pozisyona giren firmaların kur riskinden kaçınması da pekala mümkündür. En kritik olanı spot pozisyonudur. Çünkü, zaman darlığı veya yokluğundan ötürü, yapılabilecek fazla bir şey yoktur. Fakat, vadeli pozisyonlarda firma her türlü esnekliğe sahiptir. Şayet amaç, uzun pozisyonu azaltmak veya sıfırlamak ise, pozisyonun ortaya çıktığı tarihlere denk gelecek şekilde borçlanmaya gidilebilir veya o tarihte teslim etmek üzere, vadeli döviz varlığı satışı yapılabilir. Açık pozisyonu gidermek için ise vadeyi o tarihlere rastlatarak alacaklanmak veya daha önceden borçları azaltmak çare olabilir.

Aslında, açık (veya uzun) pozisyondan gelen kur riskini önlemenin en pratik ve en çağdaş yolu, opsiyon kontratlarıdır. Yüzde 2-2,5 civarında bir komisyon karşılığında alınacak bir vadeli alım kontratı açık pozisyonu, satım opsiyonu ise, uzun pozisyonu denk hale getirir. Netice-i kelam, döviz pozisyonu söz konusu olduğunda her şirketin münferiden değerlendirilmesi gerekir. Bu arada, Türk şirketlerinin aşırı kur riskine maruz bulunduğu dair elde hiçbir veri bulunmamaktadır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Küresel finasta bir devin çöküşü!

Sami Uslu 2008.09.13

Uluslararası finans krizi, Lehman Brothers ile ilgili son haber üzerine yepyeni ve ürkütücü bir safhaya ulaştı.

Güney Kore'nin bir kamu kuruluşu, Lehman Brothers'ın hisselerini almaktan vazgeçtiğini açıkladı. Daha düne kadar bu bankanın değil hisselerini, çıkardığı menkul değerleri bile sorgusuz sualsiz kapışan Asya ülkelerinden birisi, bugün aynı şirketin "bana ortak ol" davetini ceffel kalem reddetti. Aslında, bankanın karşı taraftan bir yaklaşım olmadığı halde, ortaklık teklifi yapması bile daha bir yıl öncesine göre, inanılmaz bir olaydı. Hele, daha evvel hep akıl sattıkları Uzakdoğulu bir ülke tarafından refüze olmaları için diyecek söz bile bulmak zor.

Dünyanın her yerinde ülke ve kuruluşlara ait paraları yönetmekte olan bir banka bu kez iflastan kurtulmak amacıyla kapıyı çaldığında, Koreli firmanın çok şaşırdığını ve karar almakta çok zorlandığını tahmin edebiliriz. Düşünün ki, başkalarının trilyonlarca dolarına yön vermiş, "tereciye tere satmış" dedirtecek kadar, herkese her

konuda akıl ve deneyim sunmuş, tek başına piyasaları etkilemiş bir uluslararası bankacılık uzmanı, azmanı, boynunu büküp "lütfen bana ortak ol" diyor. Bu tür bir öneriye muhatap olan Koreli şirket şöyle bir değerlendirmede bulunmaz mı? "Bildik bileli bize neyi yapmamız ve neden sakınmamız gerektiğini söyler ve bunun için bizden külliyatlı paralar alırdın. Ne zaman bir tahvil veya hisse senedi çıkarmaya kalksak, bir ortaklığa girişmeyi aklımızdan geçirsek, önemli bir yatırım yapmayı kafaya koysak, kendi ayağımızla gelir, 'Ne yapalım, nasıl yapalım usta?' diye sana teslim olurcasına fikir sorardık. Şimdi ise, diyorsun ki, 'Ben işimi beceremedim, dünyanın en büyük holdingleri, devletler, belediyeler başka bankalar benim müşteri portföyümde bulundukları halde, iflasla burun buruna geldim.'"

Koreli şirketin ortaklığa yanaşmamasında böyle bir düşünce tarzını benimsemesinin başlıca rolü oynadığını varsayabiliriz. Uluslararası camianın emanet ettiği fonları iyi kullanamayan, seçkin, güzide markalardan oluşan müşteri kitlesinin sağladığı itibarı yöneticilerinin basiretsizliği yüzünden koruyamayan Lehman Brothers'ın Kore'de sermaye araması hiç de tutarlı bir davranış değil. Bir kere bankacılık her zaman olageldiği gibi, bugün yine bir güven meselesidir. Bankacılığın yerel bir faaliyet olmaktan çıkarak, küresel bir yelpazeye kavuşmasıyla, güven unsuru bambaşka bir boyut kazanmıştır. Diğer bir deyişle bankalar, sadece bir ülkenin insanlarına karşı değil, dünyanın her yerindeki müşteri ve girişimcilere karşı sorumluluk üstlenmektedir. Lehman Brothers'ın bu sorumluluğun gerektirdiği ciddiyet, titizlik ve mesleğin şart koştuğu muhafazakarlık, hatta dürüstlük dahilinde çalışmadığı ortadadır.

Hal böyle iken, bankanın Kore devletinden vatandaşlarının dışıyla tırnağıyla tasarruf ettiği kaynağı sermaye olarak talep etmesi birkaç bakımdan düşündürücü. Mesela, bankanın eriyen sermayesinden daha önemli olarak, yitirdiği itibarını sermaye enjeksiyonuyla telafi edebileceği çok kuşkulu. Tüm yatırım bankaları gibi, danışmanlık tarzı hizmetlerle kazanç sağlayan bu banka bundan böyle kamu veya özel sektör kuruluşlarından birine gidip, "gel sana ne yapacağını söyleyeyim, sorunlarını çözeyim" dediğinde, karşısındaki, "Sen kendin ne yapacağını çok mu iyi biliyorsun, kendi sorunlarını çözebildin mi ki, benim sorunlarıma el atmak istiyorsun?" mealinde bir cevap verebilecek, en azından bunları aklından geçirecektir.

Lehman Brothers'ın borçlanma yerine hisse senedi satışına gitmesi, ilk bakışta olumlu bir tercih gibi görünebilir. Fakat, şirket finansmanında bir gerçek vardır ki; geleceğine ve kendine güvenen bir firma ortak istemez, borçlanmayı yeğler. Acaba, Lehman'ın hissedar peşinde koşmasının nedeni, geleceğe kuşkuyla bakması mıdır?

Lehman Brothers'ın durumu, diğer finans aktörlerini de mutlaka kötü etkileyecektir. Çünkü, piyasalar artık global finansman sisteminin çökmekte olduğunu görebiliyor.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Tarihin en büyük iflası

Sami Uslu 2008.09.17

İlk kurban Bearn Stearns olmuştu. Ama Lehman Brothers'ın çöküşü onu unutturdu. Çünkü Lehman çok daha büyük, çok daha tanınmış bir isim ve kredi piyasalarının çok daha önemli bir aktörüydü. Stearns olayından ürken fon yöneticileri, Lehman'ın geçen hafta şirket olarak yüzde 77 değer yitirmesi ve birkaç gün önce resmen iflasıyla şaşkına döndüler.

Fakat, felaketin büyüğü başka yerden geliyor. Mortgage piyasasının iki azmanı Fannie Mae ve Freddie Mac devletçe teslim alındı. Bu noktada rakamları konuşuralım: Fannie Mae şirketinin piyasa değeri daha bu yıl

başında 40 milyar dolar iken, şimdi 10 milyar dolara indi. Freddie Mac'in değeri ise aynı dönemde 22 milyar dolardan 5 milyar dolara düştü. Bu firmalar, dünyanın en büyük finans piyasası olan, halen 14 trilyon dolar büyüklüğündeki ABD mortgage piyasasında 6,5 trilyon dolarlık hacimle pazarın yaklaşık yarısına hakim. Şimdi ikilinin bilançodaki varlıklarını nasıl finanse etmiş olduğuna bakalım: İki firma, 70 milyar dolarlık sermaye ile bankalardan 1,7 trilyon tutarında mortgage kredisi devralmışlar.

İki şirketin toplam sermayesini oluşturan 70 milyar dolar, kontrol ettiği mortgage kredilerinin toplamı olan 6,5 trilyon doların yaklaşık yüzde 1'ini oluşturur. Öyleyse, mortgage'ların sadece yüzde 1 oranında değer yitirmesi bile sermayenin sıfırlanmasına yetiyor. Kaldı ki, düşüşün yüzde 1 oranından daha yüksek olduğu tartışılmaz. Mortgage değerlerinin ne kadar düştüğü tam olarak hesaplanamıyor. Çünkü her mortgage işleminde doğal olarak konutun alım fiyatıyla cari piyasa değeri birbirinden farklı; Fakat, S&P Ulusal Konut Fiyatları Endeksi yüzde 14,1 oranında düşüş gösteriyor. Başka bir kıstas da geçen temmuzdan bu yana icraya düşen konut sayısındaki yüzde 53 oranındaki artış. Her hafta ortalama sekiz bin konuta bankalar icrai takip yapmakta.

Batak durumun yan etkileri ayrı bir felaket. İki şirketin kefaletini yerine getiremeyecek durumda olmaları yüzünden bankalar büyük sıkıntıyla karşı karşıya. Çünkü, Freddie ile Fanny'nin ödeyemediklerini bankalar ödemek zorunda, bunun için de sermayelerini aşırı ölçüde artırmaları gerekecek.

Neticede, devlet Freddie ve Fanny'ye el koydu. Gerekçe; şirketler o kadar büyük ki, resmen iflasına izin verilirse, tüm Amerikan hatta dünya ekonomisi karışır. Ama kamu müdahalesinin istenen sonucu vermesi için her şeyin çabucak normale dönmesi gerekiyor ki bu çok küçük bir ihtimal. Zira işin yarını da karanlık. Bir düşünün, mortgage yoluyla 500 bin dolarlık bir konut alan kimse, konutun değeri sözgelimi 300 bin dolara indiği halde, aylık taksitlerini yine de ödemeye devam edecek midir, yahut da bu durumdaki kaç kişi ödemelerini aksatmadan yürütecektir? Bir de, ABD'nin tüm fon yöneticileri mortgage piyasasından paralarını çoktan çekip, başka alanlara kaydıldılar. Bunların tekrar ne kadar zaman sonra piyasaya dönecekleri tam bir meçhul.

Doğru dürüst söyleyecek laf bulamayan bazı yorumcular, konut fiyatlarının istikrara kavuşacağını, böylece krizin sona ereceğini iddia ediyorlar. Tabii ki, ABD konut piyasası er geç istikrara kavuşacaktır. Ancak, bu durum daha düşük konut fiyatlarını beraberinde getirecektir. Öyleyse, bu analizin başarısız bir teselli denemesinden öte geçemeyeceği açık.

Sadede gelirsek, galiba büyük fırtınaya az kaldı. Bir yandan, iki şirketin fiilen batması için kapitalist sistemin en büyük iflası denirken, diğer yandan Soros gibi bir milyarder yatırım uzmanı, ABD'nin daha büyük kredi krizleriyle karşı karşıya kalacağını iddia ediyor. Şimdiden uzmanlar kriz ortamında ne yapmaları gerektiği konusunda yatırımcılara öğütler veriyor. Ekonomistler, analistler yaşanan krizin 1929 buhranından sonraki en büyük kriz olduğunu daha önce fısıldayarak söylerken, şimdi kendilerinden emin şekilde, yüksek sesle ifade ediyorlar. Gerçekten şayet aşırı iyimser değilseniz, bütün bunları, kapitalist sistemin maruz kaldığı bütün zamanların en büyük krizi olarak görmemiz çok doğal.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Dünyadaki yangın bizi saracak mı?

Sami Uslu 2008.09.19

Bu konuda sağlıklı bir değerlendirme yapabilmemiz ABD, Avrupa ve ülkemizdeki mevcut durumu doğru analiz etmeye bağlı.

Malum, ABD krizinin kaynağı mortgage kredileri. Bizde ise, şükretmek gerekiyor ki, mortgage yok. Mortgage yasaının alelacele çıkarılarak uygulamanın hemen başlaması için türlü baskılar yapan, hükümeti geç kalıyor gerekçesiyle tenkit edenlere selam olsun. Bu vesileyle söyleyeyim ki; mortgage, içine balıklama dalınacak bir sistem değil. Reel sektör ile finansın iç içe geçtiği, çok katılımcılı bir melez işlem. İşin içinde bankalar, inşaat şirketleri, kefalet veren kurumlar, sigorta kurumları, mortgage pazarlaması yapan şirketler, hukuk büroları, spekülâtörler ve normal müşteriler var. Bizde inşaat firması ve bankalar dışındaki mortgage aktörleri mevcut bile değil. İleride Türkiye koşullarına uygun ve ABD krizinden gerekli dersleri alarak hazırlanmış bir sistemle mortgage piyasalarını sağlıklı şekilde başlatabiliriz. Kısaca, ABD ve Avrupa'dan bize mortgage sorununun bulaşması söz konusu değil.

ABD krizinin yaşandığı yerler ticarî bankalar değil, yatırım bankaları oldu. Bunun nedenini şöyle açıklayabiliriz: Yatırım bankaları mevduat toplamaz, kaynağını büyük tutarlar halinde uluslararası interbank piyasasından ve müşterilerinin nakit yönetimi yapılması için emanet ettiği paralardan sağlar. Bu özelliğiyle, kaynak konusunda riskli bankalardır. Halbuki, ticarî bankalar (mevduat bankaları) çok sayıda mevduat müşterisine sahiptir, ortalama mevduat tutarları düşüktür, aynı anda mevduat yapanların da, mevduatını çekenlerin de sayısı çoktur, giren ve çıkan kaynak aşağı yukarı dengededir. Ayrıca, yatırım bankaları aşırı kâr odaklı, ticarî bankalar ise muhafazakâr karakterli kuruluşlardır. Şayet, Stearn, Lehman Brothers ve Merrill Lynch yatırım bankası değil de mevduat toplayabilen ticarî banka olsalardı, istikrarlı mevduat kaynağı ve ticarî bankalara has geleneksel ihtiyatlı tutumları sayesinde bu duruma düşmeyebilirlerdi.

Neyse ki, bizde yatırım bankası yok. Dolayısıyla, ABD'li yatırım bankalarından bize bulaşacak bir hastalık da söz konusu değil. Ticarî bankalarımızın sermaye yeterliliği uluslararası standartların epeyi üzerinde. Açık veya fazla pozisyonun doğurabileceği kur riskleri sifıra yakın. Yani, ABD ve Avrupa'da kriz mevduat bankalarına sirayet etse dahi, ucu bize dokunmaz.

Mortgage piyasasının bulunmadığı ülkemizde doğal olarak, mortgage risklerini bankalardan devralmış sigorta şirketleri de yok. Zaten, sigortacılık sektörümüze oldukça agresif bir şekilde giren yabancı sigorta kurumları da mevcut risklerin önemli bölümünü üstlenmiş durumda. Sonuçta, Türk bankacılık ve finans sektörü global krizi fazla zorlanmadan atlatacak güçte.

Evet, İMKB düşüşte, bence bunun hepsi değil ama önemli bir bölümü hızlı yükselmeden meydana gelen köpük. Ayrıca, borsamızın yüzde 70'i yabancı yatırımcının elinde. Borsa, Türkiye'de tabana yayılamadığından, hisse fiyatlarındaki gerileme geniş halk kitlelerine zarar vermeyecek.

Kurun yükselmesine gelince, bunun ithalatı azaltıp, ihracatı artıracağı kesin. Böylece, Avrupa ülkelerindeki durgunluğun ihracatımız üzerindeki olumsuz etkisi bertaraf edilebilecek. Döviz çıkışlarındaki artış da kur yükselişiyle dengelenecek. Zaten, hataen dalgalı denilen, doğrusu yüzer kur (floating rate) olan sistemin amacı bu değil miydi?

Şirketlerimize gelince, krizi fırsat bilip, sermaye, büyüklük, teknoloji, çağdaş yönetim ve kadro konularındaki açıklarını süratle kapatmaları şart. Kaçınılmaz olarak, önümüzdeki dönem şirketler için bir sınav olacak ve sınavda maalesef başarısız olanlar elenecek. Kaybın mümkün olduğu kadar az olması konusunda Sanayi ve Ticaret Bakanı Zafer Çağlayan'a çok iş düşüyor. Bu arada, Basel II kuralları uygulamasının BDDK tarafından ertelenmesini derhal düzeltilmesi gereken bir hata olarak görüyorum.

Ekonomide her şey görecelidir. Bu krizde biz de biraz hırpalanacağız. Ama, ABD ve Avrupa'nın yemekte olduğu sille bizi kriz öncesine göre nispeten daha güçlü hale getirebilir. Bunun çaresi hükümet, muhalefet, basın, işveren ve işçi sendikalarının katılımı ve katkısıyla bir millî politika belirlemek ve uygulamak. Bu yapılabildiği takdirde, global kriz, Batı'yla aramızdaki gelişmişlik farkını ciddi derecede kapayabilmemizi sağlar.

Yatırım ve ticaret bankaları

Sami Uslu 2008.09.24

Bankalar yatırım bankası ve ticari banka olarak ikiye ayrılır. Ticari bankanın yaptığı işler bellidir; mevduat toplar, kredi verir ve akreditif, teminat mektubu, çekli hesap açma gibi hizmetler sunar.

Hizmet yelpazesi oldukça geniş olsa da, yine yaptıkları bellidir, sınırlıdır. Başlıca fonksiyonu, halktan mevduat adı altında topladığı kaynağı iş hayatının istifadesine sunmaktır. Bu bağlamda, küçük meblağlı ve kısa vadeli mevduatı, daha büyük tutarlı ve çok daha uzun vadeli krediye dönüştürür.

Yatırım bankası, mevduat toplamaz ama kredi verir, fakat kredi dışında da çok çeşitli işler yaparlar. Yani, hem bankacılık yapar hem bankacılıktan başka her şeyi yapar. Mesela, büyük hacimlerde ticaret yapar. Petrol ticareti bunların en önemlisidir. Ayrıca, altın, bakır, kakao gibi borsa malları (commodity) da ticareti yapılan maddeler arasındadır. Bu bankalar borsadan veya borsa dışından sanayi şirketlerinin hisselerini de alırlar. Her ülkeyi, her piyasayı, her sektörü sürekli olarak izlerler, yatırım konuları resmen sınırsızdır. Ta ki, kâr kokusu alsınlar. Aynı şekilde hizmet sundukları konuların da limiti yoktur. Büyük şirketlerin hisse senedi ve tahvil ihracını her yönüyle üstlenirler, birleşme ve satınalmalara aracılık ederler, devlet ve belediyeler adına Eurobond ihracını gerçekleştirirler, zenginlerin nakit ve taşınmaz varlıklarını yönetirler, firmalara şahıslara akla gelebilecek her konuda danışmanlık verirler. Bir yandan başkalarına akıl, bilgi, deneyim ve beceri satarken, diğer yandan da bu niteliklerini kendileri için kullanırlar. Yatırım bankalarının çok daha çeşitli ve rizikosuz kazançları ticari bankaları her zaman kıskandırdı. Nitekim, daha önce ticari bankaların yatırım bankacılığı yapmaları yasayla yasaklanmışken, 80'li yıllarda bu kural gevşetildi.

Yukarıdaki açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, yatırım bankaları ancak çok gelişmiş ekonomilerde neşvünema bulabilecek (büyüyüp gelişebilecek) kuruluşlardır. Nitekim, dünyanın en büyük yatırım bankalarından hepsinin ABD'de olması bundandır. Yine aynı nedenle Türk bankacılık sisteminde gerçek anlamda bir yatırım bankası hiçbir dönemde olmamıştır, bugün de yoktur. Buna mukabil, ticari bankalar ABD ve Avrupa'da iç ve dış ticaretin finansmanında önemli rol oynarlar. Gelişmekte olan ülkelerde ise ekonomi dışındaki tasarrufları celbederek ekonomiye kazandırır ki bu gelişmekte olan ülkelerin hayati bir ihtiyacıdır. Kısaca, yatırım bankaları sadece dev ekonomiler için, ticari banka ise hem gelişmiş hem de gelişmeye çalışan ülkeler için bugüne kadar nisbeten uygun model oluşturdu. Bu arada, ticari bankalar milyonlarca mudiden mevduat sağlayarak, kredilerini sağlam, minimum rizikolu ve istikrarlı bir kaynağa dayandırırken, mevduat toplama yetkisi olmayan yatırım bankaları daha ziyade uluslararası internet piyasasından genellikle daha ucuza ama istikrardan yoksun kaynak temin edebiliyor.

İlginçtir ki, her zaman ticari bankalar yatırım bankalarına gıpta eder ve onların faaliyet alanına girmelerini sağlayacak yasal düzenlemeleri çıkartmak için hükümetlere baskı yapardı. Şimdi durum tersine döndü. Bir önceki yazımızda belirttiğimiz gibi, iflastan kurtulamamalarını mevduat kaynağından mahrum oluşlarına yoran yatırım bankaları ticari banka kurma peşindeler. Fakat, içinde bulunduğumuz kriz ortamında sıranın ticari bankalara gelmeyeceğini kimse garanti edemiyor. Zaten şu ana kadar ufak-orta çaplı bazı ticaret bankaları battı bile.

Yatırım ve ticaret bankalarının kriz meydana getirme yetenekleri(!) ortada, ama krizden kurtulma konusunda performansları çok düşük. Sonuç olarak, finansın temel direği olan bankaların farklı bir modele ihtiyaçları var. Bu modelin faizsiz bankacılık olduğuna inanıyoruz. İzleyen yazıda kismetse bu konuyu irdelleyeceğiz.

Çözüm faizsiz bankacılık mı?

Sami Uslu 2008.09.26

Finansal sistemin altüst olduğu bugünkü ortamda, faizsiz bankacılık yapan kuruluşlar, bizdeki adıyla katılım bankaları yeni mali sistem için ciddi alternatif teşkil edebilir.

Şöyle ki, katılım bankaları yatırım ve ticaret bankalarının güçlü yönlerini kendilerine adapte edip, zayıf taraflarını dışlayabilirler. Şimdi söz konusu üç banka türünü avantajları ve dezavantajlarıyla mukayese edelim.

Katılım bankalarının geleneksel bankalara göre ilk büyük avantajı faizli bankaların müteedeyyin kitleye hitap edememesi, daha doğrusu bu kitle tarafından benimsenmemesi, buna mukabil, katılım bankalarının herkesle çalışabilmesinde yatar.

Katılım bankaları, kaynak olarak, döviz ve YTL üzerinden açılan maliyetsiz cari hesaplar ve kâr payı hesaplarından yararlanırlar. Kâr payı; sağlanan kâra orantılı olarak dağıtılırken, geleneksel bankacılıkta mevduat sahibine söz verilen faiz mutlaka ödenmelidir. Katılım bankalarının kaynak maliyeti daha düşük ve en az ticaret bankalarının mevduatı kadar istikrarlıdır. Katılım bankaları daha ziyade öz sermayeyle, geleneksel bankalar ise yabancı kaynakla çalışma eğilimi gösterir. Geleneksel bankacılıkta iflaslar, el değiştirmeler oldukça sık yaşanır, faizsiz bankacılıkta böyle olaylar nadirattandır.

Geleneksel bankalar, müşteriyle menfaat çatışması içindedirler. Bankanın geliri, müşterinin gideri olur. Aralarında kazan-kazan münasebeti olamaz. Ticaret ve sanayi erbabı, geleneksel bankalara hiçbir zaman güvenmedi, güvenmiyor. Bankalar, "güneşli havada şemsiyeyi tutup, yağmurlu havada kapatırlar" tekerlemesi adeta bu bankaların ikinci bir tarifi haline gelmiştir. Halbuki katılım bankaları, müşterileriyle ticaret yapar, müşterinin başarısı için ona her türlü yardımda bulunmaya amadedirler. Ödemede aksaklık olduğunda katılım bankasının yaklaşımı oldukça müşfik ve yardımcıdır, ta ki müşteri iyi niyetli olsun. Genel olarak, katılım bankasının müşterisi bankasına daha bağlı ve daha az talepkardır.

Faizci bankalar iyi müşteriye saptadıklarında portföylerine dahil etmek için her yolu denerler. Ama, tökezleyip, ödemelerini biraz aksatan bir şirketin iflasına kadar varacak şekilde önlem almaktan kaçınmazlar. Kredi kartı uygulamasında yerli-yabancı bankaların uygulamaları açgözlülük, bencillikte ne kadar ileri gidebileceklerinin canlı ve çarpıcı örneğidir. Kendi aralarındaki rekabet bakımından da bu iki banka türü arasında ciddi fark vardır. Geleneksel bankacılıkta, bankalar arası rekabet sınırsızdır, zaman zaman yıkıcı olabilir. Katılım bankalarında ise, dostluğu bozacak şekilde aşırı bir rekabet tarzı pek görülmez.

Yatırım bankaları toptancı bankalardır, büyük tutarlı işlemler yapar, ticaret bankalarının ise ortalama işlem tutarı düşüktür, perakende bankacılığa yönelirler. Katılım bankasına hem yüksek montanlı işleri hem de küçük şirketlerle ufak montanlı işleri yapmaya müsait bir yapı kazandırabilir. Bunun tek şartı gerekli kalifikasyonda eleman istihdam etmektir.

Katılım bankası müşterileri, dinen yasaklanmış olan faize bulaşmamış olmanın manevi huzurunu yaşar ki, bu husus katılım bankalarının belki en büyük üstünlüğüdür ve katılım bankasına sürekli ve istikrarlı bir müşteri portföyü temin eder. Geleneksel bankalarda müşteri ilişkisi tamamen karşılıklı parasal menfaate dayalı iken, faizsiz bankalarda maddi ve manevi unsurlar denge halindedir.

Kabul etmek gerekir ki, faizli bankacılık binlerce yıllık bankacılık birikiminin vârisi durumundadır. Katılım bankalarının organizasyon yapılarını revize etmesi ve geleneksel bankacılığın faiz yasağına aykırı olmayan tüm ürün ve hizmetlerini sunacak bilgi, beceriyi edinmesi halinde, yeni bankacılık ve finans sisteminin yıldızı haline gelmesi işten bile değildir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kurtarma planı reddedildi, şimdi ne olacak?

Sami Uslu 2008.10.01

Artık bütün dünyayı sarmakta olan finans krizinin kaynağı ve müsebbibi olan ABD yönetimi önlem olarak, önceleri faiz oranlarıyla oynadı, hiçbir sonuç alamadı.

Artık bütün dünyayı sarmakta olan finans krizinin kaynağı ve müsebbibi olan ABD yönetimi önlem olarak, önceleri faiz oranlarıyla oynadı, hiçbir sonuç alamadı. Daha sonra piyasayı ve kendi kamuoyuyla beraber dünya kamuoyunu aptal yerine koyarak; "Kriz geçicidir, büyük bölümünü atlattık" vs. gibi saçma sapan tesellilerden medet umdu ve her defasında mahcup oldu. Son olarak, ABD Hazine ve Merkez Bankası kendilerince dahiyane (!) bir fikir olarak, 700 milyar dolarlık bir kurtarma paketi hazırladı. Devlet bütçesinden karşılanacak bu parayla bankaların elindeki kötü mortgage kredilerini içeren tahvil-benzeri kağıtlar piyasa değerinden satın alınacak, ileriki yıllarda bu kağıtlar değer kazandığında ise devlet bunları satarak verdiğini güya geri alacaktı. Ama evdeki yanlış hesap çarşıya uymadı: ABD Temsilciler Meclisi, hükümetin önerisini haklı olarak reddetti.

Şimdi, krizi öngörmek bir yana yabancı basından tercümeyle alıntı yapmasını dahi becerememiş, kazip şöhretlerle dolu medyamız, öngörüsüzlüğünü telafi etmek için, sütunlarında liberal sistemi yıkmakla ve ABD ve Avrupa'yı batırmakla meşgul. Peki, kurtarma planının reddi, Başkan Bush'un dediği gibi, gerçekten bir felaket mi? Bu soruya cevabımız net bir 'hayır'dan ibaret. Aksini düşünmek akla, mantığa ve somut gerçeklere aykırı. Şöyle ki;

Kurtarma paketinin reddedilmesi mevcut durumda hiçbir yenilik oluşturmuyor. Mortgage krizinden doğan finansal yangın zaten ortalığı sarmış, artık önlenemez hale gelmiş durumda. Global krizin kendi doğal seyri içinde yapacağını yapmadan, yıkacağını yıkmadan durulmasını beklemek hayalden öteye gidemez. Buna rağmen, laf cambazlığı yapıp, sanki kurtarma paketinin reddedilmesi yüzünden kriz çıkacak imasında bulunmanın insanları bir kez daha yanıltmaktan başka bir yararı olamaz. Yine ABD kaynaklı olan tarihi 1929 Buhranı 7-8 sene sürmüştü. ABD ve dünya ekonomisinin o günlerdekiyle mukayese edilmeyecek kadar büyüdüğünü nazara alırsak, bu krizin en az 10 seneden önce sona ermeyeceğini söyleyen ekonomistlere katılmamak imkansız.

Bir de, piyasalara müdahale planı Temsilciler Meclisi tarafından kabul edilseydi, bunun krizi önlemede ne derecede etkili olacağını irdeleyelim. Şahsi kanaatime göre, başarısız bankalara, şirketlere para saçmanın hiçbir yararı olamaz. Çünkü, bu para, krizi meydana getiren nedenin özünü hiç etkilemez. Banka ve finans sistemine bizzat bankaların basiretsizliği ve açgözlülüğü yüzünden sızmış on binlerce mortgage borçlusu olduğu yerde duracak, dolayısıyla tek fark, borç kağıtlarından doğan ceremenin bankalardan alınıp bütçeye yüklenilmesi ve bütçe açığının 700 milyar dolar daha büyümesi olacaktır. Fakat, bütçedeki açık eninde sonunda halkın sırtına bineceğine göre, krizin faturasını krizi çıkaranlar değil, masum vergi mükellefleri ödeyecekti. Sonuçta, yaşanan krizde (belki geçici bir duraklama dışında) bir gerileme görülmeyecek, sadece ABD halkının parası devlet eliyle çarçur edilmiş olacaktı. İşte, ABD Temsilciler Meclisi'nin hükümetin planını geri çevirmesindeki neden budur ve bence bu karar yüzde 100 haklıdır.

Kapitalist ekonominin en önemli sektörü olduğu halde bankacılıkta bu kadar büyük hatalar, yaygın bir şekilde ve 25-30 yıllık çok uzun bir periyot dahilinde inanılmaz bir aymazlık içerisinde sürdürüldü. Bunun sonucunda çıkan krizin başarısız ve hatta kötü niyetli kuruluşlara halkın parasını peşkeş çekmekle sona erdirilebileceğini düşünmek yeni bir basiretsizlik örneği değil midir?

Türkiye olarak yine malum basın tarafından alaya alınan "krizi fırsata nasıl çeviririz?" konusuna odaklanmaktan başka çaremiz yok. Dünyanın en sert, acımasız siyasi mücadelesi olan ABD başkanlık yarışında iki aday ABD'nin menfaati için aynı frekanstan konuşuyor. Şayet, partilerimiz, parti liderlerimiz ve basınımız ABD'deki emsallerinden daha az vatanperver değilse, krizi Türkiye'nin lehine çevirmek için el ve ağız birliği etmenin şimdi tam zamanı.

Bütün okurlarımın Ramazan Bayramı'nı kutlarım.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Bu kriz nasıl fırsata dönüşür?

Sami Uslu 2008.10.03

Bugünlerde ülkemizde yaygın tartışma, krizin bize ne kadar yansıtacağı yönünde. Krizin bazılarını uğursuzluk getirirken, bazıları için yepyeni olanaklar doğurduğu bir gerçektir.

Ama bu fırsatların neler olduğu ve bunlardan nasıl yararlanılması gerektiği irdelemeye değer bir husustur. Konuya önce, borsa cephesinden girelim. Krizin hüküm süreceği uzun bir dönüm boyunca borsanın inişli çıkışlı bir seyir izleyeceği kesin gibidir. Bu sırada, çok ehven fiyatlarla alım yapmak ve ileriki yıllarda çok kazandıracak bir portföy oluşturmak imkânı ortada. Laf aramızda, borsamız bugünkü haliyle de, dikkatli yatırımcılar için hisse bazında cazip imkânlar sunuyor. Yani uzun vadeli portföy oluşturmayı hedefleyenler için davranma zamanı. Aynı zamanda hareketli portföy yönetimi yapmak isteyenler için de konjonktür müsait. Tek bir olay veya beyanatla yükselip alçalabilen bir borsada düşük fiyatla alım yapıp yüksek fiyatla satarak kısa günün kârını almak çok zor değil. İşin püf noktası ciddi bir düşüşten sonra, cesaretle alım yapmak, yükselişte ise tamahkârlığa teslim olmadan satışa geçmektir. Bu iki stratejiden birincisini uygulamak nisbeten kolayken, ikincisinin belli bir borsa deneyimi gerektirdiği açıktır.

Ekonomi yavaşladığında nakit paranın marifetlerini göstereceği bir ortam ortaya çıkar. Nakdin prim yapması demek, taşınmaz fiyatlarının inişe geçmesi demektir. Taşınmazını mutlaka satmak isteyenler, zamanın aleyhte çalıştığını ve bugün beğenmediği fiyatı yarın bulamayabileceğini görmeli ve elini çabuk tutmalıdır. Gayrimenkul edinmek isteyenler ise kapsamlı bir piyasa araştırması ile çok cazip alım imkânları bulabilir. Daha önce hayalini kurup para yetiremedikleri bir konut veya işyerine kavuşarak kişisel kullanımlarına tahsis edebilir veya yatırım amaçlı olarak değerlendirebilirler.

Şirket bünyesinde yatırım yapmak durumunda olanlara gelince. Bizde yatırım, işler çok iyiye yapılar, işler zayıfladığında değil yeni yatırım yapmak, devam eden yatırımlar dahi hemen durdurulur. Çağdaş ekonomide devrevi hareketlerin sıklığı arttığından, yüksek konjonktürde başlayan bir yatırım genellikle durgunluğa girilen bir zamanda biter. Böylece yatırım hem pahalıya mal olur hem de yatırılan paranın kendini amorti etme süresi uzar. Halbuki durgunluk veya krizde başlatılan bir yatırım çok daha ucuza mal olur ve yatırım realize edildiği an, işlerin açıldığı veya açılmaya yakın olduğu bir noktaya rastlar; yatırıma giden fonların geri alınma süresi kısılır. Bu arada yatırımcı, talebin yetersiz olduğu, mal veya hizmetini doğru dürüst pazarlayamadığı bir süreçte, yatırımını ucuza getirerek para kazanmaya devam etmiş olur.

Durgunluk veya kriz döneminde tüketici sıfatıyla insanların mal ve hizmet satın alımlarında çekingen davrandığı bilinen bir husus olup bu tüketici davranışı doğaldır. Ancak, bunda da aşırıya kaçmak zararlı olabilir. Şöyle ki, çok cazip bir fiyatla satışa sunulan bir malı (zaruri ihtiyacı olmasına rağmen) daha da ucuzlar ümidiyle reddeden tüketici daha sonra aynı malı daha pahalıya almak zorunda kalabilir.

Birçok işadamızın iç piyasanın tıkanıdığı dönemde sıkıntıyı ihracat yoluyla aştığını gözlemlemiştir. İç piyasaya satışla dış satımı birbirinin alternatifi olarak görmeden belli bir oran dahilinde sürdürmek böyle zamanların dengeli ve doğru stratejisidir. İhracat, bir şirkete cari harcamaları için gereksindiği nakdi sağlar; iç piyasa ise vade ister ama kâr marjı yüksektir.

Ekonominin sorunlu olduğu bir dönemde memuriyette işyerini değiştirmek ticarete ise başka bir alana kaymak pek parlak bir fikir değildir. Hayali gelirler peşinde koşmaktansa, daha mütevazı olsa da garantili mevcut gelir akımını muhafazaya çalışmak rasyonellik gereğidir.

Ülke ekonomisinde yapılması gerekenleri ise ayrı bir yazıda ele almak uygun olacaktır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kriz korkunç yüzünü gösterdi

Sami Uslu 2008.10.08

Financial Times yorumcusu Christopher Carroll'un deyimiyle Vezüv Yanardağı nihayet patladı.

Dağ, epeyden beri çıkardığı gürültü ve yeryüzüne fırlattığı kayalarla patlayacağını zaten belli etmiş, krizin bu noktaya geleceğini giderek daha netleşen olaylarla açığa vurmuştu. Nitekim biz de 700 milyar dolarlık kurtarma paketinin ABD Temsilciler Meclisi'nde yasalaşmasının hiçbir yararı olmayacağını sebepleriyle ortaya koymuştuk. Aslında söylediğimizden de daha kötüsü gerçekleşti. Çünkü Başkan Bush kendisini bulunduğu mevkiye göre zeka özürlü sayanları haklı çıkarıncasına 'Bu kurtarma paketi yasalaşmazsa ABD batır' mealinde bir söylemde bulundu. Bu ancak ABD ekonomisinin uçurumun eşiğinde olduğu şeklinde yorumlanabilirdi. Öyle de oldu. Bush'un böyle bir tehditle yalvarma karışımı yaklaşımı paketin yasalaşması için bazı kongre üyelerini muhtemelen etkiledi. Ama kurtarma paketinin etkisini sıfırladı ve hedeflenenin tam tersi bir sonuçla krizin durdurmak bir yana daha da hızlanmasına yol açtı. Bugünkü yazımızda, dünya ekonomisinde iki günde (pazartesi ve salı) meydana gelen hasarları tespit etmeye çalışacağız.

Gerçekten, global finans piyasaları tam anlamıyla toz duman. Son iki gün, 1987'deki Kara Pazartesi'ye rahmet okuttu. Şöyle ki, ABD'de Dow Jones ve diğer endeksler paldır küldür aşağıya indi. Dünyanın ikinci en büyük borsası olan Londra Borsası son yirmi yılın en büyük kaybına uğradı. Uzakdoğu borsaları ABD ve Avrupa'yı anında izleyerek büyük kayıplar yaşadı. İMKB endeksi 30.000 seviyesini düşük bir işlem hacmiyle gördü. Avrupa'nın bazı ülkeleri mevduata sınırsız devlet garantisi vermek zorunda kalırken, bazıları garanti limitini yükseltti. Daha birkaç ay önce petrol geliriyle şımarmış görünen dev Rusya'nın yakın geleceği hiç parlak görünmüyor. Çünkü petrolün varil fiyatı 145 dolardan, hızla gerileyerek 90 doların altına indi.

Kriz ile ilgili yorumlar "Geçici, çoğu gitti azı kaldı." vs. gibi hamasi sözlerden bakın nerelere vardı: Şimdi Batı basınında finansal kapitalizmin kesinlikle battığı yorumu yapılıyor. Hatta demokrasinin çok ciddi tehdit altında bulunduğu ve sosyalizmin tekrar ve bu sefer eskisinden çok daha geniş alanda canlanacağı ileri sürülüyor. Suçlamalar Adam Smith'e kadar geriye giderek "Bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler." yaklaşımının saçma olduğu söyleniyor. Milton Friedman gibi neo-liberaller alaya alınıyor, hatta biraz aşağılanıyor. Modern iktisat teoride ve uygulamada geçerliliğini yitirme noktasında.

En temel özelliği güvene dayanması olan finans sisteminde ne insanların kurumlara ne de kurumların insanlara karşı en ufak bir güveni kaldı. Yaşanan krizde hiç kimsenin masum olmaması ve herkesin krize bir şekilde katkıda bulunmuş olması güven unsurunu yok etti. Mesela CEO'lar, kişisel menfaatlerini her şeyin üstünde tutarak yönettikleri şirketlere ihanet etti. Bankalar asırlardır kendilerini ayakta tutan doğruluğu kanıtlanmış ilkeleri alenen çiğnedi. Hukukçular her zamanki gibi ellerini taşın altına hiç sokmadan işin kaymağını alıp götürdü. Tümüyü finans sektörü ekonomide aracı rolünü unutup, parazitliği tercih etti. Mortgage müşterileri başlarını sokacak bir konut edinmek veya gelecekte refah seviyelerini yükseltecek bir yatırım yapmak gibi masum amaçlardan saptı. Bunun yerine yalanlarla dolu beyanlarla kredi değerliliklerini olduğundan çok fazla gösterip kaldıramayacakları miktarlarda kredi yükünün altına girdiler. Politikacılar görevlerini istismarda sınır tanımadı. Dünyanın birçok merkez bankası, inanılmaz basiretsizlik göstererek Amerika'daki mortgage borçlularının insafına bağımlı olan ABD borç senetlerine, devlet parasıyla hem de yüz milyarlarca dolarlık yatırım yaptı.

Güven unsurunun kaybolduğu ve güvensizliğin hakim olduğu böyle bir ortamda, krize nasıl çare bulunabilir sorusuna henüz kimse cevap veremiyor.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Bu malî felaket niye başımıza geldi?

Sami Uslu 2008.10.10

Batılılar, çağdaş bulmadıkları insanlar için: 'Asyalı veya Asya tipi (Asian type)' diye küçümseyici bir ifade kullanır. Bu söz, asırlardır Asyalıları sanayileşemeyen, kalkınamayan, hammadde kaynaklarının üzerinde oturmakta olan, parasız ve biraz da akılsız insanlar olarak görmenin Batı dillerine yansımadır.

Ne var ki, dünyanın bugünkü haliyle, Batı hızla bir enkaza dönüyor, tarihe mal ettikleri, Nobel ödülleriyle onore ettikleri iktisatçıların marifetiyle kurdukları ekonomik sistem tel tel dökülüyor. Çok güvenilen, yıkılmaz kale sanılan uluslar ötesi bankaların her gün biri devlet kontrolüne geçiyor. ABD, İngiltere, Almanya ve Fransa gibi Batı dünyasını temsil eden ülkeler, krizle baş etme konusunda acz içinde kıvranıp duruyor. Eskiden neredeyse dünyalı bile saymadıkları Çin ise Batı'yla kıyaslanamayacak ölçüde rahat durumda. Hindistan'ın yıldızı yükseliyor. Türkiye, yatırım fonu yöneticilerinin yatırım için tavsiye ettiği ülkelerin başlarında yer alıyor. Batı'da merkez bankaları hazine yetkilileri ve hükümetlerin krizi dindirmeye yönelik her hamlesi boşa çıktı; herkes panik içinde. Süslü bir deyimle likidite krizi diye adlandırdıkları parasızlık, bankaların, sigorta şirketlerinin belini büktü. Parasız kuruluşları fonlayan devletin kendisi likidite sıkıntısı çekmeye başladı.

Şimdi para, Batı'da değil, Doğu'da (Asya'da). Çin, Japonya ve Güney Kore, kasalarında trilyonlarca dolarlık ABD Hazine bonusu tutuyor. Ortadoğu ülkeleri petro-dolarlarını nasıl yatırıma dönüştüreceklerinin hesabını yapıyor. Bir zamanların devi olan uluslararası yatırım bankaları Arap ülkelerindeki fonlardan medet umuyor. Artık parasızlık ve umutsuzluk Batı'da. Batı, gırtlığa kadar borçlu, alacaklıları ise Doğu'da.

Sovyetler Birliği'nin dağılmasını liberal sistemin zaferi olarak ilan edenler eziklik içinde. Halbuki, kapitalizm karşıtları muzaffer bir eda sergiliyor ve kapitalist sistemi aşağılamak için ellerine geçen fırsatı zevkle değerlendiriyor. Evvelce, harika adam rolünü oynayan CEO'ların çoğu parası bol ama haysiyeti sıfırlanmış kimseler olarak yaşamak zorunda. Şirketine ekmek teknesi gözüyle bakan, emanet edilen görevi amatör bir heyecanla yerine getiren her kademedeki işçi, memur ve yönetici 'nihayet hak yerini buldu' diyor.

Dün kral geçinenler bugün soytarı muamelesi görüyor. ABD Başkanı'ndan başlayıp, Hazine bakanı, Merkez Bankası başkanı hep basının alay malzemesi oldu. Ciddi bir analist, "Başkan Bush'a krizle ilgili konuşma ve eylem yapma yasağı getirilerek, ülkeye bir daha zarar vermesi engellenmelidir." diyebiliyor. Merkez Bankası Başkanı Bernanke ile şimdiye kadar bir tek isabetli karar alamadığı için dalga geçiliyor. Başka bir analist, 700 milyar dolarlık paketten bir doların bile, batan, kokuşmuş, beceriksiz şirketlere verilmemesini, onun yerine bu paranın borçlu mortgage müşterilerine aktarılmasını öneriyor. Bir başka tanınmış yazar ise, 'bankalarını, şirketlerini batıran üst yöneticilere devletin parasını emanet etmek kuzuyu kurda emanet etmekten farksızdır;' ifadelerini kullanıyor. Altın adam zannedilen CEO'ların lakabı 'şişman fareler' oldu. İşinde, gücünde, devlete ve yasalara bağlı ortalama adam, üstün zekalı, mükemmel eğitilmiş diye başına yönetici kesilenlerin zillet içine düşmelerinden gizleyemedikleri bir hınç duyuyor. Ortalama adam, 'en büyük benim' diyor, kamuda ve özel sektörde yaldızlı unvan taşıyanlara tepeden bakıyor.

Batı dünyasında son yüzyılda değer verilmeyen, eğitim kurumlarında bilimin karşısı olarak tanımlanan dini-manevi değerlerin tekrar yükselişe geçmesi kaçınılmaz görülüyor. "Bu felaket başımıza dinin ihmal edilmesi yüzünden geldi." diyen Papa, kendi üslubuyla maneviyatın bir kenara itildiği yılların acısını çıkarıyor.

Özetle, bütün dengeler altüst oluyor.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kriz saçmalama zamanı değildir!

Sami Uslu 2008.10.15

Dünyayı sarmakta olan global buhran çeşitli deyimlerle ifade edildi. Bence, bu krizi en iyi anlatan, adeta özetleyen tanım "güven krizi"dir.

Ekonomi, uzay bilimi olmayıp, kesinkes bilimsel kuralların, şaşmaz formüllerin hakim olduğu bir alan olmaktan çok uzaktır. Tersine, piyasalar birey ve toplumun her an değişebilen davranışına göre farklı seyirler alan mekanizmalar. Başka bir deyimle, ekonomide bir numaralı faktör daima insan psikolojisi. Bu bağlamda, küresel krizden ne kadar etkileneceğimiz, büyük ölçüde millet olarak kriz sırasındaki psikolojimize bağlı. Kriz herkesi yepyeni, hiç alışmadığı, bilmediği bir durumla karşı karşıya getirdi. Milyonlarca yurttaşımız ne yapacağını şaşırılmış durumda. Böyle bir ortamda, sözleri ve davranışlarıyla insanlarımızı etkileyen, yönlendiren mevki sahiplerinin ağzından çıkan kulağının duyması şart. Maalesef, ülkemizde felaket tellallığı yapanlar eksik değil. İşte bunlardan bazıları..

TÜSİAD Başkanı Arzuhan Doğan Yalçındağ, asrın en büyük krizinin yaşanmakta olduğu tespitini yaparak, Türkiye'nin krize 45 milyar dolarlık cari açıkla yakalandığını, ihracatımızın azalacağını, turizm gelirlerimizin gerileyeceğini, işsizliğin yükseleceğini savundu. Başkan, bu arada, hükümete sert bir tenkit yönelterek, "TÜSİAD olarak geçmişte söylediklerimiz yapılsaydı, şimdi ülke daha sağlam bir durumda olurdu." anlamında beyanat verdi ve sözlerini "Kaybedilen zaman, kaybedilen refahtır." vecizesiyle (!) noktaladı. Sayın Yalçındağ'ın bu tür beyanat vererek hangi amaca hizmet ettiğini anlamak gerçekten imkansız. Ama, bu makama gelmiş bir insanın ülkemizin içinde bulunduğu şu kritik günlerde karanlık tablolar çizmesinin sorumluluk anlayışıyla bağdaşan bir yönü olmasa gerek. Kaldı ki, Başkan'ın geleceğe ait, kendi çapında yaptığı negatif tahminleri gerçekleştirmiş varsayarak, hükümeti peşinen suçlaması son derecede haksız ve tutarsız.

Oyak CEO'su Dr. Coşkun Ulusoy da inciler döktürmede Yalçındağ'dan geri kalmadı. Sayın Ulusoy, krizin ağırlaşarak süreceğini ve 2009 yılında şirket fiyatlarının dibe vuracağını savunarak, "İşte o zaman şirket

alacağız." dedi. Oyak müdürü, böyle konuşmakla belki çok zeki bir insan olduğunu göstermek istemiş olabilir. Fakat, merak ediyoruz: Acaba, bütün şirketlerin batma noktasına geldiği bir ekonomide, kendisinin başında bulunduğu şirketler grubu nasıl ayakta kalabilecektir? Öte yandan, şirketleri batan bir memleketin kendisi de batmış demektir. Allah göstermesin, böyle bir durumda, ülkenin haline üzölmek yerine, kelepür fiyata firma satın almanın mutluluğunu hissedebilecek midir? Herkesten çok vatansever görönmeye özenle dikkat eden bir tepe yöneticisinin bu zor günlerdeki yaklaşımını ibretlik buluyorum.

Hazine Müsteşarlığı'ndan emekli Mahfi Eğilmez'in yaptığı da pek ilginç. Eğilmez, koalisyon hükümeti döneminde patlak veren 2001 krizi öncelerinde aylar boyu televizyonlarda boy gösterip kamuoyunu devalüasyon olmayacağına inandırmak adına türlü atraksiyonlar yapmıştı. Sonunda büyük bir devalüasyon yaşanmış, ama Eğilmez hiç üzerine alınmayarak TV şovlarına devam etmiş, ettirilmişti.

Geçenlerde bir sempozyumda konuşan Eğilmez, bu kez çok farklı bir profil sergiledi. Tam bir kâbus tablosu çizen Eğilmez, Türkiye'yi çok zor bir 2009'un beklediğini, son beş yıldaki büyümenin istikrar havasıyla birlikte dış konjonktürden kaynaklandığını ifade ettikten sonra, hükümeti eleştirmeyi ihmal etmeyerek ekonomik anlamda son 1,5 yılda hiçbir şey yapılmadığını, bu yüzden Türkiye'nin krizden en fazla etkilenen ölkelerden biri olacağını ileri sürdü. Böylece, ABD kaynaklı küresel krizi ustalıklı (!) AK Parti hükümetine bağlayıverdi.

Takdir edersiniz ki, küçük sanayici, esnaf, sanatkâr ve işsiz gezen milyonlarca vatandaşımız, herhangi bir kaynaktan gelecek olumlu bir haberi dört gözle beklemekte. Buna rağmen, TÜSİAD Başkanı, OYAK CEO'su ve eski Hazine Müsteşarı'nın yangına körökle gitmeleri karşısında "Allah ıslah etsin" demekten başka söz bulamıyorum.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Krizde ne yapmalı ne yapmamalı?

Sami Uslu 2008.10.17

Krizde şirket yöneticilerinin sakınmaları gereken bir numaralı hata paniğe kapılmaktır.

Panik ve korku sağlıklı düşünmeyi engelleyerek yanlış kararlar alınmasına yol açar. Panik içindeki idareciler ya başlarını devesi gibi kuma gömerek önlem almada gecikirler ya da telaşla üzerine yeterince çalışılmamış önlemler alırlar. Sonuçta, her şey eskisinden daha beter hal alır ve korkulan başa gelir. Kriz, dengelerin altüst olduğu bir durumdur. Piyasalarda arz-talep dengesi, talep aleyhine bozulur. Bunun üzerine bir de şirket sahip ve yöneticilerinin psikolojik dengesi bozulursa krizin olumsuz etkilerine mani olmak imkansızlaşır. Tepe yönetimi sağlam bir psikolojiye büründükten sonra, aynı derecede önemli olmak üzere personelin moralini yüksek tutmalıdır. Toplantı araları daha sıklaştırılmalı ve katılımcı sayısı mümkün olduğunca fazla olmalıdır. Krize önlem olarak benimsenen ilke ve politikalar tüm personele çok iyi anlatılmalı, benimsetilmelidir. Hatta tedarikçiler ve müşterilerle de samimi görüşmeler yapılarak, şirketin yeni politikalarından onlar da haberdar edilmeli ve muhtemel sürtüşmelerin önü alınmalıdır.

Ekonomik durumu bahane ederek, çekini senedini ödememek, borçlu şirkete hiçbir şey kazandırmaz ama mutlaka çok şey kaybettirir. Piyasada her şirketin yıllar içinde oluşan bir sicili vardır. Sicilinde ahlaki zaaf yazan bir firmanın bunu telafi etmesi çok uzun yıllar alır, belki de bu hiç mümkün olmaz. Piyasalar bir zincir gibidir ve şirketler bu zincirin halkalarıdır. Vadesinde ödenmeyen bir borç, domino etkisiyle başka borçların da ödenmemesine yol açar.

Türk ekonomisinin yüzde 95'ini oluşturan KOBİ'ler, global kriz süresince devlet tarafından mutlaka özel önlemlerle korunmalıdır. Bu konuda bütün devletleri kendimiz için örnek alabiliriz. İşte ABD, basınının hatta bir kısım halkın çok sert muhalefetine rağmen, bankalara 850 milyar dolarlık kapital enjeksiyonunu yapmaktan geri kalmadı. Almanya, 450 milyar Euro ile ABD'yi izledi. İngiltere, çok kapsamlı bir kurtarma paketini yürürlüğe koydu. Bizim devletimiz de bugüne kadar ekonominin bütün yükünü çeken küçük sanayiciyi, esnafı, sanatkârı mutlaka koruma altına almalıdır. Cari açığı meydana getirenler devletten, milletten alacaklıymışlar gibi, afra tafra içinde medyada boy gösterirken, gelenekleri, karakteri ve hiç eksilmeyen vatan sevgileri gereği efendice susmakta olan KOBİ'leri, esnafı, sanatkârı kurda kuşa yem etmemek devletimize ve hükümete en yakışan davranış olacaktır. Bankalarımızın sadece sermaye rasyolarının büyüklüğüne güvenerek sağlam, dayanıklı olduklarına hükmetmek gerçekçi bir yaklaşım değildir. Maazallah, KOBİ'lerimizin çöktüğü bir ortamda bankaların ayakta kalması mümkün olamaz.

Sabit gelirli işçi, memur durgunluktan en fazla etkilenen diğer gruplardan biridir. Bunların geliri maaş ve ücretlerinden oluşur, yani tek kalemdir, giderleri ise çeşitlidir. Ülkemizde tek maaşın girdiği 5-6 kişilik haneler çok yaygındır. Çekirdek aile henüz Batı'daki kadar yaygın değildir. Geniş aile, kriz ortamında mali bakımdan bir avantajdır. Hane giderlerinin kontrol altına alınması için gider kalemlerinin teker teker listelenmesi ve her kalem için yapılan harcamaların kaydedilmesi çok geçerli bir yöntemdir. Böylece, lüzumlu olan ve olmayan harcamalar kolayca tespit edilir ve gelirin gider kalemleri arasında dağılımı daha sağlıklı bir şekilde gerçekleştirilir. Böyle bir liste yapan aile reisi veya ebeveynler, farkında olmadıkları bazı giderleri hiç gerekmediği halde yaptıklarını hayretle tespit ederler. Hane halkı ve bireyler cephesinde de işbirliği ve moral en önemli unsurdur. Kriz esnasında aile içi bağlar her zamankinden daha güçlü hale getirilmeli, akraba, komşu ve yakın dostlar ziyaret edilmelidir. Bununla birlikte, harcamaların kısılmasına ve tasarruf edilmesine tüm aile üyeleri katılmalıdır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Dünyada en doğru önlemi Türkiye alıyor

Sami Uslu 2008.10.22

Global krize karşı pasif kaldığı gerekçesiyle, giderek daha cüretkârane tenkit edilmekte olan hükümet, mükemmel bir önlem paketi hazırlıyor. Buna göre, yurtdışındaki Türk mevduatı ülkemize çekilerek, cari açık sorunu halledilecek ve muhtemel bir likidite darlığının önüne geçilecek.

100-150 milyar dolar olarak tahmin edilen bu kaynağın Türkiye'ye yeterli oranda getirilmesi halinde, hükümet bence dünya ülkeleri içinde krizle mücadelede en geçerli önlemi almış olacak.

ABD, İngiltere, Almanya ve diğer Avrupa ülkeleri bütçelerinden büyük fonları bankaların kasasına doldurarak krizle baş etmeye çalışıyorlar. Bu arada, liberal ekonomi ilkelerini rafa kaldırıyor ve resmen daha düşük gelirliden daha yüksek gelirliye gelir transferi yapıyorlar. Yani, Batı buhranı atlatabilmek için büyük bedeller ödüyor ve daha fazlasını ödemeye hazır.

Onların yapmakta olduklarıyla mukayese edildiğinde, hükümetin kurguladığı önlem tek kelimeyle dört dörtlük. Çünkü, bize gelecek olan başkasına değil, Türklere ait kaynak. Yani, yabancı ülkelere yerli kaynak sağlayacağız. Devlet, bu fonların gelmesi için, paranın kaynağını sormayacak ve geriye doğru vergi araştırması yapmayacak. Bunlar son derecede doğal teşvikler olup herhangi bir taviz söz konusu değildir. Böylece Maliye, bütçeden kimseye para dağıtmayacak ve haklılığı haksızlığı tartışılacak uygulamalar içine girmek zorunda kalmayacak. Bu önlem yüzünden ülkemizin borcu artmak bir yana, azalacak. Gelecek kaynağın maliyeti de

makul düzeyde olacak. Bankalara yatacak mevduat o bankanın faiz oranlarına göre nemalanacak. Fiziki yatırıma dönenlerin ise kaynak maliyeti sıfır olacağı gibi, ayrıca üretim kapasitesine de katkı yapacak.

Gelen mevduat yatırıldığı alana göre, yüzde 0,5 ile yüzde 2 arasında vergiye tabi olacak. Başka bir deyimle, vergi gelirlerinde de şu ortamda küçümsenmeyecek bir artış hasıl olacak. Tasarlanan önlemler her bakımdan olumlu olmasına rağmen, daha şimdiden gelecek kaynağın içinde kara para olabileceği yönünde tenkitler gelmekte gecikmedi. Hatta bu işin sadece kara para aklamaya yarayacağını savunacak kadar ileri gidenler görülüyor. Okurlarımızı bu konuda rahatlamak için bazı açıklamaları gerekli görüyorum.

Bu konuda önce İsviçre'den bahsetmek uygun olur. Avrupa'nın coğrafi olarak ücra bir köşesindeki bu ülke bankacılık sektörü sayesinde müreffeh bir memleket konumunu kazanmıştır. Küçük bir ülke olmasına rağmen milli parası olan İsviçre Frangı dünyanın beşinci rezerv parasıdır. İsviçre bu başarıları off-shore bankacılık sistemi sayesinde elde etti. İsviçre bankaları, tüm ülkelerin sürekli itirazlarına rağmen kaynağını sormaksızın mevduat topladı ve mevduat sahibinin ismini hiçbir ülkenin emniyet mercilerine, taleplerine rağmen bildirmemekte ısrar etti ve hâlâ bu inadını sürdürüyor. Bu bağlamda 'sırdaş hesap' deyimini ve uygulaması bir İsviçre icadı olarak bankacılık terminolojisine geçti.

İsviçre modeli okyanustaki minik ada-devletler tarafından model olarak benimsendi. Kâğıt üzerinde bağımsız olmakla beraber, başta ABD olmak üzere İngiltere ve Fransa gibi devletlerin hakimiyeti altındaki bu adalarda binlerce off-shore banka faaliyete geçti. Bu bankalardaki büyük meblağlı mevduatlar muhasebe olarak bankaya yatmış gözükse de, paralar fiilen New York'taki uluslararası bankaların kasasına girdi, giriyor. Böylece, İsviçre'nin kara parayı alenen umursamaz tutumuna karşılık, ABD ve diğer büyük Batılı ülkeler kara paranın aklanmasına karşı önlem alıyor gibi görünüp bu kaynaktan kendilerini mahrum etmediler.

Hükümetin çok yerinde, hatta orijinal bir düşünceyle ülkemize getirmeyi planladığı mevduat Batı ülkelerinden geldiğine ve o ülkelerde hem vergi hem kara para yönünden incelenmiş olması gerektiğine göre bizim ülkemizde bu yönlerden ayrıca soruşturulmasına mahal yok. Kaldı ki yasa taslağı gelecek mevduatın kara paranın aklanması yönünden soruşturulmasına engel değil. Hükümet devlet ciddiyeti bakımından Batılı ülkelerden asla geri olmadığımızı, bilakis bu konuda herkesten daha ileri bir düzeyde olabildiğimizi ortaya koymaktadır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

KOBİ'leri kurtarın, Türkiye krize girmesin!

Sami Uslu 2008.10.24

Kriz ile ilgili gelişmeler Türkiye'de Batı'dakinin tersi yönde seyrediyor. Onlarda banka iflaslarıyla patlak veren kriz reel sektöre yansıyacak korkusu hakim, Türkiye'de ise şimdilik bankacılık sektörü sağlam ancak reel sektör tehdit altında.

Yani krizin reel sektörden başlayıp bankacılık ve finansı sarma riski mevcut. Ülkemizde işletmelerin yüzde 95'ini oluşturan KOBİ'ler global kriz ile birlikte tehlike altına girdi. Maalesef, bu konudaki endişelerimin ucun ucun gerçekleşme eğilimi göstermesi karşısında, konuya hükümetin, iş çevrelerinin ve kamuoyunun dikkatini çekme gereğini duyuyorum.

Türkiye'de tüm dünyada olduğu gibi KOBİ'ler yani küçük şirketler büyüklere bağımlı yaşar. Şöyle ki küçükler büyüklerin tedarikçisi konumundadır. Devletten ve kendi mesleki kuruluşlarından doğru dürüst destek görmedikleri için bir bakıma büyüklerin insafına terk edilmiş olarak yaşarlar. Ana şirket konumundaki kodaman

firmalar KOBİ'lerden sağladıkları mal ve hizmetlerin fiyatlarını ve ödeme koşullarını tek taraflı olarak belirler. Ülkemiz koşullarında küçükler devlerin çalışma koşullarına boyun eğmek zorunda kalır.

Kriz söylemleri ile birlikte hükümete ve devlete "hadi kasalarımızı doldur" anlamında sert mesajlar vermekte olan TÜSİAD'cı firmalar bir yandan da KOBİ'leri eskisinden daha çok istismar ederek, malını teslim eden tedarikçi KOBİ'lerin ödemelerini aksatıyorlar. Banka kredilerinden doymazcasına yararlanan büyükler bir yandan da teslim aldıkları ara mallarının ödemesini geciktirerek finansman yükünü olduğu gibi KOBİ'lere yüklüyorlar. Ekonominin yükünü çeken fakat sistemin imkanlarından ancak cüzi ölçüde yararlanabilen KOBİ'ler bu iki taraflı haksızlık karşısında kendilerini bir yaşam savaşı içinde buldular.

Bu yetmezmiş gibi, bazı bankaların KOBİ'lere kredilerini kesmekte olduğunu görüyorum. Hele bazı bankaların yeni kredi vermeyi bırakın mevcut kredi limitlerini dahi kullandırmadıkları ve asıl fecisi vadesi dolmayan kredileri geri çağırdığını esefle, şaşkınlıkla ve okurlarımızın izniyle öfke ile karşılıyorum. 2001 krizinde faiz oranlarını yüzde 7.000'lere kadar çıkarmış olan, borçlusu tarafından tamamen kapatılmış krediler için bile bir iki ay sonra faiz farkı isteyen bankacılık sektörü zaten sabıkalıdır. Söz konusu kriz, söylemesi acıdır ama tefecilerin yıldızını parlatmış, bankalardan silleyi yiyen KOBİ'lerin imdadına onlar yetişmişti. O dönemde katılım bankaları (özel finans kurumları) da iyi performans sergilemişti.

Bankaların KOBİ'lerden desteğini çekmesi kendi bindiği dalı kesmekten başka bir şey ifade etmiyor. Piyasa denen zincirleme mekanizmada KOBİ'lerin çökmesi halinde bankaların ayakta kalması söz konusu bile olamaz. Uluslararası niteliği henüz gelişmemiş olan Türk bankacılığı iç piyasadaki gelişmelere bağımlıdır. Bu durumda bankaların en munis, en verimli, en borcuna sadık müşteri kitlesini oluşturan KOBİ'lerin kredi desteğinden mahrum bırakılması sonunda mutlaka bankaları vuracaktır. Bankacılık sektöründe gemisini kurtaran kaptan yaklaşımının hiçbir geçerliliği yoktur. Tek bir bankanın mevduat çekiliş taleplerini yerine getirememesi tüm bankacılık ve finans sistemini berhava etmeye yetebilir. Dolayısıyla BBKD, Türkiye Bankalar Birliği ve TC Merkez Bankası için şimdi davranma zamanı. Bu kuruluşlar Türkiye için böyle bir zamanda fonksiyon icra etmeleri gerektiğini hatırlayarak bahis konusu ettiğimiz tehlikeli gelişmeleri yaygınlaşmadan mutlaka engellemelidir. Finans kökenli bakan Mehmet Şimşek'in bankaları ve icraatlarını yakından izlemesi hayati önemi haiz.

Bu konuda iyi senaryoyu da söyleyelim. Şayet KOBİ'ler hak ettikleri şekilde desteklenirse Türkiye bu global krizden hiçbir yara almadan bir iki sıyrık ile ekonomisini kurtarır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Döviz, elinizi yakmasın!

Sami Uslu 2008.10.29

Ülkemizde döviz, milli paramız dışında kalan paralardır; TC Merkez Bankası'nın da listesinde bulunan ve dünya ticaret ve finansında en çok alım satım konusu yapılan konvertibl döviz sayısı beştir.

ABD Doları: Amerika Birleşik Devletleri'nin resmî para birimidir. İşareti \$, uluslararası para kodu "USD"dir (USD = United States Dollar). Dünyada en yaygın kullanılan para birimidir. Döviz piyasasında işlem gören diğer dövizler dolar üzerinden fiyatlandırılır. Petrol ticaretinin dolar üzerinden yapılması dolara özel önem kazandıran hususlardan biridir. Çin, Japonya gibi ülkelerin merkez bankaları döviz rezervlerini dolar üzerinden tutar.

Euro: Avrupa Birliği üyelerinden 16'sının kullandığı bu para € işaretiyle sembolize edilir.

İngiliz Sterlini: İngiltere'de kullanılan para birimi. Sembolü £ olan sterlin, Paund (İngilizce Pound) olarak da adlandırılır. Uluslararası para kodu "GBP"dir (GBP = Great Britain Pound)

Japon Yeni: Japonya para birimidir. Amerikan Doları, Euro ve İngiliz Poundu'ndan sonra rezerv parası olarak geniş çapta kullanılır.

İsviçre Frangı: Döviz piyasalarında en çok işlem gören beşinci uluslararası dövizdir. İsviçre küçük bir ülke olmasına rağmen, İsviçre Frangı önemli paralar arasındadır.

Bretton Woods anlaşmasıyla, dolar ve diğer rezerv paraların değeri altına sabit bir değer üzerinden bağlandı ve bir ons altının değeri 35 dolar olarak belirlendi. Ama 1971 yılında anlaşmanın iptal edilmesi üzerine, doların altına çevrilebilirliği ortadan kalktı ve dövizde yepyeni bir dönem başladı. Dolar ve başlıca dövizlerin fiyatları piyasa güçleri tarafından belirlenmeye başladı. İlaveten, 1980'li yıllarla birlikte, döviz ticareti giderek bilgisayarlaştı ve dünyanın her yerine yayıldı.

Bugün döviz piyasası 24 saat boyunca faaliyet gösterir ve dünyanın tartışmasız en büyük piyasasıdır. Dünya Bankası istatistiklerine göre, 2007 yılında dünya toplam döviz ticareti günlük olarak tam 4 trilyon doları bulmuştur. Bu dev piyasanın aktörleri; merkez bankaları, uluslararası şirketler, hedge fonlar, bireysel yatırımcılar ve büyük spekülâtörlerdir.

Son günlerde ülkemizdeki döviz dalgalanmalarına gelince, kısa süreli al-sat yapan, yani spekülasyon için, Euro ve özellikle dolar alanların işte böyle bir gayya kuyusunda dans ettiklerini bilmeleri gerekir. Doların YTL karşısında, tarihinin en yüksek değerine ulaşp, yarım saat sonra önemli oranda düşebildiği bu piyasada, dünya ticaret ve finansının devleri, kurt spekülâtörler kıyasıya mücadele veriyor. Meslekî eğitim ve deneyim bakımından mükemmel konumlarına ek olarak, hepsi masalarındaki Reuters ve diğer enformasyon pazarlayan kanallarından ve kendileri için hazırlanan ekonomik raporlardan beslenerek çalışrlar.

Faizsiz yatırım aracı pek az olduğundan tasarrufunu dövize bağlayan mütedeyyin insanların kulaktan duyma bilgilerle, sürü psikolojisine kapılarak spekülâtif alım satımlarla kâr peşinde koşması hayal kırıklığına davetiye çıkarmaktır. Evet, nemalanmak, herkesten ziyade, dışinden tırnağından artırdığı paraya sağlam liman arayanların hakkıdır. Ancak, dünyada ve Türkiye'de tüm iktisadi varlıkların dalgalanma içine girdiği bir ortamda, 1,70 YTL civarındaki dolar kurundan daha da yükselir diye alıma geçmek son derecede riskli bir yatırım tarzıdır. Nitekim, serbest döviz piyasasının kalbi sayılan Kapalıçarşı ve Tahtakele'deki kişisel gözlemime göre, kurun bu düzeyinde elinde dolar bulunduranlar, Türk Lirası'na dönerek kâr realizasyonu yapmak için döviz büfelerinin önünde kuyruk oluşturuyorlar.

Döviz piyasası piyasalar arasında en likit ve en oynak olanıdır. Döviz işlemi yapmak için bir dakika yeterli olabilir ve her saniyede değişik bir fiyatla karşılaşabilirsiniz. Bu özellikleri dövize kâr ve zarar ihtimalinin aşırı yüksek olduğu bir enstrüman niteliği kazandırır.

Acizane önerim; elinde, kasasında, banka hesabında uygun maliyetli döviz bulunduranların, piyasanın bugünlerde sunduğu cazip kâr imkânlarından istifade ederek, Türk Lirası'na dönmeleridir. Öte yandan, çabuk kazanç beklentisiyle cari kurlardan Euro ve bilhassa dolar almayı düşünenlerin karar vermeden önce çok iyi düşünmeleri uygun olur. Zira, zamansız alınan döviz el yakabilir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Krizi hafif atlatacağız; çünkü...

Global kriz en başlarda adeta global bir bocalamaya sebep oldu. Amerika ve Avrupa'da devletler hata üzerine hata işlerken, AK Parti hükümeti, krizi doğru okumak için sessiz ve hareketsiz bir tutum içine girdi.

Diyebilirim ki, kısa süreli bir pasifliğe rağmen, hükümet krizi engelleme mücadelesinde önemli bir hata yapmadı. Son dönemlerde ise, arka arkaya alınan isabetli kararlar, krizi hafif atlatabileceğimiz umudunu güçlendirdi.

Önce Başbakan akıllı ve mantıklı bir tavır sergileyerek, halka ihtiyacı olan morali vermeye çalıştı. Bunda istenilen seviyede başarılı olmasını medya ve muhalefetin menfi propagandası engelledi. Medya ve muhalefet, Başbakan'ın gayretlerine iştirak ederek zor günlerin atlatılmasına yardım etmek yerine, tam tersini yaptı ve Tayyip Erdoğan'ın krizi küçümsediği ve önlem almakta geciktiği propagandasıyla suyu bulandırdı. Halbuki, İngiltere basını, memleketleri ABD'den sonra krizi en ağır şekilde yaşayan ülke olduğu halde, başbakanlarının sakın tavrını överek kendisinin tam bir devlet adamı gibi davrandığını yazdı. Bu arada, nükleer saldırıya bile dayanıklı sınır karakolu inşaatı gibi milletin maneviyatını yükseltici bir önemli icraat medyada siyasete kurban edildi. Başbakan'ın ölüm riskine aldırmadan sınır vilayetlerini ziyareti bile çelik yelek giydi denilerek küçümsendi. Ancak, vicdaniyla düşünenler teslim ederler ki, Başbakan krizin başından beri olağan görev sınırlarının üzerinde bir performans sergilemektedir.

Diğer olumlu karar, daha önceki bir yazımızda konu ettiğimiz üzere, Maliye bakanının gurbetteki milli kaynağımızın ülkeye celbedilmesine yönelik yasa tasarısı oldu. Bu konuda tenkitlerini esirgemeyenlere (!), ülkeye bu yolla girecek paranın, diğer yararları hariç, piyasada tedavül sırasında doğuracağı KDV'yi tahayyül etmelerini öneririm.

Mevduat garantisini yükseltme veya sınırsız hale getirme yetkisinin TMSF'den hükümete devredilmesi de yurtdışından kaynak çekilmesi hususunda ciddi bir önlem. Global likiditeden pay alma savaşının başladığı bir dönemde, rekabette geri kalmamak için mevduat garantisi bence vazgeçilmez bir enstrüman.

Reel kesime sağlanacak bir milyar dolarlık kredi imkanı her bakımdan amaca uygun cesur bir tedbir. Daha önce Zafer Çağlayan'ın KOBİ'lere sağladığı faizsiz kredi imkanının bir devamı niteliğinde. Öte yandan, vergi borçlarına getirilecek kolaylık da devlet ve ekonomimiz için özvarlık şeklinde bir kaynak oluşturuyor. Bu bağlamda, vadesi geldiği halde ödenmemiş her türlü vergi, resim, harç, fon, paylar, vergi cezası, gecikme faizi, gecikme zammı gibi tüm amme alacaklarından borçlu olan mükelleflerin borçları yeniden yapılandırılacak.

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK), Türk bankalarını temettü (kâr payı) dağıtmama konusunda uyardı. Türkiye Bankalar Birliği ve Katılım Bankaları Birliği'ne bir yazı gönderen kurum, bankaların kâr dağıtımını konusundaki hassasiyetini vurgulayarak, 2008 kârlarının dağıtılmaması ve banka bünyesinde tutulmasını istedi. BDDK, bu son derece akıllı uygulamasıyla bankalarımızın sermaye bakımından daha da güçlenmesini hedefliyor. Ayrıca, yabancı ortağın yurtdışına kâr payı şeklinde kaynak çıkarması dolaylı olarak engelleniyor. Böylece şu kritik günlerde kamu olarak bir yandan yurtdışından ülkemize kaynak aktarmanın avantajını elde etmeye gayret ederken, diğer yandan ülkeden kaynak çıkışı geçici olarak durdurularak likidite yönünden ekonominin sağlam kalması sağlanıyor. Aslında BDDK bir taşla birkaç kuş vuruyor; bankalarımızın mali bünyesini güçlendirerek, hem genel ekonomide bozulma riskini gideriyor hem de otomatikman halka ait mevduatın güvenliğini en gerçek anlamda sağlıyor.

Özetle, hükümet teker teker isabetli olmalarına ilaveten aynı zamanda birbiriyle ahenk içinde tedbirleri uygulamaya koyuyor. Bu durum karşısında, Türkiye olarak, global krizi hafif atlatacağımıza inanmak için yeterli ve geçerli nedenlerimiz var.

Kamu bankaları tabii ki devreye girmeli

Sami Uslu 2008.11.26

Ülkemizde kriz önce insanların zihinlerinde başgösterdi, yeni yeni piyasalara intikal etmeye başladı. Ekonomi bilen de, bilmeyen de "kriz gelecek ve felaket olacak" söylemiyle konuya yaklaştı ve nihayet halen bir kriz içinde olmasak da genel talepte duraklama yaşanıyor.

Fakat kurumsal önlemler cephesinde hâlâ doğru dürüst bir kıpırdanma yok. Mesela, Merkez Bankası elindeki imkanları hâlâ kullanmış değil.

Merkez Bankası para piyasasının en önemli ve güçlü aktörüdür. Piyasadaki para arzını her an için kontrol etme ve artırıp azaltma babında ciddi silahlara sahiptir. Bu silahlardan birisi mevduat munzam karşılıklarıdır. Bankalar, topladıkları Türk Lirası ve döviz mevduatının vadeli olup olmamasına göre değişen belli bir yüzdesini her haftanın cuma günü Merkez nezdinde açtıkları 'mevduat munzam karşılığı hesabı'na yatırır. Mevduatın bu hesaba yatırılacak oranını Merkez Bankası belirler. Böylece, mevduatın munzam karşılık kadar bir bölümünün bankalarca kredi olarak plase edilmesi imkansızlaşır. Merkez, ekonomiye likidite kazandırmak istediğinde munzam karşılık oranını düşürür. Bu durumda bankaların şirketlere kredi olarak dağıtabileceği kaynak o nispette yükselir. Tersine, Merkez Bankası, ekonomiden likidite çekmek istediğinde munzam karşılık oranlarını yükseltir. Munzam karşılık konusunda ilginçlik şurada yatar ki, bu meblağların Merkez Bankası'na yatırılması mecburidir, ama paranın mülkiyeti bankalara aittir, kısaca para bankanın parasıdır. Gerçi, munzam karşılık yatırılması kamusal otoritenin tek taraflı bir iradesiyle gerçekleşir ve bu yönüyle vergiye benzer. Ama, vergi tahsil edildikten sonra artık ödeyenin değil, devletin mülkiyetindedir. Munzam karşılık ise, yatıran bankanın varlığı olmaya devam eder. Munzam karşılıklar, bankacılık hukukuna dair literatürde çeşitli şekillerde tanımlanır. Ancak, bu paraların 'kara gün akçesi' olduğu veya böyle değerlendirilmesi gerektiği hususu kesindir.

Tek tartışmanın global krizin ne kadar yakınında olduğumuz meselesinden ibaret olduğu bugünlerde, munzam karşılıkların bankalara kısmen veya tamamen iade edilerek, gerçekten kara gün akçesi görevi yapması sağlanmalıdır. Ancak, burada dikkat edilmesi gereken husus, iade edilecek munzam karşılığın bankalarca mutlaka başta KOBİ'ler olmak üzere, reel kesim firmalarına nakdi kredi olarak verilmesidir. Aksi takdirde, tek taraflı bir şekilde KOBİ'leri haksız uygulamalarıyla kıvrandırmakta bulunan bankaların ekmeğine devlet tarafından yağ sürülmüş olur. Halbuki, karşılık iadesinden amaç, bankaları bir yasal mecburiyetten kurtararak onlara bedava rant sağlamak değil, nakit darlığı içinde bunalmakta olan piyasayı rahatlatmak ve ticareti canlandırmaktır.

Bu arada, bankaların kullandıkları döviz kredileri için Merkez Bankası'nın aldığı teminatın iade edilmesini talep eden Türkiye Bankalar Birliği başkanı, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'a, iade edilmesi halinde söz konusu kaynağın bankalarca firmalara plase edilmeyeceğini ifade etmiştir. Böylece, açıkça belli oldu ki, bankalarımız kendilerine herhangi bir surette verilecek her kaynağın üstüne oturup kendi arzularıyla iş hayatına intikal ettirmeyecekler.

Şimdi akla şu soru geliyor: Bankalar döviz kredisi teminatları ve mevduat munzam karşılıklarını şirketlere nakdi kredi olarak verse, bundan kazançlı çıkmazlar mı? Cevap, kesin bir evettir. Çünkü, ticari bankaların temel kazanç kapısı kredi işlemleridir. Buna rağmen, kamudan gelecek kaynakları asli görevleri için kullanmaktan kaçınan bankacılık anlayışını kabul etmek mümkün değildir. Dolayısıyla da, Sayın Başbakan'ın önlem olarak,

kamu bankalarını devreye sokma düşüncesine itiraz edilemez. Bankaların bencilliği, sorumluluk üstlenmedeki ısrarlı isteksizliği karşısında hükümet acz içinde bulunmadığını halka göstermelidir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Asgari ücret kaldırılmalıdır

Sami Uslu 2008.11.28

Ülkemizde asgari ücret 1969 yılından bu yana uygulanıyor. Tanım olarak, asgari ücretin; gıda, konut, sağlık, ulaşım gibi zorunlu sayılabilecek ihtiyaçlarını karşılaması için işçilere ödenen ücret olduğu söylenebilir.

Halen, asgari ücret, 16 yaşından büyük bekâr bir işçi için brüt 638,70, 16 yaşından küçükler için brüt 540,60, kapıcılar için brüt 638,70 YTL olarak uygulanmaktadır. Asgari ücretin işverene toplam maliyeti 16 yaşından büyük işçiler için 776,02, 16 yaşından küçük işçiler için 692,64, kapıcılar için 776,02 YTL'dır. Asgari ücret, yılın ocak ve temmuz aylarında ayrı ayrı belirlenir.

Geleneksel olarak, basında, işveren ve işçi çevrelerinde hep asgari ücretin miktarı üzerinde durulur, yeterliliği ve yetersizliği üzerinde tartışmalar yapılır. Araya mutlaka bölgesel asgari ücret meselesi girer ve İstanbul ile Hakkari'nin aynı asgari ücret rejimine tabi olması eleştirilir. Bence, asgari ücret konusunda asıl tartışılması gereken husus, böyle bir uygulamanın gerekliliği olmalıdır. Yazımızda ise, bu konuyu objektif bir şekilde irdelemeye çalışacağız.

Dünyada devlet müdahalesinin sıfır olduğu bir ülke ve ekonomi yoktur. Ülkeler arasında farklılık meydana getiren nokta bu müdahalenin kapsamıdır. Ancak, sosyal devlet kavramının revaçta olduğu günümüzde, devletin gelir transferine yol açan tasarrufları pek tenkit görmemektedir. Asgari ücret kamunun piyasalara kesin bir müdahalesidir. Devletimiz fındık, çay gibi ürünlerde taban ücret tespit ederek nasıl o ürünleri ekip biçenlerin mağduriyetine engel olmak istiyorsa, asgari ücreti zorunlu kılarak da işçilerin mağdur olmasına mani olmayı hedeflemektedir. Yani, asgari ücret kamunun bir taban fiyat uygulamasıdır ve piyasanın doğal akışını bozan yapay bir müdahaledir.

Kural olarak; liberal, kapitalist sistemde, piyasanın vermediğini kimse kimseye veremez. Asgari ücret önce bu temel kurala aykırıdır. İstisnalar hariç, tespit edilen asgari işçi ücreti piyasada emek arz ve talebiyle kendiliğinden oluşan denge ücretine uymamakta ve daima onun üzerinde kalmaktadır. Bu durumda, devlet emriyle ücret belirlemenin çeşitli sıkıntılıları ortaya çıkıyor. İstisnalar hariç, özel sektörde vasıfsız işçiler için resmi ücretin altında bir ücret ve maaş uygulanmaktadır. Yani, kamunun hedefi büyük ölçüde ıskalanmaktadır. Tabii ki, bu uygulama yüzünden emek piyasası kayıt dışı alana kayıyor. Türkiye'nin en büyük derdi olarak kabul edilen kayıt dışı ekonomi bizzat güya onunla mücadele etmesi gereken devlet tarafından besleniyor.

Öte yandan, kayıt dışılık yüzünden ücretlerden vergi alınamıyor ve sosyal güvenlik kesintisi yapılamıyor. Devlet, önemli vergi kaybına uğruyor ve kaçak çalışan çok sayıda insan işgücü sayısı, işsizlik oranı ortalama ücret gibi birçok önemli resmî istatistiğin dışında kalarak, ekonomi politikalarının belirlenmesinde rol alamıyor. Ailesiyle beraber sosyal güvenlik şemsiyesi altında bulunması gereken insanlar ertesi gün için bile hiçbir güvence altında olmaksızın yaşamlarını sürdürmek zorunda kalıyor. Piyasaya uymayan asgari ücretin işsizlik doğurduğu da bir hakikattir. Özellikle acımasız rekabetin hüküm sürdüğü global ekonomi şartlarında sanayici ve ihracatçıların piyasanın sunduğu şartların üzerinde bedel ödeyerek bir üretim faktörünü (emek) kiralamak zorunda bırakılmaması gerekir. Türk sanayicisinin kendi öz ülkesini terk ederek dünyanın dört bir yanına

fabrikasını taşıması, bu konuda yanlış yapıldığının yeterli delili olsa gerektir. İstihdama katkısı olmayan, hatta zarar veren asgari ücret uygulaması sadece KİT'lerin üretim maliyetini artırmaktan öte bir işe yaramıyor.

Liberal ekonomik sistemde çalışma ve çalıştırma hürriyeti vazgeçilmez unsurlardandır. Buna rağmen, anayasamızın asgari ücreti düzenlemesi anlaşılır bir husus değil.

Özetle, asgari ücretin ispatlanabilir hiçbir yararı görülüyor, ancak emek piyasasına ve tüm ekonomiye olumsuz etkileri aşikâr. Artık, akademisyenlerin, işveren ve işçi çevrelerinin asgari ücretin ne getirip ne götürdüğünü irdelemesi, hükümetin de çalışanların menfaati açısından böyle bir tartışmayı cesaretlendirmesi gerekir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Bu Çek Yasası'yla ticaret olmaz!

Sami Uslu 2008.12.03

Çek, bir ödeme aracıdır, senet ve poliçe gibi kredi vasıtası değildir. Bono ve poliçe borçlunun peşin yerine, vadeli olarak ödeme yapmasını sağlar. Bu nedenle, üzerinde borcun ödeneceği tarihi belirten bir vade konur.

Çek ise, alan ve veren bakımından nakit para hükmündedir; dolayısıyla da, vade taşımaz, sağ üst köşeye konulan tarih kesinlikle vade olmayıp, çekin düzenlendiği (keşide edildiği) tarihi gösterir ve bu tarih 10 günlük ibraz süresinin hesap edilmesini sağlar. Hal böyle iken, iş hayatında vadeli mal alanlar, satıcılara verdikleri çeklerin üzerine, her iki tarafça vade olarak kabul edilen tarihler koyuyorlar.

Çekle ilgili böylesine hatalı ve çarpık uygulamanın bu kadar yaygınlaşmasında bankalar başlıca rolü oynuyor. Şöyle ki; bankalar güya vadeli olan çekleri bonoymuş gibi kredi konusu yapıyor ve bu yanlış uygulamadan vazgeçmiyorlar. Ancak, bankalar işine geldiği zaman çekte vade olmadığını çok iyi hatırlıyor. Son zamanlarda, kredi teminatı olarak müşterilerin tevdi ettiği vadeli çekler, bankaca vadesinden önce tahsil edilmekte ve böylece krediler vadesinden önce tasfiye edilmektedir. Ama, bu arada çekleri tahsil edilen müşterinin kendi müşterileriyle, yani çek borçlularıyla olan ilişkisinin ne hale geldiği bankanın umurunda olmuyor.

Çekle ilgili hatalara, bir önceki iktidar tarafından hazırlanıp, son iktidar döneminin hemen başında aceleyle Meclis'ten geçirilen 8/2/2003 tarih, 4814 sayılı yasa ile devlet de iştirak etmiştir. Çünkü, eski 3167 sayılı yasa, çekini ödemeyen keşideciyi hapse mahkum ederken halen yürürlükteki 4814 sayılı yasada bu hüküm, para cezasına dönmüştür. Böylece, çek keşidecisi (borçlusu) için en büyük caydırıcılık unsuru ortadan kalktı. Bu yetmezmiş gibi, aynı yasayla keşideci, kaybettiği veya rızası hilafına elinden çıktığı gerekçesiyle bankaya tevdi ettiği çekin ödenmesini engelleyebiliyor. Bankalar bu yöndeki müşteri talimatlarına uymak zorunda.

Piyasadan öğrendiğimize göre, bugünlerde kötü niyetli çek borçluları yükümlülükten kaçınmak için, çekin ödenmesini iki satır yazıyla men ediyorlar. Böylece borçlu kimse, adeta hem savcı hem hakim konumuna gelmekte ve tabii ki kendi lehine karar vererek borçlusu olduğu çekin ödenmesini veya arka yüzüne karşılıksız meşruhatının yazılmasını engelleyebilmektedir. Bankaların men talimatını yerine getirmesi için bir karakol zaptı istemesi bile yasada gerekli görülmemiş. Buna karşılık, çek alacaklısı savcılık kanalıyla mahkemeye giderek alacağını ispatlamak zorundadır. Savcılar işlem yapmak için, karakoldan bu konuda tutanak gelmesini şart koşmakta, karakol da tutanağı yazmak için bankadan evrakın gelmesini beklemektedir. Her şey tamam olsa da,

savcılarımızın genellikle takipsizlik kararı verdiklerini öğreniyoruz. Kaldı ki, mahkeme kararlarının kaç senede çıkabildiğini hepimiz biliyoruz.

Yeni Çek Yasası, taslağın hazırlayıcısı Hikmet Sami Türk'ün belirttiği gibi, mahkemelerin iş yükünü azaltmak gerekçesiyle çıkarıldı. Bu yaklaşım, "Şu okullar olmasaydı, Maarif'i ne güzel idare ederdim." diyen Maarif (Eğitim) Bakanı'nı hatırlatmaktadır. Mahkemelerdeki aşırı iş yükünün normale indirilmesi için, otomasyona gidilmesi, savcı, hakim ve diğer adalet mensuplarına ait kadrolarının genişletilmesi ve verimliliğin yükseltilmesi gibi önlemler düşünülmeliydi. Bunun yerine, ticaret hayatında art niyetli borçluların önünü açmak; tahsilat mafyasına iş oluşturmak, iş hayatında ahlakî zaafa zemin hazırlamak ve ticareti sınırlamak gibi sonuçlar meydana getirir ve maalesef getirmektedir. Çekin güvenilir bir enstrüman olmaktan çıkışının makro düzeyde bir başka etkisi de, küçük firmaların giderek piyasadan silinmesidir. Çünkü, ülkemizde büyükler çeki ne alırlar ne verirler.

Piyasalarda durgunluk emarelerinin görüldüğü bu dönemde, Çek Yasası'nın ele alınarak, alıcı ve satıcılar arasında güveni artırmaya ve ticareti genişletmeye yarayacak şekilde tekrar düzenlenmesi gerekir. Unutmayalım ki, Türkiye'de himayeyi hak edenler kötü niyetliler değil, iyi niyetli ve dürüst olanlardır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Krizin başka adı: Tüketici kıtlığı

Sami Uslu 2008.12.05

Tüketim, ihtiyaç ve istekleri karşılayacak mal ve hizmetleri kullanmaktır. Tabii, bunu yapabilmek için tüketicinin belli bir gelire sahip olması gerekir.

Ancak, tüketimin istikrarlı bir seyri için gelirin de istikrarlı şekilde akması şarttır. İhtiyaçlar Hiyerarşisi Kuramı'nı ortaya atan Maslow; temel içgüdüsel ihtiyaçların yemek, içmek, uyumak, solumak gibi ihtiyaçlar olduğunu savunmuştur. Maslow'a göre, bu ihtiyaçları karşılandıktan sonra, insanoğlu artık güvenlik ihtiyacı hisseder. Güvenlik ihtiyacı can ve mal varlığının korunmasıdır. Bu kategoriye işini kaybetmemek ve gelir sağlayan bir uğraşa aralıksız olarak sahip olmak arzusu da eklenmelidir.

Günümüzün bir gerçeği olarak, insan istekleri inanılmaz sayıda ve çeşitlilikte artmıştır. Reklam ve tanıtım sektörü, psikoloji biliminin verilerinden de yararlanarak kurnazca dizayn ettiği reklam filmi, spot, ilan vesaire vasıtasıyla yeni ve eski malları tüketici kitlesine başarıyla lanse ediyor. Bu arada, ihtiyaç ve istek kavramı birbirine karışmakta. Ancak, ihtiyaç listesine klasik yeme, içme, barınma gibi kalemler dışında, kitap, eğitim, iletişim gibi çağdaş hayatın gerektirdiği eklemeler yapılsa bile, tüketimin ihtiyaçtan ziyade büyük ölçüde empoze edilmiş istekleri tatmin etmeye yönelik olduğunu yadsımak mümkün değil. Mesela, Devlet İstatistik Enstitüsü'nün enflasyon hesabında dikkate aldığı bin iki yüzü aşkın değişik mal ve hizmetin kaç tanesi ihtiyaç denebilecek niteliktedir?

Batı dünyasında ve özellikle ABD'de kurgulanagelen iktisat, kendisini 'kıt kaynaklarla sonsuz ihtiyaç ve isteklerin nasıl karşılanacağını inceleyen bilim dalı' olarak tanımlayarak, en başından tüketim çılgınlığına cevaz vermiş, sonra da bunu teşvik etmiştir. Sonuçta, bilgisayar teknolojisini arkasına alan sanayi, binlerce çeşit malı büyük miktarlarda imal eden muazzam kapasitelere ulaştı. Ancak, sanayi devriminin gerçekleşmesinden yaklaşık iki asır sonra, yani 20. yüzyılın başından itibaren tüketicilerin, insani yönleri gereği, zaman zaman aşırı tüketimden yoruldukları görüldü. Tüketicinin büyük ölçüde zaruri olmayan maddelerden oluşan tüketimine ara verdiği dönemlerde, tüketimin sınırsız olarak ve ara vermeksizin süreceği varsayımına göre kurulmuş bulunan

sanayi ve alıp başını giden finans sektörleri dumura uğruyor. İşte, tüketici yönüyle insanın mal ve hizmet üreten ekonomik birimlere 'dur biraz, dinleneyim' dediği yıllara iktisat dilinde durgunluk veya kriz denmektedir.

Son küresel kriz de, ABD'deki konut sektörü ile bankacılığın ulaştığı anormal büyüklükler karşısında, hakiki konut alıcılarının (tüketicilerinin) bir noktadan sonra konut arzını emmekte yetersiz kalmasından ileri gelmiştir. Krizin geçmesi için insanların tüketim arzusunu eski düzeyine çıkarması gerekiyor. Yani, bize sunulan her şeyi ihtiyacımız olarak algılayıp, gelirimizin son kuruşuna kadar harcamamız, daha sonra da bankaların bizi düşünerek (!) ayağımıza kadar getirip uzattığı kredi kartlarını kaparak alışveriş yapmamız gerekiyor.

Ekonomik ve sosyal sistem tamamen tüketime bağlı olduğu halde, insanın tüketici sıfatıyla görevinde (!) sürekliliği sağlayacak olan tam istihdam konusuna gereken önem verilmiyor. İstihdam meselesi, iktisadın bir sürü konusu arasında kaynayıp gitmektedir. Krizden güya alınan ders ile finans sisteminin yeniden düzenleneceği söylenmekte, tam istihdamdan bahis bile edilmemektedir. Son 'Ekonomi Nobeli'ni kazanan Paul Krugman, kapitalist sistemin değişmesinin söz konusu olmadığını, ancak iyileştirme yapılabileceğini ifade etti. Bu durumda, ekonomik sistemin tüketici insanı koruyacağını beklemek beyhude. Öyleyse, insanın bilinçsiz, dolayısıyla yararsız hatta çoğu kez zararlı tüketimden sıyrılması için elindeki tek silah, kendi iradesidir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Bir kez de bardağın sadece dolu tarafına bakalım!

Sami Uslu 2008.12.10

Ekonomik olayları hem pozitif hem negatif yanları ve farklı etkileriyle ele almak tabii ki doğru bir inceleme tarzıdır.

Ama iktisat biliminde; gelir-talep, para arzı-enflasyon, teknoloji-üretim maliyetleri vesaire gibi konularda bir analize kalkışılırken, inceleme konusu olan değişkenler dışındaki tüm faktörlerin aynı kaldığı varsayılır. Örneğin, gelir ile belli bir mala talep arasındaki ilişkiyi incelerken, talebi etkileyebilecek moda ve zevklerdeki değişme, nüfus artışı veya azalışı gibi faktörlerin değişmeden kaldığı varsayılır. Buna da "Ceteris Paribus" denir ki, "diğer her şey aynı kalmak koşuluyla (all other things equal)" anlamına gelir. Böylece, bir yandan diğer unsurların mevcudiyeti kabul edilirken, öte yandan söz konusu unsurların sebep-sonuç bağlantısını herhangi bir şekilde etkileme ihtimali hesap dışı bırakılır. Sonuçta, tek bir bağımsız değişkenin (mesela gelir düzeyinin) bağımlı değişken (mesela talep) üzerindeki etkisi diğer unsurlardan izole edilir. Bu yazımızda, ekonomik gelişmelerden sadece olumlu olanları konu edeceğiz. Böylece, müspet olayların menfilikler tarafından gölgelenmeksizin algılanmasını sağlamaya çalışacağız. Başka bir deyimle, güzellikleri, güzel olmayanlardan izole etmek suretiyle ele alacağız. Belki böyle yaparak elde ettiğimiz ekonomik ve politik kazanımların değerini daha kolayca ve daha net biçimde görür ve takdir ederiz.

Bence, Türk ekonomisindeki son gelişmelerde temel faktör, küresel ekonomiyle entegrasyon yönünde büyük adımlar atılmasıdır. Böylece, ekonomik ve politik alanda uluslararası aktör konumunu kazandık. AB üyeliği konusunda ümitsiz bir konumdan muhtemel aday durumuna yükseldik. Bazı engellere rağmen, tarafsız gözlemciler Türkiye'nin üyeliğinin bu aşamadan sonra engellenemez olduğunu savunuyor. Kıbrıs konusunda kırk yıldır ilk kez diplomasimiz inisiyatifi ele aldı. Hiçbir taviz vermeden pozisyonumuzu güçlendirebildik. Dış ticaret hacmimiz dörde beşe katlandı. AB ile gümrük anlaşmasında beş yıllık geçiş dönemini çoktan atlattık ve sanayi ürünlerine karşılıklı sıfır gümrük uygulanan bir döneme girdik. Gümrük anlaşması Türk sanayiini batıracak diyenler, tarihî bir yanılğı yaşadılar. Anlaşma, ekonomimize rekabeti sokarak, uluslararası pazarlara

yönelik ürünler imal etmemizi sağladı. Global planda çalışabilen firmalarımızın sayısı kırkı buldu ve bu sayı giderek artıyor. Özelleştirmede muazzam başarılar elde ettik ve kağıt üzerinde özelleştirmeden beklenebilecek bütün yararları elde ettik. Devlet, en ihtiyacı olduğu dönemde kasasına önemli tutarlarda geliri üstelik döviz üzerinden koydu. Kamunun ekonomideki aşırı olan payı dramatik ölçüde aşağıya çekildi. Böylece, Cumhuriyet'in daha kuruluşunda resmî politika olarak benimsendiği halde, bir türlü yeteri kadar hayata geçirilemeyen kapitalist liberal ekonomi artık eskiyle kıyaslanamayacak kadar gerçek haline geldi. Ekonomimiz dünyanın en büyük ilk 20 ekonomisi arasına girdi. Şimdi, ilk ona girme iddiasındayız ve bu büyük iddia kimseye hayal olarak görünmüyor. Global kriz ortamında dahi, Batılı ve Ortadoğulu fon sahipleri Türkiye'yi yatırım için elverişli ülke olarak görebiliyor. Enflasyon yüzde 90 seviyesinden, yani paradan kaçış demek olan hiper enflasyona çok yakın bir noktadan bugünkü Avrupa normlarına oldukça yakın bir seviyeye çekildi. Hükümet ve Merkez Bankası'nın ortak ve çok başarılı bir operasyonu ile Türk parasından altı sıfır atıldı. Yeni Türk Lirası çok kısa zamanda ülke içinde dolarizasyonu azalttığı gibi komşu ülkelerde ve Türk cumhuriyetlerinde yavaş yavaş yerel paranın yerini almaya başladı. Bize her zaman tüm koşullarını dikte ettirmiş bulunan IMF ile artık eşit koşullarda pazarlık edebiliyoruz. Hükümetimiz asla mahkummuş görüntüsü vermiyor, hatta bazen müdanasız davranabiliyor. Bankacılıkta dünya devleri batarken veya sarsılırken, bizde bankalar sermaye/riskli aktifler rasyosu ve kredi kalitesi bakımlarından Amerikalı ve Avrupalı kardeşlerinden bariz şekilde üstün durumda.

Ne dersiniz, olumsuzlukları biraz görmezden gelince, ekonomi sahasında sevinecek, mutlu olacak ve gurur duyacak çok şeyimiz var, değil mi?

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Google'da en çok aranan ekonomi sözcükleri

Sami Uslu 2008.12.12

Google, dünyada ve Türkiye'de 2008 yılının en çok aranan terimlerini duyurdu. Google Türkiye'den yapılan açıklamada, Google'ın her gün arama motoruna yazılan milyonlarca sorguya dayanarak derlediği internet "Zeitgeist"ını (zamanın ruhu) açıkladığı belirtildi.

Zeitgeist 2008: Türkiye basın sitesinde, Google, arama sonuçlarını analiz ederek 2008 yılı içerisinde Türkiye'de internet kullanıcılarının en çok arama yaptıkları başlıklarla ilgili liste, grafik ve bilgileri bir araya getirdi. Ekonomide, "iş", "kariyer", "kredi", "altın", "para", "finans", "Euro", "borç", "dolar", "banka" en çok aranan kelimeler oldu. Biz de, bu kelime ve kavramların neden ön plana çıktığını analiz etmeye çalışacağız.

"İş" kelimesinin neden çok arandığını anlamak çok kolay. Batı'da kriz lafı çıktığından beri, şirketler ve kişiler için en büyük endişe kaynağı işini kaybetmek oldu ve bu endişe maalesef artarak sürüyor. Şirketler durgunluktan dolayı eskisi gibi sipariş alamıyor. Böyle olunca da, işçi, memur, mühendis, yönetici velhasıl her kademeden elemanlar işten çıkarılıyor.

"Kariyer", bir çalışanın işe başladığı tarih ile, emekli olduğu tarih arasında geçen iş hayatını ifade eder. Bir insanın kariyerinde, inişler çıkışlar olabilir. 30-40 yıl devam eden çalışma hayatının hep istikrar içinde seyretmesi beklenemez. Ancak işsizlik kadar kariyeri gölgeleyen başka bir olay düşünülemez. İşsizlik süresi ne

kadar uzarsa, kariyere verdiği zarar da o nispette artar. Son bir yıldır, en parlak kariyere sahip bulunan elemanlar dahi, kariyerlerinin geleceği hususunda endişe duyuyorlar.

Üçüncü sıradaki "kredi" sözcüğü de 2008 yılının çok popüler kavramlarından. Sebebi basit, son kriz ABD'de bir kredi krizi olarak başladı ve büyüdü. Bu arada, bankalar birbirine dahi kredi veremez duruma düştü. Reel sektöre bankacılığın desteği azaldı. Türev ürünlerin özünde bir kredi işlemi olduğu, kredi almanın ve vermenin çok kritik, dikkat ve deneyim isteyen bir işlem olduğu acı tecrübeyle sabit oldu.

Ekonomi tarihinin temel sözcüklerinden birisi tartışmasız olarak, "altın"dır. Asırlar boyunca para olarak insanlığa hizmet eden bu kıymetli maden, özellikle kriz dönemlerinde eski alışkanlık icabı tasarruf ve yatırım aracı olarak halen rağbette. Bu nedenle, Google arama motorunda en çok aranan kelimelerden birisi olmasına şaşmamak gerek.

"Para" her zaman için en hayati önemi haiz bir iktisadi değerdir. Ekonomik olay ve işlemlerin maddi anlamdaki nihai hedefidir. Batı'da likidite krizinin bütün hızıyla sürdüğü, paranın fiyatı ve maliyeti demek olan faizin dünyada ve Türkiye'de aşağıya çekildiği bugünlerde, paranın gündemi işgal etmesi çok doğal.

Finans geniş anlamları olan bir kavram. En başta bankacılık ve sigorta olmak üzere, parayla iş yapan bütün işkolları finans sektörüne dahildir. Batı'daki krize yapılan tanımlardan birisi, haklı olarak "finans krizi". Çünkü, batan veya zora düşen kuruluşlar arasında, bankalar, sigorta şirketleri, mortgage aracı kurumları bulunmakta.

Modern ekonomi "banka" etrafında kuruldu. Ekonominin olmazsa olmaz kurumu kesinlikle bankadır. Sistem öyle kurgulanmıştır ki, ticaretin, sanayinin ve diğer sektörlerin yaşamı tamamen bankaların mevcudiyetine bağlıdır. Banka kelimesinin en çok arananlar arasında olmaması sürpriz olurdu.

Banka, para, finans gibi sözcüklerin revaçta olduğu bir ortamda, "borç" terimi de otomatikman devreye girer. Çünkü, banka ve finansı oluşturan temel unsur, borç ve alacaktır. Borçlanma oldukça karmaşık bir kavramdır. Çağdaş ekonominin kaçınılmaz gerçeği olarak, şirketler ve hatta kişiler için borçlanma zarurettir; borç vermek finans hayatının devamı için şarttır.

ABD Doları ve Euro dünyanın iki rezerv parası olup, her zaman insanların ve şirketlerin gündeminde kalmalarının nedenleri bellidir: Dünya ticareti bu paralarla yürür, dolar karşılığında Euro ve Euro karşılığında dolar ticareti dünyanın en büyük finans piyasasıdır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kendi kendine yeterlilik zamanı mı?

Sami Uslu 2008.12.17

Kendine yeterlilik (self-sufficiency) kişinin veya toplumun dışarıdan hiçbir yardım görmeden veya müdahale olmaksızın yaşamını sürdürebilmesi halidir.

Dolayısıyla kendine yeterlilik insana veya topluma belli ölçüde bağımsızlık sağlar veya dışarıya bağımlılığını azaltır. Yaşanılan ortamın sertliği, acımasızlığı kendine yeterlilik duygusunu alevlendirebilir. Çünkü, ekonomik özgürlük bir yanıla insanın kaybetmekten korkacağı şeylerin sayısının azalması demektir ve bu da kendine yeterlilik ile direkt bağlantılı bir husustur. Tarımın ekonomik faaliyetlere hakim olduğu geçmiş dönemlerde kendine yeterlilik insanlar, topluluklar tarafından hayata geçirilmeye çalışılmıştır. Ayrıca, Amerika ve Avustralya

kıtasına Avrupa'dan gelip yerleşenler ile Okyanus adalarının ilk kolonistleri zorunlu olarak kendi kendilerine yetebildikleri bir yaşam düzeni kurdular. Kendine yeterlilik onlar için bir tercih değil, zorunluluktur.

Kendine yetme çabalarının geçerli olabileceği bir diğer ortam savaş halidir. Harp yılları ülkelerin kaçınılmaz olarak, kendine yeterli olmaya en çok gayret ettiği hayat veya memat dönemleridir. Başka bir ifadeyle, bir ülkenin kendine yeterlilik özelliğini en çok edinmek istediği zaman savaş zamanıdır.

Kırsal yaşamda ve savaş ortamında ülkeler ve insanların kendine yeterlilik eğilimleri koşullar gereği otomatikman ve güçlü bir şekilde kendini belli eder. Ekonomik bağımlılığın insanlara ve ülkelere madden ve manen pahalıya patladığı günümüzde kendine yeterlilik ele alınmaya değer bir konu olarak karşımıza çıkıyor. Ancak, klasik anlamda kendine yeterlilik günümüz şartlarında ne insanlar, ne devletler ne de ülkeler için mümkün. II. Dünya Harbi'ni müteakip, Avrupa'ya sağladığı karşılıksız Marshall yardımı, ABD'nin Batı uygarlığını ve dünya barışını tek başına sırtlamakta yetersiz kalacağını düşünmesinin sonucuydu. Aslında iki büyük savaş öncesi ve savaş sırasında ülkelerin aralarında ittifaklar kurması ve müttefiklerini genişletmeye çalışması mutlak bir kendine yeterlilik yaklaşımının en azından sanayi toplumunun koşullarına uymadığını kanıtlamıştı. Rahmetli Turgut Özal'a gelene kadar, Türkiye'nin devlet yöneticileri ithal ikamesi sistemi altında ülkeyi kimseye muhtaç olmayan, kendine yeterli bir konuma yükselteceklerini umdular. Fakat, zamana göre uyarlanmamış bu zihniyet koskoca memleketi halkına zaruri maddeleri bile temin edemez noktaya getirdi.

Bir yandan da, yaşamakta olduğumuz global krizde, insanların, kurumların ve Fransa ile Almanya anlaşmazlığında şahit olduğumuz üzere, devletlerin egoistleşmesi, "kendi kendine yeterliliği" tekrar cazip bir kavram haline dönüştürüyor. Doğrusu, kriz ve durgunluk ortamında insanların ve toplumların defansif bir psikolojiye bürünmeleri normal karşılanabilir. Hatta, kendine yeterlilik meyanında bazı makul önlemler almak suretiyle dışarıya bağımlılığı azaltmak yararlı da olabilir. Ama, küreselleşmenin her şeye hakim olduğu çağımızda, takvimi geriye doğru işletmek olanaksız olduğuna göre, kendine yeterlilik kavramını eski dar anlamıyla değil, globalizm gerçeği ışığında tekrar kurgulamak gerekiyor. Artık, devletlerin, ülkelerin kendine yeterliliği, içine kapanarak değil, tam tersine acımasız rekabetten korkmaksızın, uluslararası arenada boy gösterip yarışta ön sıraları kapmaktan geçiyor. Kişisel bazda, en başta sıkı ve sıcak aile bağları ile kendine yeterlilik için de seviyeli, paylaşımcı bir sosyal çevreye dahil olmak ve orada kendini kabul ettirmek gerekiyor. Bu arada, eğitim düzeyi ve kalitesi, bireyin başkalarına muhtaçlığını engelleyecek başlıca faktördür.

Ülkemizde son dünya krizi bahane edilerek şimdilik alçak sesle de olsa, kendine yeterlilik arzusu çağ dışı milliyetçilik söylemleriyle birleştirilerek halkımıza empoze ediliyor. Ama unutmamak gerekir ki, güya kendi kendine yeteyim derken dünya gerçeklerine sırtını çevirmek geçmişte ülkemizi 60 sente muhtaç hale getirmişti. Bugünün dünyasında maazallah böyle bir hataya düşmenin bedeli çok daha ağır olabilir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Bankalar Birliği'nden nihayet sağduyulu bir ses

Sami Uslu 2008.12.19

T. Bankalar Birliği Başkanı ve aynı zamanda T. İş Bankası Genel Müdürü olan Ersin Özince, basına verdiği demeçte, zorda kalan şirketlere bankaların yardımcı olacağını açıkladı.

Biraz gecikmiş olsa da, bu yaklaşımın nihayet Bankalar Birliği'nin gündemine gelmesi sevindirici bir gelişme. Aslında, yine Özince'nin dediği gibi; bankalardaki mevduatın hiçbir gerileme göstermediği gerçeğiyle birlikte ele alındığında bankalarımızın reel sektör şirketlerine el uzatması hakkaniyete çok uyan bir davranış.

Malum, mevduat toplama sadece ticari bankalara tanınan büyük bir imtiyaz. Ancak her imtiyazın bir sorumluluk tarafı da olacağına göre, bankalar açısından halktan mevduat kabulü, otomatikman bu fonun kredi şeklinde plase edilmesini gerektirir. Batı kaynaklı bir büyük krizin tehdidi altına girdiğimiz bugünlerde halkımız, bankalara büyük güven göstererek mevduatını bankalardan çekmiyor. Mevduat halkın bankalara açtığı kredidir ve Türk halkı, bankalara verdiği krediyi hâlâ kısıtlamadı, kısıtlamıyor. Bu durumda, bankalarımızın halkın kuruluşları olan KOBİ'lere kredileri kısıtlaması ve bu yetmezmiş gibi, vadesi dolmamış kredileri geri çağırması mantıklı, adil ve etik sayılır mı? Her türlü kamu desteğini arkasında gören banka işletmelerinin doğru dürüst bir teşvik paketine hâlâ kavuşamamış olan KOBİ'lere şu kritik ortamda destek vermesi en azından fedakâr halkımıza karşı bir vefa borcunun edası olarak görülmelidir.

Birlik Başkanı deneyimli bankacı Ersin Özince'nin de vurguladığı üzere, zaten bankalar kredi vermek için kurulurlar. Mevduat alma imtiyazının nedeni, küçük, büyük fonların iş hayatına aktarılmasıdır. Reel sektörün desteklenmesi, bankanın kendini desteklemesi ve güçlendirmesidir. Bankanın kuruluş ve yaşam nedeni ve yaşam kaynağı reel sektördür. Tabii, reel sektör de ayakta kalmak ve gelişmek için banka kaynaklarına her zaman muhtaçtır. Bu muhtaçlık ekonominin yavaşladığı ortamlarda kritik bir hale dönüşerek, hayat ve memet meselesi haline gelir.

Sayın Özince, konuşmasının başka bir bölümünde yürürlükteki Bankalar Yasası'nın batan kredilerle ilgili bir hükmünü eleştirmiştir. Buna göre, bankanın bir kredisi battığında, genel müdür ve diğer üst düzey yöneticilerin ağır cezada yargılanarak 20 yıla kadar hapis yatması ve bankanın uğradığı zararı ödemekle yükümlü olması hükme bağlanabilir. Diğer bir ilginçlik ise, bankacının cezai ve maddi sorumluluğunun aynen varislerine yani eş ve çocuklarına sirayet etmesi. Böyle bir müeyyide ne bankacılık mesleğinin özelliklerine ne "ekonomik suç, ekonomik ceza" ilkesine ne de liberal ekonominin ruhuna uymaktadır. Bankacılık, risk yönetme sanatıdır ve böyle zor bir sanatın icrası sırasında bazen para batırmak maalesef işin bir parçasıdır. Yöneticilerin tüm iyi niyeti, özen ve dikkatine rağmen, kredi portföyünü sıfır batakla yönetmek olanaksızdır. Bu konuda önemli olan, kötü kredilerin toplam kredilerin belli bir oranını aşmamasıdır. Bankacının suçlanması ancak, kredi tahsis ve kullandırmada görevini kötüye kullanarak kredi işlemlerinden kişisel menfaat sağlaması halinde gündeme gelmeli ve tabii ki bunu yapan bankacı, yasalar mucibince en ağır şekilde cezalandırılmalıdır.

Başkanın hitabetinde kesinlikle katılmadığımız bir nokta ise, iş hayatında fırsatçılığın geçerli olduğu, bankaların da fırsatçılık yapmasının doğal karşılanması gerektiğidir. Bankalar, velev ki özel sektör bankaları olsun, kamusal nitelikli iş yapan kurumlar olup, yasayla mevduat ve kredi muameleleri icra etme yetkisi tanınan, halkın paralarının emanet (mevduatın sözlük anlamı emanettir) edildiği çok özel şirketlerdir. Doğrusu, banka ve fırsatçılık sözcüklerini beraber düşünemiyor, hele fırsatçılık deyimini İş Bankası genel müdürünün telaffuz etmesini dahi yadırgıyorum.

Uygulamayı ayrıca izleyerek değerlendirmek kaydıyla, T. Bankalar Birliği başkanının reel sektöre yönelik yaklaşımını olumlu ve umut verici bulduğumu belirteyim.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

2009 yılında şirket hayatı nasıl olacak?

Global krizin bütün ağırlığını hissettireceği yeni yılda hiçbir şey eskisi gibi olmayacak. Köklü değişikliklerin yaşanacağı alanlardan birisi, şirket hayatı. Yani, makro plandaki büyük sarsıntı işletme bazında da her şeyi altüst edecek.

İyice yaklaşmış bulunan 2009'da şirketlerde herkes için zorluklar var. İşverenlerin çoğu yine maaş ve ücretleri en büyük maliyet unsuru olarak görecektir ve işten çıkarmalar maalesef daha yaygınlaşacak. İşine son verilenlerin çoğu yeni iş bulamayacak, küçük bir kısmı başka bir işe girebilecek.

Bu ortamda, insan kaynakları siteleri, kelle avcılar (head hunters), iş avcılar (job hunters) olağanüstü ilgi görecektir. Ama bunlar insanlara işten ziyade ümit dağıtabilecek.

Eğitim noksanı olanlar bunun acısını hissedecek, yüksek lisans ve özellikle MBA diploması iş bulmada veya işini muhafaza etmede önemli rol oynayacağından, lisans mezunları her zamankinden daha ziyade bu niteliklerin peşinde koşacak. Astronomik ücret ve primler mazide kalacak, büyük paralar ne yöneticiler tarafından talep konusu edilebilecek ne de işveren tarafından ödenmek istenecek.

İşletme yaşamındaki, üretim, finans ve pazarlama fonksiyonlarından finans, ağırlığını fazlasıyla hissettirecek. İşlerin canlı olduğu dönemde abartılan pazarlama bu kez öneminden kaybedecek. Şirketler hayat memet günleri yaşayacağından geleneksel operasyon-pazarlama çekişmesi kendiliğinden duracak. Operasyon, pazarlamanın önünde gidecek. Pazarlama yöneticileri kaybedenler arasında olacak, statüleri düşecek, pazarlama bütçesi daralacak. İnternet ve reklamcılık, pazarlamacıların önemini azaltacak, hatta fonksiyonunu tartışmalı hale getirecek.

Şirketin faaliyetini sürdürebilmesi ve kriz veya durgunluktan sağ salim çıkabilmesi büyük ölçüde finansal yönetiminin yeterliliğine bağlı kalacak. Başarılı finans yöneticilerinin işi çok ağırlaşacak ama bunlar patron ve tepe yönetimi nezdinde çok değerlendirilerek, hiyerarşi kademelerinde yukarılara tırmanacak.

Son 10 yılın gözdesi olan insan kaynakları yönetici ve departmanlarının yetkileri daraltılacak, unvanlarının içi boşalacak, işlerini muhafaza etmeleri bile çok zorlaşacak. İnsan kaynakları müdürü, fiilen personel müdürü, departmanı da personel servisi konumuna gerileyecek.

Tepe yönetiminin hakimiyeti iyice belirginleşecek, üst yönetim dışında kalanların şirket içindeki ehemmiyetleri nispeten kaybolacak. Yönetim kurulu toplantıları gergin ortamlarda yapılacak, fikir çatışmaları keskinleşecek.

Gençlik, yetenek ve girişimcilik sözleri pek telaffuz edilmeyecek. Yetkilendirme, şirket-içi demokrasi gündemden düşecek. Onların yerine, deneyim, çalışkanlık ve fedakârlık deyimleri revaç bulacak.

Liderlik tarzı değişikliğe uğrayacak. Güçlü, otoriter ve karizmatik lider tipi gözden düşecek, demode olacak. İş ve insanları şirket hedefleri doğrultusunda organize edebilen lider tipi tercih edilecek.

Şirketin gelecekteki konumunu gösteren vizyon ve vizyona ulaşmak için yapılması gerekenleri ifade eden misyon lafları rafa kalkacak. Herkes bugüne ve çok yakın geleceğe odaklanacak. Firmanın 10-20 yıl sonrasını öngören stratejik planlama kimsenin vakit harcamayacağı lüks bir konu olarak addedilecek.

Şirket faaliyeti için gerekli olanlar hariç, her türlü gider kalemi budanacak. Bu bağlamda, çalışanın iş hayatına renk katan iş seyahatleri çok kısıtlanacak, lüks mevkilerde seyahat unutulacak, ağırlama masrafları mümkün olduğu kadar sıfır noktasına yaklaştırılacak. Kulüp üyeliği aidatlarının şirketlerce ödenmesine son verilecek. Lüks otellerde yapılan şirket içi toplantılar mazi olacak, şirket kafeteryasında çay kahve içilmesiyle yetinilecek. Kırtasiye ve ofis malzemeleri stoklamasına son verilecek. Her türlü şirket malının hesaplı olarak kullanılması

istenecek. Yılbaşı eşantiyon uygulamasına küçük şirketlerde hiç yer verilmeyecek, büyüklerde en mütevazı düzeye inecek.

Bazı hizmetlerin dışarıdan temini (outsourcing) yararlı görülmeyecek, olabildiğince kendi kendine yeterlilik sağlanmaya çalışılacak.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Başbakan, "Kriz psikolojiktir" demekte haklı mı?

Sami Uslu 2008.12.26

Türk basınının önemli bölümünde yeni bir ilginçliğe şahit oluyoruz; ülkenin başbakanı, global krizin bizi çok fazla etkilemeyeceğini kastederek, teğet geçtiğini ifade ediyor, basınımız ise buna ısrarla karşı gelerek dolaylı yoldan ekonomik krizin ülkeyi tam anlamıyla vuracağını iddia ediyor.

Başbakan'ın üç gün önceki, krizin psikolojik olduğuna ve bazı çevreler tarafından kasıtlı olarak körüklendiğine dair sözleri de malum basın tarafından beğenilmedi. Acaba, krizi psikolojik bir fenomen olarak gören Başbakan ne derece haklı?

İktisadın en sıkı ilişki içinde bulunduğu bilim dalları psikoloji ve sosyolojidir. Psikoloji mikro iktisada giren, tüketici davranışları, işçilerin verimliliği gibi konuları anlamamıza yardımcı olur. Makro iktisat olarak adlandırılan genel ekonomi ise enflasyon, faiz hadleri ve dünyanın gündemine oturan kriz gibi konuları incelerken sosyolojiden yararlanır. Aslında mikro ve makro iktisat bütündür ve birbirini tamamlar. Mesela, bir mal veya hizmete olan kişisel talep, marjinal fayda vesaire birer mikro iktisat konusu iken, kişisel taleplerin toplanmasıyla hesaplanan piyasa talebi makro iktisattır. Öte yandan, ulusal ve uluslararası olaylar ve durumlar da kişileri etkiler. Mesela, 'global kriz bizi vurdu vuracak' haberleri kişilerin tüketici sıfatıyla davranışlarını yönlendirir; insanların, hane halkının tercihi harcama yerine, parayı tutmaya yönelir. Sakarya depreminden hemen sonraki günlerde, herkes depremin şokunu yaşamış, bir yandan can korkusu duyarken, diğer yandan ölen yakınlarının yasını tutar olmuştur. Bu ortamda, hiç azalmaz denilen ekmek tüketimi tam üçte iki oranında geriledi. Özetle, psikoloji mikro iktisadı direkt olarak, makro iktisadı ise dolaylı olarak etkiler. Amerika'da ekonomik psikoloji deyimi altında bir disiplin yüksek lisans programlarına kadar girdi. Ekonomik psikoloji, hem ekonominin hem de psikolojinin bilgi ve bulgularından faydalanır. Ekonomik psikolojinin en somut biçimde uygulamaya geçirildiği alan, şirketlerin eleman alımlarında yaptıkları psikometrik testlerdir. Örneğin, bankaların çağrı merkezleri için yapılan ve binleri aşan iş başvurularının değerlendirilmesinde psikometrik testler başarıyla tatbik ediliyor. Böylece, fazla sayıda adayın içinden en kısa zamanda eleme ve seçim yapılabilir. Bugün, mikro ekonomiyle psikolojiyi eşanlamlı kavramlar olarak gören veya ekonominin psikolojinin alt dalı olduğunu savunan iktisatçı ve toplum bilimcilere rastlıyoruz. Bu arada, "iki söz büyüdür" atasözümüz, sözlerin hayatta bazen ne kadar önemli ve etkili olabileceğini halk diliyle anlatır.

Dolayısıyla, Başbakan'ın ekonomik kriz hakkında "psikolojiktir" demesinde yadırganacak bir husus bulunmuyor. Gerçekten, psikoloji ve iktisat arasındaki bağlantıyı, karşılıklı etkileşimi ne bilimsel açıdan ne de gerçekler ışığında yadsımak asla mümkün değildir. Buna rağmen, Başbakan'ın bu yaklaşımını alaya almak, gerçek dışı sözlermiş gibi kamuoyuna sunmak acaba, nasıl bir "psikoloji" sonucudur?

Başbakan, krizin belli bir psikolojinin eseri olduğuna dair saptamasını yaptıktan sonra, hep beraber bu negatif atmosferi ortadan kaldırmak için mücadele etmemiz gerektiğini beyan ediyor. Geniş kitleleri etkileme gücü olan medyanın bu mücadelede en başta yer almasının önemini tartışmaya bile gerek yok. Demokrasilerde

dördüncü kuvvet olarak kabul edilen medya ile beraber, ekonomiden sorumlu bakanlar ve üst düzey kamu görevlileri bu mücadeleye katılmayı görev bilmeli.

Ancak, görünen o ki, krize karşı psikolojik savaşta Başbakan R. Tayyip Erdoğan yalnız kalmaktadır. Maalesef, Başbakan dahi olsa, bu zorlu mücadelede tek başına başarılı olmanın, netice almanın imkanı pek yok. Şahsen, sorumlu mevkideki kamu yöneticilerinin ne zaman kıpırdayacağını ciddi olarak merak ediyorum.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kara listedeki bir milyon işadamına sicil affı

Sami Uslu 2008.12.31

Sanayi ve Ticaret Bakanı Zafer Çağlayan, geçmişte borcunu zamanında ödeyemeyen ve bu yüzden bankalarca kara listeye alınan şirketler için sicil affına ilişkin hazırlıkların tamamlandığını söyledi.

Yasa taslağına göre, herhangi bir sebeple çek veya senedini, bankaya zamanında ödeyemeyen; ancak daha sonra borcunu tamamen kapatan sanayici, tüccar, esnaf-sanatkâr ve diğer vatandaşların kayıtları kara listeden silinecek.

Mevcut haksızlığı ortadan kaldırmak üzere, Başbakan'ın talimatıyla yeni bir yasal düzenleme yapıldığını belirten Çağlayan, böylece, banka kaynaklarından yararlanma imkanı kısıtlananların önündeki engelin kaldırılacağını ifade etti. Ancak, basının önemli bölümü Çağlayan'ın çabasını yerinde bulmadı ve böyle bir kanunun fayda değil, zarar getireceğini savundu.

Kapitalist liberal sistemin omurgasını girişimci karakterine sahip özel kişi ve şirketler oluşturur. Başka bir deyişle, işadamları ve şirketler liberal ekonomik sistemin asli unsurudur, olmazsa olmazdır. Bu yalın, basit gerçek aslında hiç tartışılmaması bile gerekirken, ülkemizde hâlâ tam anlamıyla kabullenilmemiştir. İşadamı; muhalefetteki bazı partiler ve onların destekçisi durumundaki basın on yıllar boyunca süren antipropagandası yüzünden geniş halk kitleleri nezdinde olumsuz bir imaj edinmiştir. Tüccar ve sanayicinin damgalanmasında siyaset kurumu da önemli rol oynadı. 1970'li yıllarda iktidar gören Ecevit hükümetleri işadamlarına açıkça cephe aldı ve Mao'dan alıntı "toprak işleyenin, su kullananın" sloganıyla, sosyalizm özlemini dile getirdi. O döneme göre, sağlam bir ekonomik görüşe sahip olan Süleyman Demirel, sadece işadamlarına yakın durduğundan basın tarafından alay konusu oldu, zaman zaman aşağılandı. İşadamı alerjisi rahmetli Özal zamanında da aynen devam etti. Basın o dönemde yürütülen muazzam ihracat seferberliğine hiç prim vermedi, hatta doğru dürüst bir alaka bile göstermedi ama hayali ihracat olarak adlandırılan yasadışı işlemleri inanılmaz derecede abartarak, doğrulara bol bol yalan da katarak kamuoyuna aktardı. Türkiye'nin tüm ihracatı hayaliymiş gibi bir hava meydana getirildi ve işadamlarının tek uğraşının devleti soymak olduğu alenen iddia edildi. Buna karşılık, birinci ve ikinci boğaz köprülerinin inşasında yerli firma ve mühendislerimizin çarpıcı başarısının lafı bile edilmedi. Yurtdışında dev rakipler arasından muazzam inşaat ihaleleri kazanan ve üstlenen firmalarımızın performansı dikkatlerden kaçırıldı.

AK Parti iktidarı, liberal sistemin mantığına uygun reform ve diğer icraatları cesaretle yapınca, kendi kamuoyunda bir türlü hak ettiği, özlediği itibarı göremeyen firmalarımız arasından 40 kadarı uluslararası şirket statüsüne ulaştı, 25 Türk işadamı dolar milyarder konumunu kazanarak dünyanın ilgisini üzerine çekti. Basının bu olayları değerlendirmesi ise, "AK Parti kendi zenginlerini yaratıyor" sığılığında öteye gidemedi.

Aynı zihniyeti sicil affına karşı yapılan tenkitlerde görüyoruz. Özel sektörden ekmek yiyen gazete yazarları, borcunu tamamen ödemiş bulunan bir kişinin veya şirketin buna rağmen kara listede kalmasını isteyebiliyor.

Liberal sistemin üzerine bina edildiği bir numaralı faktör olan işadamlarının haksız yere önüne konulan handikaptan kurtulması bu fikir sahiplerine sevimsiz geliyor. Katillerin, ırz düşmanlarının hapisten salverilmesine ses çıkarmayanların, borcunu tamamen ödese de işadamlarının kara listeden silinmesine gönlü bir türlü razı olmuyor. Liberal sistemin yürümesi ve gelişmesinin girişimcilerin varlığına bağlı bulunduğu unutuluyor. Ülkemizin adalet uygulamasında borcundan dolayı hapis cezasına çarptırılmış bir insan, borcunu eda ettiği anda, hapishane kapısına kadar gelmişken bile serbest bırakılır. Yasaların mahkemelerin cezaya müstahak görmediği bu durumdaki bir kişinin banka kara listelerinde adının, unvanının yıpratılması hangi insafa sığar? Ayrıca, muhtemel bir ekonomik durgunluğa çare ararken, tam bir milyon kişiyi kara listelerde tutmanın akıllıca bir yönü olmasa gerek.

Sicil affıyla hükümet hem bir adaletsizliği giderecek hem de resesyona karşı çok iyi zamanlanmış bir önlem almış olacak.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Krizin Türkiye'ye bahşettiği fırsatlar

Sami Uslu 2009.01.02

Kısa dönem için elimize geçen fırsatlardan birisi, İstanbul'un uluslararası finans merkezi olma yolunda önemli bir şansa kavuşmasıdır.

Dünyanın ikinci büyük finans merkezi olan, hatta bir numaradaki New York'la bu hususta ciddi rekabet eden Londra, İngiliz hükümetinin şirketlerden alınan vergileri giderek ağırlaştırması yüzünden cazibesinden bir parça kaybediyor. Kriz ortamında şirketlerin, kasalarından çıkacak her dolar konusunda eskiye göre çok daha duyarlı hale geldiği biliniyor. İşte kriz yüzünden can pazarına dönen uluslararası piyasada, giderek ağırlaşan vergi uygulamaları sebebiyle Londra'da faaliyet göstermekte olan dünyanın en büyük 100 şirketinden tam 40 tanesi şehirden taşınmaya hazırlanıyor. Bu olağanüstü olay, uluslararası finans merkezi statüsü edinmesi bakımından İstanbul'a ciddi bir imkân bahşediyor. Ülke olarak, ayağımıza gelen fırsatı değerlendirmek adına, şehrimizi bizzat hükümet ve Büyükşehir Belediyesi vasıtasıyla söz konusu şirketlere layıkıyla tanıtmalı ve vergi yükü bakımından Londra'dan daha elverişli hale getirmeliyiz. Gerçi, İstanbul halen başındaki belediye başkanı ve ekibi tarafından son beş yılda gerçekten güzelleştirildi, modernleştirildi. Buna rağmen, uluslararası şirket yöneticilerinin aileleriyle birlikte güvenlik içinde rahat, sosyal bir yaşam sürdürebilmelerini temin edecek imkânlar noksan ise bunların da en kısa zamanda tamamlanması gerekir. Bunlar yapıldığı takdirde, İstanbul, finans merkezi olma yolunda 50 yılda kat edebileceği mesafeyi birkaç yılda alabilir.

Son yıllarda ihracatçı firmalarımızın kâbusu haline gelen Çin mallarında, 2009 yılında eskisi kadar yıkıcı bir rekabet göremeyebiliriz. Çünkü, artık Çin'de işçi ücretleri belli düzeye ulaştığından, Çin ile diğer ülkeler arasındaki işgücü maliyeti farkı nispeten azaldı. Dolayısıyla, bu ülke özellikle tekstil, ayakkabı, dericilik ve oyuncak sektöründe eski avantajını kaybediyor. Katma değeri daha yüksek mallarda ise Türkiye'nin rekabet gücü doğallıkla daha yüksek.

Malum, yükselen petrol fiyatları Ortadoğu ülkelerinde muazzam birikimler meydana getirdi ve hâlâ getiriyor. Bütün dünya parasızlıktan muzdaripken, petrol ihracatçısı Arap ülkeleri önümüzdeki 10 yıl içinde petrolden gelecek 8-9 trilyon dolarla ne yapacaklarını düşünmekle meşguller. Tahminlere göre, Körfez ülkeleri 2020 yılına kadar toplam 3 trilyon dolar tutarında bir yatırım gerçekleştirecekler. Söz konusu memleketler, bir yandan kendi ülkelerinde devasa projeler bitirmeyi, diğer yandan da ülkeleri dışına yatırım yapmayı planlıyorlar. Mesela, 64.350 dolar ile kişi başına milli gelirden ve % 13,4 ile büyüme hızında dünya birincisi Katar, kendisini

üniversite ülkesi yapacak yatırımlara başladı. Suudi Arabistan ise, dev bir sanayi gücü olmak istiyor. Bu amaçla toplam 150 milyar dolara mal olacak en az 6 yeni sanayi şehri ve mega bir organize sanayi bölgesi inşa ediyor. Kuveyt ise, İpekyolu adı altında Asya ile Avrupa'yı birleştirecek bir şehir kurmayı planlıyor. Kendi ülkelerindeki görkemli yatırımlara ek olarak petrol zengini ülkeler, dış dünyadaki yatırımlara da nakit güçleriyle para yatırırlar, mesela, Türkiye'de yat imalatına girdiler.

Türkiye olarak, petrol zengini dost ülkelerin hem ülkelerindeki sabit yatırımlara uluslararası arenada deneyimli şirketlerimizle katkıda bulunabilir, hem de Türkiye'ye kendiliğinden duydukları ilgilerini yatırıma dönüştürebiliriz. Evvelce Batı dünyasına yatırım konusunda adeta şartlanmış bulunan Arap ülkeleri, kriz patladığından beri ciddi biçimde alternatif arayışı içindeler. Bu arayışlarında Türkiye; tarihî, dinî, kültürel bağlarımız sebebiyle özel bir konuma sahip. Bütün mesele, bürokrasi, basın ve muhalefetin bu dost ve kardeş ülkeler hakkındaki önyargılarını kırması ve ekonomik ilişkilere karşılıklı menfaat zaviyesinden bakabilmesi.

Global krizin ülkemize belli ölçüde zarar verdiği, daha da vereceği maalesef bir vakıa. Ancak, yararlanmasını becerdiğimiz takdirde, kriz bize verdiği zararın çok fevkinde fırsatlar da sunuyor.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Krizle gelen fırsat: İslami tahvil sukuk

Sami Uslu 2009.01.07

Basından öğrendiğimize göre, hükümetin krize karşı hazırlamakta olduğu ekonomik pakette sukuk veya sukuku icara denilen bir finansal enstrüman bulunuyor.

Türkiye'de bulunan yastık altındaki paralar ile, Körfez sermayesini celbetmek için hazırlanan yasa tasarısı ile hemen ilk ağızda bir milyar dolar, kısa sürede ise 10 milyar dolarlık bir fonun sukuk ihracı yoluyla toplanacağı tahmin ediliyor. Sukuku doğru tanımlamak için onun faizli finanstaki karşıtı olan tahvil ile kıyaslamak uygun olur. Tahvil, sahibi olan yatırımcıya alacak hakkı tanıyan, dolayısıyla da tahvili ihraç eden kurumun borcunu ifade eden belgedir; borçlusuna orta-uzun vadeli finansman sağladığı için sermaye piyasası araçları arasında sayılır. Tahvil çıkarmak, normalde kamu kurumlarının veya büyük özel kesim firmalarının harcıdır. Çünkü yatırımcı parasını riske ederken sadece tahvili çıkaranın ödeme yeteneğine güvenmek durumundadır. Tahvil hamilinin alacağını teminat altına alan maddi veya gayri maddi bir hak söz konusu değildir. İhraççı kuruluşun ödeme güçlüğüne düşmesi halinde, alacaklı (yatırımcı) kişi veya şirketin yapabileceği pek bir şey yoktur. Tahvil faizli bir enstrüman olduğundan dolayı, faizsiz finans ilkesine aykırı düşer. Bu nedenle, tahvil yerine Arapçada sertifikalar veya belgeler anlamına gelen, sukuk adlı mali araç, faizsiz bono lakabıyla İslami finans dünyasında önemli bir yer edinmiştir. Sukuk, ilk bakışta tahvilden mülhem gibi gözükse de, Müslüman Araplar tarafından ortaçağda oldukça yaygın olarak kullanıldığına dair bilgiler, bu düşünceyi geçersiz kılmaktadır. Fakat, bugünkü haliyle sukuk ilk kez 1972 yılında Malezya hükümeti tarafından çıkarılmıştır. Sukuk, geçmişte ticari faaliyetlerden kaynaklanan yükümlölükleri gösteren bir belge iken, bugün farklı ve oldukça kompleks bir mahiyet kazanmıştır.

Orta-uzun vadeli bir sermaye piyasası ürünü olan sukuk, yasa taslağında "kira sertifikası" deyimiyle Türkçeleştirilmiş. Sertifika ihracı için, sadece bu işle uğraşmak üzere, 'Varlık Yönetim Şirketi (VYŞ) kurulacak. Kamuya ait, otoyol, baraj, hastane gibi tesisler bu şirkete devredilecek. Bu şirket, devraldığı gayrimenkuller için,

kira sertifikası çıkaracak. Yatırımcı veya tasarruf sahibi açısından, bir finansal araçta iki özellik aranır. Birincisi ve daha önemlisi güvenlik, diğeri ise verimlilik. Kira sertifikalarının arkasında devlet ve devlete ait bir altyapı tesisi bulunacak. Yani söylemeye bile gerek yok ki, bunlar sahipleri için son derecede güvenilir belgeler. Öte yandan, yine kamu garantisi altında asgari olarak enflasyon kadar gelir geleceğine göre, yatırımcılara tatminkâr düzeyde nema sağlanacak demektir. Öyleyse kira sertifikalarını mükemmel deyimle nitelememek için hiçbir neden kalmıyor. Kira sertifikasının benzeri gelir ortaklığı senedi adıyla 1983 yılında rahmetli Turgut Özal tarafından çıkarılmış ve sadece yurtiçinde pazarlandığı halde 2 milyar dolara yakın bir fon toplanmıştı. Bu kez, sertifika çıkarma işinin bu amaçla tesis edilecek bir varlık yönetim şirketine devredilmesiyle, işlemler kurumsal bir yapı içinde yürütülecek ve süreklilik kazanacak. Global krize yol açan mortgage destekli menkul kıymetlerin büyük bir fiyaskoyla sonuçlanması sertifikaların şansını başlı başına yükselten önemli bir unsur. Sertifikaların başta Körfez ülkeleri olmak üzere tüm dünyaya açık olarak pazarlanması da elde edilecek kaynağın tutarını çok yükseltmeye namzettir. Kira sertifikalarının hedef kitlesi mütebeddin insanlar olarak görülmekle beraber, yüzde yüz güvenilir ve yüksek verimli bir finansal aracın herkes tarafından ilgiyle karşılanacağından eminim. Hazine bonosunun mutlak hakimiyeti altındaki mali piyasamızda, finansal araç çeşitsizliği tüm yatırımcılarımız için bir gerçek.

Bence, kira sertifikası ulusal ve uluslararası piyasada, beklenenin de üzerinde rağbet görerek, ülkemiz ve bölgemiz finans hayatına renk ve çeşit katacak.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Ekonomide ABD'nin ağırlığı değişmez

Sami Uslu 2009.01.09

Bir hafta önce hoş geldin dediğimiz 2009 yılının dünyaya ve bize ne yenilikler getirebileceğini, bu arada nelerin aynı minval üzere yürüyeceğini irdelemeye çalışalım.

Geçen sene başlayan kapitalist liberal sistemin geleceğiyle ilgili tartışmalar bu yıl daha da hararetli bir tarzda sürecektir, ancak ortaya dişe dokunur bir alternatif konulamayacağından, beyan edilen görüşler spekülasyon düzeyini aşamayacak. Sonunda, kapitalist sistemde radikal değişikliklerin imkânsız olduğu, sadece bazı düzeltmeler yapmakla yetinilmesi gerektiği görüşü teori ve uygulamaya hakim olacak. Yılın sonuna doğru piyasalarda başlayacak talep kıpırdanmasıyla birlikte, sistem münazaraları sona erecek.

Son krizin öncekilerden ayırt edici özelliklerinden birisi, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde benzer etkiler doğurmasıdır. Dolayısıyla küresel ekonominin her ülke için geçerli kurallara kavuşturulması lüzumu ortaya çıkıyor. Uluslararası Para Fonu'nun ve Basel kriterlerinin global finans sistemini kontrol ve yürütmek konusunda yetersiz kaldığı ortada. Ancak, yeni kurumlar kurmak, yeni kurallar vazetmek söylendiği kadar kolay değil. 2009'da söz konusu mesele çok tartışılacak, ancak bu kritik konuda önemli bir adım atılamayacak. Bu yapılamayınca da, uluslararası ekonomi gerçek anlamda küresel olma özelliğini kazanamayacak, ülke ekonomileri arasında dengesizlikler azalmayacak. Dünya, ileride baş gösterecek yeni global krizlere açık kalacak.

Batı dünyasında bankacılık krizi yıl boyunca sürecektir. Sanayi üretiminin genel olarak düştüğü, başlıca emtia ve konut fiyatlarının önemli derecede gerilediği ve yüksek montanlı kredi kullanabilecek çapta kredi değerliliği yüksek büyük firmaların yokluğu, bankacılığın hemen toparlanmasına mani teşkil edecek. Ülkemizde bankacılık, bankaların reel kesime sağlıksız yaklaşımından dolayı biraz sarsılacak, ancak hiçbir zaman Batı bankacılığındaki gibi krize girmeyecek.

Aksi yönde bazı iddialara rağmen, ABD ekonomisi dünya ekonomisinin lokomotifi olmaya devam edecek. Çin, Hindistan, Brezilya ve Türkiye gibi ekonomilerin ağırlığının artışına rağmen, ABD'nin global ağırlığı değişmeyecek. ABD cari açığının tutarı diğer ülkelerin ihracat ve kalkınma hızını belirleyen en büyük faktör olma özelliğini sürdürecektir. Amerikan vatandaşlarının tüketim iştahı dünyayı daha önceki krizlerden kurtarmıştı: Bu krizden çıkışta da Amerikalıların mal ve hizmetlere talebi dünya ekonomisinin kaderini etkileyecek. Ancak, 2009'da Amerikan kamuoyu, artan işsizliğin etkisiyle dahili talebin Çin ve diğer ülkelerin mallarına değil, korumacı önlemler vasıtasıyla yerli mallara yönelmesini isteyebilir. Böyle bir ortamda aşırı milliyetçiliğin ekonomik yansıması olan 'ihracat yap, ithalat yapma' yaklaşımı, yani merkantilizm hortlayabilir. Bence bu, global ekonominin karşı karşıya olduğu en ciddi risk olup, gerçekleşmesi halinde serbest ticaretin şimdiki düzeyine gelmesi için on yıllardır sarf edilegelen çabalar boşa gider, küresel ekonomi karanlık bir döneme girer. Cari yılda, ülke liderleri kendilerini böyle bir tehlikeyi bertaraf etme hususunda görevlendirmeli. Bu konuda tahmin yapmak yerine temennide bulunmayı yeğliyorum.

Yeni seçilen Amerikan başkanının finansal krizle mücadeleyi bir numaralı öncelik olarak belirlemesi 2009'da herkese ümit ve moral verecek. Gerçek şu ki; ABD, krizlerde şimdiye kadar hep küresel sorumluluk üstlendi. Ancak bu kez ABD'nin tek başına kurtarıcı rolünü başarması imkânsız. Başta, dış ticareti fazla veren memleketler olmak üzere her ülkenin krizden çıkış için elinden gelen katkıyı esirgememesi şart. Kişisel tahminim; bu yıl içinde ülkeler arasında bu yönde bazı olumlu gelişmeler görülecek fakat tam işbirliği tesis edilemeyecek.

Türkiye, krizin etkilerini kısmen de olsa yaşayacak. Ancak Başbakan'ın 'kriz teğet geçecek' sözünü tekzip edecek kadar olumsuzluklara sahne olmayacak. Muhalefet ve basın 'alternatif göstermeksizin hükümeti kötüleme alışkanlığında' da bir değişiklik görülmeyecek.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Global krizin beşeri maliyeti: İşsizlik

Sami Uslu 2009.01.14

Ekonomi dünyasında istihdam ölçeği ve ekonomik gidişatın ölçüsü olarak en çok izlenen istatistik, Amerikan tarım dışı istihdam rakamlarıdır. Buna göre, kasım ayında ABD'deki çalışan nüfus sayısı tam 533 bin kişilik azalma gösterdi.

Ekonomistler, aralıktaki iş kaybının kasımdakini bile gölgede bırakacağından endişe ediyorlar; yani, yine yarım milyonu aşkın sayıda Amerikalının daha işsiz kaldığı görülecek. Böylece yüzde 9 civarına yükselecek işsizlik oranı ile, 2009 senesinde İkinci Dünya Harbi sonrasının en kötü yılı yaşanacak. Ayrıca, 1974 yılından bu yana, aylık bazda istihdamdaki en büyük düşüş gerçekleşiyor.

İktisatçılara göre, yaygın işten çıkartmalar özellikle madencilik ve oto imalatı gibi döngüsel sektörlerde dramatik düzeylerde seyrediyor. Öte yandan, finansal krizin geçici olacağına ve kendilerini fazla etkilemeyeceğine dair beklenti ve inanış birçok Amerikan şirketini 2008'in birinci yarısında işçi çıkarmaktan alıkoymuştu. Hatta bazı firmalarda, konut sektöründeki sıkıntı imalat sektörüne sıçramaz iyimserliğiyle yeni işe alımlar bile yapıldı. Ancak, Amerikan finans sisteminin adeta çöküşüyle şirketler üretim ve yatırımlarını finanse

edemez oldu. Bu yetmezmiş gibi, tüketici talebi de sert bir şekilde düşünce krize tamamen hazırlıksız yakalanan firmalar çok sayıda elemanın işine son vermek zorunda kaldılar.

Bu yıl işsizliğin yükseldiğine dair iç karartan haberler sadece ABD'ye ait olmayıp, tüm gelişmiş ülkelere geliyor. Amerikan emek piyasasındaki sorunlar başka ülkelere de yansıyor. Avrupa Birliği ülkelerinde ekim ayında 220 bin adet iş kaybını kasımdaki 202 bin rakamlı sıçrama izledi ki, bunlar aylık bazda son 15 yılın en büyük iş kayıpları olarak, işsizlik oranını yüzde 7,8 seviyesine taşıdı. Diğer Avrupa ülkelerine göre, işsizlik oranı nispeten düşük olan İngiltere'de bile, finans ve konut piyasalarındaki köpüğün patlaması sonucunda, 1 milyon 860 bine ulaşan işsizlik rakamı yüzünden, İşçi Partisi'nin 1997 yılında başa geçmesinden bu yana görülen en ciddi istihdam problemi yaşıyor.

Konut sektöründeki suni şişmenin kurbanı olan İspanya'nın hali tam bir vahamet arz ediyor. Şöyle ki, işsiz sayısı aralık ayında 3 milyonu, işsizlerin oranı ise son 12 yılda ilk kez yüzde 13,4'ü aşmış durumda. Fransa da İspanya'dan daha iyi bir durumda değil. Kasım ayındaki 64 bin ilavesiyle işsizlerin sayısı 2 milyon 70 bini buldu. Peugeot ve BNP Paribas gibi Fransa'nın sembolü konumundaki dev firmaların tenkisata gitmeleri sonucu işsizlerin sayısı 1993 senesinden bugüne kadarki en yüksek seviyesine ulaştı. Başlarda krize karşı dirençli görülen Alman işgücü piyasasında 3 yıldır ilk kez işsizlerin sayısı artış gösterdi.

Çin'de başgösteren işsizliğin bambaşka boyutları bulunuyor. Büyük ölçüde ihracata dayalı bir ekonomiye sahip olan bu dev ülkede milyonlarca insan fabrikalarda çalışmak üzere, köylerini, arazilerini bırakıp şehirlere göç ettiler. Şimdi, bu insanlar giderek artan sayılarda işsizlikle tanışıyorlar. Çin'i tanıyanlar bu ülkedeki işsizliğin ayaklanmalara yol açabileceğine işaret ediyorlar. Bugüne kadar akıllıca ve cesurane politikalarla globalizm olgusundan hep yarar sağlamış olan Çin, şimdilerde küresel ekonominin karanlık yanını yaşıyor. Hindistan'da ihracatçılar, dış satıma dönük emek yoğun sanayilerde önümüzdeki 3 ayda tam 10 milyon kişinin işten çıkarılabileceğini tahmin ediyorlar. Güney Afrika canlı hayvan ve platin sanayilerinde yoğun işten çıkarmalar yaşıyor. Kongo madencilik firmaları 300 bin elemanı çıkarmaya hazırlanıyor.

İşsizlik her ülke insanı için çok sevimsiz bir olay. Ama gelişmiş ülkelerde işsiz kalanların hiç olmazsa, tatminkâr düzeyde işten çıkarma tazminatları, işsizlik ödeneği gibi destekleri var. Bu imkânlardan hiç veya yetersiz düzeyde yararlanabilen gelişmekte olan ülkelerin insanları için işsizlik tam bir felaket.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

'Temiz Eller' İtalyan ekonomisini nasıl sıçrattı?

Sami Uslu 2009.01.16

İtalya'da 1992 yılında ülkenin kalburüstü politikacılarına karşı rüşvet ve yolsuzluk davaları açıldı. Davaların görülmesi sırasında, İtalyan siyasi partilerinin işadamları tarafından yasadışı biçimde finanse edildiği ortaya çıktı.

Mahkemeler sırasında tam olarak 4.472 kişi sorguya çekildi, bunlar arasından çoğunluğu işadamı ve politikacı olan 1.188 kişi çeşitli ağır cezalara çarptırıldı. Bu arada, yolsuzluklara adı karışan işadamlarından 12 tanesi intihar etti. İtalya'daki Temiz Eller hareketi birçok ülkede benzer operasyonların ilham kaynağı oldu.

Olayın uluslararası çapta analizi yapıldığında, karşımıza devlet mekanizması içinde yuvalanan yasadışı örgütler çıkıyor. Bu örgütler; Amerikan ve İngiliz kontrgerilla kuruluşu olan Stay Behind tarafından 1952 yılında kuruldu. İtalya'daki adı gladyo olarak geçen örgüt; İngiltere'de Stay Behind, Avusturya'da Schwert, Fransa'da Rüzgar Gülü, İspanya'da Anti-Terör Kurtarma Grubu (GAL), Batı Almanya'da Gehlen Harekatı olarak deyimlendirildi.

Gladyo kavramı, en kısa tanımıyla, soğuk savaş döneminde komünizmin iktidarları ele geçirmemesi için NATO ülkelerinde kurulan NATO ve CIA destekli birimlerdir. Her NATO ülkesinin "Özel Harp Dairesi"nce yönetilen örgütün Türkiye'deki sivil ayağı ulusalcı kanat, kuvay-ı milliye, devlet içindeki ayağı ise kontrgerilla olarak kamuoyuna yansdı.

Gladyo örgütlerinin her ülkede yüzlerce, binlerce cinayet, sabotaj ve sivil katliamından sorumlu olduğu kabul ediliyor. Gladyo, bazı eylemleri bizzat yapmış, bir bölümünde patlayıcı ve silah sağlamış, kimisinde ise provokasyon ve yönlendirmede bulunmuştur. Bu örgütlerin varlığı, faaliyetleri ve NATO ile işbirliği halinde ABD gizli servislerince yönetildiği Avrupa Parlamentosu'nun resmî kararlarına dahi yansımıştır.

Türkiye'de gladyo tipi bir yapının varlığı ayan beyandır ve bu gerçek, bizzat bazı üst düzey devlet ricali tarafından kabul edilegelmiştir. Hatta rahmetli Ecevit, başbakan sıfatıyla, böyle bir örgütün varlığını "devlet içinde kontrgerilla faaliyeti var" sözleriyle kamuoyuna açıkça yansıtmıştır. Susurluk davası ile yargılamanın henüz başladığı Ergenekon davası, "gladyonun en güçlü olduğu ülke Türkiye'dir" tezine haklılık kazandıran çapta ve mahiyette. Soruşturma, daha şimdiden göstermiştir ki; devlet aygıtı içinde devleti ve siyasal hayatı kendi noksan aklına göre yönlendirmek hayalindeki insan ve gruplar uzun sürelerdir faaliyet içindeler.

Öte yandan, İtalya'da olduğu gibi, Türkiye'de de gladyo faaliyetleri ekonomiyle iç içedir. Lafta vatan, millet edebiyatı ön planda tutulurken, her yasadışı işte olduğu gibi para bir numaralı faktördür. Ama gladyo eşkıyalığının ekonomiye asıl kötülüğü, liberal piyasa ekonomisinin olmazsa olmazı olan rekabet ortamını çeteler lehine bozmasıdır. Devlet, belediye, askeriye ihaleleri ve satınalmalarında fiyat, kalite ve yeterlilik gibi objektif kriterler yerine hile, tehdit, rüşvet ve danışıklı dövüş gibi çirkinlikler yer alır. Bunlar kamu kaynaklarının en kötü ve verimsiz şekilde dağıtılmasına yol açar. Böyle bir ortamda, ya yetkin ve dürüstçe yönetilen firmalar pasifize olur veya ülkenin sembolü haline gelmiş şirketler bile işlerini yürütmek için yasadışı yollara başvurmak zorunda kalırlar. Sonuçta, ülke ekonomisinin potansiyelinin elverdiği kadar ilerlemesini engelleyen bir fasit daire oluşur. Gladyo eşkıyası, kendini yasal güvenlik güçlerinin üzerinde bir vatan savunucusu olarak görürken, ekonomi pastası üzerinde de otomatikman hak ve pay sahibi olduğunu düşünür, hakkını (!) zorla almaya kalkar.

İtalyan ekonomisinin Temiz Eller hareketinden sonra hızla gelişerek, bugün dünyanın 6. büyük ekonomisi haline gelmesi bir rastlantı değildir. Ergenekon davasını layıkıyla sonuçlandıracak bir Türkiye'nin ise en büyük ilk on ekonomi arasında yer bulması işten bile değildir ve ülkemiz buna fazlasıyla layıktır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Devlet malına ihanet ve vandalık

Sami Uslu 2009.01.21

Millet olarak anlaşılması zor özelliklerimizden birisi, devlet malına hiç özen göstermeyip haince davranmak. Bu, ortak özelliğimiz denecek kadar yaygın bir kötü alışkanlığımız.

Asırlar öncesinde, şair Şeyh Galip, Hüsn-ü Aşk adlı şiirinde Hazreti Mevlânâ'dan alıntı yaptığını itiraf ediyor ve: 'Esrârını Mesnevî'den aldım/ Çaldımsa mîrî malı çaldım' diyerek devlete veya halka ait değerleri çalmanın ahlaka aykırı bir yanının bulunmadığını açıkça ifade ediyor. Devleti soymak, kandırmak, devletin sırtından haksız kazançlar sağlamak arzu ve uygulaması günümüze kadar hem de daha da şiddetlenerek geldi.

Şairin vecizemsi şekilde dillendirdiği bu sakat zihniyet ülkemizde sayılamayacak kadar çok olayla kendini gösteriyor. Mesela, binlerce yurtdaşımızın kaçak elektrik kullanmış olduğu ve bu durumun halen devam ettiği

biliniyor. Yasadışı olarak kullanılan elektriğin tutarı milyar liralara ifade ediliyor. Elektriği dağıtan kamu kuruluşu bazı tüketicilerden tahsil edemediği elektrik paralarını belki de diğer abonelerden alıyor. Böyle olmasa da, her halükârda kamunun zararı eninde sonunda halktan çıkıyor. Yani, elektrikte kaçakçıların parasını dürüst vatandaşlar ödemek zorunda kalıyor. Kaçak elektrik kullananların sayısı ancak suçlular hakkında 'devlet malını çalma' gerekçesiyle açılan davalardan sonra, yani hapis cezaları göz korkutunca azaldı.

Diğer toplu usulsüzlük alanı yeşil kart. Maliye'nin incelemesi sonucu yeşil kartla çok sayıda ve çok çeşitli usulsüzlükler yapıldığı saptandı. Bir yandan hak etmediği halde, yalan yanlış bilgilerle yeşil kart alanlar, diğer yandan bu kartın kanunsuz kullanımıyla yapılan vurgunlar inanılmaz boyut ve mahiyette. Düşünün ki, iptal ve bloke edilen kart sayısı 7 milyonu aşmış.

Maliye Bakanlığı kontrolörlerinin yaptığı incelemelerde devletin soyulmasında tam 63 türlü farklı yöntem uygulanmaktaymış. Mesela, kanunen Katma Değer Vergisi mükellefi olmayan sağlık kuruluşlarına kesilen faturalarda mal bedellerine KDV eklenerek, daha sonra cebe indirilmek üzere fazla para tahsil ediliyor, reçetelerdeki ucuz ilaçların üzeri karalanarak, yerine pahalı ilaçlar yazılıyor, eczanelerden gelen faturalara ilaç fiyatlarındaki indirim yansıtılmıyor, mübayaa edilen bazı malzemeler liste fiyatından daha yüksek fiyata fatura ediliyor, zorunlu kullanım süresi dolmadığı halde, aynı ilaçtan tekrar yazılıyor.

Vandalizm, yok yere veya sadece zevk için kişi ve kamu malına zarar vermek olarak tanımlanır. Vandallığın kökeni Romalılara ve eski Yunanlılara kadar gider. Ergenekon davası vesilesiyle anlıyoruz ki, devletimize zarar verme hususunda Türk usulü bir vandalizm uygulanmış. Kamuya ve özellikle askeriyeğe ait silahlar, bombalar, tabancalar; velhasıl her türlü mühimmat yağmalanmış ve haince maksatlar için kullanılmak üzere bir yerlere depolanmış. Devletten maaş alan, devlet sayesinde makam, mevki, unvan ve itibar sahibi olan resmî sıfatlı ve resmî görevlerde bulunmuş bazı kimseler, her şeylerini borçlu oldukları devlete azami zarar verecek niyet ve maksatlarla türlü kumpaslar, organizasyonlar kurmuşlar veya bunlara isteyerek dahil olmuşlar. Kıt kaynaklara rağmen, devletin, milletin büyük fedakârlıkları sayesinde edinilen kamu malları kamuyu tahrip etmek, kamunun maddi ve manevi varlığına darbe indirmek için kullanılmaya çalışılmış ve birçok olayda da fiilen kullanılmış.

Kendi ahlakî, dinî değerlerine sırt çevirerek, Batı kültürünü millete tepeden zorla empoze etmenin faturası işte çok ağır oluyor. Kamu görevini ifa ederken devlete ait mumu kullanan, devlet işi bitip kendi özel işine sıra geldiğinde, devletin mumunu söndürüp, kendi mumunu yakan Hazreti Ömer'in ahlakını topluma kazandıramamış olmanın bedeli her gün daha da ağırlaşıyor. Çözüm elimizin altında olduğu halde, kendimize, geçmişimize, hamurumuza yabancı değerlerle, kalkınmayı bir türlü gerçekleştiremiyor, bir fasit daire içinde dönüp duruyoruz.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Barack Obama, Amerikan ve dünya ekonomisine ne getirecek?

Sami Uslu 2009.01.23

ABD başkanlığı görevine resmen başlayan Barack Obama'nın ekonomik görüşleri tüm dünya ve insanlar için hayati önem taşıyor. Çünkü, dünya GSMH'nin dörtte birini ABD bizzat ürettiği gibi, geri kalan dörtte üçünü de büyük ölçüde etkiliyor.

Bu gerçek karşısında, Obama'nın ekonomiye dair görüşlerini izlememiz, öğrenmemiz anlamlı bir uğraş olsa gerek. Obama, bir mülakatta, "Benim başlıca iktisat teorim pragmatizmdir, her şeyden önce neyin yapılabilceğini hesaplarım." diyerek, ekonomik meselelere yaklaşımı konusunda geniş bir ereve çizdi. Buna rağmen, kritikler, başkanın, bazı konularda çok sola yatkın, bazılarında ise oldukça ileri düzeyde sağ-kanat politikalara sahip olduğu ve kesin çizgilerle belirlenmiş bir ekonomik modelinin bulunmadığı noktalarında hemfikirler. Ancak, kesin olan bir husus, yeni Başkan'ı ekonomide büyük zorlukların beklediğidir.

Amerikalılar hâlâ mal ve hizmet satın alıyorlar, ama sorun şu ki, 1980'li yılların aksine artık borçlanarak alıyorlar ve ülke ekonomisine eskisi gibi güvenmiyorlar. Bir kamuoyu araştırmasında, katılımcıların % 80'i ekonominin kötü durumda olduğunu, % 70'i ise ekonominin daha da kötüleşeceğini söylemiş. Başkan, 2000'li yılların büyük bölümünde yüksek bir büyüme gerçekleştirilmiş olmasına rağmen, işçilerin refahının artmadığına ve gelir dağılımının eskiye nispetle bozulduğuna dikkat çekiyor ve içinde bulunan ortamda, gelirin adil dağılımının ekonomik büyümeden daha öncelikli olduğunu savunuyor. Gelir dağılımını düzeltmek amacıyla, yılda 250 bin dolardan fazla kazanan şahısların vergisini yükseltecek, bu rakamın daha altında kazanan herkesin vergisini indirecek bir vergi kanunu başkanın ajandasında ilk maddelerden birini oluşturuyor. Yani, Obama zenginden alıp (nispeten) fakire dağıtmak demek olan Robin Hood yaklaşımını benimsiyor. Böylece, 850 milyar dolarlık ekonomiyi canlandırma paketinin 500 milyar dolarlık bölümü bu gaye için harcanacak.

Obama, bir yandan orta sınıfı güçlendirecek şekilde yeni işler meydana getirirken, diğer yandan da ancak uzun vadede çözülebilecek küresel ısınma sorununda olumlu adımlar atmak istiyor. Böylece, dünya gezegeni konusunda ABD'nin süper güç sıfatıyla sorumluluk stleneceğinin haberini veriyor.

Bizim basının favori gündemlerinden birisi olan ABD dış ticaret açığı, başkan tarafından öncelikli bir problem olarak değerlendirilmiyor. Obama, ABD'nin son 15 yıldaki ekonomik başarısında dış ticaret açığının önemli rol oynadığına inanıyor. Bu, başta Çin, Hindistan ve AB olmak üzere bütün dünya için iyi haber. Fakat, işçi sendikaları kapanan fabrikalar ve giderek ürkütücü hale gelen işsizlik rakamlarıyla fazlaca ilgililer. Sendikalar, hükümetin ABD dışında değil, ülke içinde iş oluşturması gerektiğinde ısrarlılar. Dolayısıyla, ithalata yüksek tarifeler konularak dış ticaret açığının azaltılması görüşünü ileri sürüyorlar.

Buna mukabil, sağlık, ekonomik durgunluk ve küresel ısınma konuları başkan için daha önemli görünüyor. Fakat, Başkan'ın seçim kampanyası sırasında sözünü ettiği rzgr enerjisi vesaire gibi yenilenebilir enerji projeleri uzmanlar tarafından, ekonomik değeri pek olmayan, politik amaçlı sözler olarak değerlendirildi.

Söylemlerine bakınca, yeni başkan, piyasa ekonomisine güveniyor, ama pazarın her zaman en doğruyu gerçekleştirmesinin imkansız olduğunu ve bugün olduğu gibi zaman zaman devlet müdahalesiyle düzeltilmeye muhtaç olduğunu savunuyor; yani, devletçilikle liberalizm arasında denge kurmaya alışıyor. Nitekim, ekonomiyi yönetecek ekibini de, hepsi deneyimli, kariyerli ama birbirinden farklı iktisadi görüşlere sahip kimseler arasından seti.

Savaş karşıtı olduğunu ve anti-Bush politikalar izleyeceğini ilan ederek büyük umutlar uyandıran Barack Obama, global krizi yenmede başarı gösterirse hakkında destanlar yazılan bir ABD başkanı olarak tarihe geçebilir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Rahmetli zal'dan 25 yıl sonra Gelire Endeksli Senet

Zaman Gazetesi'nin geçen cuma günkü haberine göre, TC Hazine Müsteşarlığı, getirisi başlıca kamu kurumlarının faaliyet kazancına endeksli olmak üzere 'Gelire Endeksli Senet (GES)' adı altında yeni bir finansal enstrüman ihraç ediyor.

Hedef; yurtiçi tasarrufların artırılması, kamu borçlanmasında yatırımcı tabanının büyütülmesi ve malı piyasada tedavül eden finansman araçlarının çeşitlendirilmesi. Hazine Müsteşarlığı'nın açıklamasına göre, ihraç, 28 Ocak aramba günü (bugün) balayacak ve devlet iç borçlanma senetlerinde (DİBS) olduğu gibi, bankalara doğrudan satış yöntemi kullanılacak. Türk Lirası ve ABD Doları cinsinden ıkarılacak GES'lerin toplam nominal değeri 1,9 milyarı bulacak. Doğal olarak, yatırımcıya minimum getiri garantisi verilmesi söz konusu değil. Zira, böyle bir garanti, enstrümanı, tür olarak, getirinin önceden belirlendiği, bilindiği faizli tahvillere yaklaştırır. Halbuki, İslami esasa uygun her türlü finansal aracın getirisi ticari bir kazanca dayanmalıdır. Ticaretin en ayırıcı vasfı ise kâr veya zararın önceden bilinmemesidir. O kadar ki, 'Ticaret nedir?' sorusunu tek kelimeyle "risktir" diyerek yanıtlamak yanlış olmaz.

Senetlerin yatırımcıya neması; Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı (TPAO), Devlet Malzeme Ofisi (DMO), Devlet Hava Meydanları İşletmeleri (DHMI) ile Kıyı Emniyeti Genel Müdürlüğü (KIYEM) gibi dev kamu kuruluşlarının rutin faaliyetlerinden elde edilen gelirlerden karşılanacak; Türk Lirası cinsinden çıkarılacak senetlerin vadesi 3 yıl, gelir kuponu ödemeleri üç ayda bir, ABD Doları üzerinden çıkarılacak olanlarda ise vade yine 3 yıl, kupon ödeme sıklığı altı ay olacak. Dolar senetlerindeki kupon ödemelerinin altı ay olarak saptanması, uluslararası tatbikatla paralellik sağlamak için olsa gerek.

Mali aracın ihracındaki başarının en önemli şartı, genişliği ve derinliği bulunan ikincil bir piyasanın mevcudiyetidir. Yani, birincil piyasadaki bir mali ürünü alan yatırımcı, istediği zaman onu satarak nakde evirebilmeli, bunu yaparken de fazla zaman harcamamalı ve satıştan dolayı zarar etmemelidir. Teknik deyimle, bir mali aracın yatırımcılar nezdinde revaçta olabilmesi, tercih edilebilmesi için likit olması şarttır. Nitekim, mali enstrümanın cari fiyatını tayin eden bir numaralı faktör, onun likiditesidir. Yatırımcının, herhangi bir mali sıklıkta, hemen ve zarar etmeksizin paraya çeviremeyeceği bir enstrümana iltifat etmesi beklenemez.

İşte, bu bakımdan Gelir Endeksli Senetlerin (GES) yatırımcıları hiçbir sorun yaamaz. Çünkü, senetler İMKB tahvil ve bono piyasasında işlem görecek, başka bir deyişle, ikincil piyasa Borsa'da oluşturulacak. Artık uluslararası hüviyet kazanan İMKB'de alınıp satılacak olması, senetlere mutlaka gereken likiditeyi sağlar. Böyle bir aracın, böyle bir ikincil pazardaki arz ve talebi daima canlı olur. Bu durumun diğer bir sonucu olarak da alım-satımlarda gerçek piyasa fiyatı hakim olur.

GES konusunda es geçilemeyecek nokta, mucidinin rahmetli Turgut zal oluşudur. Tahsili itibarıyla elektrik mühendisi olan rahmetli, 25-26 yıl önce gelir ortaklığı senedini tek başına dizayn etmişti. Tamamen rahmetlinin inisiyatifıyla 1983 yılında köprü ve baraj gibi kamu kurumlarına ait gelirlerin halkla paylaılacağı açıklanmış, ilk gelir ortaklığı senedi Boğaziçi Köprüsü için 3 Aralık 1984 yılında ihraç edilmişti.

Bu anlattıklarımız ışığında, Gelir Ortaklığı Senetleri'nin (GES) her türlü yatırımcıya hitap edeceğinden eminim. Türkiye ve dünyanın finansal hayatına renk katmasını beklediğim GES, özellikle ülkemiz ve yurtdışındaki faizden kaçan mütedeyyin insanlar için gönül huzuruyla paralarını emanet edebilecekleri bir mali araç olacak. Öte yandan, ıkarılan GES tutarı kadar kamu borçlanması sağlıklı ve reel devlet gelirine dayandırılırken, borç kompozisyonunda i borçların oranı dış borçlara göre yükselecek.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Değişen iş hayatı ve kısa çalışma ödeneği

Sami Uslu 2009.01.30

Uzun süren II. Dünya Harbi sırasında ülkeler, beşeri ve maddi tüm kaynaklarını savaşa hasrettiler ve doğal olarak sadece orduların ihtiyaç duyduğu malları ürettiler. Bu nedenle, savaş sona erdiğinde, sivil yaşam için gerekli malların neredeyse hepsi yoklar listesindeydi.

Böyle bir ekonomik ortamda, işletmelerin tek kaygısı, mümkün olduğunca çok üretmekten ibaretti. Yöneticinin, işçinin ve makinelerin görevi aynı maldan olabildiğince fazla miktarı, en kısa sürede imal ederek, bir an önce ürüne aç olan iç ve dış pazara arz etmektir. Tüketicilere düşen de, kendisi için uygun görülen ürünlerden gelirinin elverdiği ölçüde en fazlasını satın almaktır. Yani, zaman seri üretim (mass production) zamanıydı.

Ancak, küreselleşmenin hızlandığı 1980'li yıllardan itibaren her şey değişti, değişiyor. Globalizmin getirdiği keskin rekabet sonucu, seri üretim gözden düştü. Artık tüketici, her gün değişen tercihlerine uygun mal ve hizmetleri görmek istiyor, imalatçıların, pazarlamacıların kendisi namına karar vermesine razı değil. Böylece, kitlesel üretim yerine, sipariş üzerine üretim yapma zorunluluğu kendini hissettiriyor.

Bu durum, işletme yaşamına yansıyor ve koşullar esnek (flexibl) çalışma kavramını kendiliğinden ortaya çıkarıyor. Seri üretimin sadece bir-iki malın imalatına yarayan makine ve ekipmanları yerini, pazardaki talebin seyrine göre farklı farklı ürünleri yapabilen çok maksatlı makinelerle bırakıyor. Seri imalat işi ve mühendislerin her gün aynı işleri yapması gerekirken, sipariş üzerine üretimde tüm çalışanların yeni işlere, yeni yöntemlere çabucak adapte olması bekleniyor. İşçilerin, mühendislerin, memurların yıllık izinler haricinde kalan senenin her iş günü çalışması, haftada 5-6 gün, sabahdan akşama kadar mesaiye devam edilmesi şeklindeki klasik çalışma düzeni giderek sürdürülmesi güç hale geliyor. Emeğin, alınan siparişlerin gerekli kıldığı süre kadar istihdamı gündeme geliyor. Piyasalar şirketlere ne kadar çalışma imkânı tanıyorsa, şirket yönetimleri de çalışanlarına aynı derecede çalışma imkânı sunabiliyor. Alınan siparişler yüklü olduğunda, eskisi gibi tam zamanlı hatta günde iki veya üç vardiyalı mesailer yapılıyor, siparişler yetersiz kaldığında ise haftada 2-3 günlük çalışma ile yetiniliyor.

Esnek çalışma günleri ve saatleri işvereni siparişlerin seviyesine göre, her defasında işçi almak veya çıkarmak maddi-manevi külfetinden, aşırı personel devrinin verimsizliğinden ve piyasada meydana getireceği olumsuz izlenimlerden kurtarıyor. Sonuçta, işletme rekabet gücünü yükselterek, iş kolundaki varlığını sürdürebiliyor. Çalışanlar da, işlerin zayıf olduğu dönemlerde işsiz kalmıyor, daha kısa sürelerde de olsa çalışarak işine devam ediyor.

İşçilere tanınan hak ve imkânlarda en ileri düzeyi yakalamış bulunan Avrupa Birliği ülkeleri bu özelliklerini esnek çalışma koşulları sayesinde sürdürebiliyor. Öyleyse, esnek çalışmanın işçi haklarında bir gerileme ifade ettiğini düşünmek de yersiz.

Global krizin istihdam üzerindeki etkilerini asgaride tutmak isteyen hükümet, "ekonomik" kriz veya işverenin kontrolü dışındaki başka "zorlayıcı nedenlerle", esnek çalışma sistemine geçmek isteyen firmalara kısa çalışma ödeneği verilmesini kararlaştırdı. Bununla ilgili düzenleme, "Kısa Çalışma ve Kısa Çalışma Ödeneği Hakkında Yönetmelik" ile 13 Ocak 2009 tarihli Resmi Gazete'de yayımlandı. Yasada, kısa çalışma ödeneği ödenmesi

işçinin belli süre sigortalı çalışmış olması şartına bağlanmış olup, sigortalılara ödenecek ödeneğin günlük miktarı en az 255 TL en fazla 510 TL olacak ve kısa çalışma süresi 3 ayı geçmeyecek.

Daimler, Krupp, Bosch gibi dünya devlerinin küresel krizin geriletlediği siparişler nedeniyle kısa çalışma uygulamasına başladığı bir ortamda, işletmelerimizin, işçilerimizin devlet tarafından bu şekilde desteklenmesindeki isabeti tartışmaya gerek var mı?

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Tayyip Erdoğan: Uluslararası aktör

Sami Uslu 2009.02.04

Uluslararası aktör, beynelmilel olayları belirgin ölçüde etkileyebilen veya yönlendirebilen, kurum veya kişi demektir.

Kurumsal planda; devasa ekonomisiyle, yeryüzünün her köşesinde kendini hissettiren silahlı kuvvetleriyle ABD, tartışmasız en büyük küresel güçtür. Eskinin süper gücü olan İngiltere, hâlâ global siyasette önemli rol oynayan bir devlettir.

Uluslararası kuruluşlardan NATO, en etkili uluslararası aktör olarak zikredilebilir. Türkiye'nin de üyesi bulunduğu bu organizasyon demokrasileri komünizm tehlikesinden korumada başarılı olmuştur. Bretton Woods anlaşmasıyla, döviz kurlarında istikrarı sağlamak ve dünya ticaretinin pürüzsüz şekilde yürümesine yardımcı olmak misyonu kendisine yüklenen IMF de küresel güçler arasında sayılmalıdır. IMF zaman içinde dünya ekonomisi yanında siyasetini de etkileyen bir örgüt olmuştur. Dünyanın tek resmi uluslararası karteli özelliğini taşıyan OPEC, petrol ihraç eden ülkelerin kurduğu bir teşkilat olup, dünya petrol üretimi ve ihracatını üyelerinin menfaati yönünde belirler.

Sivil toplum kuruluşları içinde mason cemiyeti, bilinen en eski global örgüt olsa gerektir. Evvelen beri, devlet başkanlarını, üst düzey bürokratları, büyük işadamlarını ve diğer popüler kimseleri bünyesinde barındıran bu cemiyet, haklı, haksız birçok eleştirinin hedefi olagelmıştır. Ama dünya çapında bir organizasyon olduğu muhakkaktır. Büyük yatırım uzmanı George Soros'un kurup yönettiği Açık Toplum Enstitüsü (Open Society Institute), dünyadaki birçok önemli olayın müsebbibi addedilir. Hakkında çok spekülasyon yapılmakta olan bu kuruluşun uluslararası aktör vasıflarına sahip bulunduğu kesindir.

ABD'nin müteveffa başkanlarından Ronald Reagan ile İngiltere'nin eski başbakanı Margaret Thatcher tek başlarına uluslararası aktör sıfatını kazanmış ender devlet adamlarıdır. Reagan, izlediği cesur, agresif politikalarla Sovyetler Birliği'ni yıkan adam olarak tarihe geçti, onun zamanında, ülke ekonomisi parlak durumda olmadığı halde, ABD Doları tarihi zirveler yaptı. Thatcher ise İngiltere'yi neredeyse az gelişmiş ülke kategorisine düşmek üzereyken, özelleştirme çalışmaları ve Kuzey Buz Denizi'nden çıkarılan petrol sayesinde eski gücüne tekrar kavuştu.

Rahmetli Turgut Özal, her yönüyle tam bir global aktördü. Devlet memuru maaşlarının güçlükle ödendiği bir ekonomiyi devralan Özal, inanılmaz reformlarıyla Türk ekonomisi, siyaseti hatta toplumunda transformasyon (dönüşüm, dönüştürme) meydana getirdi. Rahmetli liderimiz, Türkiye'yi kısa zamanda küresel iktisat ve siyasette hatırı sayılır, sözü edilir bir memleket haline getirdi.

Başbakan Tayyip Erdoğan, AK Parti iktidarı boyunca, gerçekleştirdiği ekonomik ve siyasi reformları, AB ilişkileri ve Kıbrıs konusundaki açılımları ile uluslararası aktörlüğün altyapısını zaten hazırlamıştı; Davos zirvesindeki

şahsiyetli çıkışından sonra bu vasfını pekiştirdi ve dünyaya kabul ettirdi. Resmî olarak kendisini ve ülkesini ilgilendirmediği halde, ancak dünya liderlerine has bir sorumluluk ve adalet duygusu sergiledi. Erdoğan, mazlum Filistin halkını içtenlikle ve ustalıkla savunan konuşmasıyla ve toplantı başkanına yönelik çarpıcı jestiyle dünya gündemine oturdu. Böylece, Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana, bölgemiz halklarında ülkemiz, devletimiz ve milletimize karşı ilk kez sıcak duygular uyandı.

Çağımızın uluslararası aktörleri olan; Reagan, Thatcher, Turgut Özal ve Tayyip Erdoğan'ın ortak özellikleri siyasi başarılarının ekonomi alanındaki başarılarıyla paralel gitmesidir. Bu bağlamda, Erdoğan, bazılarınca en zayıf tarafı zannedilen uluslararası politikada ulaştığı kariyerinden sonra, 'krizi fırsata çevirme' konusunda ülkemiz namına daha büyük imkanlara ve inandırıcılığa sahip olmuştur.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Krizde patlayan balonlar

Sami Uslu 2009.02.11

Krizle birlikte ilk patlayan balon, fikir planında oldu. Piyasaların daima mükemmel fiyatlama yaptığı ve nadiren ortaya çıkan dengesizlikleri kendi mekanizması içinde mutlaka halledeceği, devlet müdahalesinin gereksizliğinin de ötesinde zararlı olduğu görüşü olaylarla tekzip edildi.

Milton Friedman'ın temsilciliğini yaptığı bu teori, gerçek olaylar karşısında yerle bir oldu. Gerçi, kimse serbest piyasa yerine devletçilik kaim olsun noktasına gelmedi. Ama, piyasa mekanizmasının mükemmel olmadığı artık tartışılmıyor. Çünkü, 1980'li yıllarla beraber ABD piyasasında şişmeye başlayan balon (bubble), kredi koşullarının gevşetilerek kredi hacminin genişlemesine yol açmış ve fiyatları aşırı yükseltmişti. Sonunda konut sektöründe, durgunluk başlayıp, fiyatlar tepetaklak gidince, yükseliş ve iflas döngüsü (boom and bust cycle) tamamlandı. Çünkü, ekonomide şaşmaz kuraldır; her balon er veya geç patlar.

Balon deyince, ilk akla gelen bu ekonomik döngü olsa da, son krizle beraber başka balonlar da patladı. Mesela, ABD'de karar ve icraatlarıyla sadece Amerika'yı değil, tüm dünyayı etkileyen üst düzey kamu otoritelerinin liyakati fos çıktı. FED Başkanı ve Hazine Bakanı, 2006 yılında ilk iflaslar yaşandığında, bir kriz veya durgunluğun söz konusu olmadığını, bunların sadece geçici ve münferit bir-iki önemsiz olay olduğunu açıkladı. Onlara göre, piyasa kendi kendini düzelterek ve devlet müdahalesine gerek yoktu. Ama, ne kadar feci bir yanlışta içinde oldukları kısa zamanda anlaşıldı.

Kamu otoriteleriyle birlikte, çok etkili olduğu söylenen ABD yasaları da meğer balonmuş. Finans yasalarının iki fonksiyonu vardır. Birincisi, masum ve iyi niyetli insanları malî zarardan korumak, diğeri ise piyasaları panikten masun tutmak. ABD yasaları bu iki hususta da son derece başarısız oldu. İflaslar sebebiyle masum insanlar para kaybetti ve piyasalardaki panik havasını yatıştırmada kanunlar aciz kaldı.

Hayal kırıklığına yol açan diğeri kesim ise bankacılar oldu. Bugüne kadar, bankacıların toplumun en yetenekli ve güya 'zeki' kişileri olduğuna inanılır, nadir yetişen bu insanlara, çalışan sınıf içindeki en yüksek maaş ve primlerin ödenmesi son derece doğal karşılanırdı. Ancak, yaşanan kriz, bankacıların hiç de üstün şahsiyetler olmadıklarını göz önüne serdi. Bankacılık mesleğini, para ve risk yönetme sanatı olarak tanımlarsak, bankacıların bu sanata vâkıf olmadıkları ve kendilerine atfedilen bilgi ve beceriden çok uzak bulundukları

anlaşıldı. Kısaca, bankacıların balonu da fena halde sönmüverdi. O kadar ki, ciddi bir ecnebi finans yazarı, "Bankacıları bankalardan kovup, yerlerine deneyimli muhasebecileri koyalım." demekten kendini alamadı.

'Uluslar-ötesi' diye yaldızlı nitelemelere layık görülen ve küresel çağda devletlerden bile güçlü ve batmayacak kadar büyük (too big too fail) olduğu vehmedilen uluslararası yatırım bankalarının kolayca iflas etmesi patlayan başka bir balon oldu.

Son yıllarda çok güvenilir bir finans enstrümanı olarak takdim edilen menkul kıymetleştirmenin (securitisation) son derece tehlikeli bir işlem olduğu ve krizleri genişletme, yayma ve geleceğe taşıma özelliği bulunduğu ortaya çıktı. Menkul kıymetleştirmenin, risk yönetimini zorlaştırdığı ve çıkarını da, satın alanı da batırabileceği acı tecrübelerle sabit oldu.

Genel olarak, liberal kapitalist ekonominin bir alt versiyonu olan ve bazen rasyonel adam deyimiyle de tanımlanan 'homo economicus'un zannedildiği kadar akıllı ve düşünceli davranmadığı da kriz sayesinde keşfedilen gerçeklerden birisi. 2008'in kriz ortamında diğer yöneticilerle beraber 18 milyar doları prim olarak cebe indirmekte beis görmeyen, hayasızca yaptıkları kaçamakların faturasını dahi kendilerine emanet edilen şirketlere fatura eden, modern firavunlar diyebileceğimiz CEO'lar hep 'homo economicus' yaklaşımının ürünü değil mi?

Şimdilik, krizde patlayan balonların ülke ve şirket yöneticileri için ders olmasını ummaktan başka yapacak bir şey yokmuş gibi görünüyor.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kim, kimi nasıl kurtaracak?

Sami Uslu 2009.02.13

Global krizin koyulaştığı bugünlerde bir hususta tam bir kaos yaşanıyor. Şöyle ki; krizden kim kimi nasıl kurtaracak hiç belli değil. Ülkeler bazında ABD geleneksel kurtarıcı rolünü oynamaya hiç meraklı değil, aslında buna imkanı da yok. Çünkü ABD önce kendisini nasıl kurtaracağını bilemiyor.

İşte, 850 milyar dolarlık kurtarma paketinin yasalaştığı gün borsa endeksleri düştü. Bu vesileyle bir kez daha gördük ki, parasal önlemlerin etkili olabilmesi sürpriz teşkil edecek şekilde hızla kararlaştırılıp uygulanmasına bağlı. Bir sürü spekülasyon, lehte ve aleyhte yorumlar, tartışmalar, kurtarma paketinin büyüsunü tamamen bozdu. Öte yandan, halkın ve demokrasilerde onun sesi olan basının benimsemediği bir önlemin başarı şansı çok az. Kurtarma paketi sözü edilmeye başlanan günden beri bir türlü inandırıcılık kazanamadı. Mesela, ABD basınında okuduğumuz son yorumlarda, kurtarma paketi için ayrılan paranın tek kuruluşunun bile vergilerin azaltılmasına tahsis edilmemesi, hepsinin devlet harcamalarına ayrılması öneriliyor.

Öte yandan, bankacılık ve finans sektörünün bataktan kurtarılması için, devletten 2 trilyon dolar sermayeli bir varlık şirketi kurulması ve bu parayla banka ve diğer finans kuruluşlarının elindeki kötü kredilerin satın alınmasından bahsediliyor. Ancak, ekonomi yazarları, krize neden olan bankalara devlet bütçesinden trilyonların verilmesine şiddetle karşı çıkıyor. Bunun yerine, hiç kabahati olmadan krizin kurbanı olan insanlara yardım edilmesi gerektiği savunuluyor.

Bu arada, himayecilik fikri ABD medyasında giderek daha yüksek sesle dile getiriliyor ve işsizliğin pençesine her gün biraz daha düşen halkta yansımaları buluyor. Japonların ABD otomobil piyasasına hakim olduğu 1970'lerden bu yana zemin kazanmakta olan iç sanayii koruma eğiliminin bu kez devlet yöneticilerini de tesir

altına almasından endişe ediliyor. "Şirketlerimizi ve işlerimizi neden Japonlara ve Çinlilere kaptırıyoruz?" itirazı artık iyice ciddiye binmiş durumda. Yani, ABD, dünyayı kurtarmak bir yana, ona kızgınlık içinde.

Avrupa Birliği (AB), ekonomik bir birlik olarak doğdu ve gelişti, sonradan siyasi birlik hedefiyle müşterek Avrupa idealini pekiştirdi. Her türlü ittifak kendini özellikle zor zamanlarda belli eder veya etmelidir. Zaten, ittifak etmenin başlıca amaç ve hedefi üyelerin müşterek karar ve aksiyonlarla, bireysel olarak baş edemeyecekleri meseleleri güç birliği yaparak aşmalarıdır. Ancak, kriz patlak verdiğinden bu yana, AB'nin tüm birliği ve dünyayı salaha kavuşturma yönünde doğru dürüst bir karar alamadığı görülüyor.

Batı dünyasının bugüne kadar bedava yararlanmaya alıştığı Ortadoğu sermayesi de krize son derecede ihtiyatlı şekilde yaklaşıyor. ABD ve Avrupa'da yaptıkları yatırımlardan dolayı zaten önemli kayıplara uğramış bulunan bu ülkeler, petro dolarları için güvenli limanlar arayışı içinde. Geçmiş krizlerden ders çıkarıp hatasız davranmak istiyorlar. Bu bağlamda, ellerindeki imkanın bir bölümünü kendi ülkeleri içinde yapacakları fiziki yatırımlara harcamayı planladılar. Kurtarıcı rolünü oynamaya hiç hevesli değiller.

Rusya, hiç kabahati olmadığı halde çok etkilenen ülkelerden birisi, ne yapacağını bilemez halde. Japonya, kendi derdine düşmüş, ekonomisini bir türlü durgunluktan çıkaramıyor. Kendine hayrı olmadığı için, kimseye de hayrı olacak bir vaziyette değil. Çin, kapitalizmi kısmen de olsa tatbik etmeye başladığından bu yana, ilk kez işsizlik sorunuyla tanıştı. Ne yapacağı merakla bekleniyor. Ama yapacakları arasında herhalde başkalarını düşünmek yok.

Özetle, krizin küreselliği kimsenin tek başına "gemisini kurtaran kaptan" olmasına izin vermezken, ufukta bir kurtarıcı da gözüküyor ve global ölçekte bir kaos sürüp gidiyor.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Borç, isim ve kılık değiştirerek hücrelerimize sızıyor

Sami Uslu 2009.02.18

Günümüzde finans sektörü, adeta her kişi ve kurumu borçlandırmayı misyon edinmiş. İşin tehlikeli yönü, borç, borçlanma, borçlu gibi sevimsiz sözcüklere, literatürde başka başka adlar verilmiş.

Bunlardan en bilineni, banka borcunun kredi olarak geçmesi. İtibar anlamına gelen bu sözcük, belki kişi veya firmanın sadece kredi sözleşmesine imzasını koyarak bankadan ödünç alabildiği hallerde uygun bir ifade olabilir. Ancak, şirketin ve sahibinin varını yoğunu teminat olarak rehnedip, tüm ortaklara ve bazen eşlere de kefil imzası attırdıktan sonra, bu işleme hâlâ kredi demenin gerçeğe ve samimiyetle bir ilgisi yok.

Neyse ki, kredi anlamını artık herkesin öğrendiği deşifre olmuş bir sözcük. Dolayısıyla, borç olgusunu saklayamıyor.

Halkın bankalara vadeli veya vadesiz olarak yatırdığı paralar çok açık biçimde bankanın halka borcudur. Bankaya parasını yatıran her vatandaş bankadan alacaklıdır. Ancak, banka halka borcunu açık edecek kelimeleri hiç kullanmaz. Borcun adı mevduat olarak konmuştur, alacaklı halka da mudi denir. Banka, verdiği borç için kredi derken, aldığı borç için bunu bile fazla görmekte ve emanet ve emanet eden manasına gelen iki Farsça kelimeler arkasına saklanmaktadır.

Borç, ilk bakışta çok ilgisiz gibi görünen başka biçim ve kavramlarda da varlığını gizleyerek her yanımızı sarar. Swap işlemleri buna örnektir.

Swapın sözlük anlamı takas veya trampadır. Yani, iki unsurun birbiriyle mübadele edilmesini anlatır; finansta da ilk bakışta aynı anlama geldiği zannedilebilir. Ancak, finansta takas edilen varlık değil, borçlardır. İki şirket, bir banka aracılığıyla, farklı ülkelerde aldıkları kredileri (borçları) değiş-tokuş ederler. Vade sonunda borçların ödenmesi işlemin sağlık şartıdır. Bu noktada aracı banka, her iki şirkete de kredinin (borcun) ödeneceğine dair kefalet verir ve taraflardan birisi ödemezlik ederse, onun yerine borcu kapatır. Başka bir deyimle, şirketlere karşı şarta bağlı bir borç yükümlülüğüne girer. Böylece, iki iktisadi varlığın birbiriyle trampasını ifade eden swap deyimini ikisi normal, birisi şarta bağlı olmak üzere üç borcu ve üç borçluyu değişik söz ve usuller içinde barındırmakta kullanılır.

Gelecek kontratı bir malın ileri bir tarihte teslimini öngören ve emtia borsalarında aracı kurumlar vasıtasıyla alınıp satılan bir belgedir. Kontratta belirtilen mal bedelinin ödenmesi sadece %10-15 arası bir peşinat hariç teslim tarihinde yapılır. Yani, kontrat sahibi firma aracı kuruma kontrat bedelinin büyük bir kısmı kadar borçlanır.

Aracı kurum aynı tutarı emtia borsasına borçlanır. Borsa ise vadede kontrat konusu malı, yine kontratta yazan miktar ve fiyat üzerinden teslim etmekle yükümlüdür. Yani, bir parti mala karşılık tam üç tane borçlu mevcuttur.

Finansal kiralama (leasing), fabrika, tesis veya ofislere yönelik bir yatırım finansman yöntemidir. Terminolojisinde borç hatta kredi lafı hiç geçmese de leasing bir alacak-borç münasebetidir. Önce, leasing şirketi ödenmiş sermayesinin çok üzerinde montanlarda ödünç kaynak kullanır. Bu kuruluşlardan makine, ekipman kiralayan firmalar peşinat dışındaki mal bedelini leasing şirketine borçlanırlar. Kısaca, borç lafının bile edilmediği leasingde tek bir mala karşılık iki türlü borç ve iki tane borçlu vardır.

Finans teorisinde kaldıraç (leverage), borçlanmayı yücelten bir kavramdır. Kitaplar kaldıraç faktörünün şirket kârını azamileştirdiğinden ve kaynak politikasında mutlaka yer verilmesi gerektiğinden bahseder durur. Ancak, satışlarda piyasa koşullarından ileri gelen bir durgunluk halinde, firmanın iflasa kadar varabilecek bazı sorunlarla karşı karşıya kalabileceğinden hiç bahsetmez.

Özetle, banka ve finans hayatı, borç ve borçlu üretmekte pek mahir. Bunu yaparken de işlemlerdeki borç olgusunu gözden kaçırmak için karmaşık ve aldatıcı bir terminoloji kullanıyor. Çare olarak, finans terminolojisinin yeniden düzenlenerek, söz, deyim ve kavramların gerçeği yansıtacak şekilde yerli yerinde kullanılmasını öneririm.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Küresel krize karşı küresel çaresizlik

Sami Uslu 2009.02.20

Milton Friedman adlı Nobel ödüllü neo-liberal ekonomistin sıfır devlet müdahalesi öngören liberal ekonomi önerisi başta ABD ve İngiltere olmak üzere, Batı fikir hayatına hakim olmuş ve 1980'lerden global krizin patladığı yakın zamana kadar kapitalist liberal sistem kâğıt üzerinde hep tek ve alternatifsiz olarak algılanmıştı.

Kriz baş gösterdiğinde, ABD kamu otoritelerinin tereddüt göstererek önlem almada gecikmelerinin altında yatan gerçek neden, her türlü devlet müdahalesinin yarardan çok zarar getireceğine inançları, yani Friedman ekolünü benimsemiş bulunmalarıydı.

Global kriz, Friedman teorisini çöp kutusuna attırdı ve teori alanındaki sessizliğin, tekdüzeliğin yerini tam bir kaos aldı. Evet, piyasaların krizleri kendi başına halledemeyeceği artık tartışılmıyor. Ama, iş çözümü geldiğinde, her kafadan bir ses çıkmakta. Belki de, bunu doğal karşılamak lazım; çünkü yaşanan kriz gerçekten çok büyük, karmaşık ve derin. Gerçi, bir nesil boyunca, aşağılanan ekonomiye devlet müdahalesinin kaçınılmazlığına artık itiraz eden pek yok. Ama, müdahalenin şekli konusunda farklı görüşler ileri sürülüyor. Kimi, bankacılık ve finans sektörünün ne pahasına olursa olsun kurtarılması gerektiğini savunurken, kimisi de, bankaların yardımı hak etmediğini ve devlet bütçesinden sadece kriz mağduru halka para dağıtılması gerektiğini söylüyor.

Aslında en kötüsü, kriz yeni sorunlara yol açıyor. Mesela, ABD ve Avrupa bankaları reel sektöre kredi vermek istemiyor; şirketler finans sektörünün desteğini alamayınca belini doğrultamıyor ve ekonomideki daralma önlenemiyor. Bankalar da ne yapacağını şaşırılmış durumda. Çünkü bilançolarındaki yüz milyarlarca dolarlık krediyi bataklık oldukları için silmek zorunda kaldılar. Öte yandan, liberal sistemin erdemi olarak gösterilen rekabetin aşırıya kaçması yüzünden işler düzelse bile bankaların eski kârlılığı yakalaması olanaksız. Bankalar ciddi bir ikilem içinde kaldı, şöyle ki; büyük şirketlerle çalışmak artık kârlı değil, küçük şirketlerle ise kötü kredilere yol açar korkusuyla çalışmak istemiyorlar. Sonuçta Batı bankaları, "güneşli havada şemsiye tutup, yağmur yağınca kapatan" kurumlar olmaktan kurtulamayacak gibi görünüyor.

Oldukça popüler bir görüşe göre, küresel planda mevzuat oluşturulmalı ve Avrupa Merkez Bankası tüm Avrupa'yı kapsayacak şekilde tam yetkiyle teçhiz edilmeli. Ancak, Almanya sonunda tüm Avrupa'yı finanse etmek zorunda kalacağından korkarak buna hiç yanaşmıyor. Öte yandan, banka denetimlerinin ulusal otoritelerin elinden alınarak merkezi bir otoriteye bağlanmasını ve Avrupa'yı bütün olarak kapsayacak bir ortak hazine tesis edilmesini şart olarak görenler var. Ama, bunun ne ölçüde kabul göreceği pek belli değil. Meşhur yatırım uzmanı George Soros, İngiltere ve Avrupa Birliği'ne dahil olmayan diğer Avrupa devletlerinin ortak para birimi olan Euro'ya katılmasını ve Avrupa Bölgesi (Eurozone) için ortak hazine bonusu piyasası meydana getirilmesini teklif ediyor. Ama bu görüş pek taraftar bulmuyor. Fransız Merkez Bankası yetkilileri, Avrupa'da işlem gören 28 trilyon dolarlık kredi temerrüt swapları için ortak bir takas odası kurulmasını öneriyor. Amaç, bu piyasanın Londra veya New York'a kaptırılmasını önlemek. Demek ki, bir yandan uluslararası önlemlerden dem vurulurken, diğer yandan himayecilik eğilimleri kendini gösteriyor.

Liberallerin beğenmediği devletçilik de krize çare olamıyor. Çünkü, devlet, krize seyirci kalsa, ortada ne banka kalacak ne de başka finans kurumu. Müdahale edince mecburen bütçe açıkları oluşuyor. Tabii ki, açıklar halkın sırtından vergi olarak çıkacak ve enflasyonu azdıracak. Kriz, piyasaya para pompalanmasını, enflasyon ise piyasadaki para çekilmesini gerektirir.

Çare olması gereken kişi ve kurumlar şaşkınlık içinde debelenip dururken, Batı'nın 60 yıldır sıtma görmemiş olan halkı olanları yeis ve umutsuzluk içinde seyrediyor.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

KOBİ'lere ihracat desteğinde dikkat edilecek hususlar

Sami Uslu 2009.02.25

Zaman Gazetesi'nin dünkü haberine göre, ihracatçı KOBİ'lere, bir milyar dolar düşük faizli kredi dağıtılacak. KOSGEB bütçesinde verilecek kredinin tutarı şirket başına azami 200 bin dolar olacak, faiz oranı çok düşük tutulacak.

Krediyle ilgili açıklamanın önemli noktalarından birisi, sadece geçmiş yıllarda ihracat yapmış bulunan, yani past performansı olan şirketlere değil, geçmişte hiçbir ihracat gerçekleştirmemiş firmalara da teşmil edilmesi. Bu tür KOBİ'ler, aldıkları kredinin döviz tutarı kadar ihracat gerçekleştireceklerine dair kreditor bankaya hitaben verecekleri yazılı bir taahhütname karşılığında krediye hak kazanacaklar.

Ancak, KOBİ tarafından verilecek taahhütnamenin bazı unsurlarla desteklenmesi gerekir. Önce krediyi kullanıp sonra "Eyvah! Ben şimdi nasıl ihracat yapacağım" demek hiç de geçerli bir yol olmasa gerek. Bunun yerine, ihracat bağlantılarını gerçekleştirip bir akreditife veya hiç olmazsa bir ihracat sözleşmesine bağlamak en sağlıklı yol olur. Krediye aracılık eden bankanın da taahhütnamenin dayanaksız olmadığını kontrol etmesi ve icabında şirkete yol göstermesi gerekir. Böylece, kredi işlemi her iki taraf için sağlıklı bir zemine oturtulmuş olur.

Krediden yararlanmak isteyen KOBİ'lerin imalat sanayiinde faaliyet göstermesi şeklinde koşul son derecede yerinde. Ancak, 250'den az çalışanı olması, yıllık net satış hasılatı ya da malî bilançosunun 25 milyon TL'yi aşmaması yönündeki sınırlama tartışmaya değer. Bence, bir yandan ihracatçı sermaye şirketleri, sektörel dış ticaret firmaları yoluyla büyük ölçekli ihracat kurumlarını desteklemek, diğer yandan bu şirketleri böyle teşvik programlarının dışında tutmak pek tutarlı görünmüyor. Küçük cesametli imalatçı-ihracatçıların kısa sürede birleşme ve sermaye artışıyla büyümeleri olanaksız. Dolayısıyla, krediyi KOBİ'lerin birleşme veya sermaye artışı koşuluna bağlamamak doğru bir yaklaşım. Ama fikrimce, devlet politikasına uyarak küçük KOBİ'lerin birleşmesiyle meydana gelen özellikle sektörel sermaye şirketlerinin de teşvik paketine dahil olması gerekirdi.

Dış ticarete büyük firmaların önem ve etkinliği tartışılmaz. Mesela, uluslararası pazarlamada fuarlara iştirak etmek mutlaka gereklidir. Dünyanın önemli fuarlarında boy göstermek, stant kirası dışında, 4-5 kaliteli, pahalı elemanın bir hafta-on gün kadar iyi otellerde konaklaması, yemesi içmesi, broşür, el ilanı gibi tanıtım araçlarının bastırılıp tanıtılması, bazen bedava numuneler verilmesi demektir. Bütün bunlar ise küçük firmaların kaldıramayacağı yüklerdir. Sanayi Bakanı Zafer Çağlayan, kredi hacminin yıl içinde 3 milyar dolara yükseltileceğini söylediğine göre, bundan sonraki programlarda kredi teşvikinin büyükleri de kapsayacak tarzda genişletilmesini bekleyebiliriz.

Krediye aracılıkla vazifelendirilen bankaların küçük bir komisyon dışında borçlu şirketlere kredi tutarının yüzde yarısı kadar bir komisyon haricinde başkaca bir maliyet yüklememeleri öngörülüyor. Kredinin geri ödenmesinde kullanılmak üzere, ihracat bedelleri zorunlu olarak kreditor bankanın muhabet hesaplarına intikal edecek. Böylece, banka ucuz fiyatla Euro ve dolar gibi konvertibl dövizlere sahip olacak.

Öte yandan, bankalar otomatikman borçlu şirketlerin vadesiz ve maliyetsiz ticari mevduatlarını tutacak. Şayet, bankalarımız programın onlara sağladığı bu kadar maddi avantaja rağmen hırsla kapılıp, KOBİ'lere maliyet oluşturacak talepler ve zorlamalarda bulunulursa ne olur? Yanıtını bulmak çok zor. Gerçi, Sanayi Bakanı, aracı olarak seçilen bankaların işletmelere nasıl davrandığı konusunda izleneceğini ve olumsuz davranışı tespit edilenlerin bundan sonraki KOSGEB kredilerinde sisteme kabul edilmeyeceğini ifade etti. Fakat doğrusunu söylemek gerekirse, bankaların firmaları mevduat vs. gibi konularda zorlamadığını kanıtlamak çok zor.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Uluslararası hava bulanıyor

Krizin hep kötüye giden seyir raporu şöyle özetlenebilir: Önce mortgage krizi patladı, bankalar birbirine dahi kredi veremez hale gelince, kredi piyasası olduğu gibi tıkanı, buna kredi krizi dendi. Finansta her olay, kredi mahiyetinde olduğundan kredi krizi hemen finans krizine dönüşüverdi.

Talep yetersizliğinin üzerine kredilerin donması eklenince, korkulan reel sektör bunalımı yani genel ekonomik kriz ortaya çıktı. İşin kötüsü, ABD ve Avrupa'da arka arkaya alınan krizi önlemeye yönelik önlemler hep sonuçsuz kalıyor, herkesi bir karamsarlık sarmakta, karamsarlık da tedbirlerin boşa çıkmasına yol açan nedenlerden biri oluyor....

Yaşanan krizin diğerlerinden bir farkı, sadece gelişmekte olan ülkeleri değil, gelişmiş Batı ülkeleri ve Japonya'yı da sarmış olması. Alman şansölyesi Merkel'in durumu "olağanüstü uluslararası kriz" sözleriyle tanımlaması boşuna değil. Tabii ki, zengin Batı'ya nispeten diğer ülkeler çok daha zayıf durumdalar. Mesela, Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin Sovyet yönetiminden kurtuldukları son 20 yıllık dönemin başarılarına rağmen, kriz karşısında ekonomilerinin son derecede kırılgan olduğu görülüyor. İnsanlığa iki büyük dünya harbini çıkararak en büyük dramları yaşatmış olan Avrupa, tarihin en büyük ekonomik krizine doğru önlenemez adımlarla ilerliyor. Kriz herkes için aynı kriz olsa da, Doğu Avrupa ülkeleri ve diğer kalkınma çabasındaki ülkelerin daha fazla etkileneceği, hatta etkilendiği kesin. Nitekim, IMF sermayesini 391 milyar dolardan 500 milyara çıkarma kararını bu gerçeği nazara alarak alıyor.

Macaristan, Litvanya ve Ukrayna şiddetli bir finans krizi içinde kıvranıyorlar ve IMF'nin kurtarma paketine bel bağladılar. Polonya, Çek Cumhuriyeti ve Slovakya farklı nedenlerle olsa da krizin etkisi altında. Bazı ülkelere ait iyimser tahminler de boşa çıkıyor. Avrupa Komisyonu'nun henüz geçtiğimiz ocak tarihli resmî raporunda, Avusturya'nın global krizden Almanya ve İtalya'ya göre daha az etkileneceği beyan edilmişti. Fakat en büyük üç bankasının Orta ve Doğu Avrupa'ya açtığı büyük tutarlı krediler yüzünden borsa değerlerini yüzde doksan oranında yitirmesiyle bu ülke de küresel krizin pençesine düştü. Piyasalar, Avusturya'nın üç A düzeyindeki kredi derecesini artık koruyamayacağı inancında.

Asıl büyük tehlike ekonomik durgunluk ve beraberinde gelen işsizliğin siyasî istikrarsızlığa yol açması. Resesyon, aşırı borçlanma ve işsizliğe karşı bütün dünyada halkın kızgınlığı artıyor ve bunun sonuçlarının nereye varacağı bile değil. Bu arada, hükümetler, uluslararası şirketler, bankalar şiddetli protestoların hedefi haline gelebilir, Doğu Avrupa ülkeleri dahil, birçok memlekette sosyal çalkantılar ve etnik çatışmaların çıkması korkulan ihtimaller arasında. Güya dünyada istikrar unsuru olması gereken Avrupa Birliği kendi içinde istikrarsızlık yaşıyor. Büyükler, özellikle sanayi ve finans sektörlerine yapılacak devlet yardımlarında ulusal çıkarlarını Birliğin çıkarlarına tercih ediyor. Bu durum karşısında, ülke ve halklarını uzun yılların uğraşları ve fedakârlıklarıyla Avrupa Birliği'ne sokan Orta ve Doğu Avrupa ülke liderleri kendilerini ihanete uğramış hissediyorlar. Bir düşünce tankına göre, "bu ülkelerdeki insanlar liberal demokrasiyi, serbest piyasayı ve bizzat Avrupa Birliği'ni sorguluyorlar ve özellikle Fransa ve diğer zengin Avrupalıların sadece kendi menfaatlerine odaklanarak, Birliğin sorunlarını göz ardı etmeleri yüzünden kendilerini dışlanmış hissediyorlar." Avrupa ortak projesi büyük darbe yiyor.

Amerikalılar, İngilizler devletlerinin mutlaka himayeci tebirlere almasını istiyor. Yani, zengin ülkelerin halkları da mutsuz. İnsanın söylemeye dili varmasa da, dünya bir savaş öncesi atmosferi yaşıyor. Türkiye olarak, hükümet ve muhalefet ederken, etnik gruplara mesaj verirken kendini iyice hissettiren global sorunların bilincinde olmamız gerekiyor.

Finansta güvenli bir liman yok

Sami Uslu 2009.03.04

Global kriz bir gerçeği daha açığa çıkardı: Finans dünyasında paranın güvenle emanet edilebileceği ne bir şirket ne de bir mali enstrüman bulunuyor. "Güvenli liman sözünün içini doldurmak artık mümkün değil."

Zaman gazetesinin dünkü haberine göre, ABD sigorta devi, American International Group (AIG), 2008 yılı faaliyetlerinde yaklaşık 100 milyar dolar zarar açıkladı. Haberde, Amerikan devleti tarafından üç kez kurtarılan şirketin tekrar kurtarılacağı ifade ediliyor. Malum, sigortacı, başkalarının riskini prim karşılığında devralır, böylece firmaların ve şahısların belli bir maliyet üstlenmek şartıyla büyük kayıplara uğramasına mani olur, sigortalıların istikrar içinde çalışmasını sağlar. Öte yandan, aktüerya denilen sigorta matematiği sayesinde, sigorta kurumu ödediği tazminattan daha fazla prim tahsilatı yapar, böylece uzun vadeli fonlar oluşturarak sermaye birikimine önemli katkıda bulunur. Ancak, bu kitabı bilgiler ve onu yazanlar AIG tarafından yalancı çıkarıldı. Çünkü, tarihin en büyük şirket zararına imza atan bu sigorta devinin meğer kendisi en büyük risk kaynağıymış.

Finansal ürünlerden tahviller, sabit getirili olarak deyimlendirilir. "Sabit getirili" ifadesi, bu enstrümanın getirisinin garanti olduğunu da ima eder. Global kriz çıktığından bu yana, borsalardan kaçan yatırımcılar şirket tahvillerine adeta hücum ettiler ve son bir yıl içinde tahvil piyasasına akan sermaye 250 milyar doları buldu. Ama, bu tahvilleri ihraç etmiş bulunan şirketlerin çoğu mali krize girdiler. Dolayısıyla, yatırımcının getiri bir yana, anaparası bile tehlikeye girdi. Sonuçta, teorinin sabit getirili dediği tahvilin de borsa yatırımı kadar genel ekonomik gidişattan etkilendiği belli oldu. Şimdilerde, uluslararası tahvil pazarının patlamaya hazırlanan son balon olduğu endişesi ekonomi çevrelerini sarıyor.

Avrupa Birliği'nin ekonomik kalkınmayı garanti altına aldığı genel kabul gören bir husustu. Bu karineye inanan Batı'nın büyük bankaları, birliğin yeni üyeleri olan Macaristan, Polonya, Çek Cumhuriyeti ve Slovenya gibi eski Sovyet peyklerine büyük krediler açmanın parlak bir fikir olacağını zannettiler. Uluslararası şirketler de buralara muazzam yatırımlar yaptılar. Ama eskisiyle, yenisiyle Avrupa Birliği ülkeleri global krize girince, Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri başlı başına bir kriz kaynağı oldu.

Uluslararası şirketler son 25-30 yılın popüler konularından biriydi. Böyle kuruluşların ulus-devletlerin yerini almakta olduğu ve dolayısıyla, uluslar-ötesi şirketler olarak adlandırılması gerektiği iddia edilir olmuştu. Hele bunlardan Yahudi sermayeli olanlara özel güçler atfedilir, haklarında hükümetleri yıktıkları, istedikleri ülkelerde karışıklıklar çıkarabildikleri filan gibi abartılı dedikodular üretilirdi. Fakat, dünyanın en büyük uluslararası bankalarından Yahudi sermayeli Lehman Brothers'ın paldır küldür iflas etmesi, arkasından yine Yahudi sermayeli Merrill Lynch'in kendisini Bank of America'ya acilen satarak batmaktan kurtulabilmesi bütün büyülerini bozdu. Ulus-devlete alternatif olarak gösterilen bu devler ancak devlet yardımıyla zar zor ayakta durabiliyor. Meğer hepsinin içi ne kadar kofmuş...!

Son yıllarda yıldızı parlayan Dubai, ancak Körfez ülkelerinden aldığı 15 milyar dolar borçla durumu idare edebiliyor. İnşaat şirketleri yaptıkları iş karşılığı olan tahsilatları devletten alamadıkları için binlerce işçiye işten çıkardılar.

Global kriz ortamında bütün yatırım stratejileri de başarısız oldu. Mesela, zahmetsiz ve risksiz para kazanmanın en güzel yolu olarak lanse edilen ve iki döviz cinsi arasındaki faiz oranından yararlanma esasına dayanan "Carry trade" birçok yatırım uzmanı ve tasaarruf sahibine felaket getirdi. Çünkü, istikrarsızlaşan döviz piyasasında çapraz kurlar arasındaki hızlı ve yüksek oranlı değişim, faiz oranlarındaki farkı silip süpürdü.

Özetle, spekülâtif faize dayalı finans sisteminde "güvenilir bir liman" olmadığı gerçeği alenen ortaya çıktı.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Evet, Türkiye krizden güçlü çıkacak

Sami Uslu 2009.03.06

İş Yatırım'ın düzenlediği bir toplantıda tanınmış Amerikalı uluslararası ilişkiler uzmanı George Friedman, dünyadaki gelişmelerin Türkiye'yi süper güç olmaya ittiğini söyledi. Friedman'a göre, ülkemiz askerî ve ekonomik güç olarak 'süper' sıfatına layık.

Ülkelerin dünyadaki konumunu irdelerken, unutmamamız gereken husus, gelişmişlik, gelişmemişlik, süper güç, bölgesel güç vs. gibi durumların tamamen göreceli kavramlar olduğudur. Buna rağmen, Türk basını, krizle ilgili değerlendirmeleri, Başbakan'ın "kriz bizi teğet geçecek" lafını tekzip etme gayretine indirgedi ve bu kısır döngüden bir türlü çıkamıyor. Friedman ise görecelik meselesini çok iyi bildiğinden, Türkiye'nin krizden güçlenmiş olarak çıkacağını, kendinden son derecede emin bir şekilde ortaya koyuyor. En başından beri biz de aynı görüşte ısrar ettiğimize göre, şimdi bunu bir kez daha kanıtlamaya çalışalım.

Türkiye'nin en büyük projesi Avrupa Birliği tam üyeliği, en büyük handikabı ise Birlik'e hâlâ tam üye sıfatıyla dahil olamayışdır. Ancak global kriz, bu örgütün bir birlik olmaktan henüz çok uzakta bulunduğunu gösterdi. Bu arada, yeni üyeler tam üyelik için gösterdikleri aşırı gayret ve verdikleri tavizlerden dolayı pişmanlıklarını dile getirmeye başladılar. Şahsen AB'nin ülkemiz için önem ve yararına hâlâ inanmaktayız. Ama Birlik'in Türkiye'ye karşı eskisi kadar kaprisli davranamayacağı kesin. Hükümetimizin, AB'nin aşırı isteklerine karşı, son dönemlerde üyelik müzakerelerini ağırdan almasının ülke yararı açısından ne kadar isabetli olduğu şimdi belli oldu. Şayet, hükümet, Birlik'in haksız isteklerine direnemeyip olmadık şartları kabul etseydi, şimdi bundan hepimiz üzüntü duyacaktık. Rahatça diyebiliriz ki, AB müzakerelerinde Türkiye'nin eli kriz öncesine göre çok kuvvetlenmiştir.

Bundan böyle, en büyük uluslararası şirketler listesinde Türk firmalarının bulunmayışına üzülmemize gerek yok. Bu tür şirketlere sahip olmayışımız bizim için kayıp değil, kazanç. İşte, ezelden beri millet olarak hep gıpta edegeldiğimiz şirketler sapır sapır dökülüyor. Mesela, efsanevi GE (General Electric), GM (General Motors) ve Ford, borçlarını ödeyemiyor ve hisse senediyle takas etmek istiyor. Bu kuruluşların üç A notu yakında düşeceğinden, yatırımcılar şimdi, korku içinde 'en az zararla bu işin altından nasıl kalkarız'ın hesabını yapıyorlar. BP (British Petroleum), kamuoyunu tatmin etmek için yönetim kurulu başkan ve üyelerini değiştireceğini vaat etti. Bizim kendi otomobilimiz yok, başkalarına yedek parça yapıyoruz diyerek üzüldük. Bugün Avrupa'nın belli başlı oto yapımcılarının yakında iflas etmesi bekleniyor.

Bizde ABD ve Avrupa'da olduğu gibi büyük, başarılı yöneticiler yok der ve bunu onlardan geri kalmamızın nedenlerinden birisi olarak değerlendirirdik. Özendiğimiz Batılı idareciler şimdi tam bir zillet içinde. ABD ve İngiltere, yöneticilere ödenecek ikramiye ve primlere devlet eliyle sınır getirdi. Çok sayıda uluslararası şirket yöneticisi, savcılar tarafından sorguya çekiliyor.

ABD ve Avrupa'da bir sürü uluslararası çapta bankanın iflasına ilaveten, ciddi surette sarsılmayan tek bir büyük banka kalmadı. Türkiye'de hiçbir bankanın batmayacağını rahatça söyleyebiliyoruz.

İsviçre, zenginlere kaynak sormaksızın sırdaş hesaplar açarak ekonomisini fazlaca fedakarlık yapmadan geliştirmiş bir ülke. Ancak, bazı iktisatçıların Türkiye için hararetle önerdiği off-shore bankacılığın, dolayısıyla

İsviçre'nin şansı döndü. ABD adli makamları karşısında direnemeyen İsviçre bankaları, müşterileriyle ilgili her bilgiyi artık emniyet mercileriyle paylaşıyor.

Bütçe açıkları konusunda da komplekse kapılmamıza gerek yok. ABD ve büyük Avrupa ülkeleri, önümüzdeki birkaç yıl için denk bütçeyi unutmuş durumdalar. Her devlet, global krizin etkisini azaltmak için piyasaya para yağdırıyor ve bütçe açığını dert etmiyor.

Batılı ekonomistler devrin artık tarım devri olduğunu ilan ediyor. Geniş, münbit toprakları ve eşsiz bitki örtüsü zenginliğiyle Türkiye'nin tarımda büyük bir avantajı sahip bulunduğu tartışılmaz.

Evet, Türkiye krizden güçlü çıkacaktır. Aksini söyleyenler de kendi tezlerini nedenleriyle ortaya koymalıdır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Krize karşı yepyeni bir yöntem

Sami Uslu 2009.03.11

Ekonomide genel bir talep durgunluğu kendini hissettirmeye başladı. Piyasalar bir zincir halinde çalıştığından, durgunluk perakendeciden başlayıp toptancı ve imalatçıya sirayet ediyor. Ödenmeyen senet ve çeklerin oranı son aylarda yükseliyor, bazı tüccarların portföyündeki ödenmeyen evrak oranı % 50'ye doğru gidiyor.

Bu arada, bulanık ortamdan yararlanarak, borcunu kasten ödemeyenler de ayrıca can acıtıyor.

Doğal olarak, malını satamayan perakendeci esnaf, imalatçı veya toptancıya kestiği çeki ödeyemiyor. Ama imalatçının her hafta sonunda işçilerine haftalıkları ödemesi gerek, nakde dönüşmeyen senet ve çekler, işçi ücretlerinin muntazaman ödenmesini, dolayısıyla üretimin devamını zora sokuyor. Başka bir tehlike ise perakendeci ile üretici arasındaki münasebetin gerginleşmesinden kaynaklanıyor. Geçtiğimiz kış sezonunda borcunu kapatamayan esnaf, yaz sezonunu açacak malı tedarikte zorlanıyor. Tahsilatını tam olarak gerçekleştirememiş olan imalatçı, işini kısıtlıyor, eleman çıkarıyor. Bu ortamda aslında birbirini tamamlayan yeni gelişmeler iş hayatımızda filizlenmeye başlıyor, bazı gerçeklerin kabullenilip ona göre davranılması eğilimi ortaya çıkıyor.

Ülkemiz ekonomisinde büyük olsun küçük olsun piyasa aktörleri, çok yüksek kâr marjlarıyla çalışmak istiyor. Kırk yıl süren enflasyonu çok, rekabeti az atmosferde imalatçısı, toptancısı ve perakendecisiyle her kesim fazla gayret göstermeden iyi para kazandı. İşler tıkırında gittiği için, çağdaş işletmecilik babında kimse kılını bile kıpırdatmadı. Artık, teslim etmek gerekir ki, bazı konularda deniz bitti, kara görüldü. Kişisel olarak şahit olduğumuz bir örnek olayı, inşallah yeni bir zihniyet ve uygulamanın başlangıcı olur ümidiyle, siz okurlarımla paylaşmak istiyorum...

Bir ayakkabı imalat ve toptancısı firmamız, yaşadığı zor bir kış sezonunun ardından, yeni bir pazarlama stratejisini uygulamaya koydu. Şöyle ki; mal verdiği her şehirde sadece ve sadece dürüstlüğü ölçü almak suretiyle, çalışacağı perakendeci müşterilerini seçti. Karşılığında hiçbir çek veya senet almaksızın ve peşinatsız olarak açık hesap yöntemi dahilinde, sıfıra yakın bir kâr marjıyla istedikleri kalite ve miktarda malı perakendecilerin mağazalarına indirdi. Anlaşmaya göre, mal bedeli her hafta gerçekleşen satışlara göre kendisine geri ödenecek, satılmayan mal ise perakendeci tarafından iade edilecek. İmalatçı, tek koşul olarak, perakendeci müşterilerinin de asgari kâr marjıyla fiyatlandırma yapmalarını ve fiyatın kendi onayından geçmesini istiyor.

Böylece, imalatçı şirket, "acaba, aldığım çek, senet ödenecek mi, yoksa param batacak mı?" diye endişe ve huzursuzluk içinde çek vadelerini beklemekten kurtulacak. "Borç namustur" diyen dürüst insanlarla iş yapmanın huzur ve güvenini hissedecek. İmalat düzeyini, perakendecilerin gerçek mal satma kapasitelerine göre ayarlayabilecek. İmalatçının anlaşma yaptığı perakendeciler ise, "eyvah çekimin vadesi geldi, ne yapacağım?" korkusu yaşamayacak. Sadece fiilen sattığı malın bedelini ödemekten sorumlu olacak, satılmayanları iade edeceğinden, sermayesinin hiçbir kısmını atıl tutmayacak.

Bu yöntemin yaygınlaşması halinde; menfaat birliği başka bir deyimle, kazan/kazan ilişkisi meydana geldiğinden dolayı, arada hiçbir zaman husumet olmayacak, taraflar sorunlarını müştereken tartışarak halledebilecek, iki tarafın da bu ticaretten azami yararı elde etmesi adına verimli fikirler üretme imkanı doğacaktır. Öte yandan, ticaret yaşamımızı kısıtlayan aşırı kâr alışkanlık ve arzusu, yerini çağın gerçeklerine uygun, makul kâr anlayışına bırakacak, satıcılar tüketici nezdinde güven ve itibar kazanacaktır. Sonuçta en büyük istifade ülke ekonomisine ait olacaktır. Millet olarak, kişiliğimize, geçmişimize, itikadımıza uygun olan bu ticaret tarzını esnaf, tüccar ve sanayicinin dikkat ve tetkikine sunuyorum.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Döviz esaretinden kurtulma yolunda bir adım: Türk Lirası'yla dış ticaret

Sami Uslu 2009.03.13

Konvertibilite, bir ülke parasının diğer paralarla serbestçe mübadele edilebilmesidir. Bir paranın konvertibl olabilmesi önce belli bir prosedüre bağlıdır.

Türk parası, gerekli prosedürden geçerek, konvertibilite kazanmıştır. Gerçekten, Özal devrimlerinin son halkası olarak, Türk Lirası o zamanki hükümetin kararı ve IMF'nin onayıyla 1990 yılı başından itibaren dünyanın konvertibl paraları arasına dahil olmuştur.

Ancak, resmi prosedürün yerine getirilmesi, bir parayı fiilen konvertibl yapmaz. Bunun için o paranın özellikle dış ticarete talep edilen bir enstrüman olması gerekir. İşte, hükümetin Rusya, İran ve Çin'e TL karşılığı ihracat yapma çalışmaları fiili konvertibiliteye yönelik yerinde ve önemli bir teşebbüstür. Hükümetin bu üç büyük ülkeye ihracatta Türk Lirası'nı, onlardan gelecek ithalatta ise milli paralarını ödeme aracı olarak kabul etmesi çok yönlü ve önemli bir gelişme. Şöyle ki;

Dünyanın gerçek rezerv parası dolar ve Euro olmak üzere iki tanedir. İngiliz Sterlini, Japon Yeni ve İsviçre Frangı ise ikinci derecede uluslararası döviz mesabesindedir. Bunların dışındaki paralar, milli para statüsünden beynelmilel döviz statüsüne geçememiştir. Dolar ve Euro, temsil ettikleri ülkelere ne kadar büyük avantajlar sağlıyorsa, milli paralar olmanın ötesine geçemeyenler de ülkeleri için o kadar handikap teşkil ederler. Düşünün ki, Amerika Birleşik Devletleri diğer ülkelerden aldığı mal ve hizmetlerin bedelini FED (ABD Merkez Bankası) matbaasında bastığı dolarla öder. Her kupürdeki doların sadece % 5-6 oranındaki basım masrafı haricindeki değeri, senyoraj geliri adı altında ABD Hazinesi'nin kazancı olur; aynı şey Euro için de söz konusudur. Bu iki paraya üstünlük sağlayan ilk faktör, temsil ettikleri ABD ve Avrupa Birliği gibi iki devin dünya ticaretinde büyük söz sahibi olmasıdır. Buna ek olarak, dünyanın diğer ülkeleri de bu paraları hem ülkeleri içinde hem de dış ticaretlerinde kullanır, hatta kullanmak zorundadır. Mesela, ABD'ye büyük çaplı ihracat yapan Japonya ve Çin, hangi ülkeye olursa olsun, ithalatlarını da kazandıkları dolarlarla yapmak zorunda kalır. Böylece, büyük miktarlarda dış satım yapan ABD ve AB otomatikman paralarının konvertibilitesini güçlendirir.

ABD ve AB, yüksek miktarlardaki ihracatlarıyla dolar ve Euro talebini, ithalatlarıyla ise arzını oluşturur. Ayrıca, bu ülkelerde iş hayatı çok geniş ve derin olduğundan dâhilde para talebi çok yüksektir. Talebi yüksek bir döviz ise çok talep edilen bir mal gibi kıymetlenir.

Buna mukabil, parası milli para eşliğini aşamamış ülkelerin dış ticarete işi nispeten çok zordur. Çünkü, bu ülkeler kendi paralarıyla dış ticaret yapamazlar, ihracatta tahsil ettikleri ve ithalatta ödedikleri para muhtemelen ya dolardır ya da Euro. Bu ülkeler, (ki bir tanesi Türkiye'dir), ithalat yapmak için önce dolar ve Euro bulmak, sonra da bu dövizlerle mal ve hizmet almak zorundadır. Bu arada, döviz kuruyla ilgili sorunlar yaşarlar. Şayet, ülke dış ticaret açığı veriyorsa, milli paranın döviz cinsinden fiyatı düşme eğilimi gösterir veya daha doğru bir deyimle istikrarsızlık kaynağı olur. Ayrıca, sık sık döviz kıtlığı yaşamak da bu ülkelerin kaderi gibidir. Ülke ekonomisinin özellikleri döviz kurunu etkilerken, uluslararası ekonomideki gelişmeler, dolar ve Euro paritesini oynatmak suretiyle yine milli paranın kuruna yansır. Kurlardaki ani ve büyük oranlı oynamalar, bazen tüm ekonomiyi krize sokar.

Olaya birazcık duygusallık katarak diyebiliriz ki; bir ülkenin milli parasıyla alım satım yapamaması zulümdür. Gerçekten, dünya ticaretinin ödemeler cephesi dolar ve Euro tarafından esir alınmış gibidir. Bu nedenle Türkiye, Rusya, Çin ve İran arasında milli paralarla yürütülecek bir ticaretin ulusal egemenliğine saygılı başka ülkeler tarafından da örnek alınması çok muhtemeldir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Darwinizm bir Truva atıdır

Sami Uslu 2009.03.18

Batı dünyası, Charles Darwin adlı doğa bilimcinin 200. doğum günü olan 2009'u Darwin yılı olarak ilan etti. Bu vesileyle dünyada ve bizde Darwin'in fikirleri genişçe tartışılıyor.

Darwin, tüm hayvan türlerinin ve bu arada insanoğlunun ortak bir atadan geldiğini iddia etmiştir. Darwin'in gürültü koparan görüşü, canlılardaki evrimin doğal ayıklanma denilen (natural selection) bir süreç ile meydana geldiğidir. Buna göre, doğada canlılar arasında sürekli bir hayatta kalma mücadelesi, rekabet cereyan eder. Mücadelede ancak en güçlü ve en akıllı olanlar hayatta kalır ve kıt kaynaklardan istifade ederek, soylarını devam ettirir; zayıf, kuvvetsiz olanlar ise soylarını sürdüremez ve yok olurlar. Böylece, doğa sadece kendisine uyum sağlayanı barındırır (survival of the fittest). Darwin'in teorileri geniş çevrelerde hem kabul görmüş hem de reddedilmiştir. Mesela, doğanın onun iddia ettiği kadar hassas bir şekilde en güçlü olanı muhafaza ettiği bazılarınca kuşkuyla karşılanmıştır. Arı misalinde olduğu gibi, bazı hayvanların milyonlarca yıl aynı fiziki yapıda olduğu ve davranışlarının değişmeksizin zamanımıza kadar vardığı kanıtlanmıştır. Öte yandan, hayvanlar aleminde mücadelenin yanı sıra işbirliğinin de bulunduğu net bir şekilde gözlenmektedir. Darwin, insanın da bir evrim sonucu bugünkü haline ulaştığını iddia etmişse de antropologların inanılmaz sahtekarlıklarını yansıtan bazı sahte mezar ve fosiller dışında üzerinde durmaya değer hiçbir bulguya rastlanılmamıştır. Darwinizm'in insafsız ve tehlikeli yönlerinden birisi, güçlü olmayı en büyük bir fazilet, güçsüzlüğü ise adeta bir suç olarak görmesi ve kuvvetlinin zayıfa hayat hakkı tanımamasını doğal, hatta gerekli bulmasıdır. Bir iddiaya göre, Darwinizm, Nazi'lerin Yahudi mezalimindeki fikri yapıyı oluşturmuştur.

Darwin'in teorileri, başta Milton Friedman ve Alciac olmak üzere, takipçileri tarafından 'Ekonomik Darwinizm' deyimini altında iktisat alanına da tatbik edilmiştir. Darwincilere göre, ekonomide de doğada olduğu gibi kıyasıya bir rekabet yaşanır. Sadece güçlü ve azami kâr yapmak için her yola başvuran şirketler, gerekli kaynaklara ulaşarak yaşamlarını idame ettirir ve zamanla kendilerini geliştirirler. Buna mukabil, zayıflar kıt

kaynaklardan mahrum kaldığı veya sahip olduğu kaynakları yitirdikleri için piyasadan silinirler. Yani, doğada olduğu gibi piyasalarda da bir doğal ayıklanma (natural selection) süreci işler ve en kârlı, en etkin veya en yenilikçi şirketler ayakta kalır. Sonuçta, devletler, şirketler ve fertler sadece kendi çıkarı için çalışmalıdır. Darwin'in ilkelerini sosyal yaşama yansıtan Herbert Spencer'a göre eğer bir insan fakirse bu onun hatasıdır, böyle insanlara asla yardım edilmemelidir. Zengin ise her halükarda yetenekli ve başarılıdır, zenginliğini gayri ahlaki yollardan elde etmiş olması önemsizdir. Yani, kapitalizm güçsüzün, zayıfın yaşam hakkı olmadığı acımasız bir ortamdır. Fakat, Spencer'a göre, kapitalizm bu haliyle doğaya en uygun, alternatifi bulunmayan bir sistemdir. Devlet, sisteme asla müdahale etmemelidir.

Darwinizm'in bu iktisadi versiyonu kabul edilir gibi değildir. 1990'lı yılların başından bu yana durgunluk içindeki Japon ekonomisi üzerine yapılan bir araştırmada, etkin bankaların battığı, etkin olmayanların ise yaşamını sürdürdüğü saptanmıştır. Aynı durumun şirketler için de geçerli olduğu bilimsel olarak ortaya konulmuştur. Yani, durgunluk ortamında doğal ayıklanma süreci tersine işlemiştir. Öte yandan, yenilikçiliğin (innovation) hayatta kalmanın en önemli koşulu olduğuna dair görüş de araştırmalarla tekzip edilmektedir. Güvenilir incelemelere göre, piyasada yenilikçi değil, taklitçi şirketler ayakta kalabilmektedir.

Darwinizm, Tanrı karşıtı olmasına rağmen, kiliseyi sonunda dize getirmiştir, ancak ortayı, makulü öğütleyen İslamiyet karşısında duramamaktadır. İslam'ın dünyadaki önlenemez yükselişine karşı Darwinizm bir Truva atıdır. İçimizde olup da bu hastalıklı teoriyi destekleyenler ise Truva atından çıkan askerlerdir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

KOBİ'lere bankaların vermediği desteği devlet sağlamalı

Sami Uslu 2009.03.20

Kriz ve durgunluk ortamında devletler şirketlerine daha önce hayal bile edilemeyecek yardımlarda bulunuyor. Her devlet şirketine sahip çıkıyor ve bu son derece doğal karşılanıyor.

Bu bağlamda, komşumuz Irak'ta iş yapmak isteyen KOBİ'lerimizle ilgili olarak, hükümetten beklentim ve bu konudaki önerim yazımın konusunu oluşturuyor.

Irak'ın zaten yetersiz düzeydeki endüstri tesislerini savaş ve Amerikan işgali sırasında kaybettiği malum. Komşumuz bugünlerde, ABD desteğiyle ciddi bir kalkınma hamlesine başlamış bulunuyor. Dolayısıyla, yokluğu çekilen birçok malın büyük miktarlarda temini için Irak hükümeti uluslararası ihaleler açıyor. Irak'la tarihi, kültürel bağlarımız ve aynı coğrafyanın parçası olmamız, bize bu ülkenin kalkınmasına katkıda bulunma babında önemli avantajlar sağlıyor. Fakat doğruyu söylemek gerekirse, bütün bunlar çağımızın ekonomi ve iş anlayışında hiçbir şey ifade etmeyebilirdi. Bize ihalelere hem de iddialı şekilde girme şansını veren husus, hükümetin ezber bozan, cesur ve dünya gerçeklerine uygun Irak politikası olmuştur. Böylece, yüz milyarlarca dolarlık yatırımın yapılacağı bu ülke birçok şirketimiz için ekmek kapısı olabilecektir. İster istemez bizi de belli ölçüde etkileyen global durgunluk ortamında, işsizliğe merhem olacak, döviz gelirlerimizi yükseltecek böyle bir imkan kuşkusuz ki güzel bir nimet. Öyleyse, yerinde politika ve stratejileriyle Türk firmalarına Irak kapısını açan hükümetin bir adım daha ilerleyerek, ihaleye katılan KOBİ'lerimize sahip çıkması gerekir. Görüşümü, canlı bir olay dâhilinde açıklamak istiyorum.

KOBİ niteliğindeki bir şirketimiz, Irak Savunma Bakanlığı'nın açtığı bir ihaleyi kazanır ve iki taraf yaklaşık 15 milyon dolarlık kontrat imzalama aşamasına gelir. Şirketimize yardımcı olmak maksadıyla bizzat iştirak ettiğim

toplantıda Iraklı yetkililer, ihaleye dünyanın her yerinden giren yüze yakın firma arasından mütevazı bir Türk firmasını tercih etmelerinde başta Cumhurbaşkanı ve Başbakan'ımız olmak üzere, Türk devletinin Irak'a karşı dostane ve yapıcı tutumunun çok etkili olduğunu açıkça söyledi. Alınan ihale şirketimizin cesametine göre fazlaca büyük olmasına rağmen, gerekli teknik donanımına sahip olduğundan, yeni makine ve işçi takviyesiyle istenilen malı üretebilecektir. Ancak, son aşamada firmamız sorunlar yaşar...

İhale makamı, firmamızdan ihale tutarının yüzde beşi kadar bir banka teminat mektubu talep eder. İhaleyi kazanan firmadan işi sözleşmeye göre tamamlayacağına dair teminat mektubu talep edilmesi Türkiye dahil, dünyanın her yerinde mutlak olan uygulama. Aslında, ihaleyi alan şirketten her yerde ortalama yüzde on beş oranında teminat mektubu istenir. Ancak, şirketimizin öteden beri çalıştığı bankalar, Irak'ın ülke riskini bahane ederek, olaya soğuk baktı ve mektubu vermeye yanaşmadı. Irak tarafının sözleşmeye göre, gayri kabili rücu teyitsiz akreditif açacak olması da bankamızı ikna etmeye yetmedi. Buna mukabil, Irak tarafının ithalatçı sıfatıyla akreditifi nezdinde açacağı Amerikan bankasının Türkiye şubesi, şirkete kendi ayağıyla gelerek, kısa bir görüşmeden sonra teminat mektubunu vereceğini ve karşılığında ipotek vesaire gibi bir teminat bile talep etmediklerini bildirdi.

Olay, bir şirketimiz açısından mutlu sonla noktalanmış olmasına rağmen, Türk bankacılığı bakımından oldukça hazindir. Amerikan bankası, hükümetinin politikası doğrultusunda hareket ederek işlemi benimsemiş, ama Türk bankaları meseleye dar çerçeveden bakmaktan kendini kurtaramamış ve bir yabancı bankanın tereddütsüz, teminatsız giriştiği bir işe bankalarımız seyirci kalmıştır.

Önerim şu ki, kısıtlı imkanlarına rağmen, kabına sığmayarak yurtdışında ihale kazanan KOBİ'lerimiz için devletimiz kefalet vermeli ve bu şirketler Türk bankacılığının insafına (daha doğrusu insafsızlığına) terk edilmemelidir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kapitalist ekonomi bankaların esiri mi?

Sami Uslu 2009.03.25

Global kriz açıkça gösterdi ki, kapitalist rejimin merkezinde bankalar yer alıyor. Finans kavramı da bankacılığın farklı uygulamalarından başka bir şey değil. Mesela, kısa vadeli alacakların iskonto edilmesi olan faktöring bir kredi işlemidir, saf bir bankacılık ürünüdür.

Genişleyen piyasanın meydana getirdiği uzmanlaşma sonucu ortaya sadece bu işi yapan faktöring şirketleri çıkmıştır. Bir orta-uzun vadeli yatırım finansman yöntemi olan, leasing (bizdeki adıyla finansal kiralama) son dönemlere kadar bankalarca yapılırken, bankaların kâr hırsıyla sadece kısa vadeli işlere yönelmesi sonucu leasing şirketlerinin işi haline geldi. Forfaiting, ihracat alacağının iskontosuna dayanan, orta vadeli bir ihracat finansman tekniğidir. Görünüşte işlemi forfaiting şirketi (forfaiter) yapar. Ama, forfaiter istisnalar hariç, ancak bankanın poliçe veya bono üzerine koyduğu kefalet (aval), vadeli bir akreditif, yahut ithalatçı lehine onun bankasının düzenleyeceği garanti mektubunu teminat altına almak koşuluyla işlemi yapmayı kabul eder. Yani forfaiting, riskini bankanın yüklendiği bir kredi işlemidir, forfaiterin fonksiyonu talidir, önemsizdir. Sigorta şirketleriyle bankalar tabiri caizse yakın kan akrabasıdır, kardeştir. Batı'da, sigorta şirketleri bankaların kurucusudur, hissedarıdır, Türkiye'de ise bankalar sigorta şirketlerinin sermayedarıdır. İki halde de, bankayla sigorta şirketi aynı nesebi paylaşır. Bir yandan banka kredileri sigortacılığın önemli bir alanı olurken, diğer yandan, büyük bankalar müşterilerine mutlaka sigortacılık ürünleri de sunar. Artık daha da ileri gidilerek, bankalar ve sigorta şirketleri birleşiyor, "banksurance co. (bank+assurance co.)" denilen kuruluşlar

oluşturuluyor. Bankaların mortgage kredileri, bu kredilere kefil olan ve bankalara müşteri bulan finans şirketleri doğuruyor.

Son krizin aktörlerinden birisi olan kredi temerrüt swapları, bankaların açtıkları kredilerin, satın aldıkları tahvillerin nemasını kendilerine, riskini başkalarına yükleme kurnazlığının eseridir. Borsa, bankasız düşünülemez. Çünkü, her borsada banka hisseleri en gözde kağıtlardandır; hisse senedi alım bedellerinin karşılandığı, satım bedellerinin yatırıldığı yer banka hesaplarıdır.

İster tüccar olsun, ister sanayici, hiç kimse bankaya bir şekilde başvurmadan, işini yürütemez. Bankasız ihaleye girilemez, akreditif açılmaz, para transfer edilemez, iç ticaret yapılamaz, dış ticaret zaten olanaksızdır. Devletin vergisi bankaya yatar, maaşlar, kiralar banka hesabına girer. Hisse senedi veya tahvil çıkarmak isteyen şirket, bunu en ufak ayrıntısına kadar bankaya yaptırtmak zorundadır. Birleşme ve satın almaların (mergers & acquisitions) gerçekleşmesi için banka aracılığı şarttır. Bankalar kurdukları yan şirketlerle ticaret ve sanayinin fiilen içindedir. Bu sistemde kanunsuzluk yapmak için bile banka lazımdır. Kara paranın aklanması, paranın bir kez olsun, bankaya yatırılıp çekilmesine bağlıdır.

Bankalar geniş halk kitlelerinden kopuk, servetin gayri adilane dağılımına yol açan, sadece kendisine çalışan, teorideki amaçlarından tamamen sapmış kuruluşlar. Bankalar, ABD'yi öyle hale getirmişler ki, Başkan Obama, FED başkanı ve hazine bakanı ağız ve fikir birliği içerisinde devletin milletin trilyonlarca dolarını krizin tek müsebbibi olan bankaları düze çıkarmak için harcamaktan hiç kaçınmıyorlar. Vicdan sahibi senatörlerin bu müthiş haksızlığa karşı isyan etmesi umurlarında olmuyor. Ülkemizde, bankaların kredi kartı konusunda halkın feryadını, kamu görevlilerini, hatta yasaları ne kadar dinledikleri malum.

Kısaca, kapitalist ekonomi kendini bankalara esir etmiş, bankalar tarafından esir alınmıştır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Gazprom, Türkiye'nin enerji merkezi olmasından memnun

Sami Uslu 2009.03.27

Bugünkü yazımız, Rus enerji devi Gazprom'un Batı Avrupa şubesi olan Gazprom Germania GmbH şirketi yöneticilerinin geçen çarşamba günü İstanbul Çırağan Sarayı'nda yaptıkları tanıtım toplantısı hakkında.

Toplantının ev sahipliğini şirketin Avrupa ve Türkiye Strateji ve İş Geliştirme Direktörü, Dr. Dietmar Schulz-Oral, Kurumsal İletişim Direktörü Burkhard Woelki ve Türkiye Temsilcisi Hakan Bergemann yaptı.

Doğalgaz, ilginç özelliklere sahip bir doğal zenginlik. Mesela, kaynağın sahibi olmak önemliyse de ondan ekonomik fayda sağlamak için yeterli değil. Kaynak ülkenin (Rusya) kullanıcılarla mutlaka işbirliği yapması gerekiyor. Yani, Gazprom'un ve Rus devletinin en başta Rusya'ya komşu ülkelerle iyi komşuluk ilişkileri geliştirmesi ve sürdürmesi şart. Çünkü, doğalgazın yer altından çıkarıldıktan sonra depolanması imkansız gibi. Gerçi, gaz likit gaza çevrilebiliyor. Ama bu, son derece pahalı bir stoklama yöntemi olduğundan yaygın bir şekilde kullanılamıyor. Dolayısıyla, kara nakliyesine uygun olmayan doğalgaz kullanılacağı yerlere boru hattıyla naklediliyor. Tabii ki bu da, pahalı ve zor bir sabit yatırım olup, kaynak ve kullanıcı ülkelerin uzun vadeli anlaşmalar yapmasını gerektiriyor. Öyleyse, Gazprom'un dünyadaki tekelvari konumunu değerlendirirken doğalgazın bu özelliklerini hesaba katmak gerekiyor.

Gazprom Germania'nın bağılı olduğu ana şirket Gazprom, çok önemli 'en'lere sahip. Bu Rus devi, dünyanın en büyük doğalgaz rezervlerini işletmekte, dünyanın en büyük doğalgaz üreticisi ve dünyanın en büyük doğalgaz ihracatçısı; 450 bin çalışanıyla Batı Avrupa'ya 35 yılı aşkın bir süreden beri gaz tedarik eden Gazprom, doğalgazı 150 bin km uzunluğundaki bir boru hattı şebekesi üzerinden diğer ülkelere sevk ediyor. Gazprom Germania ise 1990 yılı sonunda kurulmuş. Ana faaliyet alanları doğalgazın arama ve üretimi, iletimi, dağıtımı, depolanması, satış ve pazarlamasından oluşuyor. 251 personel çalıştıran kuruluşun yıllık cirosu 12 milyar, son yıl kârı ise 500 milyon Euro. Şirket, 25 ülkede 30'dan fazla şirket vasıtasıyla doğalgaz sektörünün her alanında boy gösteren bir uluslararası oyuncu.

Gazprom Germania, Türkiye pazarına Nisan 2003'te, 1 milyon lira ödenmiş sermayeyle kurulmuş bulunan Bosphorus Gaz Corporation AŞ (BGC) ile girdi. Bugün itibarıyla ödenmiş sermaye tutarı ise 22 milyon 680 bin lira. Şirket satış faaliyetlerine başlamak amacıyla bu yılın ocak ayında müşterileriyle satış kontratları imzalamaya başladı. Müşteri portföyünün kısa zamanda genişleyeceği umuluyor, hedefleniyor. Gazprom Germania yetkilileri, şirketlerinin Türk enerji piyasasının liberalleşmesine katkıda bulunacağını ve Türkiye'nin bir enerji ticaret merkezi olması fikrine sıcak baktıklarını ifade ettiler. Yöneticiler, 2015 yılına kadar ülkemizde yaklaşık 1 milyar Euro'luk yatırım gerçekleştireceklerini açıkladı. Dr. Schulz-Oral, 'Neden tekel konumunda kalmak istiyorsunuz?' sorusuna, her ülkenin bağımsız, egemen devletler olarak menfaatlerine uygun gördüğü anlaşmayı yapmakta serbest olduğu cevabını verdi. Devamla, Gazprom'un da ticari amaçlı bir kuruluş olarak, imzaladığı kontratların gereğini yapmak ve yatırımlarını korumak durumunda olduğunu, nitekim şirketin potansiyel alıcı ülkelerle gecikmeden sözleşme akdettiğini ve kontratta belirtilen yatırımlara hemen koyulduğunu anlattı. Bu bağlamda, Nabucco'ya doğalgaz satmayı düşünmediklerini açıkça söyledi.

Rusya ile diğer ülkeler arasında gelecekte bir doğalgaz mücadelesi olacağını zannetmediğini söyleyen şirket yöneticileri, Ukrayna'nın dürüst davranmadığını ve dünya kamuoyuna yalan söylediğini açıkça iddia etti. Halbuki, Gazprom'un en yoğun ticari ilişkide bulunduğu Çin ve Japonya ile, bu ülkeler ödemelerini ve yatırımlarını hiç aksatmadıkları için en ufak bir ihtilaf yaşanmamış.

Toplantıdan çıkan en önemli mesaj, dünya ve Türkiye'nin daha uzun yıllar Gazprom gerçeğiyle birlikte yaşamak zorunda bulunduğudur.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İktisat dünyasında iktisada teğet bile geçmeyen bir seçim

Sami Uslu 2009.04.03

Yaklaşık 8 ay önce Amerika'da uluslararası yatırım bankası Lehman Brothers'ın batışıyla global kriz resmen başlamış sayıldı. Ekonomistlere göre, krizden çıkış sürecinin başlangıcı için de yine bu kadar bir zaman gerekiyor. Yani, belediye seçimleri, dünyamızın çok kritik günler yaşadığı bir dönemin ortasına rastladı.

Buna rağmen, seçim konuşmalarında, ekonomiyle alakasız konular gündeme geldi, getirildi. Yolsuzluk iddiaları içeren dosyalar ekranlardan, sütunlardan hiç eksik olmadı. En sert yarışın yaşandığı İstanbul ve Ankara belediye başkanlığı seçiminde, anamuhalefet partisinin adayları rakiplerini sürekli olarak suçlamak dışında, hiçbir konuda en ufak bir öneride bulunmadılar. Diğer il ve ilçelere ait seçim rekabetinde de farklı bir politika izleyene rastlamadık. Halbuki, yolsuzluk iddialarının yapılacağı tek yer mahkemeler değil mi? Mesela, Türkiye'nin kaymağı demek olan İstanbul'u yönetmeye talip bir adayın böyle bir ortamda kent sakinlerine,

hatta tüm halkımıza ekonomik görüşlerini sunması gerekmez miydi? İçinde bulunduğumuz şu ortama bir bakın; başta ABD ve Avrupa Birliği olmak üzere, devletlerin tek gündemi ekonomiden ibaret. Batıdan doğuya halklar, krizin etkilerini değişik ölçülerde de olsa yaşıyor. Bazı ülke hükümetleri krizle baş edemedikleri için istifaya mecbur kaldılar. En büyük 20 ekonomiye sahip memleketler bir araya gelip, ortak belaya karşı ortak önlemler almak gayretinde. Ne mutlu ki; Türkiye, dünyanın 19. büyük ekonomisi olarak başbakan düzeyinde toplantıya katılıyor ve dünyayı çok yakından ilgilendiren bu zirvedeki kararlara önemli katkıda bulunacak.

Yani, ekonomi konusunda her türlü malzemenin en bol şekilde mevcut olduğu bir ortam içindeyiz. Sivil toplum kuruluşları ve üniversiteler (bir kısmına benim de katıldığım) "küresel kriz ve Türkiye'ye etkileri" konulu seminerler, paneller düzenliyor; kahve sohbetlerinde, ev ziyaretlerinde herkes endişeli bir merak içinde 'bu kriz bizi nereye götürür' sorusunun cevabını arıyor. Kısaca, dünyanın, Türkiye'nin ve Türk halkının gündemi hep ekonomi. Böyle bir atmosferde, kamu yöneticisi olmak isteyenlerin kendine has iktisadi görüşlerini kurgulayıp millete anlatmaları gerekirdi. Ancak, kentlerimizi yönetmek için halkımızdan ruhsat isteyen muhalif adaylar ekonomiden bir cümleyle olsun bile bahsetmediler. Halbuki, ekonomi alanında gerçekten çok ilginç olaylar yaşanıyor.

ABD Başkanı Obama, krizi çözmek için tek çare olarak, krizin baş sorumlusu, hatta suçlusu olan bankalara ve dev şirketlere para saçmayı görüyor. Bu politika, ABD kamuoyunda şiddetli itirazlara konu olmakta. Mesela, Doug Casey adlı yatırım uzmanı, Başkan'ın bu yanlış politikası yüzünden, finans sektörünün çökeceğini, hükümet harcamalarının kontrolden çıkacağını ve yakın gelecekte yüksek oranlı bir enflasyonun kaçınılmaz olduğunu, sonunda kapitalizmin büyük darbe yiyeceğini iddia ediyor. Bazı yazarlar, vergilerin eyalet ve federal hükümet nezdinde hızla yükseldiğini, Amerikan devletinin vergi yoluyla Amerikan halkına kazık attığını, çünkü halktan alınan vergilerin bankalara gittiğini, gideceğini savunuyorlar. Lafı dinlenir ekonomi uzmanlarına göre, ABD, özgürlükler ülkesi olmasına, uluslararası rezerv paraya (ABD Doları) ve dünyanın en gelişmiş sermaye piyasasına sahip bulunmasına rağmen, "herkese ihtiyacına göre ver, herkesten imkânına göre al" sözleriyle özetlenen "Stalinist" politikalar benimsemiş durumda. Bu arada, Avrupa Birliği'nde; Almanya başka, Fransa başka, Doğu Avrupa ülkeleri ise bambaşka havalarda çalışıyor. Tabii, bizim için önemli olan, bütün bu gelişmelerin ülkemize ve ulusumuzun yaşantısına nasıl yansıtılacağı...

Seçimi kazansın veya kaybetmiş olsun, muhalefet partilerine ait hiçbir belediye başkan adayı, bu yaşamsal ekonomik konularda bizi aydınlatmadı. İnşallah, sadece maraza çıkaran, hiçbir alternatif sunmayan, uluslararası ve ulusal gündemi anlamayan bir muhalefet, Türkiye'nin değişmez kaderi değildir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kapitalizm artık dikiş tutmuyor

Sami Uslu 2009.04.08

ABD'nin baskısıyla, Londra'da toplanan 20 büyük ülke temsilcisi, durgunluktan çıkmak amacıyla toplamı 1 trilyon doları bulan bir canlandırma paketi konusunda anlaşabildi. Doğrusunu söylemek gerekirse, ABD ile Avrupa'nın üzerinde mutabakat sağladığı bu planın hiçbir orijinal yönü bulunmuyor; çünkü krizin temelinde yatan gerçek nedenleri yok sayıyor, es geçiyor.

Sürmekte bulunan krizin kapitalizmin yaşam tarzı haline getirdiği israf ve savurganlıktan doğduğu ve beslendiği açık bir gerçek. Bu hakikat, şartlanmamış, akli başında namli ekonomistler tarafından da görülüyor, kabul ediliyor ve sıkça dile getiriliyor.

Ancak, önlemlere baktığımızda, israfın yol açtığı felaketin, yine israfla sona erdirilmek istendiğine şahit oluyoruz. Paralar saçılıyor, yetmeyince, fazlası ve daha fazlası dağıtılıyor. Ulaşılan manzara şöyle: Devlet bankalara sermaye adı altında bedava para veriyor, onlar da bu parayla, şirketlere borç vermektense, kamuya sıfır riskli kredi vermeyi yeğleyip, Hazine bonosu alıyor ve yine toplumun sırtından zahmetsiz ve haksız kazanç sağlıyorlar. Fakat, trilyonlar aktıldığı halde, hâlâ somut bir sonuç alınamıyor. İnanılmaz derecede gayri ahlakiliğin kol gezdiği banka ve finans sektörüyle bireylerin ve reel sektör şirketlerinin bir arada yaşaması, işbirliği yapması neredeyse olanaksız. Mevcut rejimin "olmazsa olmazı" bankacılık ve finans olduğuna göre, sistem bu noktada çatırıyor. Batan şirketler için şu ana kadar yapılabilen müdahale; ikramiye ve primlerin (ABD ve Fransa'da) devlet eliyle sınırlandırılmasından ibaret. ABD ve Avrupa'da birçok dev kuruluşun sermayedarı artık devlet. Şu tuhaflığa bakın ki; kapitalizm, kendini inkar ederek, savaş halinde olduğu devlet ve devletçilik sayesinde ayakta durmaya çalışıyor.

İnsandaki kazanma arzusunu sonuna kadar tahrik eden kapitalizmin bu konuda hiçbir sınır tanımadığı, ahlak ve etik faktörünü tamamen dışladığı her gün yeni yeni olaylarla, skandallarla kanıtlanıyor. Devlet yöneticileri ise, her zamanki gibi palyatif (geçici) önlemlerle gittikçe sert esen kriz fırtınasını atlatmaya nafil yere çabalyorlar. Ancak, ekonomi yönetimi acemilerin (ABD Başkanı bile olsa) zannettiği gibi; para saçarak sorunların halledilebileceği bir alan değil. Ciddi ekonomi yazarları şimdiden ABD bütçesindeki dev açıkların hiper enflasyona yol açabileceğini ve her şeyin kontrolden çıkarak, memurlara günde üç kez maaş ödenen, bir ekmeğin bavul dolusu parayla alındığı 1922 Almanya'sını bile aratacak bir enflasyon ihtimalinden bahsetmeye başladılar. Neresinden bakarsanız bakın, kapitalizm artık iki ucu pis bir değneğe döndü.

Öte yandan, toplum bilimci Profesör Yusuf Kaplan'ın işaret ettiği gibi, insanlık, daha önce hiçbir devirde ve hiçbir ülkede olmadığı kadar tek bir medeniyetin hâkimiyeti altında. Batı medeniyeti; zihniyeti, teorisi, uygulaması ve bütün kurumlarıyla dünyada eşi benzeri görülmemiş şekil ve kapsamda egemenliğini kabul ettirdi, pekiştirdi. Japonya'nın Batı'ya ekonomik, ticarî ve askerî bağımlılığı ortada. Eski medeniyetlerden Hindistan ve Çin artık direnmek bir yana Batı dünyasıyla kader birliğine çoktan razı oldu.

Batı'ya alternatif olabilecek tek medeniyetin sahibi İslam dünyası ise, mahmurluktan hâlâ silkinemedi. Halbuki, temeli de çatısı da çürük Batı kurgulu ekonomi öğretisi yerine, Üstadın, iktisadı kainatın şaşmaz kanunlarına bağlayan yazıları elimizin altında; bunlarda makro ekonominin sınırları çizilmiş, mikro ekonominin en önemli ilkeleri vaz'edilmiş. Batı'nın insanlıksız, hastalıklı "homos economicus'unun" hangi ruhi ve psikolojik özelliklere sahip olduğu sarahatle anlatılmış. Kapitalizm ve sosyalizm dışında üçüncü yolun bütün parametreleri O'nun kalemiyle istifademize sunulmuş. ("İktisat Risalesinin Güncel Yorumu" kitabımız) Kapitalizmin tıklandığına göre, Üstat tarafından 70-80 yıl önce kurgulanan üçüncü yolu ayrıntılandırarak ön plana çıkarmamız gerekmez mi?

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Bediüzzaman ve iktisat

Sami Uslu 2009.04.10

Kapitalizm ölüm döşeginde, sosyalizm ise çoktan çökmüş durumda. Bediüzzaman'ın 70-80 yıl öncesinden ana hatlarını çizdiği ekonomik düzeni, bugünkü ortamda incelememiz gerekiyor.

Üstat, iktisadın temellerini "Yiyiniz, içiniz, israf etmeyiniz." ayeti vasıtasıyla kainatın şaşmaz kurallarına bağlıyor. Kainatta ne israf vardır, ne de cimrilik... Hiçbir nesne var iken yok olmaz, sadece şekil değiştirir. Her şey ne eksik ne fazla, sadece olması gerektiği ölçüde vardır. Kainat düzeninde hiçbir maddenin fazlalığı veya noksanlığı söz konusu olmadığına göre, bu düzene uygun bir iktisat uygulaması da, kaynakların en etkin

şekilde kullanılmasını sağlar ve 'kıt kaynaklar ve kaynakların israfı' diye bir sorunun ortaya çıkmasını en başından engeller. Zaten, iktisat biliminin görevi israf ve savurganlığa yol açmadan her türlü insan ihtiyacının karşılanmasını temin etmektir. Batı patentli iktisadın üzerine inşa edildiği; 'kıt kaynaklarla, sınırsız ihtiyaçları karşılamak' gibi her yönüyle saçma sapan, bir zihniyetin dünyamızı hangi noktalara getirdiği malum.

Üstadın iktisat görüşüne göre, ekonomik sektörler, dinamik, gerçek anlamda beşerî faaliyetler olan 'ticaret, sanayi ve tarımdır'. Sanayi, hammaddenin mamul madde haline getirilmesidir ve hammadde kaynaklarının önemli bir bölümü madenler olduğuna göre, sanayinin madenciligi de kapsadığı sonucuna varabiliriz. Son senelere kadar adeta banal bir iş olarak görülen tarımın ise insanlık için en anlamlı, en hayati sektör olduğu artık Batı dünyasında genel kabul görüyor. Geleneksel iktisat geçimlik ziraatı aşağılayarak ve tarımı tamamen ticaretleştirerek kıtlığa yol açtı. Şuursuz bir verimlilik tutkusuyla, aşırı ilaçlama, hormonlamayla meyveyi, sebzeyi hastalık saçar hale getirdi. İşlenmiş tarım ürünleri yaftası altında, tarım maddelerinde doğallığı ortadan kaldırarak herkesi kanserojen maddeler yemeye mecbur etti. Ticaretin faziletleri saymakla bitmez; dünyanın en ücra köşesindeki nimetler, ticaret sayesinde ayağımıza kadar ulaşır. Ticaret ile sanayi ve tarım birbirini karşılıklı bir etkileşim içinde destekler ve geliştirir.

Bankacılık ve bankacılık benzeri uğraşlardan ise uzak durulmalıdır; çünkü bankacılık, hakiki değer oluşturmaz, para ticaretidir. Banka, kaynağını toplumdan sağlamasına rağmen, bu kaynağın dağılımında toplum yararını hiç gözetmez. Bu sebeple gelir dağılımındaki adaletsizliği körükler. Kapitalist düzende, banka sistem gereği kaynağı elinde tuttuğu için sanayi, tarım ve sair tüm iş kollarına egemen olmuştur. Bankacılıktan doğan küresel krizin bugünkü aşamasında, bazı devletlerin batacağı, dünyada yeni ve büyük bir savaşın patlak vereceği söyleniyor. ABD ve Avrupa anlaşmazlığa düşüyor, Avrupa Birliği içinde ihtilaflar baş gösteriyor. Üstad'ın, "Kavga kapısını kapatmak için, banka kapısını kapat." sözü, mucizevi bir öngörü halinde karşımızda duruyor. Her türlü haram olan, insanları ve halkları birbirine düşman eden faizin yerini, fakirle zengin arasında köprü kurarak sınıf çatışmasını önleyen zekat ve sadaka almalıdır. İktisadın hem öznesi hem de hedefi konumundaki insan, asla israf etmemeli, kanaatkâr olmalıdır; o helal kazanç için çalışır, fakat hırsa kapılmaz. Böylece aşırı hırsın doğuracağı kötü sonuçlardan korunmuş olur.

Bediüzzaman'ın kurguladığı ekonomi, ne kapitalizm ne de sosyalizm olup, kendine özgü unsurlar taşır. Ama, bu iki rejimin kötülüklerini, yanlışlıklarını dışlar, olumlu ve doğru taraflarını içine alır. Üstat, kapitalizmdeki kazanç motifini kabul eder, ancak manevi değerlerin imhasına yol açan, aşırı tüketime dayalı tarafını reddeder. Sosyalizmin her şeyi devlete mal ederek insanı ve toplumu durgunlaştıran yanına karşı olmakla beraber, hiç olmazsa manevi değerlere dokunmayan uygulamasından hoşnuttur. Onun iktisadi düzeni hem canlıdır, dinamiktir hem de İslamî değerlere saygılıdır, o değerlerle beraber yürür.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Krizden kurtulmanın maliyeti

Sami Uslu 2009.04.22

ABD yönetiminin aldığı önlemlerin Amerika ve dünya ekonomisini ne yöne götüreceği belli değil. Bazı ekonomistler şimdiden "Enflasyon dönemi başlıyor." diye ikaz ediyor. Sorumlu mevkidekiler ise ileride görülecek bir enflasyona karşı doğru tedbirleri uygulamaya koyacaklarını ve enflasyonun baş göstermesine mani olacakları cevabını veriyorlar.

Ama yapılanlarda tutarlılık pek görünmüyor. Mesela krize karşı en belli başlı program olan TARP'ta (Sorunlu Varlıkları Temizleme Programı) bu husus alenen belli oluyor. TARP programına göre, bilançosunda yüksek

montanlı batac kredi barındıran finansal kuruluşların hisse senedi Hazine tarafından satın alınarak, likidite enjekte edilecek ve bu kuruluşların ayakta kalması sağlanacak. Devlet yardımıyla, banka ve finans kurumları toparlanacak ve Hazine değerilenen bu hisseleri piyasada satarak, sisteme dahil şirketlere vergi mükelleflerinin cebinden ödediği fonları geri alacak. TARP konusundaki ilginçlikler bunlarla sınırlı değil. Programın izleme ve kontrolü Kongre tarafından tayin edilecek bir genel müfettiş tarafından yapılacak, Hazine hiçbir yetkiye sahip olamayacak. Yani, ABD devletin en önemli kurumları birbirine güvenemez halde.

Peki, söz konusu şirketler toparlanamazsa ne olacak? Bu durumda, ABD başkanının çıkaracağı bir yasa sayesinde, devlet zararlarını tüm finans kurumlarından alacağı bir vergiyle telafi edilecek. Bu arada, daha şimdiden finans kuruluşlarının tamamından bir defalık bir ücret alınması kararlaştırıldı bile. Yani, kurunun yanında yaş da yanacak. Ancak, gerçekçi olmak gerekirse, diğer banka ve finans kuruluşlarının bu yükü kaldırması imkansız gibi. Öyleyse, toksik varlıkların ceremesi vergiler yoluyla tüm topluma çektilerilecek. Daha şimdiden görülmemiş düzeylere gelen ABD bütçesinde açığı daha da büyütecek, dolayısıyla da enflasyonist etki oluşturacak gelişmeler bitmek bilmiyor... ABD'nin en büyük 19 bankası, aylardır stres testine tabi tutuluyor ve krize dayanıklılıkları ölçülmek isteniyor. Başkan Barack Obama, test sonuçlarının mayıs başında ortaya çıkacağını ve kamuoyuna açıklanacağını ifade etti. Böylece, en büyük bankalar sermaye yeterliliği bakımından değerlendirilecek ve daha da kötüleşmesi beklenen krize karşı sağlamlıkları anlaşılacak. Sonuçta, bu bankaların en az bir bölümünün kısmen devletleştirilmesi kaçınılmaz görünüyor. Tek bir bankanın dahi devlet kontrolüne geçmesi veya iflas ettirilmesinin tüm sistemi olumsuz etkileyeceği gerçeği şimdilik telaffuz edilmiyor.

Artık ayakta durmakta iyice zorlanan sigortacılıktan sonra, işsizliğin çok yükseldiği bu ortamda, doğal olarak bireysel krediler ve kredi kartı borçları milyar dolarları buldu. Kongre'ye bağlı bütçe idaresinin kredi kartı problemini de kucağında bulması an meselesi.

Karmaşayı şöyle özetleyebiliriz: Durgunluğu engellemek için alınan önlemler, bir türlü istenilen sonucu vermiyor. Devlet, hedeflenen neticeye ulaşana kadar aynı tür önlemleri almakta kararlı. Nitekim, Hazine ve FED yetkilileri, enflasyon tehlikesine rağmen, para politikasının daha da gevşetilebileceğini açıkça söylemekteler. "Yaptıklarınız işe yaramıyor." tenkitlerine karşı "Bu önlemleri almasaydık durum çok daha kötü olacaktı." savunmasını yapıyorlar. Bir yandan da büyüdükçe büyüyen ve nerede duracağı belli olmayan bütçe açığı krizi gelecek nesillere ciro ediliyor. Şayet enflasyon aşırı yükselirse, yapılan, yapılmakta olan her şey ters yüz edilecek, faizler yükseltilecek, krediler kısılacak, sıkı para politikasına geçilecekmiş.

Dünya ekonomisinde görülmemiş bir belirsizlik yaşanıyor. Bankalar, yatırımcılara yol gösterecek mahiyetteki regular raporlarını düzenlemek ve yayımlamaktan imtina ediyorlar. Büyük soru; 'Durgunluk mu yoksa enflasyon mu?' şeklinde. Kişisel tahminim Amerika başta olmak üzere, global ekonomide stagflasyon yaşanacak, yani durgunluk içinde enflasyonist bir ortam hüküm sürecek. s.uslu@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Krizi bahane etmekten vazgeçelim

Sami Uslu 2009.04.24

Bugünlerde bir küresel kriz yaşandığı ve ülkemizi de etkilediği yadsınamaz bir gerçek. Ancak, krize ait değerlendirmelerde bir husus gözden kaçmamalı. ABD ve Avrupa'yı kasıp kavuran bu fırtına, şirketlerin iyi yönetimine rağmen ortaya çıkmış değil.

Tersine, krizin uluslararası çaptaki firmaların inanılmaz derecedeki kötü yönetiminden, bu bağlamda, yöneticilerin en basit işletmecilik kurallarını dahi kenara atarak, tamamen keyfi davranmalarından ve şirketlerin kasasını değil, kendi ceplerini doldurmaya öncelik vermelerinden doğduğunu her gün basına yansıyan haberlerden anlıyoruz.

Türk şirketlerine gelince, tabii ki, krizin ortaya çıkmasında en ufak bir rol oynamadılar. Ancak, patron ve idarecilerin krizden fazlasıyla etkilenmelerinin altında bir türlü vazgeçemedikleri hatalarının bulunduğunu açık yüreklilikle kabul etmeleri gerekir. 'Ben ne yaptım ve ne yapmalıyım?' diye kafa yormaktansa, her olumsuzluğun sebebini global krize bağlamanın fazlaca bir anlamı yok. Onun yerine, yapılması gerektiği halde, yapmadığımız ve yapmamamız gerektiği halde ısrarla tekrar ettiğimiz davranışlarımızı bir gözden geçiresek daha yararlı olur, kanaatindeyim.

Özeleştiriyeyim, işletme ve yönetim konulu tek bir kitap okumayı dahi düşünmediğimizi itiraf ederek başlayabiliriz. Yöneticiliğin sadece kabiliyet değil, aynı zamanda bilgi gerektirdiğini artık kabullenme zamanı gelmiş olmalı. Şirketin bekası ihracata bağlı olduğu halde, dış satım hacmini yükseltmek için başta İngilizce olmak üzere, yabancı lisana yeterli önemi vermediğimizi de hatırlayalım. Yabancı müşteriyle tercüman vasıtasıyla iletişim kurmanın, en basit bir yazışmada dahi, tercüme bürosuna mahkûm olmanın şirket için ne derecede sağlıklı bir durum olduğunu değerlendirmemiz lazım. Öte yandan, kullandığımız döviz kredisinden dolayı ne kadar kur ve parite riskine maruz kaldığımızı bilmemiz ve bu riskleri telafi edecek risk savma (hedging) yöntemlerini öğrenmemiz şart oldu. Yaşadığımız bilgisayar devrinde defter kayıtlarımızın ajur olması ve muhasebe departmanının üst yönetime günlük bilanço ve gelir tablosunu sunabilmesi gerekir. Şirket varlıklarının borçları karşılama düzeyini gösteren likidite oranları, aktiflerin kâr yaratma yeteneğini gösteren rasyolar vesaire muhasebe tarafından her ay sonu itibarıyla hesaplanarak üst yönetime ulaştırılmalıdır. Yani, finansal analizi lüks olarak değil, şirket gemisini yönetmedeki pusulamız olarak görmeye acaba ne zaman başlayacağız? Küresel krizin temelinde dürüstlüğü terk edilmesi yattığı gibi, krizin bizi gereğinden fazla etkilemesinin nedeni de ahlaki değerleri daima ön planda tutan geleneksel, esnaf zihniyetimizi ihmal etmemizdir. Acaba, ticari işlemlerimizde dürüstlük ve ahlak nosyonlarına dedelerimiz gibi öncelik tanıyor muyuz, yoksa "ne yapalım, kriz var" bahanesiyle yıllardır iş yaptığımız, bize güvenmekten başka hatası bulunmayan meslektaşlarımızı zora sokacak hareketlere tevessül ediyor muyuz?

Piyasaların küreselleştiği gerçeğinin bilincine vararak ve dünya ekonomisini, özellikle sektörümüzle ilgili global gelişmeleri yakından, sürekli olarak izliyor, ABD, Avrupa ve Asya'da baş gösteren bir gelişmenin kısa süre içerisinde ülkemize ulaşip, bizi de içine alacağını düşünüyor muyuz? Global rekabetin acımasızlaştığı bugünkü ortamda, dünya devleri birleşirken, biz ne yapıyoruz? Üretici, toptancı ve perakendeci üçlüsü olarak, menfaatimizin ortak olduğu gerçeği karşısında ortaklıklar kurarak veya başka yöntemlerle işbirliğine girmeyi ne zaman deneyeceğiz? Herkesin her malı bol miktarda ürettiği ve pazarladığı bir ekonomide, müşteriye ne satacağımızı hesaplamaktan vazgeçip müşterinin bizden ne beklediğini keşfetmeye artık başlamamız gerekmez mi?

Özetle, krizi bir bahane olarak görmekten ve göstermekten vazgeçip, onu şimdiye kadar terk edemediğimiz hatalarımızdan mümkün olduğunca arınmak ve ihmal ettiğimiz doğrulara hızla yönelmek için bir fırsat olarak değerlendirmeliyiz. s.uslu@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kriz bitiyor mu?

Bütün dünyada, ekonomiyle ilgili tartışmalar, global krizin dip yapıp yapmadığında düğümleniyor.

Bu konuda tahmin yapması beklenenlerden hatta işinin bir parçası olarak, ekonomi alanında öngörülerde bulunması gerekenlerden hiç ses çıkmıyor. Yorumcuların hemen hepsi, halen belirli olan tek hususun belirsizlik olduğunu söylemekle yetiniyorlar. Herkesin güzel sözler duymak için sabırsızlandığı böyle bir atmosferde, ABD Hazine Bakanı Timothy Geithner, geçtiğimiz hafta sonunda hem ABD hem dünyada ekonomik istikrarın sağlanmaya başlandığını ileri sürerek, "Küresel ekonomik krizin yol açtığı karanlıktan çıkmaya başladık" dedi ve krizin seyrinde olumlu bir süreç içerisine girildiğini iddia etti.

ABD Hazine Bakanı Geithner'in yaşadığımız krizi başlamadan önce öngörmek bir yana, başladıktan sonra bile geçici, önemsiz bir olay olarak değerlendirdiğini ve krizin derinleşmesine olumsuz katkıda bulunduğunu biliyoruz. Yine de işgal ettiği çok önemli mevki icabı görüşlerinin ehemmiyetli olduğunu kabul etmemiz lazım. Ancak, Geithner krize dair iyimser yaklaşımında yalnız kalıyor. Mesela, Dünya Bankası Başkanı Robert Zoellick, yaptığı açıklamada küresel krizin bir insanlık dramına dönüşmekte olduğunu ve fakir ülkelerde yaşayan 50 milyon insanın kriz yüzünden açlıktan ölme riskiyle baş başa kaldığını vurguladı.

Gerçek şu ki, ABD hükümetinin banka ve şirketlere çeşitli programlar dâhilinde para enjekte etmesi ve daha da edeceğinin bilinmesi piyasalarda belirgin bir likidite rahatlığı meydana getirdi. Bu bağlamda, New York hisse senedi borsası ciddi bir yükseliş göstererek, İMKB dahil, dünya borsalarını peşinden sürükledi. Faizlerin FED tarafından sıfıra yakın düzeye çekildiği bir ekonomik ortamda likidite de bol olunca borsanın yukarı doğru hareketlenmesi doğal bir sonuç. Ancak, uzmanlar borsalardaki canlanmanın yalancı bahar mahiyetinde olduğu ve bunun ardından borsaların çökeceği yönünde tahminde bulunarak yatırımcıları ikaz ediyor.

ABD yönetiminin açık bütçe politikasının ekonomiye zarar vereceğini düşünenler çok fazla. Bu görüş sahiplerine göre, kamu harcamaları sadece gelecek sene değil, önümüzdeki on yılın tamamında sürekli artış gösterecek. Aşırı devlet harcaması yüzünden, ABD milli borç stokunun Obama döneminde ikiye katlanacağı iddia ediliyor. Tenkitçilere göre, Obama bütçe açığını karşılamak üzere, ekonominin motoru konumundaki enerji ve sağlık sektörleri üzerine aşırı vergiler koymak zorunda kalacak. Sonuçta, bir yandan enflasyonu azdıran, diğer yandan en üretken ekonomik sektörleri sınırlayan mevcut politikanın krizi önlemenin değil, felaket doğurmanın reçetesi olacağından korkuluyor. Yine kötümserlerin beklentisine göre, artan milli borçların diğer dövizler karşısında doların değerini düşürmesi kaçınılmaz olduğundan, ileriki yıllarda dolar üzerinden alacaklanmak, yani dolar varlıkları satın alıp tutmak, zarara yol açacak. Böylece, ABD eskisi kadar bütün dünyanın yatırım yapmak için yarıştığı bir ülke olmaktan çıkacak.

Krizin dibe vurup vurmadığıyla ilgili başvurulacak en objektif ölçülerden birisi dünya ekonomisine yön verdiği kabul edilen altı uluslararası şirketin göstereceği performans. Bunlar, Caterpillar, Delta Hava Yolları, Manpower Inc., McDonald's Corp. UPS Inc. Amazon.com Inc. Söz konusu şirketlerin 2. çeyrek bilançoları dünya ekonomisinin rengini belli edecek. Öte yandan, bu veriler, ABD'nin en büyük 19 bankasının mayıs ayı başında kamuoyuyla paylaşılacak dayanıklılık test sonuçlarıyla birleştirildiğinde, krizin neresinde olduğumuz konusunda sağlıklı değerlendirmeler yapmak mümkün olacak.

Yukarıda anlatılanlara ilaveten vadeli türev ürünlerin nelere gebe olduğunun bilinmemesini ve finans sektörüne güvensizliğin hâlâ sürdüğünü nazara alarak, Batı dünyası ve Japonya'da krizin henüz dibe vurmadığını tahmin ediyorum. s.uslu@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Akıllıca teşvik: Devlet, kredilere kefil olacak

Sami Uslu 2009.05.01

Küresel krizin Türkiye'ye etkilerini asgaride tutmak amacıyla hükümetçe yürürlüğe konulması planlanan 6. önlem paketi, kredi garanti fonunu içeriyor. Buna göre devlet, bankalarca KOBİ'lere verilecek kredinin yüzde altmışına kefil olacak.

Bilindiği üzere, kefalet bir borç değil yükümlülüktür. Ancak kefil olunan şirketin borcunu ödememesi halinde bu yükümlülük bir borç haline dönüşür; o zamana kadar herhangi bir işlemi gerektirmeyen kâğıt üzerinde bir kayıttır. Kredi garanti fonu, Hazine Müsteşarlığı nezdinde ve onun yönetiminde kurulan özel amaçlı bir finansal araç. Fon, kefalet mekanizması ile KOBİ'lere açılacak kredilerin doğuracağı kredi riskine yüzde altmış oranında ortak olacak; böylece banka her yüz liralık kredinin sadece kırk liralık bölümüne ait riski üstlenecektir. Kredi riski, anapara artı faizden oluştuğuna göre, dönem sonlarında oluşan faiz riskinin de devlet ve bankalar arasında aynı oranlarda paylaşılması gerekir. Öte yandan, Hazine kefaletine bağlanacak altmış liralık kısım, Basel I kriterlerine göre tesis edilmesi mecburi olan asgari olarak % 8 oranındaki sermaye/risk rasyosuna dahil edilmeyecektir. Böylece, banka bir KOBİ'ye yüz liralık nakdi kredi açtığı anda, söz konusu KOBİ'den yüz liranın faizini tahsil ederek gelirlerine katacak, bilançosundaki krediler kalemi yüz lira yükselecek, ancak sermaye/risk rasyosunu yalnızca kırk liralık kısmı itibarıyla doldurmuş olacaktır. Ticari bankanın neredeyse gelirinin tamamını direkt ve dolaylı şekilde kredilerden sağladığı nazara alındığında, bankanın verdiği yüz liralık krediye karşılık, kırk liralık sermayesinin bloke edilmesi o banka için çok önemli avantaj teşkil eder. Ayrıca, sermaye yeterliliğini ifade eden rasyo, bir bankanın açabileceği toplam kredilerin tavan miktarını belirlediği gibi, özellikle yurtdışından talep ettiği kredilerde, borçlanabileceği tutarı, vade uzunluğunu ve katlanacağı maliyeti belirleyen bir numaralı faktördür.

Devlet kefaletini vazetmeden önce kredi verilecek KOBİ'nin seçiminde ve kredi limitinin belirlenmesinde bankaya bağımlı kalmayacak, şirketin dosyası üzerinde teminat, yasalar ve bankacılık usul ve teamülleri açısından gerekli incelemeleri yapacaktır. Dosya tetkikatı olumlu çıkarsa, o takdirde krediye kefil olduğunu kreditor bankaya bildirecektir. Devletin bu özen ve dikkati göstermesi son derece doğal, yerinde hatta gereklidir. Çünkü, borçlu firma kredi vadesinde temerrüde düştüğü takdirde, üstlenilen kefaletten dolayı kamunun kıt kaynaklarıyla başarısız bir firma toplumun sırtından finanse edilmiş olacaktır. Kredi garanti fonunun teknik yönden başka bir olumlu yönü, tüm tarafların (banka, devlet, şirket) elini taşın altına koydurmasıdır.

Hükümet, kredi garanti fonu düzenlemesi sayesinde banka kaynaklarının reel sektöre akmasını sağlayacak. Bu çok önemli işi yaparken, kredinin batması hali hariç hiçbir kamu kaynağı kullanmayacak. Aslında, bir kredinin batması halinde de kamu kaynağına başvurulacağı kesin değil. Çünkü, bu durumda önce teminat paraya çevrilecek ve mevcut riskin bu şekilde kapatılmasına çalışılacak. En kötü ihtimalle, risk kısmen teminatın satış değeriyle kapanacak.

Krediyle ilgili değerlendirmede, KOBİ tarafından sunulan projenin yapılabilirliği başlıca unsur olacak. Yönetimin liyakatine de (governanca) önem atfedilecek, teminata gereğinden fazla ağırlık verilmeyecektir. Parantez içinde belirtiyim ki; şayet Basel II kriterlerinin uygulaması (bence hataen) süresiz olarak tehir edilmeseydi, zaten her firmanın kredi değerliliği çağdaş bankacılık ölçütlerine göre saptanmış olacaktı. Bu da hangi KOBİ'lerin kredi garanti fonu kapsamına alınacağı hususundaki kararı çok kolaylaştıracak ve son derece sağlıklı hale getirecekti.

Kredi garanti fonunun makro ekonomik açıdan erdemi, piyasaya kürekle para saçıp, enflasyonist baskı yaratmadan reel sektörün bankalar tarafından fonlanmasını sağlayacak olmasıdır. Yani hükümet, münferit

işletmelerin kaynak sorununa çare bulurken, bunu genel ekonomide enflasyonist baskıya yol açmadan sağlayacaktır. s.uslu@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Ali Babacan ve değişen şartlar

Sami Uslu 2009.05.06

Bilindiği üzere, revize edilen yeni kabinede Ali Babacan, tekrar ekonomiden sorumlu devlet bakanı olarak yer aldı. Kanaatimce, Babacan'ın tayininde birbirini tamamlayan iki unsur rol oynadı. Birincisi, dünya ekonomisinin eşi görülmemiş bir krizden geçiyor olması ve bu krizin kaçınılmaz olarak ülkemizi de etkilemekte oluşu ve krizin nasıl biteceği, nasıl sonuçlanacağı konusunda büyük bir belirsizlik yaşanması.

İkincisi ise Babacan'ın genç ve dinamik karakteri, şartlanmalardan uzak esnek fikir yapısı sayesinde bütün ezberlerin altüst olduğu bugünkü ortamda başarıyı yakalayacak niteliklere sahip olması.

Ali Babacan ilk ekonomi bakanlığında, yabancı ve tarafsız yerli çevreler tarafından başarısı teslim edilen bir devlet adamı profili çizdi. Görev süresinin başlarında bulunduğu mevkiye göre çok genç olması bazı kuşkulara sebep olduysa da, kendisi sakin ve olgun kişiliğiyle "Akıl yaşta değil, baştadır." atasözünü doğrular bir performans gösterdi ve çok önemli bir devlet postu olan dışışleri bakanlığına layık görüldü. Ancak, sadece geçmiş kariyerini ölçü alarak, Babacan için "daha önce olduğu gibi yine muvaffak olur" şeklinde peşinen sonuca varmak, fazlaca kolaycılık olur. Öyleyse, Babacan'ın önündeki ekonomik tabloyu gözden geçirmemiz uygun olacak.

Maalesef, Türkiye, kriz dalgalarının Atlantik ötesinden yola çıkıp, bizim sahillerimize vardığı yaklaşık bir yıllık zaman dilimini iyi kullanamadı. O zamanki ekonomi yönetimi, anlaşılmaz bir atalet göstererek, hiçbir plan geliştirmede, hiçbir önlem almadı. Ayrıca, "Kriz bizi vuracak mı, vuracaksa ne kadar hasar meydana getirecek?" diye merak ve endişe içinde bekleyen halkımızı aydınlatacak hiçbir söylemde bulunmadılar, tüccar ve esnafı rahatlatacak, onları küresel kriz ortamına önceden hazırlayacak önlemleri almadılar.

Krize karşı mücadelede yeterli sonuçların alınamamasında medyanın da tesiri oldu. Gerçi, küresel krizin Türkiye'yi es geçmesi beklenmiyordu. Ama, gereğinden fazla etkilemesinin nedeni bence psikolojik. Medya, muhalefetle işbirliği halinde hükümeti eleştireyim derken, öyle bir kriz çığırtkanlığı yapıldı ki, krizin şyuu vukuundan beter oldu. Evet, yurtdışındaki durgunluk yüzünden ihracatımız ister istemez geriledi. Ama, her zaman dinamizm gösteren ve yabancıların talep canlılığı bakımından imrendiği iç piyasada talebin bu derecede zayıflamasına izin verilmeyebilirdi.

Özetle, Ali Babacan'ın ekonomide parlak bir mirasa konmadığı alenen ortada. Ancak, başka bir gerçek de şu ki, genç bakan başarısız olması halinde bunların hiçbirini mazeret olarak öne sürme hakkına sahip değil. Çünkü kendisinden önceki bakanın kabine dışına alınıp kendisinin bu mevkiye tayinindeki tek saik, her şeye rağmen başarılı olacağına Başbakan'ın inancıdır.

Sayın Babacan'ın genç yaşta edildiği tecrübe ve olgunluk sayesinde ülkemizin ihtiyaı olan ekonomik başarıyı göstereceğinden şahsen eminiz. Babacan'ın dışışleri bakanlığı görevi sırasında edildiği uluslararası ilişkiler tecrübesi de kendisine rehberlik edecektir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Ekonomi döndü dolaştı, Bediüzzaman'ın sözlerinde düğümlendi

Sami Uslu 2009.05.08

Modern ekonominin babası sayılan ve Ülkelerin Zenginliği (The Wealth of Nations) adı altında ilk iktisat kitabını yazan Adam Smith, serbest ticareti ve serbest piyasayı savundu ve liberalizmin düsturlarını ortaya koydu.

Ayrıca, ticarete başlıca motivasyonun kazanç olduğunu ve bunun son derece doğal karşılanması gerektiğini ileri sürdü. Ancak ticari faaliyetlere ahlak ilkeleri dâhilinde yürütülmesi koşuluyla kazanca cevaz verdi. Kişisel maddi yararı her şeyin fevkinde gören ve ahlaktan doğru dürüst bahsetmeye bile gerek görmeyen iktisatçılardan 1980 sonrasının bir kısmı Nobel ödüllü ekonomistlerdir.

Ancak küresel kriz, bize ahlaki değerleri göz ardı eden hiçbir ekonomik sistem ve zihniyetin sağlıklı yürüyemeyeceği dersini veriyor. Üstad'ın dediği gibi, istediğiniz kadar ağır müeyyideli ve ayrıntılı yasalar çıkarın, fert kendi vicdanı tarafından sınırlandırılmıyorsa, yasalar yoluyla onu engellemek mümkün olmuyor. İşte, dünyanın en sert yasalarının yürürlükte bulunduğu ve uygulandığı ABD'de sadece mortgage işlemleriyle ilgili olarak devletin açtığı davaların sayısı iki bini geçiyor. Büyük banka ve şirketlerin neredeyse tüm üst düzey yöneticileri savcılık tarafından sorguya çekiliyor. Bu arada, Üstad'ın krizi doğuran temel nedenlere dair öngörüsü de aynen gerçekleşmiş durumda. Ona göre, insanları çatışmaya, huzursuzluğa sevk eden zihniyet, iki kısa sözde gizlidir. Birincisi: "Ben tok olduktan sonra başkası açlıktan ölse bana ne?", ikincisi ise; "Sen çalış, ben yiyeyim"dir.

Bu sözlerin ilkinde, çığ bir bencillik ifade ediliyor ve açların (fakirlerin) çok sayıda bulunduğu bir yerde tokların (zenginlerin) rahat edemeyeceklerini vurguluyor. Gerçek şu ki; ülke bazında ve dünya genelinde zenginler ve fakirler gittikçe sertleşen, her gün daha tehlikeli hale gelen bir mücadele içindeler. Bu mücadele, bazen G-20 ülkelerini temsil eden devlet adamları arasında toplantı ve müzakereler olarak, bazen savaş alanlarında silahlı çatışma şeklinde, bazen ise kentte köyde terör olayları mahiyetinde cereyan ediyor. Üstad'ın dikkatlerimize sunduğu ikinci sözde ise insanlar arasındaki ihtilafın diğer bir kaynağı olarak, zenginlerin bencillikte daha da ileri giderek başkalarının emeğini sömürdüğü ve böylece servetlerini kazandıkları meselesine dikkat çekiliyor. Nitekim, küresel krizin aktörleri olan kişi ve onların yönettiği kuruluşlar, yaptıkları her riskli işlemi, bünyelerinde tutmayarak kendilerine kâr sağlayacak şekilde başka şirketlere sattılar. Yani, diğerleri batmış, çıkmış, çalışanları işsiz kalmış, devlet vergiden mahrum kalmış filan hiç umursamadılar. Öte yandan, mortgage kağıtlarını ve diğer yüksek getirili enstrümanları çıkaranlar ve ikinci, üçüncü elden satın alanlar, "biz tatlı kârlar ederken, nihai borçlular bu yükü nasıl kaldıracak?" diye bir an olsun düşünmediler ve oturdukları yerden başkalarının alın terini ceplerine indirmekte beis görmediler. Şirketleri batarken çapkınlık peşinde koşanlar, sonra hiç utanmadan devlet kapısını çalarak, vergi mükelleflerine ait paraların şirketlerine ve dolayısıyla da kendilerine aktarılmasını istediler ve bunu da büyük ölçüde sağladılar. Elektronik ortamda bir-iki dakikalık bir işlemle milyarları kazananlar; "benim kârım acaba kimin zararı?" diye bir endişe, üzüntü duymadı. Çünkü kazananın her halükarda akıllı, kaybedenin ise enayi sayıldığı bir düzende yaşıyorlar.

Sadede gelirsek; Nobel ödüllü ekonomistlerin, akademisyenlerin, kitapları üniversitede ders olarak okutulanların ülkelerinin ekonomisini yönetenlerin, yazarların-çizerlerin vesaire göremediği gerçeği Bediüzzaman, bize birkaç kelimeyle en ufak bir zahmete sokmadan sunuyor. Bugüne kadar ilgisiz kaldığımız bu eşsiz kaynaktan yararlanma zamanı hâlâ gelmedi mi?

Katılım bankaları nereye koşmalı?

Sami Uslu 2009.05.13

Hem Kur'an hem de hadislerde ifadesini bulan İslam'daki faiz yasağının finans alemine yansıması, İslami Bankacılık (Islamic Banking) adı verilen kuruluşlar vasıtasıyla oldu. Papa'nın yaklaşık bir ay önce, Hristiyan Batı dünyasına faizli bankacılık yerine İslami bankacılığı tavsiye etmesi konuya ayrı bir boyut kazandırdı.

Bu noktada, basit bir şekil unsuru olmayıp, konunun özünü ilgili olduğu için, önce bir terminoloji meselesini irdelemek istiyorum. İşin doğrusu, İslamiyet'te bankacılık olmaz, olamaz. Çünkü banka ve bankacılık kaçınılmaz olarak kredi verme faaliyetini ima eder ve kredi faiz ile yürür. Banka ve bankacılığın asırlar önce doğması ve gelişmesi faizli işlemlere isnat eder. Hiç abartmadan söyleyebiliriz ki, bankacılığın eşanlamlısını ararsak, bu tek kelimeyle "faizciliktir".

İslamiyet'e inananlar açısından bu konudaki en tartışılmaz kanıt, Kitap ve hadislerde bir bankacılık tanımı yapılmamış olmasıdır. İslamiyet'in bankacılığı ilgilendiren tek hükmü faizin şiddetle ve net biçimde yasaklanmış olmasıdır. Bu gerçekler karşısında, İslam ve banka sözcüklerini bir arada kullanmak dahi hatalıdır. Halen kullanılan katılım bankası deyimi, yukarıdaki izahatlarımız ışığında ise oldukça sakıncalı görünmektedir. Acizane görüşüm; banka (hatta icabında faizli işlemleri de kapsadığından) finans deyimlerinin yer almadığı, mesela, "tasarruf ve yatırım kurumu" gibi bir ismin bu kuruluşları daha doğru bir şekilde tanımlayacağı yönündedir. Söz konusu kurumların isimleri dışında faaliyetlerinde de klasik bankaya benzeme eğilimi görmekteyim. Şöyle ki, katılım bankaları işletme sermayesine dolaylı katkı sağlamak üzere, müşterilerine azami bir yıl vadeli "murabaha" hizmeti sunmakta, bu ürünü yaygın biçimde kullanmaktadır. Evet, daha önceki yazılarımda belirttiğim üzere, murabaha müşteriyle yapılan bir ticarettir ve faizsiz bir işlem olarak İslam'a aykırılık teşkil etmez. Ancak, şu da bir gerçek ki, murabaha, bankaların kısa vadeli kredileriyle aynı fonksiyonu icra ediyor, faizli banka kredilerine alternatif oluşturuyor. Ayrıca, murabahaya fazla ağırlık vermek, "katılım bankaları üstü örtülü faizli bankacılık yapıyor" tenkitlerine meydan veriyor. Öte yandan, uzun vadeli konut kredilerinde müşteriden alınan taksitlerin yıldan yıla gözden geçirilip, yeni koşullara göre değiştirilmesi gerekirken, uzun yıllar boyunca aynı tutarda bırakılması ve bunun en baştan saptanarak, müşteriyle kontrat yapılması, klasik bankaların sabit faizli kredilerine tıpatıp benziyor. Doğrusu, böyle bir taksitlendirmenin faiz olmadığını düşünmek ve düşündürmek biraz zor olsa gerek. Katılım bankaları, klasik bankalara benzemeye çalışmak yerine onların girmedikleri alanlarda faaliyetlerini yoğunlaştırmalı, böylece bir yandan faiz kuşkusu doğuran işlerden uzak durmak suretiyle, müteaddiyin kimseleri rahatsız etmekten kaçınmalı, diğer yandan da, ülkeye daha yararlı olacak hizmetleri ifa etme imkanını bulmalıdır. Bu bağlamda, katılım bankaları, asli işlerinden birisi olarak, devletin kalkınma çabalarına uygun düşen projelere öz kaynak sağlamalıdır. İslami esaslara tamamen uygun olan risk sermaye şirketlerinin kurulması ve her yönden desteklenmesi de ürün ve hizmet gamı içerisinde mutlaka bulunmalıdır. Öte yandan, bu kurumlar hisse senedi, sukuk-u icara ihraçlarına aracılık etmeli, birleşme ve satın almalarda danışman sıfatıyla hizmet etmelidir. Murabaha işlemleri ise daha ziyade müşteriye sunulan hizmet paketinin bir parçası olmalı, tek bir ürün olarak pek düşünülmemelidir.

Katılım bankaları, küresel krizin öğrettiği dersleri de iyi çalışarak, daha doğru bir profil ve daha sağlıklı çalışma alanlarıyla mücehhez kuruluşlar olarak ekonomide yerini almanın çabasına artık girmelidir.

s.uslu@zaman.com.tr

Batı'nın medeniyet krizi

Sami Uslu 2009.05.15

Küresel krizin ciddi bir analizi açıkça gösteriyor ki, Batı, dünyaya kendine ait olduğu iddiasıyla takdim ettiği ve ilk başlarda uyduğu bütün değer ve ilkelere ihanet etmiş. Bunların başında demokrasi ve insan hakları geliyor.

Her gün yeni bir ürünün kurgulanıp, piyasaya sürüldüğü ve göz boyayan reklam kampanyalarıyla kitleler için ihtiyaç haline sokulduğu bir düzende, doğal olarak ekonomi, toplumu ve devleti etkileyen bir numaralı faktör oldu. Demokrasi, kısaca halkın kendi kendini yönetmesi demektir. Halbuki özellikle son 30 yılın uygulamasında, insanlara kullanacakları (tüketecekleri) mal ve hizmetin seçiminde serbesti tanınmıyor. Görünüşte isteyen istediğini alsın havası çalınsa da, fiiliyatta uluslararası şirketlerin sunmayı uygun gördüğü ürünlerin dışına çıkmak mümkün olmuyor. Güya rekabete dayanan piyasa ekonomisinde, dev şirketler devlet aygıtına sızıyor, istedikleri yasayı çıkarttırıyor, en azından işlerine gelmeyen yasaların çıkmasını engelleyebiliyor.

Düşünün ki, ABD'nin bir beynelmilel firmasının cirosu, G20 hariç, tüm ülkelerin gayri safi milli hasılasından daha büyük. Böyle muazzam güce sahip şirketlerin cirit attığı bir ortamda hakiki demokrasiden bahsedilebilir mi? Zaten, Batılı teorisyenler, şirketlere tek hedef olarak kâr azamileştirmesini göstermiyor mu? Cumhuriyetçilerin % 30, demokratların ise % 60 oranında Yahudi sermayesi tarafından fonlandığı ABD'de Başkan, değişim sloganıyla siyaset yapsa da, ülkesinde ve dünyada daha ahlaki bir düzeni doğuracak köklü reformları gerçekleştirebilir mi? Bankaların zorla mortgage borçlusu yaptıkları kimselerin üzerine haciz yağmuruyla gitmeleri insan hakları konusunda Batı'nın sanıldığı kadar özenli olmadığını ispatlıyor.

İşletmelerde demokrasi ve adalet konularında da Batı dünyasının imrenilecek bir durumda olmadığı anlaşılıyor. Ortak akıl kavramını kağıt üzerinde keşfeden Amerikalı ve Avrupalılar, şirketin tek yetkilisi demek olan CEO sistemiyle kontrol, danışma ve müşterek karar mekanizmalarını yerle bir etti. Bunların yerine, tek adamın diktatörlüğüne dayanan bir yönetim tarzını benimsediler. Halbuki Üstad Bediüzzaman'ın çok üzerinde durduğu meşveret (danışma) mefhumunu kurumsallaştırsalardı, dev gibi şirketleri bu krizde paçavraya dönmezdi. Zengin ile fakir arasında sağlıklı bir köprü görevi yapan zekat ve sadaka, Batılıların bir türlü işine gelmedi. Maddi gücü paylaşma konusunda, kapitalizmle uyumu yeğleyen Kilise de zekat ve sadakayı sadece fonlar kendisine doğru aktığı ölçüde benimsedi. Pazar payı kavramını aşırı abartarak, başarının diğer şirketleri ortadan kaldırmakla mümkün olacağı şeklinde bir vahşi anlayışı çalışma kültürüne soktu. Aynı şirket içinde dahi, yıkıcı rekabetin gerekliliğine inandılar ve insanın sosyal ve psikolojik bir varlık olduğunu, duygulara sahip olduğunu ve onun fitratındaki olumlu noktalara hitap ederek, daha kolay motive olacağını anlayamadılar.

Şirketlerdeki duygusuzluk ve bencilliğe dayalı uygulamalar, tüketiciye de yansdı. Müşteri sadakati denen güzel söz, tarihe karıştı. Satıcı ile müşteriden hangisi yekdiğerini zayıf durumda yakalarsa, ondan acımasızca yararlanmayı marifet saydı, sayıyor.

Oyun teorisi gibi iddialı ama sadece yüzeysel akla hitap eden yaklaşımları, doğruluğu ispatlanamasa bile yücelttikçe yücelttiler. Böylece, her olayda kişinin ancak başkalarına zarar vermek suretiyle menfaatini koruyabileceği inancını yaydılar.

Batı medeniyeti, bizim tarafımızdan da taklit edilen eğitim kurumlarında, gençlere insanın kendi bacakları üzerinde durabilmesini, çok büyük fazilet olarak öğretiyor. İşbirliği ve yardımlaşma, güçsüze destek olma, kendinden zayıflara merhamet gibi insani yaklaşımların zaaf olduğunu, güç ile faziletin neredeyse eşanlamlı sözcükler olduğunu anlatıyor. "Komşusu aç yatarken, tok yatan bizden değildir" diyen İslam'a kulak asmayıp, komşuluk kavramını tümüyle reddetti.

Batı medeniyeti, medeniyetsizliği körükleyen görüş ve uygulamalarıyla, inşallah yerini İşlam medeniyetine bırakma sürecine girmek üzere.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İşsizlik, kapıyı çaldı

Sami Uslu 2009.05.20

Global krizin etkisinden kaçamayan Türkiye'de işsizlik maalesef yükselişe geçti.

TÜİK'in (Türkiye İstatistik Kurumu) açıklamasına göre, bu yılın şubat sonu itibarıyla işsizler sayı olarak 3 milyon 802 bine, oran olarak ise 16,1'lik rekor düzeye ulaştı. İşsizlerin sayısı son bir yıllık dönemde, yani kriz hızlandığından bu yana bir milyon 125 bin kişi arttı. Bu konuda belki en üzücü olan husus, her yüz gençten yirmi sekizinin işsiz olduğunun ortaya çıkması.

Önce konuyla ilgili bazı saptamalarda bulunalım. Ülkemizde işsizlik, son birkaç yılın meselesi olmayıp, tersine kronik bir sorundur, küresel kriz bu sorunu doğallıkla daha da ağırlaştırdı. Gelir dağılımındaki dengesizlik, adaletsizlik, işsizliğin ülkemizdeki temel nedenlerinden birisidir. İşsizliğin dünya çapında bir problem olması da ülkemiz istihdamını menfi etkiliyor. Çünkü bu yüzden işgücümüzün bir bölümünün yurtdışında çalışma imkanı azalıyor. Acı gerçek şu ki; işsizlik işi, gücü, mevkii ne olursa olsun herkesin, hepimizin kariyerimizin bazı noktalarında kapısını çalabilecek bir felakettir. Hele, küreselleşmenin bu boyutunda ve Türk ekonomisi büyük ölçüde uluslararası ekonominin bir parçası haline gelmişken, işsizlikten masun kalmanın imkanı yok. Dolayısıyla muhalefet ve basın ucuz politikaya yönelerek, kısmen milli ekonomimizin yapısal karakterinden, kısmen de küresel ekonominin işleyişinden doğan bu devasa sorunu hükümeti tenkit vesilesi yapmaması gerekiyor.

Bunları söylemekle, işsizliğe teslim olalım demek istemiyorum. Tam tersine, işsizliği azaltmak için neler yapılması gerektiğini düşünüp ortaya koymalıyız. Bu bağlamda, devlet ve belediyeler tarafından şirketlere verilecek her türlü direkt veya dolaylı teşvik, mutlaka istihdam şartına bağlanmalıdır. Ayrıca kamuda istihdama yol açacak işlemler için izin ve ruhsat alınması kolaylaştırılmalıdır. Örneğin, belediyeler konut inşaatları için prosedürlerini hafifletmeli ve ucuzlatmalıdır. İnşaat faaliyetlerinin ticari hayatı kar topu etkisiyle şaşırtıcı derecede canlandırdığı ve istihdam oluşturduğu malumdur. Ama bugünkü uygulamada, belediyeden inşaat ruhsatı ve iskan izni almak büyük bir masrafı ve işkenceli bir prosedürü gerçekeştirmeyi gerektiriyor. Örneğin, bu satırların yazarı olarak, Adapazarı merkez belediyesinden, basit bir ek inşaat izni almak için yaptığım girişimden bir türlü sonuç alamadım. Neticede, pes ettim ve sarf ettiğim 5-6 bin lirayı unutmak mecburiyetinde kalarak bu teşebbüsümü sonlandırdım. Halbuki, başını sokacak en küçük bir ev inşaatına girişen vatandaş dahi, mevzuat gereği en az 2-3 işçi çalıştırmak, onların sigorta primlerini yatırmak zorunda olup ayrıca çimentosu, kumuyla, vesairesiyle bir sürü inşaat malzemesi satın alır, böylece ekonomiye çok yönlü katkıda bulunur. İşte, olmadık bürokratik engellerle konut inşaatını engelleyen belediyeler, vatandaşların ekonomiye bu güzel katkısına mani olurlar.

Öte yandan, bazı şirketlerimizin de istihdam konusunda düzgün hareket ettiklerini düşünmek zor. İşçisinin, memurunun, mühendisinin şirkete bağlılık göstermesini isteyen işverenlerin ilk bahannede çalışanlarını kapı önüne koyduklarını görüyoruz. Belki, işçi maliyetlerinin çok yüksek olduğu Batı dünyasında böylesi bir tutum, az çok mazur görülebilir. Ama işçilerin mali ve sosyal haklarının Batı'yla kıyaslanamayacak kadar mütevazı olduğu ülkemizde, işçi çıkarmak bu kadar kolay olmamalıdır. Zaten, otomasyonlu makinelerin fabrikalara hakim olduğu günümüzde işçi ücretlerinin mal ve hizmetlerin maliyeti içindeki payı çok azalmıştır. Yani, işçi çıkarmak suretiyle sağlanacak tasarruf çok sınırlıdır. Çıkarılan işçilere kıdem tazminatı ödemesi yapıldığından

bu, tasarrufun hemen gerçekleşmesini engellemektedir. Bu arada, asgari ücret uygulamasının, hiç olmazsa önümüzdeki 2-3 yıl için kaldırılması gerekir.

İşsizlik, sadece işsiz kalan için değil, ailesi, arkadaşları dahil tüm muhiti için, hatta tüm toplum için üzüntü sebebidir. Öyleyse bu milli sorunumuzu çözmede herkes üzerine düşeni yapmalıdır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Dürüstlük enayilik midir?

Sami Uslu 2009.05.22

Türk iş hayatında 'yasalara saygılı davranmak fazilet midir, yoksa aptallık mıdır?' meselesi öteden beri hep hararetle tartışılır. Konu ticarî hayatla az veya çok ilgili olan hemen hemen herkesin kafasını meşgul ettiğinden bence incelemeye değer. Önce günlük hayatta en çok karşı karşıya geldiğimiz ve bizi en çok etkileyen Katma Değer Vergisi'ni (KDV) ele alalım.

Katma Değer Vergisi de tüm çağdaş ülkelerde şirketlerin kendi arasında ve şirketlerle şahıslar arasındaki ticari işlemlerde uygulanan bir dolaylı ve yaygın vergi türüdür. Kamunun vergi alma yetkisi ve halkın vergi ödeme yükümlülüğü tartışılmaz; ancak, vergi oranları dünyanın her yerinde işadamları ve akademisyenler arasında tartışılan bir husustur. Ülkemizde de KDV'nin kendisi değil, halen % 18 olan genel oranı tartışılmaktadır. İşte, verginin bu nispetine iş hayatı itiraz etmektedir. Yasaları (özellikle de vergi yasalarını), devletle millet arasında akdedilen bir mukavele olarak görürsek, KDV'yi düzenleyen mukavelede halkın imzası bulunmamaktadır. Nitekim, bu çağdaş vergiyi Türkiye'ye kazandıran rahmetli Turgut Özal, vergi oranını % 10 olarak belirlemişti. Daha sonraları Maliye bürokrasisinin uygulamalarıyla, KDV bugünkü uygulanmayan haline ulaştı. KDV, Özal reformlarının bir parçasıydı ve yasalaşması başarıydı. Ama, söz konusu verginin mükelleflere benimsetilmesinde oranın aşırılığından dolayı başarılı olunamadı. Bu durumun doğal bir sonucu olarak, Maliye büyük bir vergi kaybına uğruyor. Şayet, amaç "bağcıyı dövmek değil de, üzüm yemek" ise KDV'nin makul bir düzeye indirilerek uygulanabilirliğinin sağlanması ve nihai hedef olan kamu gelirinin böylece yükseltilmesi gerekir. Ayrıca, düşük oranlı verginin ekonomiyi canlandırdığı da bir vakiadır. AKP hükümetinin ÖTV indirimi ve bazı sektörlere tanıdığı düşük KDV teşvikinin anında hedeflenen ekonomik hedefleri verdiğine şahit olduk. Aşırı oran bir yandan devlet için para kaybına yol açmakta, diğer yandan ise mükelleflerin kafasını karıştırarak, devlete vergi ödemenin büyük bir erdem olduğu kuralını unutturmaktadır. Maalesef bu ağır vergiyi ödeyenler, ödemeyenler yani vergi kaçırıcılar karşısında haksız rekabete uğruyor. 'Dürüstlük enayilik midir?' kuşkusu toplumun değer yargılarını sarsıyor.

Ülkemiz piyasalarının özellikleri ve beklentileri nazara alınarak, KDV genel oranının % 8'e indirilmesi halinde, hem KDV tahsilatının daha yükseleceğine hem de ekonominin bugüne göre, ciddi şekilde canlanacağına eminim. Canlanan iş hayatı ise kar topu etkisiyle vergi tahsilatını daha da artıracaktır.

Dürüstlüğün fazilet olduğu konusunda şüphe uyandıran bir diğer husus vergi aflarıdır. Doğrusunu söylemek gerekirse bu aflar vergi konusunda eskiye dayanan bir fasit dairenin içinden çıkılamamasını ifade eder. Devlet önce uygulanması imkansız vergi yasasını çıkartıyor, sonra mükelleflerin çoğu vergi kaçakçısı haline geliyor. İşin içinden çıkamayan devlet, verginin bir bölümünü affediyor, ödeme kolaylığı sağlıyor. İşte bu noktada, vergisini tam olarak ve zamanında ödeyen mükellefler "ben enayi miyim?" diyerek üzüntüye hatta içlerinden isyana kapılıyor, adalet duyguları zedeleniyor.

KDV oranının yeniden düzenlenmesinin siyaseten çok zor olduğu malumdur. Ancak, Türkiye'nin bugünkü partiler yelpazesinde radikal değışikliklerin beklenebileceği tek partinin iktidardaki parti olduğu da maalesef bir gerçektir. s.uslu@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Ergenekon davası ve matematiksel ekonomi

Sami Uslu 2009.05.27

Ekonomik olay ve teorilerin matematikle açıklanmasına dair çabalar, 17. asra kadar geriye götürülebilirse de literatürde İngiliz iktisatçı William Stanley Jevons ekonomi bilimine matematiği sokan insan olarak anılır.

Jevons, 1862 yılında yazdđı General Mathematical Theory of Political Economy (Ekonomi Politikin Genel Matematiksel Teorisi) adlı kitabında, "bir ürünün tüketici için nihai değeri veya yararı, aynı üründen tüketicinin halihazırda sahip olduğu sayı ile ters orantılıdır." tezini ortaya koymuş ve bunu matematik formüller dahilinde savunmuştur. Matematiğin ekonomik teori ve analizlere tatbik edilişı sayesinde, bir teorideki temel ilişkilere ait formüller açıklıkla, basitlikle ve genelleştirilerek yapılabilmektedir. Matematik bilimi, iktisatçının en kapsamlı ve karmaşık sorunlar hakkında dahi anlamlı, test edilebilir önermelerde bulunmasına imkan tanır. Ayrıca matematiğin sembollere dayalı lisanı, çok tartışmalı iktisadi meselelere dair net, spesifik ve positive görüşlere ulaşılmısını sağlar. Bugün ekonomik teorilerin çoğunluğu, varsayım ve sonuçları kolayca anlaşılır hale getiren matematiksel modeller halinde kurgulanıp takdim edilmektedir.

Gerçekten, ekonomide birçok olgu sayısal olarak ifade edilir ve edilmelidir. Mesela, makro ekonomik meselelerden; gayrisafi milli hasıla, işsizlik oranı, bir mal veya hizmetteki toplam arz, hükümet harcamaları, ancak matematiksel ifadeleriyle anlam kazanır. Mikro iktisada dair; başa baş noktası, girdi-çıktı miktarları, verimlilik, kârlılık, borçlar, varlıklar vs. gibi kavramlar mutlaka sayısal değerlerle ortaya konulmalıdır. Matematik, şirketlerin farklı dönemlerindeki performanslarının mukayesesini imkan dahiline soktuğu gibi, farklı ülke ekonomilerinin birçok yönden karşılaştırılmasında da olmazsa olmaz bir unsurdur. İlaveten, dünya ticareti, ülkelerin toplam borcu ve ülkeler arası toplam fon transferi gibi küresel olgular da matematik olmadan hesaplanamaz ve ifade edilemez.

Bu gerçeklere rağmen, ekonomiyi sadece matematiğe dayandırmak da matematiği hiç kullanmamak kadar sakıncalıdır. İktisat, tarihî, sosyolojik ve psikolojik yönü ağır basan bir sosyal bilim olup, doğa bilimlerindeki neden-sonuç ilişkisine en azından aynı kesinlikle tabi değildir. Uygun dozun üzerinde matematik zerk edilirse iktisat, içinden çıkılmaz hale gelebilir. Düşünün ki, Einstein gibi bir dâhi Quantum teorisi hakkında düşüncelerini söylerken; "Matematikçiler karıştığından beri, ben bu teoriyi anlamaz oldum." demiştir. Bir de ekonomiyi dolaylı olarak etkileyen bazı konuların matematiksel yansımaları ya hiç yoktur veya çok azdır. Örneğin, daha önceki dönemlerde çok ciddi bir meslek(!) olan mafyacılığın AKP iktidarı döneminde artık geçerliliğini yitirdiğini, evvelden mafyayım diye utanmadan kasılan tiplerin son 5-6 yıldır devletin yasal gücü karşısında sindiğini hepimiz görüyor, yaşıyoruz. Ama bu önemli gelişmeyi matematiksel verilerle açıklamak pek zor.

Her yönüyle Cumhuriyet tarihinin en önemli hukuk olayı kabul edilen, milletçe geleceğimizi büyük ölçüde biçimlendirecek "Ergenekon Davası" sayılara sığmayacak kadar devasa bir meselemiz. Böyle bir davayı, dosya ve sayfa sayısına indirgemek, gün hesabı yapmak, kelle koltukta görev yapan yargı mensupları hakkında kuşkulu beyanlarda bulunmak iyi niyet kuralıyla bağdaşabilir mi? Matematiğin aciz kaldığı bu milli davada, halkımızı sağlıklı bir şekilde aydınlatması gerekenler; muhalefet, medya, sivil toplum kuruluşları, bazı

bürokratlar ve onların vicdanı, sağduyusu, demokrasi severliği ve nihayet vatanperverlik duyguları olmalıdır.
s.uslu@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Global ekonomide pastırma yazı mı, sahici bahar mı?

Sami Uslu 2009.05.29

Küresel ekonomide bazı olumlu gelişmeler kendini göstermeye başladı; buna paralel müspetlikler ülkemiz ekonomisinde de kendini gösteriyor. Bu durum karşısında, günün kritik sorusu şöyle: Ekonomideki düzelme acaba geçici mi, yoksa krizin dip noktasına varıldı mı?

Global krizle ilgili yorumlar büyük ölçüde Amerikan ekonomisinin seyrine bağlı. Krizin ABD kaynaklı olduğu tartışılmaz bir gerçek. Ama herkesin beklentisi o ki; krizi sona erdirecek olan da ABD ekonomisi ve bu dev ekonomi, bir müddettir boğa piyasası (canlı piyasa) sinyalleri veriyor. Buna dayanarak, bazı Amerikalı ekonomi yorumcuları, krizin dibe vurduğunu ve literatüre mal olmuş bir teşbihle, tünelin ucunda ışığın görüldüğünü söylüyorlar. İyimserler, görüşlerinin kanıtlarından birisi olarak, gerçekten çok önemli bir ekonomik gösterge olan ABD'de tüketici güven endeksinin yükselmekte olduğunu vurguluyor ve bunun tüketim harcamalarına mutlaka yansıtacağını savunuyorlar. Petrol talebinin artışı ve fiyatların yükselişe geçmesi de iyimserliği destekleyen önemli bir unsur olarak öne sürülüyor.

ABD içinden iş çevreleri ve bu ülkeye yatırım yapanlar ve hatta Amerika'daki borsa ve diğer yatırımlarından dolayı çok büyük kayıplara uğrayan yabancı yatırımcılar, bu ülkenin girişimci kültürüne ve girişimcilerinin maharetine büyük güven duyuyor. Diğer taraftan, Amerikan devletinin dünya üzerindeki emsalsiz politik gücü, bu ülkeye her halükarda güven duyulmasını sağlayan, asla ihmal edilmeyecek bir faktör. 'Peki, ama mortgage işlemlerinin meydana getirdiği bataklık krediler ne olacak?' diyenlere karşı ise iyimserler, "Yukarıdaki güzellikler, piyasaların bataklık kredileri affetmesine yetecektir." cevabını veriyor.

Öte yandan, negatif durumlar da orta yerde duruyor. Mesela, türev ürünlerin doğurduğu risk hesaplanabilmiş değil. Zamanında doğru dürüst muhasebeleştirilmeyen söz konusu finansal araçların Amerika ve dünyanın ekonomik geleceğine ne kadar risk taşıdığını bilmek bir yana, tahmin etmek dahi mümkün olamıyor. Bir taraftan da, ABD ekonomisinin dış finansman ihtiyacı büyüyerek devam ediyor. Çin, Japonya gibi ülkelerin Amerika'da mali ve fiziki yatırımlarını sürdürmeleri hâlâ hayati önem taşıyor. Başka bir kötü gelişme de S&P ve Moody's gibi derecelendirme kuruluşlarının Amerika'nın kredi notunu düşürme hazırlığı içinde olması. Normal ahvalde, kredi notu düşen bir ülkenin dış kaynak bulması veya cezbetmesi zorlaşır. Fakat işin içinde Amerika olunca bu, basit bir konu olmaktan çıkıyor ve tam tersine çok yönlü bir mesele haline geliyor. Nitekim birçok analist, derecelendirme kuruluşları için 'tencere dibin kara, seninki benden kara' anlamında laflar ediyor ve derecelendirme şirketlerinin 'not düşürecekiz' şeklinde beyanatlarının laftan öteye geçemeyeceği ve güya bağımsızlıklarını kanıtlamaktan başka bir amaç taşımadığını iddia ediyorlar. Bazıları ise her şeye rağmen, bu kuruluşların değerlendirmelerine önem atfedilmesi gerektiğini ifade ediyor. Hakikaten, zehirli mortgage kredilerini de aynı kuruluşlar derecelendirmemiş miydi? Böyle bir tartışmada herkes kendine göre ve bir ölçüde haklı olabilir. Sonuç olarak, kabul etmek gerekir ki; derecelendirme kuruluşlarının itibarı ve güvenilirliği kriz öncesine göre tartışmalı haldedir ve bazı eleştirmenler gibi ben de eminim ki, söz konusu kurumlar ABD devletinin aleyhine yorumlanacak bir söz veya davranışta bulunma cesaretini gösteremeyecektir. Amerika artık çok daha regüle olmuş ve kapitalizmin çok daha sosyal şekline geçiş yapmış bir ülkedir. Dolayısıyla bu süper ülkenin S&P ve Moody's karşısında acizlik göstereceğini düşünmek abestir.

Ancak, 1929-1936 krizinde de kriz patladıktan kısa süre sonra olumlu sinyallerin alındığını, fakat daha sonra krizin çok daha vahim hal aldığını tarih bize söylüyor. Kriz konusundaki kişisel görüşüm iki bölümden oluşuyor. Birincisi, Batı dünyasında krizin bitmekte olduğuna dair tahminler fazlaca iyimserlik içeriyor. İkincisi, ülkemiz Batı'dan gittikçe ayrışacak ve global krizden çok fazla etkilenmeyecek. s.uslu@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Genelkurmay Başkanımız, Napolyon ve para

Sami Uslu 2009.06.03

Hikâye malum: Fransız İmparatoru Napolyon, generallerinden birisine ordunun durumunu sorar. General, ordusunun sorunlarını anlatmaya başlar ve "Paramız yok, sonra..." diye problemlerini saymaya çalışırken, Napolyon, "paramız yok" sözünü duyunca, generalin konuşmasını keserek, "Tamam, gerisini anlatmana gerek yok." der.

Böylece, Napolyon, orduları yürütmeye bir numaralı faktörün para olduğunu, diğer unsurların ancak tali derecede ehemmiyete sahip olduğunu veciz ve net bir şekilde ifade etmiş. Askerlik mesleğinin zirvesine çıkmış bulunan bir komutanın bu sözlerinin tüm komutanların kulağına küpe olması gerekmez mi?

Ancak, Genelkurmay Başkanımız'ın bu yaklaşımı benimsemediği anlaşılıyor. Bir grup MHP milletvekili tarafından verilen yasa teklifine göre, belli yaştaki yükümlüler bir defaya mahsus olmak üzere bedel ödeyerek askerlik hizmetlerini yerine getirebileceklerdi. Teklifte amaçlanan, elde edilen gelirin tamamının Türk Silahlı Kuvvetleri'nin acil ihtiyaçlarının karşılanması ve ekonomik kriz nedeniyle ortaya çıkan zararların giderilmesiydi. Sayın Başbuğ, basın toplantılarındaki konuşmalarında, bedelli askerliğe ceffelkalem karşı çıktı ve böyle bir uygulamanın TSK tarafından düşünülmediğini biraz sert biçimde vurguladı. Komutan'ın görüşlerine tabii ki saygı duymakla beraber, kendisinin bedelli askerliği reddederken, ortaya güçlü, objektif ve tartışılabilir bir argüman koymadığını belirtmemiz gerekiyor. Bu bağlamda, Sn. Başbuğ, şehitler veren bir kurumun başında olduğunu ve bazı gençler şehit olurken, bedelli askerlikten bahsetmenin bile doğru olmayacağını ileri sürdü. Doğrusu, vatani için yaşamını feda eden evlatlarımız hepimizin yüreğini fazlasıyla dağlıyor. Yani, duygusal bakımdan hepimiz Komutan'la beraberiz. Ama ne yazık ki, devlet yönetimi söz konusu olduğunda, hislerden arınmış, objektif bir tavır takınmak gerekiyor. Belki, biz sivil yurttaşlar olarak, bu konuda duygusallıktan sıyrılamayız, hatta duygusal olmamız bir ölçüde doğaldır, hakkımızdır. Fakat, önemli ve kritik bir devlet makamını işgal eden Genelkurmay Başkanı'nın hislerine kapılmaya ve kararlarını afaki unsurlara dayandırmaya hakkı olmasa gerek.

Evet, Silahlı Kuvvetlerimizin mayasında kahramanlık, vatan sevgisi, fedakârlık yatar ve bunlar çok önemli unsurlardır. Ancak, finansal destekten yoksun bir silahlı gücün hareket kabiliyeti de çok fazla olmaz. Bu durum gözbebeğimiz TSK için de geçerlidir. Yine, Fransız milletin ulusal kahramanı Napolyon, "Bir ordu için üç şey lazımdır, bunlar para, para ve paradır." derken boş konuşmamıştır. Bizim ulusal değerimiz merhum Turgut Özal da "Ekonomisi güçsüz olan ülkenin ordusu da güçsüz olur." diyerek, aynı gerçeğe parmak basmıştır. Bir düşünün, (helali hoş olsun), binlerce subay, astsubayın maaşları, ödenekleri, tazminatları hep paraya bakıyor. Yüz binlerce askerimize her gün üç öğün karavana yedirmek şart. Daha da önemlisi, TSK'mızın karada, havada ve denizde en modern, en yüksek teknolojiyi içeren silah ve malzemeleri kullanması gerekiyor ve kullanıyor da. Teknoloji ise, ister ülkemizde üretilsin, ister dışarıdan ithal edilsin, daima çok pahalı bir girdidir.

Taslak kanunlaşsaydı, askerlik yükümlülükleri olanların her biri, yaş gruplarına göre, 7.500 dolar veya 15.000 dolar ödeyecek ve toplanan fonla ordumuzun acil ihtiyaçları karşılanacaktı. Bir yandan, ekonomide dünya

büyükleri arasına girmek için çaba gösteren, diğer yandan terör belasıyla mücadele eden ve milli kaynaklara ek olarak, yabancı kaynakları da ağır bir maliyetle kullanmak zorunda kalan bir ülkede, normal askerlik çağı geçen insanların ordumuzun gücüne, kazandıkları parayla katkıda bulunması hangi mantiki nedenle sakıncalı bulunabilir?

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kriz varsa çare de var, ama...

Sami Uslu 2009.06.10

Bir müddet önce TOBB, Türk-İş, Hak-İş, TESK, TİSK, Kamu-Sen, TİM, TÜSİAD ve MÜSİAD bir araya gelerek "Kriz varsa çare de var" kampanyası başlattı. Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Başkanı Rifat Hisarcıkloğlu, bu kampanyayı hazırlarken, küresel krizi ve Türkiye ekonomisinin rakamlarını analiz ettiklerini, dış ticaret ve kredi kanallarındaki tıkanıklıkla Türkiye'yi etkisi altına alan krizin, içeride yatırım ve tüketimdeki azalmayla birlikte iyice derinleştiğini savundu.

Hisarcıkloğlu, milli gelirin yaklaşık yüzde 70'ini oluşturan hane halkı tüketimini canlı tutmanın krizin etkilerini hafifletmek için önemli olduğunu, rekabet içinde oldukları birçok ülkenin küresel krizle mücadele önlemleri alırken kendi iç pazarlarını canlandırma ve başka ülkelere kaptırmama mücadelesi verdiğini, Türkiye'nin de bunu yapması gerektiğini kaydetti.

Kampanyanın iyi niyetli bir çaba olduğuna şüphe yok. Ne var ki, ekonomik meseleler sadece iyi niyetle çözülemiyor. Tüketiciden beklenen harcama karar ve eyleminin önünde ciddi engeller var. Bunlardan birincisi, değerli yazarımız Mehmet Ali Yıldırım Türk'ün belirttiği gibi, insanlarımızın harcama kapasitesi banka kredi kartları tarafından emilmiş durumda. Bunun da ötesinde, kredi kartları ve bireysel krediler tüketicinin çoğunu bankalara borçlu duruma soktu.

Asıl söylemek istediğim husus şu: Kampanya ile sadece tüketiciye seslenmenin fazla bir anlamı yok, olamaz. Madalyonun öbür yüzünde esnaf ve tüccar, yani satıcılar bulunuyor. Onların içten ve fiili desteği ve katkısı, hatta katılımı olmadan harcama seferberliğinin şansı olabilir mi? Tüketiciden ne pahasına olursa olsun, hangi fiyat ve teslim şartlarıyla olursa olsun, para sarf etmesini beklemek ne gerçekçi bir tavır olur ne de adalete sığar. Öyleyse, harcama kampanyasının lehtarı konumundaki tüccar ve esnafın tüketiciyi teşvik etmesi, beklenen sonucun alınması için şart. Bunun için de ticarette aşırı kâr marjıyla çalışma alışkanlığının iş hayatımızdan çıkarılması, terk edilmesi gerekiyor. İnancıma göre, makul kâr oranıyla çalışan tüccar ve esnaf, tüketiciyi her türlü kampanyadan daha fazla motive edecektir. Bu konuda, çok yakın tarihli bir olayı paylaşmak istiyorum. Bayan ayakkabısı mağazası olan Sakarya'nın tanınmış işadamı, şehrin İstiklal Caddesi sayılan alışveriş bölgesinde krize rağmen satışlarını canlı tutabilmiş ve güzel cirolar yakalamıştı. Birkaç ay önce, herkesin işini daralttığı bir ortamda, bu tüccar dostum, tam tersine yüksek kira bedelini göze alarak ve diğer mağaza sahiplerini "Ne yapıyor bu adam?" dedirtecek kadar şaşırtarak, çok daha büyük bir mağazaya işini nakletti. Kira haricinde, personel masrafı, elektrik, su gibi giderleri de artık eskiye göre çok daha fazlaydı. Fakat bu yeni ve büyük mağazada satışlar onu bile şaşırtacak kadar yüksek seviyelerde gerçekleşti, gerçekleşiyor. Kriz ortamında sağlanan bu çarpıcı muvaffakiyet, işadamlarının itibarına itibar kattı.

Peki, krizi alt eden bu başarının altındaki neden acaba nedir? Sorunun cevabı çok basit, tüccar dostum, işyerinde kaliteyle makul fiyatı bir araya getirdi ve tüketici buna anında cevap vererek, onu ödüllendirdi. Biraz daha ayrıntıya girerek konuyu somutlaştırayım. Bahis konusu mağaza sahibine, "Malın kaliteli ve tüketiciyi cezbedecek kadar ucuz, ama sen kâr edebiliyor musun, bari?" diye sordum. Tacir dostum, kâr marjının % 25-30

düzeyinde olduğunu, yani satışlarından çok tatminkar kârlılık temin ettiğini söyledi. Düşünün ki, bu kadar yüksek kâr marjı bile, alıcılara cazip fiyat sunulmasına mani olmuyor.

Öyleyse üretici, toptancı ve perakendeciden her biri, normal kâr marjıyla çalışmayı düstur edinmeli, yüksek enflasyon yıllarının aşırı, keyfi fiyatlandırma alışkanlığını artık bir kenara bırakmalıdır. Tüketicie yönelik etkili bir mesaj verilmek isteniyorsa, her düzeydeki işadamina "makul kâr" çağrısı yapılmalıdır. s.uslu@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Orgeneral Yaşar Büyükanıt ve toplantı kuralları

Sami Uslu 2009.06.17

Anamuhalefet partisi lideri Deniz Baykal, emekli Genelkurmay Başkanı Org. Yaşar Büyükanıt'ın yaklaşık 2 yıl önce Başbakan'la Dolmabahçe Sarayı'nda yaptığı görüşmenin içeriğinin açıklanmasında ısrar ediyor. Büyükanıt ise Baykal'a basın aracılığıyla verdiği yanıtta, konunun ısrarlı biçimde gündeme getirilmesine üzüldüğünü, ama toplantıda konuşulanları açıklamayı düşünmediğini ifade etti.

Büyükanıt Paşa'nın tutumunu, siyasi yönünü bir kenara bırakarak, kurumsallaşma ve yöneticilik bilimi açısından incelemeye değer buluyor ve okurlarımla paylaşmak istiyorum.

Kurumsallaşma keyfi yönetimin tersine bir olgudur, kurumsal yapıda, kolektif bir yönetim sergilenir. Gerçi, kurumda da hiyerarşi kademeleri vardır. Ama en tepedeki insan dahi, kararları tek başına almaz. Belki, üst düzey yöneticinin karar alma sürecinde diğerlerine nazaran daha fazla bir ağırlığı olur. Aslında, bu bile tartışmalıdır. İyi yönetişimde, marifet bir kişinin ön plana çıkması değil, özellikle alt kademelerin alınan kararlara mümkün olduğu ölçüde iştirakini sağlamaktır. Çağdaş yönetim ve işletmeciliğin temelini oluşturan bütün bu gerçekler karşısında, toplantıların her çeşit kurum açısından hayati önemi haiz olduğunu kabul etmemiz gerekiyor. Nitekim, uygulama da aynı paralelde olup, kurumsallaşma aşamasını tamamlamış organizasyonlarda her konu toplantıların gündemine girer, enine boyuna incelenir, tartışılır ve ortaya katılımcıların az çok eşit katkısıyla oluşan bir karar çıkar.

Toplantı demek, aynı zamanda tutanak demektir. Her toplantıda konuşulanlar olduğu gibi yazıya geçirilir ve "evet toplantıda bunlar konuşuldu" biçimindeki bir onay anlamına gelmek üzere katılımcıların hepsi tarafından teker teker imzalanır. Toplantıdakilere birer imzalı nüsha verildikten ve gerekli görülürse teşkilatın tümüne veya bir bölümüne sirküle edildikten sonra dosyalanır. Artık, bu dosya kurumun hafızası, bilgisi gayri maddi bir varlığı mesabesinde. "Kurumsallaşmış bir yapıda toplantılar o kadar önemlidir ki, kurum toplantılar vasıtasıyla yönetilir" demek hiç de yanlış olmaz.

Dolayısıyla, Dolmabahçe toplantısında görüşülenlerin açıklanmasını isteyen muhalefet ve basına karşı, Sn. Büyükanıt'ın tepkisini haklı bulmak kolay değil. Toplantı aleniyet ve şeffaflık demektir ve toplantıların doğal bir fonksiyonu da, dedikoduları engellemektir. Ama, bunun için yukarıda açıkladığımız toplantı kurallarına uyulması şart. Bunun istisnası gizli toplantıdır ki, adı üzerinde bu tür toplantıların yapıldığından kimse haberdar olmadığı için, üzerinde konuşulmaz, spekülasyon ve dedikodu konusu olmaz.

Öte yandan, bu toplantı muhteviyatını sır olarak saklayan Sn. Büyükanıt, bu görüşmeden yaklaşık bir hafta önce açıklanan 27 Nisan bildirisi ile TSK'nın kurumsal özelliğine büyük bir darbe vurdu ve aslında Milli Güvenlik Kurulu toplantısında veya amiri konumundaki Sn. Başbakan ile yapılan haftalık toplantıda konuşulup tartışılması gereken meseleleri kamuoyuna (siyasi ve ekonomik etkilerini hiç umursamadan) açıkladı. Bildiriyi

bizzat kaleme alması bile, korkarım ki Sn. Paşa'nın TSK'nın kurumsallaşmasına pek de önem vermediğini gösteriyor.

Sivil olsun veya askerî olsun, bir organizasyonda, kurumsallığın yerleşmesi ve barınması büyük ölçüde tepe yöneticisinin kurumsallaşmayı benimsemesine bağlıdır. Bu bağlamda, toplantı adabına uymayı bile fazla gören bir Genelkurmay başkanı Silahlı Kuvvetler'imizin çağdaş zihniyet ve yapıya kavuşmasına acaba ne kadar katkıda bulunabilir? s.uslu@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kim kimi bitirir?

Sami Uslu 2009.06.24

Bir albayın imzasını taşıyan ve içeriğinde AK Parti'yle Sayın Fethullah Gülen'i hedef alan belge, kamuoyunun gündemine oturdu. Olaya soğukkanlılıkla bakmak adına, önce belge kavramını inceleyelim.

Belge sözcüğünün eş anlamlısı vesika (çoğulu vesaik), İngilizcedeki karşılığı "document" kelimesidir. Tanımlamak gerekirse, belge; bir olayın açıklanmasına temel teşkil etmek veya söz konusu olayı kanıtlamak üzere, olayla ilgili bilgi içeren güvenilir mahiyette orijinal, resmi kâğıttır. Günümüz teknoloji düzeyinde, belgeler genellikle, elektronik ortamda meydana getirilir. Bir kâğıda belge demek için, belgeyi düzenleyen, kişi veya kurum bizzat belge metninde belirtilmelidir. Buna ilaveten, belgede, hitap edilen bir makam var olmalıdır ki, ona muhatap (adresse) denir. Bu açıdan baktığımızda Taraf Gazetesi'nin ortaya çıkardığı belgenin düzenleyicisi de, muhatabı da bellidir. Şöyle ki, bu belge, rapor türünden bir yazıdır ve denizci albay tarafından Genelkurmay bünyesindeki bir birime hitaben yazılmıştır. Ancak, yazı içeriğinde yer alan iddialar ve bu iddialar ışığında yapılan öneriler, tamamen suç mahiyetindedir. Türkiye'nin legal bir siyasi partisi ve raporu düzenleyenin kendi kafasına göre, bu partiyle özdeşleştirdiği, bir din adamımız kötülenmekte, söz konusu parti ve kişiyi milletin gözünden düşürmek ve askerî bir müdahaleye zemin hazırlamak amacıyla şeytani denebilecek bazı kanunsuz, acımasız aksiyonların icra edilmesi önerilmektedir. Hedef seçilen parti ve kişilerin uydurma haber ve düzmece senaryolarla kamuoyu ve kanunlar karşısında güç durumlarına düşürülmesi ve baskı altına alınması planlanmaktadır.

Bu arada, bazı malum çevreler, raporun asıl değil fotokopi olduğunu ileri sürerek, fotokopinin geçerli belge sayılamayacağını savunuyorlar. Çağdaş işletmecilik belge düzenlenme ihtiyacında adeta bir patlama husule getirdi. Bir yandan, resmi, yarı-resmi otoritelere, meslek kuruluşlarına diğer şirketlere, müşterilere yönelik bilgi aktarımı, diğer yandan şirket dahilinde muhtelif departmanların aynı konuda aydınlatılması gerekliliği, tanzim edilen belge sayısını artırdığı gibi, aynı belgenin çoğaltılması ihtiyacını da doğurdu. Mesela, devasa bir yapı olan TSK'da kurumun tamamını ilgilendiren hususta kaleme alınan bir rapor, Silahlı Kuvvetler'in çeşitli birim ve kademelerine münakale edilir. Bu durumda, bilgisayarda oluşturulan belgenin çıktısı alınırken, yazıcıdan (printer) bir yerine mesela beş adet çıktı üretmesi beklenir. Yani, elektronik ortamda, bir yazıdan birden fazla nüsha almanın tek zahmeti (!), ilgili haneye bir yerine daha büyük bir rakam yazmaktan ibarettir. Kaldı ki, üzerine, "aslının aynıdır" (same as the orijinal) ibaresi konulan fotokopi, asıl metin niteliğini kazanır. Kısaca, fotokopi, adı üstünde asıl metni yansıtmak için üretilir; tek sakıncası olarak, asıl belgenin bir bölümünün kapatılması veya değiştirilmesi suretiyle, aslından farklı fotokopi oluşturulması ihtimalinden bahsedilebilir. Fakat, işin doğrusu, teknolojinin sağladığı imkanlar sayesinde fotokopilerde olduğu gibi, orijinal belgeler üzerinde de oynamalar yapılabilir. Öyleyse, şunu bir kenara yazalım ki, kural olarak, bir belgenin

fotokopi olması, onun geçerliliğini etkilemez. Aksini söyleyenler, bahis konusu fotokopi raporun, hangi nedenle ve nasıl orijinalinden farklı olabileceğini anlatabilmelidir.

Giderek karmaşılaşan kurumsal yaşamda belgeler sayesinde çok şeyi öğrenir, çok şeyi anlatır ve kanıtlarız. Ödeme, tahsilat makbuzları, siciller, diplomalar, sertifikalar, raporlar, talimatlar hepsi birer belge niteliğindedir. Belge konuları da adeta sınırsızdır. Ancak, rapor şeklinde belgeler özel öneme haizdir. Bu nedenle, attığı imzanın ardında duramayanlar rapor hazırlamamalı, böylelerine rapor hazırlatılmamalı ve onlara saygın bir kurumun bünyesinde asla yer verilmemelidir. s.uslu@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Global finansta reform yapılabilir mi?

Sami Uslu 2009.07.03

Bir yandan, küresel kriz tüm hızıyla sürerken, diğer yandan kriz sonrası global finans sisteminin şekillendirilmesi çalışmaları devam ediyor. ABD yönetiminin kararına göre, finansal kuruluşlara ait düzenleme ve denetlemelerde Federal Rezerve Bank, yani Amerikan Merkez Bankası tek yetkili kurum olacak.

Dünya bankacılık ve finansının merkezi New York olduğuna göre, Amerikan Merkez Bankası'nın küresel bankacılık aleminde en etkili makam olacağını söylemek yanlış olmaz. Peki, çok sözü edilen bu bankacılık reformundan kastedilen nedir?

Artık herkesin hemfikir olduğu nokta, bankacılık ve finansın başıboş, kontrolsüz haliyle krizlere yol açmadan işlemesi olanaksız. Dizayn edilen finans reformunun özü şu ki; başta bankalar olmak üzere, finansal sistemin alabileceği riskler, nitelik ve nicelik olarak sınırlandırılacak, izlenecek ve kontrol edilecek. Gerçekten, kriz, risk yönetme sanatı olarak tanımlanan bankacılığın, bunu adam gibi icra edemediğini alenen gösterdi. Buna mukabil, bankalar, kaldıraç etkisi (leverage) adı altında, en az sermayeyle en çok risk üstlenme konusunda inanılmaz bir performans sergiledi. Özellikle, kurguladıkları yeni yeni türev ürünlerle, en ufak aksilik halinde karşılamaları imkansız büyüklüklerde riskler aldılar. Risklerden sağlanan getirinin bir bölümünü paylaşmak karşılığında, bu riskleri başka finansal şirketlere sattılar ve böylece yeni riskler alma hususunda kendilerine ve kamu otoritelerine gerekçe oluşturdular. Başka finansal kuruluşlara risk naklederken (satarken), onların da belirli bir öz kaynakla çalıştıklarını ve kaldırılabilecekleri kredi riskinin bir haddi olduğunu hiç kaale almadılar. Mesela, krizin patlamasında, Warren Buffet gibi bir yatırım dâhisinin bir numaralı suçlu ilan ettiği kredi temerrüt swapında (credit default swaps), bankalar açtıkları kredi veya satın aldıkları tahvillerin doğurduğu riski, kendilerinden sermaye dahil, her bakımdan daha güçsüz durumdaki uzman şirketlere yüklediler. Krizden dolayı, borçlu firmalar dara düşüp de, riskler gerçekleşince söz konusu şirketler yükümlülüklerini yerine getiremedi ve bankaların güya başkalarının üzerine attığı riskler, dönüp dolaşıp kendilerini vurdu.

Türev ürünlerin kurgulanmasının ve özellikle finans kurumları arasında devredilmesinin finansal riskleri azaltmada yarar sağlayacağını söyleyebiliriz. Ancak, geleneksel finansın faiz olgusundan ötürü, özünde ve kaçınılmaz olarak risk içermesi global finans reformu için büyük bir handikap oluşturuyor. Çünkü borcun büyük bölümü faizden oluşuyor, birçok durumda anaparanın çok üzerinde bir faiz yükü, borçlunun belini büküyor. Faiz kreditor (banka) ile, borçluyu hasım konumuna getirmekte, piyasanın durgun halinde, iki tarafı birbirine sokmaktadır. Hele kriz yıllarında, bankalar ahlaken velinimet saymaları gereken müşterilerini ateşe atmaktan hiç çekinmeyerek, faizle katlanan alacaklarının peşine düşüyor. Öyleyse, faizden vazgeçmeden gerçek bir reform yapılabilir mi?

Bu arada, klasik banka müşteri kavramı da değişti. Çünkü bankalar birbirinin müşteri olduğu gibi, diğer finansal kurumları da bankaların müşteri olabiliyor veya bankaları müşteri edinebiliyor. Bir finansal ürünü her devralan bunu bir bedel (faiz) karşılığı yapar; dolayısıyla, sirkülasyon sayısı ne kadar çok olursa, nihai borçluya yüklenen borç tutarı o kadar yükselir. Bunu engellemek üzere, yeni sistemde finansal kurumların birbiriyle alışverişleri de sınırlamaya tabi tutulabilecek mi? Spekülatif faizin bölüşülmesine dayanan mali işlemlerin sınırlandırılması, bazılarının yasaklanması, acaba kolu her yere uzanabilen bankacılık lobisi tarafından nasıl karşılanacak? Reform ile öngörülenlerin hayata geçirilmesi halinde, bankaların eski güç ve etkinlikte olması tabii ki imkansızlaşacak; dünya ekonomisini istedikleri gibi yönlendirmeye bir kere alışmış bulunan uluslararası bankalar bu duruma rıza gösterir mi? Ve bütün bu sorulara "evet" diyebilen var mı? s.uslu@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Enflasyon düşüyor; iyi mi, kötü mü?

Sami Uslu 2009.07.08

Enflasyon rakamları, haziran ayında da, hükümetin ve TC Merkez Bankası'nın yüzünü güldürdü. Sekiz aydır kesintisiz artmakta olan tüketici fiyatları haziranda yükselmesine rağmen hedeflenen oranın içinde kaldı.

TÜİK'in verilerine göre, tüketici fiyatları haziranda bir önceki aya göre yüzde 0,11 artarken, yıllık enflasyon yüzde 5,73 oldu. Üretici fiyatları ise yüzde 0,94 artış gösterdi. Haziran sonuna göre, yıllık enflasyon TÜFE'de yüzde 5,73, ÜFE'de eksi 1,86 çıktı. Mayısta yüzde 5,24'e gerileyen yıllık enflasyon 1970'ten beri en düşük seviyeye inmişti.

Enflasyonun ekonomideki en kötü hastalık olduğu gerçeği, hemen hemen her ekonomistin kabul ettiği hususlardan biridir. Enflasyon en büyük zararı sabit gelirlilere verir; bu meyanda işçi ve memur kesimi enflasyon belasının kurbanlarıdır. Nitekim, sözü dinlenen iktisatçılar, enflasyonun ücret ve maaşla geçinen kesimler üzerine konulan haksız bir vergi olduğunu söylerler. Buna mukabil, sanayici ve tüccar, fiyat artışlarını mal ve hizmetlerinin fiyatına fazlasıyla yansıtma imkanına sahiptir. Türkiye olarak, yaklaşık 30 yıl boyunca yüksek enflasyon yaşadığımız malumdur. Bu uzun enflasyonist dönem bize acı ama yararlı deneyimler kazandırdı. Bunlardan birine göre, enflasyon yaşanırken, tüccar ve sanayici sürekli fiyat yükselişlerini bahane ederek, enflasyonun çok üzerinde fiyat artışları gerçekleştiriyor. Öğrendiğimiz başka bir nokta da, ülkemizdeki tüketicilerin fiyat artış beklentisinden çok etkilenecek, paralarını bir an önce mal ve hizmetlere yatırmak için yarıştıklarıdır. Bu tutum da, enflasyonu kendi kendini besler bir mekanizma haline getiriyordu.

Dünya ülkeleri arasında İsrail, Arjantin gibi bizden çok daha yüksek enflasyon yaşayan memleketler vardı. Ama söz konusu ülkeler enflasyon mücadelesine bizden çok önce başladılar, yıllık fiyat artış oranlarını Batı ülkelerinin düzeyine başarıyla indirdiler ve ancak ondan sonra ekonomilerini geliştirebildiler. Ülkemizde enflasyonu yenme kararlılığı için, AK Parti iktidarını beklememiz gerekiyormuş. Yani, enflasyon karşıtı ekonomi politikası Türkiye'de çok geç başladı. Öyle ki, günümüzde, Türkiye dışında enflasyon sorunuyla hâlâ uğraşmak zorunda kalan kayda değer tek bir ülke bile yok.

Enflasyonun son dönemde hızla gerilemesi ve eksi rakamların ortaya çıkması, aslında büyük bir başarı olmasına rağmen, her olumlu gelişmede olduğu gibi, kasıtlı yorum ve analizlerle gölgelenmek isteniyor. Şöyle ki; medyanın önemli bir bölümü tarafından, enflasyondaki gerilemenin piyasalardaki talep durgunluğundan, ekonomik gelişmenin durmasından kaynaklandığı ileri sürülüyor ve acımasızca bir teşbihle, ölmüş adamın antibiyotiğe ihtiyacı olmadığı söyleniyor. Böyle bir eleştirinin gerçekliğine ve samimiyetine inanmak imkansız. Çünkü ekonomik büyümenin rekorlar kırdığı yıllarda da, bu iktidar tarafından enflasyonun beli kırılmıştı. O

zamanlar "hormonlu büyüme" iftirasına sığınanlar, şimdilerde enflasyonun negatife dönüşmesini durgunluğa hamlediyorlar. Bütün derdi, Türkiye'nin çağdaşlaşmasını engellemek ve bu uğurda mevcut iktidarı ağzıyla kuş tutsa bile kötülemek olanlar için açıklanan her olumlu ekonomik veri kara haber niteliğindedir.

Öte yandan, durgunluk, enflasyonu mutlaka geriletici yönde etki yapar diye bir kuraldan da bahsedilemez. Nitekim, ülkemizin 30 yıllık enflasyonist döneminde, çok kez ekonomik durgunluk yaşanmış, ama hiçbirinde fiyatlar gerilememiş, tersine yüksek enflasyon hız kesmeden aynen devam etmiştir. Başka bir deyimle, durgunluk içinde enflasyon (stagflasyon) ortaya çıkmıştır.

Ekonomiden tatsız haberlerin de geldiği bir atmosferde, enflasyonun iyice geriletilmesi, özellikle dar gelirliiler açısından müspet bir gelişmedir. s.uslu@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Sendika, işçiyi sattı mı?

Sami Uslu 2009.07.10

Bilindiği üzere hükümet ile Türkiye'nin en büyük işçi sendikası Türk-İş arasında Cumhurbaşkanı Gül'ün de katkısıyla anlaşma sağlandı ve kamuda çalışan işçi ücretlerine bu yılın ilk altı ayı için yüzde 3, ikinci altı ayı için yüzde 5,5 zam yapılması kesinleşti.

İlaveten ücreti bin 100 TL'nin altında kalanlara bu miktarı aşmamak kaydıyla 60 TL iyileştirme zammı yapılacak. Ocak ayından bu yana biriken ücret farkları işçilere gecikmeksizin ödenecek. Bazı büyük tirajlı gazetelerde sendikanın hükümetin dümen suyuna girdiği, işçi haklarını almak için gereken direnci göstermediği ve zammın yetersiz kaldığı yönünde yorumlar yer aldı. Aslında bu bir sistem tartışması olup yazımızın konusunu teşkil etmektedir.

Kapitalist rejim, çalışma ve çalıştırma hürriyetine dayanır. Bu bağlamda, işçi ücretleri toprak ve sermayeyle beraber üretimi sağlayan faktörlerden bir tanesidir ve işçi ücreti emek faktörünün fiyatı olarak piyasada arz-talep durumuna göre belirlenir. Ekonomide işsiz sayısı arttıkça ücretler düşer, azaldıkça yükselir. Ancak, kâğıt üzerindeki bu söylem, uygulamaya çok farklı yansır. Çünkü emek faktörünün sahibi insandır. Sermaye ve toprak cansız maddî varlıktır ama işçi, memur vs. gibi emeğiyle geçinenler ekonomi biliminin hedefi olan insandır. Bütün beşeri faaliyetlerin nihai amacı insan mutluluğu olduğuna göre, işçi ücretine kamu müdahalesi zorunluluk olarak ortaya çıkar. Diğer taraftan, sermaye de özel bir unsurdur. Şöyle ki, sermaye diğer üretim faktörlerini (toprak, emek) satın alır. Kapitalizm, devlete ekonomik hayattan el çektirmese, çektiremese de esas olarak özel şahısların para ve servet şeklindeki sermayelerine dayanır. Bu bakımdan da kapitalist piyasa rejiminin işlemesinde 'olmazsa olmaz' bir faktördür.

"Sermaye ve emekten hangisi daha önemlidir?" sorusuna sol görüşlüler, sosyalist öğretinin etkisiyle emek cevabını verirken, liberal fikirliiler tereddütsüz sermaye derler. Böyle bir tartışmada fazla derine girmeden, şunu hatırlatayım ki, işçi dünyada yaşanan her ekonomik sistemde mevcuttur. Sermaye ise kapitalist sistemin temelidir; kapital ve kapitalist sözcükleriyle sisteme adını vermiştir. Gerçekçi olmak ve olaylara objektif nazarla bakabilmek adına sermaye ve işçinin eşit ağırlık ve önemde olduğunu kabul etmek uygun olur, düşüncesindeyim. Buradan hareketle, sermaye ve emeğin menfaatlerini kollarken, bunun birbirini yıpratmadan yapılması gerektiği hususu mantıklı bir zarurettir. Hükümetin emeğin temsilcileriyle çatışmadan kaçınması, sendikaların da grevden vazgeçmesi aklın ve sağduyunun eseridir. İşçiye de devlete de kaybettirecek bir ihtilaf

yerine, tarafların kısmen tatmin oldukları ve kısmen fedakârlık yaparak taleplerinin bir bölümünden vazgeçtikleri bir uzlaşmayı yeğlemeleri kapitalist sistemin sağlıklı olarak yorumlandığını gösteriyor.

Anlaşmadan dolayı, sendikaları açıkça işçiyi satmakla suçlayanlara bir hususu daha hatırlatmam gerekiyor ki, emek talebi dolaylı bir taleptir. Yani, ekonomide mal ve hizmetlere olan talebe göre artar veya azalır. Piyasalarda global durgunluğun bizi de etkilemekte olduğu, yani mal ve hizmetlere iç ve dış talebin net olarak azaldığı ve global krizin ne zaman dibine varılacağına bilinmediği bir dönemde işçiye yapılan ücret zammının yetersizliğini iddia etmek, acaba nasıl bir bilimsel yaklaşımın ürünüdür? Bir yandan sırf hükümet puan kaybedecek diye üretimdeki gerilemeyi sonuna kadar abart, öte yandan azalan üretimin emek ihtiyacını azalttığını görmezden gelip ücret zammını beğenme ve ondan sonra da iktisatçıyım diye şişin. Bu noktada nihai değerlendirmeyi milletimizin insaf ve akliselimine bırakmaktan başka yol görmüyorum.

s.uslu@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Hani, kaybeden varsa kazanan da olurdu!

Sami Uslu 2009.07.15

Global kriz, doğruluğuna kesin gözüyle bakılan bazı inançları fena halde yalancı çıkardı. Ticaret hayatında, "kâr varsa, zarar da vardır." ve "kâr, zararın kız kardeşidir" gibi tekerlemeler işadamları tarafından derin gerçekleri ifade ediyor edasıyla söylenirdi.

Biraz daha teknik tarzda konuşmak isteyenler, "para ve servet hiçbir zaman buharlaşmaz, sadece el değiştirir." ifadesini kullanırdı. Özellikle, kapitalist sistemi dünyada herkesten çok benimsemiş bulunan Amerikan bankacıları ve işadamları, gerçekçi olmak adına kâr ve zararı birbirinin zorunlu unsurları olarak değerlendirir. Bu görüş taraftarlarına göre, bir ekonomik olayın kaybedenleri varsa, mutlaka kazananları da olmalıdır.

Teori planında, oyun teorisi (game theory), iş hayatını bir oyuna benzetir ve mesela borsa yatırımında kaybedenlerin toplam kaybı ile kazananların toplam kazancı birbirine eşit olur. Böylece, borsa dahil her türlü yatırımın topluma nihai kâr/zararı sıfırdır (zero sum game). Sonucu sıfıra eşitleyen olgu, toplam kayıpların toplam kazanca denk olmasıdır.

Halbuki, son global kriz, kayıplar eşittir kazançlar formülünü tamamen geçersiz kıldı. Krizi, özelden genele doğru (endüksiyon metodu) incelersek, ABD mortgage pazarında, hem borçlular hem kreditor banka ve diğer finans şirketleri hem de inşaat firmaları kayba uğradı. Bu kayıpların karşısı olarak, hiç kimsenin cebine veya kasasına para girmedi. Finans piyasaları arasındaki münasebette de kural işlemedi ve mortgage piyasasından sonra tüm finans piyasaları teker teker çöktü. Banka ve finansın inanılmaz kayıpları, sanayi, ticaret ve inşaat sektörüne kısa bir gecikmeden sonra aynen yansıdı. Borçlular, borçlarını eda edememekten dolayı hacze uğradı, itibarları beş paralık oldu, alacaklılar alacaklarını tahsil edemediklerinden dolayı dara düştüler, kendi borçlarını ödeyemediler. Şirketler, piyasalar ve sektörler bazında birinin zararı diğerinin kârıdır kuralı kendini göstermedi, tersine, birinin zararı hepsinin zararına yol açtı.

Dev firmaların çoğu talep noksanlığı ve düşük cirolar nedeniyle iflas etti, hisselerini devlete sattı veya kapandı. İktisat kitaplarının faaliyet maliyetlerini nasıl düşürdüğünü pek güvenle anlattıkları, büyüklük ekonomileri (economies of scale) hiç işe yaramadı. Daha büyük şirketler daha büyük zarara uğradılar. Fakat, büyüğün zararı küçüğün işine yaramadı, onlar da zarara uğradılar ve dünya sathında binlercesi kapandı.

Oyun teorisi uluslararası ilişkilere de pek yaygın olarak tatbik edilir. Fakat, küresel krizde ABD'nin zararı, ne Avrupa Birliği (AB) ülkeleri ne de Çin ve Hindistan'ın kazancına yol açtı. AB ülkeleri ABD'den de beter şekilde sarsıldı. Doğalgazdaki tekelimsi konumuna ve astronomik petrol fiyatlarına rağmen Rusya krizden en az AB kadar darbe aldı. Petrol zengini Ortadoğu ülkeleri krizin baş mağdurları oldular. Kriz, zarar ve kayıp bakımından en gelişmiş ülkeleri olduğu gibi gelişmekte olan ve gelişmemiş ülkeleri de aynı şekilde etkiledi.

Özetle, münferit firma, sektör veya ülke ekonomisi bazında olduğu gibi, küresel çapta da zarar edenlerin zararı, kimseye hayır etmedi. Bir yerdeki bazılarının zararı başka yerde başkalarının kaybına meydan verdi. Diğerinin kaybında kazanç arayan anlayış tepetaklak oldu. Herkesin ayakta durmak için başkalarına bağımlı olmasına rağmen, kimsenin kendinden başkasını düşünmediği, bencilliğin bütün "ben"leri zillate soktuğu bir düzenin bundan böyle de insanlara biraz mutluluk ama daha ziyade mutsuzluk ve geleceğe güvensizlik getirmesi kaçınılmaz.

Hiç kimsenin zarar etmediği, herkesin makul ölçüde ve helalinden kazanç sağladığı, zararın zarara değil, birinin kazancının bir başkasının da kazancına kapı açtığı bir düzen ise Üstad tarafından çok önce kurgulanmış. Bu da kismetse başka bir yazıya.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Küreselleşmenin akıbeti ne olacak?

Sami Uslu 2009.07.22

Batı dünyası bir yandan küresel krize çare ararken, diğer yandan küreselleşme olgusunun yeni şekli medya ve iş çevrelerinde tartışılıyor. Özellikle, dünya finansal sisteminin merkezi ve krizden sorumlu ülke konumundaki ülke olan ABD, bir dizi önlemlerle işleri düzeltmeye çabalamakta.

Önce körü körüne küreselleşmeye karşı çıkanlara kötü bir haber verelim ki, globalizmin ortadan kalkması, kaldırılması söz konusu değildir. Dünya ekonomisi, hatta kültürü o kadar global bir mahiyet aldı ki, bundan geriye dönüş olanaksızdır. Ancak, bütün dengelerin, değer yargılarının, teori ve inançların kökünden sarsıldığı böylesi bir genel ekonomik felaketten sonra, küresel planda hiçbir şeyin eskisi gibi olamayacağı, olmaması gerektiği de başka bir gerçektir. Globalizmin yeni biçimi hakkında bir hususu güvenle söyleyebiliriz ki, bundan böyle küresel ekonomi eskisi kadar küresel olmayacak. Kamu otoritelerinin aksi yöndeki tüm beyanatlarına rağmen, krizden fena halde canı yanmış bulunan ülkeler koruma tedbirleri almaya (protectionism) zorlanıyor. Başta ABD olmak üzere, Batılı ülkelerde krizden önce başlayan globalizm karşıtı homurtular, artık yüksek tonda ve keskin sözlerle ifade edilir oldu. Ekonomi tarihinin öğrettiği derslerden birisi, korumacı önlemlerin hiçbir ülkeye yarar sağlamadığı, tersine özellikle bu yola başvuran memleketleri zarara soktuğudur. Ama, yine tarih bize, ekonomik bakımdan kendini emniyette hissetmeyen devletlerin kolayca korumacılığa kaydıklarını söylüyor. Himayeciliğin kaçınılmaz sonucu olarak, dünya ticareti daralacak ve dünya gayri safi milli hasılası gerileyebilecektir. Başka bir deyimle, küreselleşmenin en somut göstergesi olan dış ticaret, yerel ticaret lehine bir miktar zemin kaybedecektir. Bu arada, gümrük mevzuatları daha uzun ve karmaşık hale gelecek, kotalar, ithali yasak mallar listeleri filan devreye girecektir, ithal ikamesi rejimi her ülkede taraftar kazanacaktır.

Kesin olan başka bir nokta da, küreselleşmenin bugüne kadar doludizgin uygulandığı saha olan finansta sınırlamalar yapılacağıdır. Bu bağlamda, sermaye ithal ve ihracını düzenleyen yasalar kriz öncesine göre sıkılaştırılacaktır. En ciddi sınırlamalar krizin patlak vermesinde başlıca payı olduğu kabul edilen türev ürünlerine getirilecektir. Öte yandan, banka ve diğer finans kuruluşlarının risk doğuran işlemleri hem sınırlandırılmak hem de sıkıca kontrol edilmek istenmekte, kamu müdahalesinin sınırları genişletilmektedir.

Ancak, bu meselede zorluklar yaşanması çok muhtemeldir. Şöyle ki; bankacılık risk yönetme sanatı olduğundan, aşırıya kaçan bir mevzuatlaşma bu mesleğin özüne ters düşecek, ayrıca güçlü bankacılık lobisi tarafından tepkiyle karşılanacaktır. Ama sonuçta, global finansta belli bir gerileme mutlaka görülecektir.

Evet, global dünyada piyasalar, uluslararası şirketler, yüksek kamu otoriteleri önemlidir ve hep önemli kalacaktır. Fakat, küreselleşmenin orta-uzun vadedeki akıbeti fakir ülkelere ve geniş halk yığınlarına refah getirme özelliğine bağlı olacaktır. Artık, globalizmi herkesi bir şekilde etkileyen değil, insanlığın tümüne mutluluk sağlayan bir mekanizmaya çevirmekten başka bir çare görünmüyor. Dünya pazarlarının bütünleşmesi, beynelmilel kanunların yürürlüğe konulması vesaire bu amaca hizmet ettiği süre ve ölçüde yararlı olabilir. Globalizm, refahı globalleştirmeli; ekonomik bakımdan insanca yaşamı küresel düzenin vazgeçilmez hedefi olarak belirlemelidir. Küresel ekonomiye yeni bir nizam getirmek isteyen kamu otoriteleri bunu yapmaz, yapamazlarsa, içeriğe dokunmayan, ufak bir şekil farkıyla yetinmiş olacaklardır ki, bu da hiçbir şey yapmamakla eşittir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Medya, krizi diline fena doladı?

Sami Uslu 2009.07.24

Yazılı ve görsel basının fikirlere hakim olması, topluma fikir aşılama bir numaralı rol oynaması, çağımızın özelliklerinden birisidir. Medya, sadece kendine has fikirlerin yaygınlaşmasıyla kalmaz, hakim fikirlerin çürütülmesinde de önemli rol oynar.

Yaşanmakta olan krizde medyanın fonksiyonunu incelemek bu bakımdan ilginç ve gerekli olabilir. Önce şu hususu saptayalım ki; krizin patlak vermesinde ABD ve Avrupa medyasının bir katkısı olmadı. Kriz çıktıktan sonra da Batı basını olayları abartmaktan kaçındı. İkiz kulelerin yıkıldığı 11 Eylül olaylarından sonra ABD medyası, kendi kendini inanılmaz bir şekilde sansür etmişti. Bağimsız çalışmasına, sınırsız eleştiri gücüne ve halkı aydınlatmadaki etkinliğine çoğumuzun hayran olduğu ABD ve Avrupa basını, kendi gücünün tamamen bilincinde olarak, 11 Eylül olayını olduğu gibi, global krizi de fazla irdelemenin, gereğinden fazla manşetlere taşımanın ulusal menfaatlere aykırı olacağını düşünebildi ve ona göre davrandı.

Aynı şeyi Türk medyası için söylemek mümkün mü? Buna ne yazık ki, olumlu cevap veremiyoruz. Krizin meydana gelmesinde ve yayılmasında ülkemizin en ufak bir hatası bulunmadığı kesindir. Halbuki, çürük mortgage kredilerinin oluşmasına seyirci kalan, kriz kapıyı çalana kadar gaflet uykusundan uyanamayan ABD devleti ve üst düzey bürokrasisi, her türlü eleştiriye müstahak olduğu halde, sadece halka zarar vermemek adına Amerikan medyası krizin başlangıç safhasındaki ağır eleştirilerini bir noktadan sonra hafifletmiştir. İngiltere ve Almanya merkez bankaları ve kamu otoriteleri de arkasında bataklık mortgage kredileri bulunan tahvilleri müthiş bir basiretsizlikle merkez bankalarının portföyüne dahil edilmesinde sakınca görmedi. İskandinav ülkeleri ve Çin de bu konuda şaşılacak bir aymazlık sergiledi. Buna rağmen hiçbir ülkede devletler ve hükümetler bizdeki kadar ağır tenkide uğramadı. Krize yol açan saçmalıkların hiçbirinde yer almayan, Merkez Bankası ve kamu bankalarınca, bir dolarlık bile mortgage tahvilinin alınmadığı Türkiye, tamamen Batı dünyası yüzünden sıkıntılarla karşı karşıya kalmıştır. Bu bilindiği halde, krizle yatıp krizle kalkan medyamız kişisel görüşüme göre, krizin etkilerini gereğinden fazla hissetmemizde pay sahibi olmuştur. Evet, bu sütunlarda tenkit ettiğimiz üzere, ekonomi yönetimimiz kriz karşısı önlemleri almada aktif davranmadı. Ama bu, global krizde en ufak bir olumsuz katkımız olmadığı gerçeğini değiştirmez. "Peki, ama üreticiler ve

tüketiciler, medyanın aşırı ve haksız tenkitlerine neden kulak verdi?" dersiniz, bunun cevabı yaklaşık 90 yıl öncesinden büyük Fransız hekim ve psikoloğu Gustave Le Bon tarafından verilmiş.

Le Bon'a göre, dünyanın her ülkesindeki hızlı nüfus artışı, kişisel görüşler yerine kitle psikolojisinin ön plana çıkmasına yol açmaktadır. Daha ziyade negatif yönde etkilenmeye meyyal olan kitlelerin muhakemesi zayıftır, o kadar ki topluluk içindeki en akıllı adamlar dahi mantıksızca hareket ederler. Gerçekten, Türk medyasının krizle ilgili olumsuz ve adeta krizi davet edercesine yayınları, tahsilli tahsilsiz herkesi tesiri altına aldı. Öte yandan, Le Bon, tekrarlanan sözlerin kitleler üzerindeki etkiyi çok artırdığını ifade etmiştir. Medyamızın her gün krizden bahsetmesi ve krizle ilgili felaket senaryoları sunması, hem üreticileri hem de tüketicileri ürküttü. Büyük psikoloğun işaret ettiği gibi çok akıllı ve mantıklı olanlarımız bile kitle psikolojisine uyup konumumuza göre, üretimimizi veya tüketimimizi kısıtık.

Her olayı, iktidarı kötülemek için bir fırsat sayan medyamız, bu arada asıl zararı halkımıza verdiğini anlamıyor veya anlamazlıktan geliyor. Krizi diline dolayan medya, halkımızı bıktırıyor ama kendini tekrar etmekten bıkmıyor.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Haciz: Kazanmadan harcamanın sonucu

Sami Uslu 2009.07.29

Basından öğrendiğimize göre, ülkemizde her gün 2 bin 602 ev ve işyerine icra geliyor. Bazı gazeteler doğallıkla (!) bu durumu AK Parti'nin güya başarısız ekonomi politikalarının eseri olarak yorumladı.

Maddeten ve manen ufak çaplı bir felaket sayılabilecek haciz olayını siyasi maksat için istismar etmenin ne kadar etik olduğunu okurumuzun takdirine bırakarak, konuyu sosyoekonomik açıdan irdelemeye çalışalım.

Pragmatik bir bakışla, borç ihtiyacı harcama gereksinimiyle gelirin fiilen elde edilmesi arasındaki zaman uyumsuzluğundan doğar. Yani, sarfiyat ihtiyacı gelirden daha önceki bir tarihe rastlıyorsa, ödünç kaynakların devreye sokulması söz konusu olabilir. Bu kural muvacehesinde, maaş ve ücretiyle geçinen işçi, memur ve bürokratin ay başlarında veya ayın muayyen bir gününde ellerine para geçtiği malumdur. Öyleyse, sabit gelirli vatandaşlarımızın gelir-harcama uyumsuzluğu zaman olarak bir ayı geçemez. Maaş ve ücretin alındığı gün bu parayla ihtiyaçlar giderileceğinden zaman uyumsuzluğunun gerçekte bir ayı bulması da imkansız gibidir. On-on beş günlük açık ise ülkemizde bakkal, kasap, manav tarafından geleneksel olarak finanse edilegelir, kredi kartıyla yapılan harcamaların ödenmesinde de 20 günlük faizsiz bir dönem tanınır. Peki, öyleyse neden on binlerce insan borcundan dolayı icralık olmaktadır? İşte, bu noktada hatalarımızı anlamamız gerekiyor.

Hacze uğrayan insanlarımızdan birçoğu, borç parayı geliriyle gideri arasında bir köprü olarak görmek yerine, maaş ve ücretine ek bir kaynak olarak değerlendirmekte, harcamalarını planlarken, borç paranın kendine ait olmadığını ve bir müddet sonra geri ödenmesi gerektiğini unutmakta veya umursamamaktadır. İşin asıl kötüsü, geri ödemek zorunda olduğu para, aldığı paraya göre faiz olgusundan dolayı daha büyük olmaktadır. Faizden dolayı ortaya çıkan olumsuz fark, borçlu memurun, işçinin maaş veya ücretinden karşılanması gereken bir meblağdır. Halbuki, borçlunun gelir hanesinde borcunun değil faizini anaparasını bile karşılayabilecek bir kalem yoktur. Bu arada ertelenen borcun faizi kötü bir mikrop gibi büyüdükçe büyür ve borcu iyice ödenemez tutarlara çıkartır. Bundan sonra, haciz ve icranın maddeten ve manen yıkıcılığına maruz kalmak mukadderdir. Maaş veya ücretiyle geçinenlerin mutlaka dikkat etmesi gereken hususu özetlersek: Harcamalarımızı mümkün olduğunca maaş veya ücretin elimize geçtiği tarihe denk getirmemiz ve gelir-gider denkliliğinden şaşmamamız

gerekir. Harcamayla gelir arasında kaçınılmaz olarak bir zaman farkı oluştuğunda, sadece garantili gelirimize dayanarak ve gelirimizi aşmayacak kadar gider yapmalıyız.

İşletmecilik teorisinde şirketlerin borcun sağladığı kaldıraç etkisi (leverage) sayesinde kârlarını azamileştirdiği yazılır; borçlanma konusu sadece matematiksel tarafıyla ele alınarak borçlanma maliyeti kâr artışıyla kıyaslanır ve hangi miktara kadar borçlanmanın işletmeye yararlı olduğuna karar verilir. Fakat genel ekonomi veya şirket hayatında beklenmedik şekilde ortaya çıkacak olumsuz olaylar yüzünden borcun ödenememesi halinde alacaklıların haciz ve icra yoluyla şirket faaliyeti için elzem olan varlıklara el koyabileceğinden, şirketin iflasa kadar varabilecek güçlükler içine sürüklenebileceğinden hiç bahsedilmez. Türkiye işletmeciliğinde, şirketler "Ne kadar çok borçlanırsak, o kadar iyidir" gibi sakat bir yaklaşımla borçlanmaya gider. Yüksek enflasyon döneminde sırtımayan bu yanlış zihniyet son yedi yılın anti-enflasyonist ve rekabetçi ortamında tamamen geçersiz hale geldi. Firma yöneticileri günümüz piyasa gerçekleri karşısında, dış kaynağın ödenmiş sermayeyi aşmamasına özen göstermeli, ayrıca şirket gelir ve alacaklarıyla borç anapara ve taksitlerinin uyumlaştırılmasını ihmal etmemelidir.

Sadede gelirse, haciz ve icra gibi üzücü bir yasal prosedüre maruz kalmamak için her kişi ve şirket ayağını yorganına göre uzatmalıdır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Borçluların isyanı başladı!

Sami Uslu 2009.07.31

Global krizin en kötü etkilerinden birisi, alacaklı-borçlu münasebetlerinde ihtilafa yol açması. Bu bağlamda, Amerika'da her gün artan sayıda tüketici borcunu ödememeye karar veriyor.

İlginç olan, bu insanların yaptıklarından dolayı mahcup olmak bir yana, kendilerini tamamen haklı bulmaları. Ekonominin canlı döneminde banka ve diğer kart şirketlerinin çoğu kez zorlayarak kredi kartı verdiği müşteriler, şimdi kendilerini tuzağa düşürülmüş olarak görüyorlar. Çünkü banka ve kart şirketleri onlardan faizin faizini, komisyonun komisyonunu talep ediyor ve şartların makulleştirilmesini talep edenlere karşı son derece katı tutum izleyerek, hiçbir şekilde uzlaşmaya yanaşmıyor. İşsizliğin arttığı, bankalardaki tasarruf hesaplarının eridiği ve daha kötüsü, ümit ve beklentilerin kaybolduğu bir ortamda kredi kuruluşlarının 'pervasızlar' lakabını taktığı böylesi insanların sayıca daha da artacağına kesin gözüyle bakılıyor. Bu konudaki diğer tehlikeli gelişme de, Amerikan kamuoyunun geri ödeme yapmayan borçluları haklı, kredi kartı şirketlerini haksız bulması. Bu arada, kredi kartı borçlularında saptanan kasıtlı ödemelik durumu tüm finans sektörüne yayılıyor ve Amerikan halkıyla kreditor kuruluşlar arasındaki gittikçe keskinleşen zıtlasma, 1786 yılındaki ekonomik durgunluk sırasında patlayan Shays's Ayaklanması'nı hatırlatıyor. O tarihlerde durgunluk sebebiyle dara düşen Boston tüccarı, fakir çiftçi müşterilerinden saldırgan bir tarzda ve çok ağır şartlarla geri ödeme talep etmişti. Tabii olarak çiftçilerin çoğu borcunu ödeyememiş ve hapsedilmişti. Daha insafli şartlarda ödeme talebi, hamasi ahlak ve fazilet nutuklarıyla reddedilince çiftçiler ayaklanmıştı. İsyen edenler hemen yakalanmış, ama hemen de affedilmişti. İsyanın çıkmasından kimlerin sorumlu olduğu ise halen tartışılan bir konu.

Bugünün pervasız borçluları, temerrüde düşmelerinden dolayı değişik tehlikelerle karşı karşıyalar. Mesela, kredi değerlilik puanları düşüyor, tekrar kredi kullanma şansları azalıyor, haklarında kanuni takibat yapılıyor ve tahsilatçı şirketlerden düşmanca telefonlar almalarına kesin gözüyle bakılıyor. Ancak, kreditorlerle müşterileri arasında yaşanmakta olan sorunlar esas itibarıyla tarihî ayaklanmadakilerle çarpıcı bir benzerlik arz ediyor. Geçmişte, fakir çiftçilerin borç geri ödemelerinde insafli şartlar istemeleri gibi, bazı müşteriler Bank of

America'dan yüzde 19 oranındaki kredi faizini düşürmesini talep ettiklerinde, banka net bir dille reddediyor ve ne yapıyor tahmin edersiniz? Faiz oranını insafsızca ve derhal yüzde 25'e çıkarıyor. Borçları kısa sürede şiştikçe şişen, aralarında bayanların da bulunduğu müşteriler Shays's Ayaklanması öncesindeki çiftçiler gibi çaresizlik içinde kalıyorlar ve müthiş bir gadre uğramışlık duygusuna kapılıyorlar.

Shays's İsyanı konusunda kamuoyu ikiye bölünmüş, kimisi isyancıları devletin kanunlarına başkaldıran kimseler olarak değerlendirmiş, kimisi ise onlara hakkını arayan kahramanlar nazarıyla bakmıştı. Şimdinin kreditor-tüketici çekişmesinde ise, halkın çoğunluğu borçluların yanında ve alacaklı finansal kurumların karşısında. Nitekim, yapılan bir kamuoyu yoklamasının sonucuna göre, ankete katılanların yüzde 62'si mali gücü zayıf kimselere kredi veren banka ve diğer kurumları suçlamış. Borçluları hatalı bulanların oranı ise sadece yüzde 25 düzeyinde. Amerikan devletinin krizin müsebbipleri olmasına rağmen, her gün bir şirket veya bankayı kurtarmak için yüz milyarlarca doları saçmaktan çekinmediği, buna mukabil krizin kurbanı konumundaki borçlular için hiçbir şey yapmadığı bir ortamda, insafsız faiz yükü altında ezilen, ezdirilen borçluların ödemeye ne gücü ne de arzusu kalıyor.

Borçluların giderek yaygınlaşan ve günümüz şartları altında çağdaş bir isyan mahiyetindeki hareketi, İslamiyet'teki faiz yasağının gerekçesini de bize anlatmıyor mu? s.uslu@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İşler kesatken nasıl para kazanılır?

Sami Uslu 2009.08.05

İş hayatında kârlı şirket olmanın iki yolu vardır. Biri kâr sağlayan işlemler yapmak, diğeri ise zarar getiren işlerden uzak durmak. Deneyimli işadamları muhtemel bir zarardan kurtulmayı veya zarardan sakınmayı kâr etmekle eşdeğer görürler.

Uygulamada her işadama ve her şirket kârlı muamelelere kendiliğinden yönelir, bunun istisnası olamaz. Ama, ilginçtir ki zararlı işlemlerden kaçınmak konusunda aynı tutarlılık söz konusu değildir.

Genel ekonominin bozuk olduğu veya içinde bulunulan sektörün sıkışıklık yaşadığı yahut da şirketin kendine özgü sebeplerle sıkıntı geçirdiği dönemlerde şirketler için para kaybettiren işlemler yapma tehlikesi ortaya çıkar. Frene basılması gereken böylesi hallerde, şirketler bazen pasif kalmayı hazmedemez, özellikle rakiplerin aktif şekilde faaliyette bulundukları ortamda, onlardan geride kalmayı gururlarına yediremeyen firma sahip ve yöneticileri az değildir. Bazı şirket ve yöneticiler, iş hayatında duygusallığa yer olmadığı gerçeğini bir kenara atarak, dosta düşmana karşı, işleri durdurduklarını veya yavaşlattıklarını söylemeye utanırlar. Halbuki, piyasada bir şirket bakımından zaman zaman öyle ortamlar zuhur eder ki, firma çalıştıkça zarar eder, başka bir deyimle faaliyeti kesmek firmaya zarar ihtimalini en baştan gidermek suretiyle dolaylı yoldan kâr sağlar. Bu konuda kendi çevremden kişisel deneyimlerimi paylaşmak meramımı anlatmada yararlı olabilir.

Paslanmaz çelik ithalat ve ticareti yapan dostum rekabetsiz ortamda, ithal ettiği malı iç piyasada sanayiye satıyordu. Ancak, Turgut Özal devrimleri ekonomiye rekabet getirmişti. Artık ithalat yapmak kolay ve her malda ithalatçı sayısı fazlaydı, yeni yeni müteşebbisler büyük sermayelerle piyasaya girmiş, işin tadı kaçmıştı. Ömrünün sonuna kadar rahatça yetecek zenginliğe ulaşmış dostumun yaşı da yetmişli rakamlara dayanmıştı. Yapması gereken, artık cazibesini kaybeden işini tasfiye etmek veya çok yavaşlatmaktı. Bunun yerine, 'ben bu işi bilirim ve her zaman yapabilirim' zehabına kapıldı ve kaybettiği sağlam müşteriler yerine, marjinal firmalara yöneldi ve tahsilat sorunlarından dolayı büyük kayıplara uğradı. Bankalara ve piyasaya borçlandı.

Gayrimenkullerini alalacele satarak borçlarını kapattı ve piyasayı mecburen terk etti. Şayet zamanında ekonomiyi ve sektörünü sağlıklı şekilde değerlendirseydi, işini yine bırakacak ama servetini kaybetmeyecek, üzüntülü yıllar yaşamayacaktı.

Başka bir örnek de şöyle: Oto tamircisi bir yakınım üç yıl kadar önce rekabetin artması ve makine parkını yenilememesi yüzünden artık para kazanamaz hale gelmişti. Ya yeni makinelerle atölyesini donatacak ve rekabet gücü kazanacaktı veya otomotiv sektöründe kendisine daha uygun bir alana kayacaktı. Ancak, yakınım maddi durumunun elverişliliğine de güvenerek, iki alternatifi de boşladı, giderek daha çok zarar yazan işine aynen devam etti. Bu yüzden, ailesinin geleceği için bir kenara koyduğu tasarruflarını da kaybetti. Şimdi, ne parası ne de işi var.

Son örneğim biraz daha değişik: Danışmanlık verdiğim genç bir işadınının işleri durgunluğa girmişti. Sakince piyasanın açılmasını bekleyeceğine, tavassutumla kredi müşterisi olduğu büyük bankayla spekülatif mahiyetli bir işe girdi. Bankaya ABD Doları üzerinden borçlandı, bu parayı liraya çevirerek hazine bonosu aldı. ABD Doları'ndaki kur artışı hazine bonosunun faizini geçince de hem kendisi zarar etti hem de bankayla arasında pürüz çıktı ve kredileri donduruldu. Daha sonra işleri açıldı ama kaybettiği banka desteği yüzünden birçok işi kaybetti.

Şirket hayatında, iş yapmanın amacı kâr etmektir. İçinde bulunulan şartlardan ötürü zarar ihtimalinin yüksek olduğu muamelelerden kaçınmak zarara mani olur, bu da kâr etmek anlamına gelir. s.uslu@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Türkiye dünyadan ayrışabilir mi?

Sami Uslu 2009.08.07

Global krizin iki ülkeyi -Çin ve Brezilya- teğet geçtiği kabul ediliyor. Hatta, kizden çıkışta Çin ve Brezilya'nın ekonomik performansına güvenenler bile var. Tabii ki, Amerikan hisse senedi ve komodite pazarlarında çarpılan yatırımcılar gözlerini yatırım için buralara dikmiş vaziyette. Bütün dünya küresel krizden kıvrılırken, söz konusu ülkeler nispeten sağlıklı bir iktisadi gidişatı sürdürüyor.

Batılı ekonomistler, her ikisinin de krize son giren ülkeler olduğunu hatırlatıyor ve aynı zamanda krizden ilk çıkan ülkeler olacaklarını iddia ediyor. Özellikle, ekonomimizle olan benzerliklerinden dolayı Brezilya bizim açımızdan her zaman izlemeye değer bir ülke. Acaba, Türkiye de, Brezilya gibi krizle mücadelede dünyadan ayrışabilecek mi? Hepimiz biliyoruz ki, ülkemiz küresel krize Batı dünyasından en az bir yıl sonra dahil oldu. Yani, global krize geç yakalanmada Brezilya'dan farkımız olmadığını rahatlıkla söyleyebiliriz. Tartışmaya tabi olabilecek konu, krizi atlattırma ön sırayı alıp alamayacağımızdır. Bu hususta iyimser olmamızı sağlayacak sebepler bulunuyor. Aşağıda bunları inceleyeceğiz.

Kapitalist ekonomi ve özellikle finansta piyasaların ne yöne gideceğini geleceğe dair umutlar, korkular, tahminler veya kısaca beklentiler belirler. Ekonomide başlıca belirleyici ve gösterge olan faiz oranları buna çok iyi örnektir. Çünkü, bir kreditor kuruluştan alınan borcun, kurumların çıkardığı tahvillerin, devletin ihraç ettiği hazine bonosunun yazılan veya kote edilen faiz oranı bugüne değil, vade denilen gelecekteki bir zaman dilimine uygulanacaktır. Dolayısıyla, bir işlemdeki faiz oranı, o zaman diliminde faiz oranının ne düzeyde olacağına dair alacaklı ve borçlunun bir mutabakatını, anlaşmasını ifade eder.

Üç gün önce, Türk ekonomisi çok anlamlı bir rekora sahne oldu. Hazine bonosu faizi Cumhuriyet tarihinde ilk kez yüzde onun altına (yüzde 9,92) indi. Ayrıca, bonoya hazine için gerekli olanın çok üzerinde bir talep geldi.

Bundan anlıyoruz ki, (yerli ve yabancı) yatırımcılar Türkiye'de faizlerin yüzde onun altında seyredeceğine inanıyor. Malum, faiz oranı ekonomik faaliyetlerin sebep değil sonuç tarafında yer alır. Faizin inmesi sayesinde, döviz kurları üzerinde baskı azalacak, 'yüksek faiz, düşük kur' şeklinde özetlenen hükümet politikasına yönelik hemen her kesimden yükselen tenkitlere bir yumuşama gelebilecektir. Düşen faizlerin asıl etkisi, devletin daha kolay ve daha ucuza borçlanabilmesine imkan tanımasıdır. İşte, son bono ihalesinde Hazine'miz hem zorlanmadan hem de düşük maliyetle ödünç fon toplayabilmiştir. Bu arada, yerli yersiz ortaya atılan devletin borcunu çevirmede güçlük çektiği savı da kaynayıp gitmiştir.

Piyasa ekonomisinde genel kabul gören göstergelerden birisi hisse senedi borsasıdır ve bu gösterge de Türk ekonomisi hakkında olumlu sinyaller veriyor. İMKB, kriz öncesi endeks değerlerine ulaşarak, dünyada kimsenin pek para kazanmadığı bir ortamda yatırımcısının yüzünü güldürdü. Her güzel gelişmeye tersten bakan malum çevrelerin, İMKB hâlâ çökmedi diye hayıflanmasına ve yükselişi sadece bir iki manipülatöre bağlayacak kadar saçmalamasına hiç ama hiç kulak vermeyelim. Şunu bilelim ki, dünyada hiçbir borsa manipülatörlerin oyunları ile endeks olarak ikiye katlanamaz, katlanmamıştır. Borsa'mızdaki yükseliş, on binlerce yerli ve yabancı yatırımcının Türk ekonomisine güvenmesinden kaynaklanmaktadır. Gerisi boş laftan ibarettir.

İhracatımızdaki dramatik gerileme bize tamamen küresel krizin bir hediyesidir ama son aylarda bunda da ciddi bir artış kaydedildi. Bu konuda Merkez Bankası'nın esnek politika izlemesi ve dış satımın önemli ölçüde döviz kuru meselesi olduğunu nazara alması gerekir.

Bu gerçekler ışığında, bütçe açığının krizin kaçınılmaz maliyeti olduğuna ve ülkemizin küresel krizi nispeten hafif ve çabuk atlatan üçüncü ülke olacağına inanıyorum. s.uslu@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Alacaklı olmak borçlu olmaktan daha kötü mü?

Sami Uslu 2009.08.12

Veresiye bir ticari işlemde şöyle bir durum ortaya çıkar. İşlem gereği mal veya parayı karşı tarafa ödünç veren kimse veya şirketin (alacaklının) mal varlığından para veya ticari hayatta aynı şey demek olan bir miktar emtia eksilir, diğer tarafın ise (borçlu), mal varlığında aynı miktarda bir artış meydana gelir.

Başka bir deyişle, borçlu alacaklı aleyhine olarak bir avantaj elde eder, buna mukabil alacaklı, borçluya belli bir iktisadi değeri devreder. Başlangıçta geçici olan bu durum, şayet borçlu borcunu vadede eda etmezse süreklilik kazanır.

Aslında alacaklı borçluya geri ödenen ödünç işlemlerinde önemli bir kolaylık sağlar. Çünkü, vadeli olarak satılan her mal sermaye demektir. Satıcı konumundaki alacaklı, özsermayesinin söz konusu mal değeri kadarlık bölümünü alıcı konumundaki borçluya kullandırmış olur. Bu, borçluya gösterilen güven ve itibarı ifade eder. Ödünç muameleler için itibar, emniyet manasına gelen kredi sözcüğünün kullanılmasının sebebi budur. Tabii ki, zamanında ve eksiksiz ödenen borç iki tarafa da ciro ve kâr artışı şeklinde fayda sağlar; ama bu durumda dahi jest yapan taraf alacaklı, jest gören borçludur. Çünkü, alacaklı iş hayatının en zor yönü olan ve birçok insanı ticari hayata girmekten alıkoyan tahsilatsızlık riskini üstlenmiştir. Borçlu açısından ise hiçbir risk söz konusu değildir. Evet, ödünç muamelelere başvurmak, satışlarını yükselttiği için alacaklının menfaatinedir; borçlu şirketler açısından ise borçlanmak çoğu kez elzemdir, iş hayatında var olabilmenin tek şartıdır.

Bu noktada, bankaları, diğer şirketlerden ayırmak gerekir. Çünkü, zaten para ticaretiyle iştigal eden bankanın işi kredi vermektir. İmalatçıların ve tüccarın işi ise mal ve hizmet üretmek ve/veya piyasaya sunmaktır. Kredi

vermek sadece imalat ve pazarlamayı kolaylaştıran bir faaliyet, malını satın alması için borçluya yapılan bir favördür, fakat şirketlerin asli uğraşı değildir. Ayrıca, bankalar geri ödenmeyen alacaklarını takip etmek üzere, kalabalık hukuk departmanları istihdam eder. Tamamen banka lehine yontan kredi sözleşmeleri, borçluları izleme ve bulmada sınırsız imkanlarıyla bankalar, ödünç işlerinde istisnalar hariç, mağdur duruma düşmezler, tersine ufak bir bahaneyle en iyi niyetli borçlu müşterilerini bile mağdur etmekten kaçınmazlar.

Borçlu-alacaklı ilişkileri dünyada ve Türkiye'de 1980'li yıllarla beraber bozulmaya başladı. Kapitalizmin ahlak kurallarıyla sınırlandırılmadığı bu dönemde küresel kriz alacaklı-borçlu ilişkilerini iyice kötüleştirdi. Ancak, genellikle sanıldığının aksine, sorun krizin doğurduğu sıkışıklıktan değil, krizin bahane edilmesi suretiyle birçok borçlu firmanın gücü olduğu halde ödeme yapmaktan kasten imtina etmesinden ileri geliyor. Banka ve faiz güdümlü ekonomik sistemin sürekli olarak borçluluğu teşvik etmesi, türev ürünlerle ticari alışverişle hiç ilgisi bulunmayan borçlar, alacaklar türetmesi ve bu durumun aynen reel sektöre yansması, alacaklı-borçlu münasebetlerini çığırından çıkma noktasına getirdi. Ülkemizdeki veresiye muamelelerde borçlu olmanın avantajlı, alacaklı tarafın dezavantajlı olduğu bir ortama doğru sürükleniyoruz. Dinî, manevî değerlerin çok uzun süre bir kenara itildiği, iş hayatının ne pahasına ve ne şekilde olursa olsun kazanmaktan ibaret olduğuna dair Batı patentli yaklaşımın giderek yaygınlaştığı bir düzenin tıkanması pek de şaşılabilecek bir sonuç olmasa gerek. Bu durumun şirketler arası alım-satımları azaltacağı ve krizden çıkışı da zorlaştıracacağı kesin. Veresiye satmanın hibe etmekle aynı kapiya çıktığı, borçluya güvenmenin enayilik olduğu bir iş hayatının gelişmesi mümkün mü?

Fakat, bu görüntünün ilanihaye sürmesi beklenmemeli. Şahsen, sanayi ve ticaretimizdeki yanlış kimselerin zamanla tasfiye olacağına ve manevi, ahlaki kural ve değerleri ön planda tutan bir işadama neslinin çarşıya, pazara hakim olacağına bütün kalbimle inanıyorum.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Yanılan ama yenilmeyenler

Sami Uslu 2009.08.14

Medyada belirli bazı kişiler fikirlerinde, tahminlerinde, öngörülerinde yanılmayı ve başkalarını yanıltmayı meslek edinmişlerdi. Bunlar, görüşlerini büyük bir iddia ve kendine güven içinde yazar ve söylerler; başka görüş ve önerilere hiç şans tanımazlar.

Başka türlü düşünceyi daha en başından yalan, kasıtlı hatta Türkiye'yi satmaya yönelik gayretler olarak ilan ederler. Kendilerine itiraz edebilecekleri satılmışlığa varacak kadar ağır şekilde itham etmekten hiç kaçınmazlar. En keskin sözlerle yazar ve konuşurlar, ama söyledikleri hep yanlış çıkar. Çoğu kez, gerçeklerle onların iddiaları tam bir simetri teşkil eder. Bu konuda sergilenen son örnekte; malum isimler; "Hükümet, IMF ile acilen bir anlaşma imzalamadığı takdirde, Türkiye'de 2001 krizinde yaşanandan daha büyük bir döviz krizi patlayacağı ve dolar kurunun en az 2,00 liraya yükseleceği" iddiasını defalarca dile getirdiler. Küresel krizden dolayı Türkiye'ye sermaye girişi azalacak ve döviz fiyatı tavan yapacaktı. Halbuki, hükümet, bu gerçeği görmüyor ve lüzumsuz kabadayılık gösterisiyle IMF'ye direniyordu. Ama, olaylar her zamanki gibi felaket tellallarını yalancı çıkardı. Ülkemize beklenenin de üzerinde döviz girişi oldu ve kur makul seviyeleri aştı. Öte yandan, hep kafayı taktıkları ve bu yıl sürdürülemez kadar büyüyecek dedikleri cari açık küçüldükçe küçüldü.

Borsa'mız da, yanılan ama yenilmeyenlerin yüzünü kara çıkardı (!) "Yabancı yatırımcı, İMKB'den kaçıyor, yabancı sermaye çıkışı giderek çıg gibi büyüyecek ve İMKB çökecek" şeklindeki kehanetleri de tutmadı. Türk Borsası

mükemmel bir atakla kriz öncesi endeks değerine ulaştı ve yerli olsun yabancı olsun yatırımcısına çok güzel paralar kazandırdı.

Yakın uzak geçmişe bir göz attığımızda, malum kişilerin doğru çıkan, olaylarla teyit edilen bir tahminine, sonradan sakatlığı ortaya çıkan bir önerisine rastlayamazsınız. Mesela, "Anti-enflasyonist politikalar uygulanırken, aynı zamanda ekonomik büyüme (GSMH) sağlanamaz, düşük enflasyon ile, yüksek büyüme hızından bir tanesini tercih etmek gerekir." görüşü, Türkiye'nin büyüme hızında dünya ikincisi veya üçüncüsü olmasıyla çöplüğe gitti.

Petrolün varili 50 dolara çıktığında, popüler bir ekonomi kanalı daha önceleri yönetim danışmanı diye lanse ettiği kişiyi, ekranda petrol uzmanı diye tanıtmaktan hiç çekinmedi. Bu zoraki uzman da, petroldaki fiyat yükselişinin geçici olduğunu ve kısa zamanda fiyatın düşeceğini kendinden son derece emin bir tavırla ifade etti. Ancak, bu TV programını izleyen günlerde, fiyat sürekli tırmanarak kısa süre içinde 150 dolara çıktı.

Rekabete dayalı liberal piyasa ekonomisinde, sürekli yanılmak ve insanları yanıltmak normal ahvalde, yanılanların zora düşmesine kredibilite kaybetmelerine, hatta meslek ve işlerinden olmalarına neden olur. Ancak, liberal sistemin hâlâ oturmadığı, oturtulmadığı memleketimizde, böyle insanlar yanılgılarından dolayı hiçbir şey yitirmezler. Gazetelerdeki sütunları onlara tapulanmış gibidir, ekranlarda sürekli boy gösterirler, önemli olaylarda daima ve sadece onların silüeti görülür. Medya kuruluşlarının yöneticileri onlara hiçbir zaman "sen şöyle dedin, ama böyle oldu" diye hesap sormaz. Halk deyimiyle, köpeksiz köyde değneksiz dolaşır gibidirler. Sistem tarafından cezalandırılmak bir yana ödüllendirilen yanılmacılar çok pişkindir, yanılgılarından dolayı halkımızdan özür dilemeyi akıllarından bile geçirmezler, yanlış bilgilendirdikleri insanlara karşı sorumluluk hissetmezler. Tersine, laf sırası geldiğinde milletimizi utanmadan aşağılamak başlıca marifetleri arasındadır. İşverenlerini memnun etmek onlar için fazlasıyla yeterlidir. Tatlı maaş, iş güvenliği medya mensubu olmanın yan avantajları vs. kısaca maddi değerler daima ellerinin altındadır.

Yani, onlar hep yanılırlar ama hiç yenilmezler. s.uslu@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

AK Parti neden başarılı?

Sami Uslu 2009.08.19

AK Parti'nin başarısının sırrı söylem olarak basittir: Piyasa ekonomisine dayanan liberal sistemin gereklerini samimiyetle benimsemek, politika ve icraatlarını bu doğrultuda belirlemek. Liberal sistem, her bakımdan milletimizin tercihi belirleyen sistemdir.

Daha Cumhuriyet resmen kurulmadan toplanan İzmir İktisat Kongresi'nde piyasa ekonomisi devletin ve ulusun müştereken benimsediği sistem olarak kabul edilmiştir. Anayasa'mıza göre, kapitalist liberal sistem ülkenin resmi rejimidir. Türk milleti, sosyalist düşüncenin zirveye çıktığı 1960'lı ve 70'li yıllarda dahi, bu ideolojiye soğuk bakmış ve daima liberal piyasa ekonomisinden yana tavır koymuştur. Peki, liberalizmin sosyalist ve faşist düzenlerden ayırıcı farkı nedir?

Liberal ekonomi sisteminin özü vatandaşa güven duymaktır. Bu sistemi sosyalist-komünist rejimden ayıran temel fark burada yatar. Doğallıkla, kendisine güvenilen bireylere görev ve sorumluluklar yüklenir. Her türlü ekonomik düzende üretim ve ticaret en hayati faaliyeti oluşturur. Ancak liberalizmde neyin ne kadar üretileceğinin kararını tüketici sıfatıyla halk verir; üretimi yapan da halktan başkası değildir. Vatandaş, atölye çalıştırır, fabrika kurabilir, küçük veya büyük mağaza, dükkan işletebilir. Kişiler için banka kurucusu,

sermayedarı, şirket patronu olmak mümkündür. Parayı kazanan, onun nasıl harcanacağına da karar verir. Halbuki, sosyalizm ve diğer teokratik ideolojilerde üretim kararları tepedeki bir komiteden çıkar, dolayısıyla halkın neyi ne kadar tüketeceği de onların bildiği iştir. Üretim araçları külliye devleti sahipliğindedir, vatandaş, işyeri açamaz, iş sahibi olamaz, tabiatıyla şahsi mal, mülk edinmek de yasaktır. Her konuda karar verici de, uygulayıcı da devlet olduğu için sosyalist-komünist, faşist rejimlere devletçilik de denir.

Türkiye'de ekonomik sistem bakımından Cumhuriyet'in kuruluşundan beri büyük çelişme yaşıyor. Şöyle ki, ülkenin çok önemli partisi CHP, devletin resmi, anayasal ideolojisi ve halkımızın ezici çoğunlukla tercihi olan liberalizme karşı çıkıp askeri ve sivil bürokrasinin de şahsi menfaatlerden kaynaklanan düşünsel ve eylemsel katılımıyla devletçiliği var gücüyle yaşatmaya çalışıyor. "Kapitalizm içinde sosyalizm" gibi çelişkilerle dolu bir garabeti sürdürme arzusundan vazgeçmiyor. Bu yüzden, rahmetli Özal hükümetine kadar, liberalizmi içtenlikle benimseyen siyasi partiler, ancak CHP'nin ve devlet bürokrasisinin baskısından yakasını kurtarabildiği ölçüde liberal uygulamalar yapabildi, devletin ekonomideki ağırlığı hafifletilemedi. İlk kez Özal iktidarında devletçiliğe karşı ciddi bir savaş verildi. Ancak tutucu cephe, çabuk toparlanıp, iktisadi, siyasi reformların daha ileri düzeye taşınmasını maalesef engelleyebildi. Futbol deyişimiyle, reformcular ile tutucular arasındaki mücadele berabere sonuçlandı. Fakat AK Parti döneminde ibre artık liberalizmden yana dönüyor. Çünkü AK Parti, liberal sistemi layıkıyla kavramış ve rahmetli Özal'ın fikirlerinden de gereken dersleri çıkarmış bir siyasi topluluk olarak, ekonomide sistemle tutarlı işler yapıyor. Ekonomiye özel sektör, yani vatandaşlar eliyle büyütmeyi hedefleyen liberal icraatlar, bozuk düzeni savunanların müthiş reaksiyonuna rağmen kararlılık ve cesaretle gerçekleştiriliyor. Özal'ın yaptığı gibi, ufak oyunlara sapmadan, oy hesabı yapmadan akıllı ve tutarlı bir şekilde, çelişkilere düşmeden işin gereğini yapıyor.

Özetle, AK Parti, Türk milletinin hem karar verici hem de tatbikatçı mevkiinde bulunmasının mücadelesini veriyor, halkımızın ekonomide (ve siyasette) temel unsur olmasının yolunu açıyor. Bu partinin hâlâ doğru dürüst analiz edilemeyen başarısındaki sır işte burada yatıyor. s.uslu@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Neden döviz sıkıntısı çekmiyoruz?

Sami Uslu 2009.08.21

Küresel kriz çıktığından bu yana döviz sıkıntısı yaşanacağı ve kurun aşırı yükseleceği tahminleri koro halinde seslendirildi. Ama beklenen olmadı ve tam tersine kur tahminlerin altında seyrediyor. Belli ki, iktisatçılarımız bir kez daha Türkiye ve dünya dinamiklerini doğru değerlendiremedi. Ülkemize bol döviz girişi, bir yerel iki de küresel mahiyetli nedenden kaynaklanıyor.

Önce temel bir finans kuralını hatırlatayım. Para bir ülkeye önce güvenlik, sonra da verimlilik saikiyle akar. Türkiye'nin bölgesinde bazı sıkıntılara rağmen en güvenilir ülke olduğu bütün dünyaca kabul ediliyor. Bu nedenle, bölge ülkelerinden bize döviz girişi olması çok doğal. Güven veren ülke olmayı sürdürdüğümüz ölçüde bu akım devam edecektir. Döviz dengesini sağlama babında sağlıklı yol girişi sağlamak, yoksa çıkışları kısıtlamak değildir. Türkiye, Batı'dan teknoloji ithal etmek zorunda olan bir memlekettir. Zaman içinde azaltmamız gereken ama sanayimizin çalışması için hâlâ büyük miktarlarda dışarıdan getirme durumunda kaldığımız ara mal ithalatımız da yüksek seyrediyor. Ayrıca 70 milyonu aşan nüfusun çok çeşitli alanlarda yabancı mal ve hizmetlere ihtiyaç duyması çok normaldir. Sonuç olarak, Türkiye'nin toplam ithalat ihtiyacı yüksek olup, bunu sağlıklı girişlerle karşılayabilmemiz çok önemli. Aksi takdirde, ithalat kısılır ki, bu da düşük hızda büyüme, halkın refahında gerileme ve beraberinde gelecek işsizlik artışı demektir. Gerçi, yurtdışı finans

kurumlarından ve/veya IMF'den borçlanma da döviz girişi sağlar. Ama bu tür borçlanmanın ağır faiz maliyeti dışında siyasi maliyetleri de olduğu bilinen bir husustur. Dünyada ve yörede kendisine itimat edilen ülke sıfatıyla hariçten döviz girişlerine konu olmak, diğer alternatiflerden hiçbirisiyle kıyaslanamayacak kadar tercihe şayandır. Ülkenin öz varlığına dahil olan döviz ile, kısa süre sonra faiziyle beraber mahrecine dönecek paranın aynı şey olmadığını söylemeye gerek var mı?

Bu arada, global gelişmeler de dünyada dolar arzını artırma yönünde. Şöyle ki, ABD küresel krize çare olarak, piyasalarına dolar saçıyor, bunun için her gün dolar basma makinesini çalıştırıyor. ABD 2 trilyon dolarla ülke tarihinin en büyük bütçe açığını verecek. Daha sağlık projesi yolda ki, bu da yüz milyarlarca dolarlık harcamaya yol açacak. Öte yandan, ABD'ye ihracatından dolayı elinde yaklaşık 2 trilyon değerinde nakit dolar ve dolarla yazılı tahvil birikmiş bulunan Çin, dünya ekonomisi için son derece hayati bir karar aldı. Çin Merkez Bankası, kasasındaki dolar varlıklarıyla bakır, alüminyum vs. gibi komoditeler ithal etmeye başladı. Yani, bu ülke birikimini, değer kaybetmesini beklediği dolar yerine borsa malı emtialarda tutma kararı aldı. Böylece, ABD'nin enflasyonist açık bütçe politikası nedeniyle dünyada mal fiyatlarının yükseleceğini görerek dolarlarını fiyatları henüz şişmeden mala tahvil etmekte. Petrol dahil, hiçbir önemli sanayi girdisini içeriden temin edemeyen Çin, ekonomisinin çarklarını çevirmek için girdilerini ithal etmektedir. Çin, dolar istifini bozup mal istiflemeye giderek enflasyonist dönemde yaşanacak pahalılık ve mal teminindeki güçlükleri aşmayı planlıyor. ABD'nin açık bütçe politikasına ek olarak Çin Merkez Bankası'nın dolarlarını harcama kararı dünyadaki toplam dolar arzını yükseltecek, doları dünyada ucuzlatacaktır.

Gelmiş geçmiş en kötü küresel krizin yaşandığı bir ortamda, döviz piyasalarında sık sık ayarlamalar ortaya çıkmaktadır ve dövizde oynamalar devam edecektir. Böylesine bir global ortamda, döviz dengesini sağlıklı girişlere oturtan Türkiye, döviz piyasalarındaki oynaklıklardan fazla etkilenmeyecektir. Türkiye, son yıllarda uyguladığı küreselleşme olgusuyla tutarlı ekonomi ve siyasetiyle kazandığı güvenilir ülke imajının meyvesini haklı olarak toplamaktadır. s.uslu@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Küresel krizde yeni bir dalgaya hazırlıklı olun

Sami Uslu 2009.08.26

Küresel krizin varlığının kabul edilmesi zor olmuştu. Ancak, 2008 yazı itibarıyla kriz inkar edilemeyecek boyutlara geldiğinde felaket ister istemez kabullenildi.

Son birkaç aydır ise ekonomi çevreleri ve merkez bankaları artık krizin dibine varıldığı ve canlanmanın başlamak üzere olduğunu müjdelemekle meşguller. Ülkemizde de global krizin artık sona ermekte olduğu konusunda iktisatçılar ve işadamları ittifak halinde. Biz ise ülkemizi belli ölçüde ayrı tutmak kaydıyla, global krizde dip noktaya henüz varılmadığı görüşünü savunduk, savunuyoruz. Acaba, gelişmeler hangi yönde ilerliyor?

Durgunluğun küresel hale dönüşmesinden bu yana, uzmanlar krizin "V" şeklinde bir seyir izleyeceği konusunda hemfikirler. Yani, kriz en dibe vuracak ve bir pinpon topu gibi geri fırlayacak, böylece durgunluk yerini hızla canlanmaya bırakacaktı. Bu iyimser görüş artık çöp sepetine atıldı; bugünlerde tüm ekonomistler krizin "U" şekli çizeceğini söylüyor. Ayrıca, "W" şeklinde, çift dipli bir resesyon olacağına dair tahminler de yaygınlık kazanıyor. Her iki halde de dünya ekonomisi toparlanmadan evvel dipte epey sürünecek. Son yorumlara göre, küresel resesyonun dibi ancak yıl sonunda görülecek, kriz öncesine hızlı bir dönüş olmayacak, toparlanma süreci ağır aksak şekilde, iki yıl devam edecek.

Dünyanın en büyük ve en başarılı yatırım uzmanı Warren Buffett, The New York Times gazetesindeki yazısında; kainatta her hareketin mutlaka bazı sonuçlar doğurduğunu, kelebek etkisi olarak adlandırılan bu kuralın finans dünyası için de geçerli olduğunu savunuyor. ABD'nin 1,8 trilyonluk bütçe açığına dikkat çeken Buffett'a göre, bu muazzam açığın, diğer ülkelerin ABD hazine bonosu satın almasıyla kapanması çok zor. Diğer yandan, ABD halkının tasarrufları da böylesine bir açığı doldurmaya yetmiyor. Kaldı ki, Çin ve diğer ihracatçı ülkelerin ve ABD halkının sonsuza kadar paralarını hazine bonosuna yatıracağına dair bir güvenceyi kimse veremez. Son çare olan para basmanın ise enflasyonu azdıracığı kesin. Neticede, ABD devleti tarafından krize çare olarak başvurulmuş açık bütçe uygulamasının başka bir kriz meydana getirme ihtimali hiç de düşük değil.

Kurumsal ve bireysel yatırımcıların, karar vermeden önce başvurduğu S&P derecelendirme kuruluşunun verilerine göre, şirket kârlarının gerilemesine rağmen, ABD hisse senetlerinin fiyatları hızla yükseliyor ve fiyat/kazanç katsayısı haddinden fazla artmış durumda. Bundan anlaşılan, yatırımcının gelecekte oluşacağını ümit ettiği şirket kârlarına göre alım yaptığı ve hisse senedi fiyatlarının köpüklendiğidir. Ana finans kuralı bellidir: Her köpük patlar.

Daha önceki bir yazımızda belirttiğimiz üzere, Çin bakır ve gümüş başta olmak üzere, yoğun bir halde emtiaya yatırım yapıyor. Çin'de ayrıca, hisse senedi ve emlak fiyatları banka kredileri ve enflasyon beklentileri yüzünden % 50 ile 100 arasında şişmiş vaziyette. Cari yılın son çeyreğinde fiyatlarda bir düzeltme yaşanması muhtemel görülüyor. Şayet, global ekonomi kısa dönemde güç kazanmaz ve varlık fiyatları gerilerse, Çin ekonomisi bu yılın son çeyreğinde paldır küldür düşebilir. Çin'in siyasi yapısı gereği, böyle bir aksilik beraberinde sadece ekonomik değil, vahim siyasi sonuçlar da getirebilir. Global krize direnen ve krizden çıkmak için kendisine ümit bağlanan dev bir ekonominin zora girmesi ise krizin uzamasına neden olacaktır. Hakkındaki bütün övücü sözlere rağmen, Çin ekonomisinin performansı büyük ölçüde küresel ekonominin, özellikle de Amerikan ekonomisinin gidişatına bağımlı. Bazı uluslararası profesyonel yatırım uzmanları, müşterilerine Çin yatırımlarını artık likidite etmeleri gerektiğini öğütlüyor.

Kişisel görüşüme göre, global krizde son raunt hâlâ gelmedi. Türkiye olarak, yeni bir durgunluk dalgasına hazırlıklı olmalıyız. s.uslu@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Alışveriş, kampanya ile canlandırılabilir mi?

Sami Uslu 2009.08.28

Türkiye Reklam Konseyi, iç pazarın canlanması için "Alın Verin Ekonomiye Can Verin" sloganıyla bir kampanya başlattı. Yazımızda kampanyanın başarı şansını irdedeceğiz.

Şunu hatırlayalım ki; ticari hayatta fiyat, alıcı ve satıcı arasında alışverişin fiilen gerçekleşmesiyle oluşur. Bu yönüyle fiyat, iki taraf arasında bir anlaşmayı ifade eder. Yani, alıcı aldığı malın miktar ve kalitesinden, satıcı ise aldığı paranın tutarından memnundur; alışverişi mümkün kılan fiyat iki taraf arasında bazen pazarlıkla bazen pazarlıksız olarak ulaşılan neticedir. Bu işlem önce alıcı ve satıcının mal ve para durumunu, daha sonra da tüm ülke ekonomisini etkiler, kazanılan para suya düşen taş gibi tüm ekonomik hayata yayılır. Buna mukabil, etiketlerde veya listelerde kalıp, alışverişe konu olmayan fiyatın kimseye bir faydası olmaz. Bu, olsa olsa satıcının alıcılara bir önerisi veya içinden geçirdiği temennisidir.

Fiyat hususundaki bu açıklamalardan anlıyoruz ki, alışveriş denen iktisadi olay iki kişi veya şirketin varlığını gerektirir; fakat bunlardan alıcı olan taraf daha önemlidir, daha kıymetlidir. Çünkü, kural olarak, para maldan

daha değerlidir, istisnai haller hariç, alıcı mal alımını sonraya bırakabilir, malı başka yerden temin edebilir. Halbuki, satıcının paraya ihtiyacı genellikle alıcının mala olan ihtiyacına göre daha acildir, daha zaruridir. Şimdi, bu basit gerçekler ışığında, Türkiye Reklam Konseyi'nin ekonomiyi canlandırma konusunda sorumluluk üstlenmesini olumlu, ama yöntemini temelden yanlış buluyorum.

Şöyle ki, insanlarımıza illa bir şeyler satın al demenin fazlaca anlamı yok; hatta işsizliğin kol gezdiği, yurttaşımızın küresel krizi ensesinde hissettiği bugünkü ortamda böylesine bir çağrının egoistlik olduğu bile söylenebilir. Peki, nasıl bir slogan kullanılmalı, topluma nasıl bir çağrı yapılmalıydı.

Ticarette en önemli unsurun alıcı tarafından uygun veya cazip bulunacak fiyat olduğunu biliyoruz. Öyleyse, alışverişleri canlandırmak için satıcılardan, kâr marjlarından fedakarlık etmek suretiyle fiyatları indirmeleri talep edilmelidir. Fiyatlar, (satıcıyı zarar ettirmemek şartıyla) o kadar düşürülmeli ki, alıcılar durumu uygun bir fırsat olarak değerlendirerek harcamaya karar verebilsin. Almak ve satmak ekonomik bir olay olduğuna göre, insanların ekonomik menfaatine hitap etmek ve firmaları alıcıların yararına bir eyleme yöneltmek hedeflenen sonucu almak bakımından daha uygun olmaz mı?

Kendisi de hizmet satıcısı olan reklamcının işi satıcılara ait mal ve hizmetlerin tüketiciye cazip görünmesini sağlamak, kısaca şirketlerin kârlılığını yükseltmektir. Ama, bugünün koşullarında reklam şirketlerinin, tüm diğer firmaların, dolayısıyla ülke ekonomisinin sağlığı tüketicinin mutluluğuyla mümkün hale geldi. Bu durumda, vatandaşlarımıza, ömrünce sıtma görmemiş kimselerin ağzından duygusal mesajlar dağıtmak reklamcılığın ve satıcılığın klasik kalıplarından çıkamamak demektir. Takdir edersiniz ki, klasik tutum ve yaklaşımlar işe yarasaydı, zaten bu kampanyalara gerek kalmazdı. Kişisel görüşüme göre, tüketimi teşvik edici kampanyalardan bir yandan şirketlere fiyatları düşürme çağrısı yapılırken, aynı anda tüketiciye de cazip fiyatlardan ihtiyaçları olan mal ve hizmetleri satın almaları önerilmelidir.

Ticaret karşılıklılık içinde yürüyen çok yönlü bir faaliyettir. Bu sebeple, piyasaları canlandırmanın çaresi hem alıcıları hem satıcıları memnun edecek formüller bulmaktan geçer.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Gizli hesaplar artık gizli kalmayacak!

Sami Uslu 2009.09.02

İsviçre'nin uluslararası bankası UBS (Union Bank of Switzerland), uzun müzakerelerden sonra, Amerika'nın vergi tahsilatından sorumlu IRS (Internal Revenues Services) adlı resmî kurumuna beş bin Amerikan vatandaşının hesaplarına ait bilgileri vermeye razı oldu.

Böylece, gizli hesap diye bir hesap türünün belki de dünya bankacılığından silinmesine kadar varacak bir süreç başladı.

Gizli hesaplar artık dünyanın birçok bankasının sunmakta olduğu bir ürün olmasına rağmen, bu tür hesapların ilk başladığı ve halen bu konuda merkez konumundaki ülke İsviçre'dir. İlk gizli hesaplar Nazi Almanyası tarafından tüm varlıklarına el konulan Yahudilere açılmıştı. Daha sonra, ülkelerindeki ağır vergilerden kaçmak isteyen zenginler İsviçre bankalarında gizli hesap açtılar. Zamanla bankalardan yüklü kredi kullananlar da kreditor bankaca yapılabilecek yasal takiplerden kaçırarak amacıyla gizli hesapları çare olarak kullandı. Ama gizli hesaplar kötü şöhretini karapara aklamalarından dolayı kazandı. Bu hesapların yasadışı yollardan edinilen servetlerin aklanmasında kullanıldığı hususu birçok halde dedikodu mesabesini aşarak, mahkeme kararlarıyla kesinlik kazandı. Özellikle hamiline gizli hesapların, yani hesap sahibi tarafından her an için başkasına

devredilebilenlerin para aklamak için kullanıldığına dair ciddi kuşkular duyuldu. Son yıllarda, sadece para yatırılan hesaplar değil, yatırım hesapları da devreye girdi ve bu hesaplar hisse senedi ve tahvil vs. gibi menkul kıymetlerin alım ve satımında kullanıldı. Böylece, para ve parasal değerlerin devletten ve alacaklı kurumlardan saklanması yeni bir imkân keşfedilmiş oldu.

UBS ve ABD vergi otoritesinin anlaşması, siyasal planda iki ülke arasında bir diplomatik krizin çıkmasını önledi. Uzlaşmanın ekonomik etkilerine gelince... Evvela dünya bankaları ve ülkeler arasında çok bariz bir haksız rekabet uygulaması sekteye uğratıldı. Gizli hesaplar aslında pek de özelliği olmayan İsviçre'yi hatırı sayılır bir ülke haline getirdi. Malum, Avrupa ülkeleri ve Japonya, Çin gibi diğer memleketler kalkınmada çok meşakkatli bir yol olan sanayileşme vasıtasıyla küresel rekabette mücadele verdi, vermekte. Buna mukabil, İsviçre, başka ülkelerin vatandaşlarına ait nasıl kazanıldığı belli olmayan, hatta birçok mahkeme kararıyla kanunsuz şekilde elde edildiği kanıtlanmış para ve menkul değerlere bankalarında gizli hesaplar altında ev sahipliği yaptı ve böylece en zahmetsiz şekilde kalkınmasında önemli merhale aldı. Gizli hesapların UBS'in dünya çapında bir banka olmasına katkıda bulunduğunu söylemek de herhalde yanlış olmaz.

IRS ile UBS anlaşması ülkemiz için çok yararlı olabilecek gelişmelere gebe görünüyor. OECD üyesi olmamız sayesinde, Türk Maliyesi de İsviçre bankalarında yatan Türk vatandaşlarına ait hesaplarla ilgili bilgi isteme hakkına sahip. Devletimizin şemsiyesi altında ve vatandaşlarımızın sırtından kazanılan gelirlerin yurda getirilip vergilendirilmesi büyük bir haksızlığa son verecek. Çünkü, bu paralar yurttaşlarımıza ait olması gereken refahın, başka ülkelere kaçırılması demek. Hükümetin Varlık Barışı adlı gösterdiği cesur inisiyatifine rağmen, yurda getirilmeyen meblağların kime ait olduğu ve ne kadar olduğu hakkında İsviçre bankalarından gerekli bilgiler alınabilecek. Maliyemiz, sadece İsviçre bankalarından değil, OECD üyesi her ülkedeki bankadan Türklere ait gizli hesapları öğrenebilecek ve ödenmeyen vergileri cezasıyla beraber tahsil edecek. ABD'nin süper gücü sayesinde elde ettiği bir imkândan Türkiye büyük faydalar sağlayacak. Her zaman savunduğumuz üzere, küreselleşme, akılcıca davrandığımız ölçüde bize büyük katkılarda bulunacak bir olgudur ve söz konusu gelişme buna mükemmel örnektir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Global ekonomide köpük patlıyor

Sami Uslu 2009.09.04

Küresel piyasalardaki gelişmeler, krizin kolayca savuşturulamayacağını gösteriyor. Hal böyle iken ekonomiyle ilgili bakanların ve etkili iş çevrelerinin siyasi meseleleri, politikadan sorumlu bulunanlara bırakarak iktisadi meselelerimize odaklanması gerekmez mi?

ABD'de son ekonomik göstergelerin olumsuz çıkması ve ekonomide beklentilerin kötüleşmesi üzerine, New York Borsası ciddi oranda gerilerken, Avrupa borsalarında hisse senetleri fiyatları üç seans arka arkaya düştü. ABD borsalarında hisse fiyatları bu yılın mart ayında dibe vurduktan sonra, ekonomideki düzelmeye açıklanamayacak kadar abartılı bir performans sergiledi ve bu yapay yükseliş borsalarda köpük oluşturdu. Cari yılın ikinci yarısında net iyileşmeler ortaya çıkmasına rağmen, küresel ekonomide yaz boyu süren çıkış tersine dönüyor ve global ekonominin tam anlamıyla bir resesyona doğru sürüklendiğine dair emareler artıyor.

Menkul kıymetlerden oluşan portföylerde hisse senetleri ve tahvillere ait talep ve fiyatlar ters yönde hareket eder. Hisse senetleri gerilerken, tahvile talep artar ve faizler yükselir. Hisse fiyatları yükseldiğinde ise bunun tersi olur. Nitekim, durgunluğa doğru gidişatın hızlanacağını bekleyen bankalar, köpüğün patlamasıyla saldırgan biçimde hazine bonusu alımlarına ağırlık veriyorlar ki bu da hisse senetleri borsalarının daha fazla

kayıplar vermesine yol açacak. Ayrıca, kâr marjlarının (spread) aşırı seviyelere çıktığı kredi piyasasında yeni ve büyük sorunların çıkması muhtemel addediliyor. Amerikan Merkez Bankası'nın (FED) piyasalara daha fazla müdahale etmeme stratejisi güvenilir analistler tarafından çok erken alınmış bir karar olarak yorumlanıyor. Avrupa'da hükümetlerin yürürlükte bulunan açık bütçe politikalarının sürdürülemez olduğuna itiraz eden yoksa da, bu uygulamanın nasıl sona erdirileceğini kimse bilemiyor. Öte yandan, herkesin global krizin maliyetine katlandığı bir ortamda, yöneticilere ödenen milyonlarca Euro'luk maaş ve ikramiyeler konusunda kamuoyunun kızgınlığı giderek artıyor, iş hayatında huzur bozuluyor.

Pazartesi'den beri Türkiye ve Asya ülkelerinde döviz fiyatları yukarı çıkarken, borsalar topluca geriliyor; dünyanın 3. büyük ekonomisine sahip Japonya'da perakende satışlar zayıflıyor. Çin'de hisse senetleri fiyatları son 14 ayın en düşük noktasına geriledi. Çin'i yakından izleyen bazı analistler Çin hükümetinin köpüğün içindeki havayı boşaltmak için bilerek borsaların düşüşünü desteklediğini iddia ediyor. Doğal kaynakların dünyadaki en büyük alıcısı olan Çin'de işler ters gidiyor, doğal kaynakların en büyük satıcılarından birisi olan ve global ekonominin yüz akı olarak değerlendirilen Brezilya, küresel gerilemenin kurbanları arasında katılmaktan kurtulamıyor. Avustralya Hazine Müsteşarı, son çeyrekte gerçekleşen beklenenin üzerindeki GSMH artışına rağmen, piyasalara verdiği mesajda, gereksiz iyimserliğe kapılmaya mahal bulunmadığını ve hükümetin müdahalesi ve ekonomiyi canlandırma gayretleri olmadan ülkeyi büyük bir resesyondan kurtarmanın imkansızlığını açıkladı.

Zayıflayan borsaların yazın kazandırdığını kışın geri alacağına inanan, sağlamlılığı seven yatırımcılar, güvenlik arayışı içinde, devlet kâğıdı ve altına yöneliyor. Altın fiyatları şimdiden son 3 ayın en yüksek noktasına ulaştı.

Global ekonomide gelişmeler maalesef, okurlarımıza önceden bildirdiğimiz yönde geliyor. Hal böyle iken, ülkemizde ekonomi gündemden neredeyse tamamen düşmüş durumda. Evet, hayati değişimlerin eşliğinde bulunduğumuzu anlamak zor değil. Ancak, global krizin ihmal etmeye hiç gelmediği ve kolayca savuşturulamayacağı da ortada. Dolayısıyla, ülke olarak bir yandan içeride gerekenleri yapmak, diğer yandan bir parçası olduğumuz küresel ekonomiyi layıkıyla ve her an izlemek mecburiyetindeyiz. Ekonomiyle ilgili bakanların ve etkili iş çevrelerinin siyasi meseleleri, politikadan sorumlu bulunanlara bırakarak iktisadi meselelerimize odaklanması gerekmez mi?

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Vergi yasası, kaş yapayım derken göz çıkarmasın

Sami Uslu 2009.09.09

Hükümetler, giderek daha iyi anlıyor ki; küreselleşmenin tamamen mobil hale getirdiği para, kendisine en iyi muameleyi yapan ülkeye doğru akıyor. Hatta, parayla birlikte, paranın sahipleri de aynı ülkeye yerleşiyor.

Parayı ve zengin sahiplerini gurbete çıkartan bir numaralı faktör ise anavatandaki aşırı baskıcı vergi yasaları. Yani, bir ülkenin vergi mevzuatı, o ülkenin uluslararası kaynak paylaşımında başlıca rolü oynuyor. Yeni vergi yasa taslağını bir de bu açıdan yorumlamamız gerekiyor.

Yeni kanun taslağına göre, mükellefin yıl içindeki harcamalarıyla beyan ettiği gelir arasında uyum aranacak. Gelir olarak beyan edilen rakam ile harcamalar çok farklı olursa mükellef uyarılacak; mükellef haklı bir gerekçe ortaya koymaz veya çelişkili durumu düzeltmezse incelemeye tabi tutulacak. Taslak, bazılarınca eski "Nereden buldun?" yasasına benzetildi. Doğrusunu söylemek gerekirse, şimdiki taslak eski yasadaki önemli ölçüde farklı ve kağıt üzerinde makul görülüyor. Şöyle ki; soruşturma konusu vatandaşın serveti değil, harcamaları, inceleme

süresi ise geriye doğru bir yıl ile sınırlandırılmış. Ancak yasa taslağı, uygulama bakımından dikkat edilmesi gereken bazı noktalar ihtiva ediyor. Mesela, vatandaş aslında geliri kadar harcama yapıyor, fakat gelirlerinin bir bölümü kayıt dışı çalışmalarından ileri geliyorsa ne olacak?

Yarı yarıya kayıt dışı işleyen bu ekonomide, nispeten en düzgün çalışan firmalarda bile, aşırı oranlardaki vergi ve sosyal güvenlik kesintilerinden kaçınmak için ücret ve maaşlar düşük gösteriliyor. Çalışanların ise işverenin bu uygulamasına müdahale etmeleri veya itirazda bulunması sadece işsiz kalmalarına sebep olur. Ticari, zirai geliriyle geçinenlerin de durumu bundan farksız. Hepimiz biliyoruz ki; Türkiye'de her aldığı mal veya hizmet için fatura diye tutturan ticari hayattan silinir.

Köyden şehre göç edenlere, ailenin köyde yaşamaya devam eden üyeleri düzenli olarak kendi bahçe, tarla ve hayvanından elde ettiği tereyağı, peynir, bakliyat, meyve ve sebzeği gönderir. Kırsaldan gelen ve bugünkü şartlarda belgelenmesi imkansız olan bu katkı, gıda masrafını sıfıra yakın dereceye getirdiğinden, kentteki aile azası, gelirini başka gider kalemlerine yöneltme imkanı bulur. Bu yüzden de gelir ve harcama miktarları tutarsızmış gibi görünebilir.

Çok harcama yapanlar, aynı zamanda büyük servet sahibi insanlardır. Örneğin, deniz yatıyla ilgili harcamalarından dolayı sorgulanan bir mükellef, otomatikman sahip olduğu yatından (servetinden) dolayı sorgulanmış olacaktır. 1990'lı yıllarda gazete ilanıyla BMW arabamı satışa çıkartmıştım. Bir vergi elemanı beni hiç tanımadan, çalışma hayatım hakkında hiçbir fikir edinmeden nerede ne kazandığımı, hatta o sırada ne iş yaptığımı sormadan "Böyle bir arabayı hangi parayla aldın?" sorusunu yöneltmişti. Bu tür uygulamalara, Cumhuriyet tarihinin en başarılı Maliye Bakanı Kemal Unakıtan zamanında son verildi.

Yeni vergi yasası taslağının başarısı, Maliye elemanlarının ülkemizin kendine has sosyoekonomik gerçeklerini nazara almasına, akıl, mantık ve vicdan ölçüleri dahilinde davranmasına bağlı olacaktır. Aksi takdirde, diğer ülkelerden Türkiye'ye kaynak aktarayım derken, elimizdeki kaynağı kaybederiz. s.uslu@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Zenginliğin sınırı olmalı mı?

Sami Uslu 2009.09.30

Küresel kriz, 1980'li yıllardan bu yana adeta tapınılan kapitalist sistemi tartışılır hale getirdi. Tartışılan sorulardan birisi şu: Kapitalizmde zenginliğin bir sınırı olmalı mı, olmamalı mı?

Sosyalizm, insan tabiatına aykırı düştüğü için yürümedi ve kendi kendini tasfiye etti. Çünkü testiyi kıranla suyu getirenin aynı kefeye konulduğu bu rejim, insanları umursamazlığa, atalete ve müthiş bir verimsizliğe itti.

Sosyalizmin tasfiye olması, artık alternatifsiz kalan kapitalizme akademi çevreleri ve iş hayatı nezdinde hiç de hak etmediği ölçüde itibar kazandırdı, piyasa yobazlığı aldı yürüdü. Pazarlar her şeyi kendiliğinden halleden mekanizmalar olarak takdim edildi. Piyasa tapınmacılarına göre; kaynakların hangi alanlara ne oranda dağıtılacağını ancak piyasa bilebilirdi. Toplumun hangi ekonomik faaliyetlere ihtiyacı olduğunu, hangi işlere ise artık ihtiyaç kalmadığını da piyasa tayin ederdi. Devlet yönetiminin yapacağı tek şey, futbol veya basketbol hakemi gibi davranıp oyunun kurallarını adilane biçimde saptamak, yasaların uygulandığını izlemektir. Ama ekonomiye asla müdahale etmeyecek, ekonomik hayatın aktörlerinden birisi olmayacaktı. Gerçi ara sıra durgunluk yaşanabilirdi. Ama ne gam, her durgunluk yeni bir canlanmanın tohumlarını atar diye düşünülürdü, zaten durgunluğun adı "düzeltme" olarak konulmuştu. Fakat bu Sinderella hikâyeleri gerçek hayata yansımada.

1980'li yıllardan küresel krize gelene kadar üç ciddi resesyon yaşandı ve hepsi de ancak kamunun ekonomiye müdahalesi sayesinde atlatılabildi.

Global krizde umulmadık olaylardan birisi de, uluslar-ötesi şirketlerin zayıf performansındı. Dünya toplam gayrisafi hasılasını kısa dönemde sabit bir havuz olarak tasavvur edersek, havuzdan aslan payını alanların krize karşı herkesten çok dayanıklı olmaları, hatta sağlamlıklarıyla krizin hafif atlatılmasını sağlamaları beklenirdi. Fakat söz konusu kuruluşlar kartondan kaplan gibi sapır sapır döküldüler ve beklenenin aksine krizi körüklediler. Kapitalizmin kalesi denilen markalar, diğerlerinden önce iflas etti. Doğrusu kimse içlerinin bu kadar kof olduğunu tahmin edememişti. İflas etmeyip devlet yardımıyla zar zor ayakta kalabilenler ise krizin faturasını işçisine, memuruna ödetti. Bu durum karşısında, kamu tarafından her türlü imtiyazla teçhiz edilen uluslararası firmaların ve onların dolar milyarderi konumundaki yönetici ve sahiplerinin bu ayrıcalıklara layık olmadığı fikri ister istemez zihinlerde yer etmeye başladı.

Evet, kapitalist piyasa ekonomisinin doğası gereği, kâr etmek, servet edinmek serbesttir, hatta teşvik edilir. Bu serbestinin altında yatan varsayım, zenginlerin ve ultra zenginlerin topluma sağladıkları yarar sayesinde bu kadar varılabilir olduğudur. Ama kriz süreci böyle bir varsayımın gerçeklerle örtüşmediği ve ultra zenginlerin kendilerini inanılmaz derecede varlıklı yapan topluma karşı hiçbir sorumluluk hissetmedikleri ortaya çıktı. Öyleyse, hâlâ kapitalist sistemde isteyen istediği kadar zengin olabilir ve zengin kalabilir diyebilir miyiz? İslam, bu sorunun cevabını zekat ve sadaka kavramıyla ve gönüllü olarak hallediyor: Daha çok dünya varlığı, sahipleri tarafından daha çok sadaka verme imkanı olarak değerlendirildiğinden ve nicelik yerine nitel ağırlıklı bereket anlayışı ikame edildiğinden, aşırı zenginlik toplumla paylaşmak suretiyle ve kendiliğinden törpüleniyor.

Kapitalizmi benimsemiş ülkelerin toplum vicdanında haklılık bulmayan aşırı zenginlikleri kabul edilir düzeye indirmek için kafa yormak yerine, zekat ve sadaka yöntemini layıkıyla uygulamaları uygun olmaz mı?
s.uslu@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

'Köprüye hayır' kafası yine sahnede

Sami Uslu 2009.10.02

Boğaziçi, 1970'li yıllara üzerinde tek bir köprü olmadan girmişti. Avrupa ve Asya kıtaları arasındaki dünya harikası Boğaziçi'ni geçmenin tek yolu miadını çoktan doldurmuş gemiler ve motorlu teknelerdi.

Tıklım tıklım doldurulan bu deniz vasıtaları rahat ve konfor bir yana, yolcuların can güvenliğini sağlamaktan uzaktı. Lodos fırtınalarında seferler iptal edilir ve ikametgahı Kadıköy tarafında, işyeri ise Avrupa yakasında bulunanlar ya işlerine gidemez ya da evlerine dönemezdi. Bir Boğaz köprüsüne ihtiyaç kendini her bakımdan hissettiriyordu ve zamanın hükümeti köprüyü programına aldı. Bu proje önem ve büyüklük bakımından Türkiye'yi dünya klasmanına sokuyordu. Ülkesini seven her vatandaşın gurur duyması gereken bir iktisadi olay gündeme girmişti. Köprü'nün yerkürenin en önemli iki kıtasını birbirine bağlayacak olması meseleye duygusallık da katmaya yetmişti. İki ayrı kıta, birleşecek ve bunu Türkler başaracaktı. Avrupa ülkeleri olaya büyük ilgi gösterdi. Çünkü, köprü Avrupa'nın her yerinden kalkan kamyon ve TIR'ların Asya kıtasına geçişini çok kolaylaştırıyordu. Daha önce feribotların yetersiz kapasiteyle ve gecikmeli olarak sağladığı geçiş artık köprü üzerinden çağdaş tarzda sıfır gecikmeyle gerçekleştirilecekti. O sıralarda Almanya'da bulunduğumdan Almanların ve diğer Avrupalıların köprüye ne kadar büyük bir ilgi duyduklarını görme imkanını buldum.

Turistlerin de en fazla konuştukları konu köprüydü. Kısaca, köprü projesi sayesinde Türkiye daha önce hiç olmadığı kadar dünyanın gündemine oturmuştu. Ancak, dünyanın gösterdiği olumlu tepkilere içeride katılmayanlar çoktu. Her olaya sol ideoloji gözlüğünden bakan CHP önderliğindeki çevreler Türkiye'nin bu ilk büyük projesine şiddetle karşı çıktılar. Sosyalizm fırtınasının çok hızlı estiği o yıllarda Türk solu fakir fukara edebiyatında pek mahirdi. Bu konudaki uzmanlığının en güzel (!) örneklerini köprü konusunda sergilemekten geri kalmadı. Aynı zamanda CHP milletvekili olan bir iktisat profesörü "Köprüye Hayır" sloganıyla projeyi durdurmaya çalıştı; slogan ve sahibi, köprüye muhalefetin sembolü oldular. Halbuki köprü, geçiş ücretleri sayesinde önce kendi maliyetini kurtaracak, sonra da devlete sürekli ve sağlam bir gelir kaynağı olacaktı. Ayrıca, iki yaka arasındaki insan ve araç trafiği sayesinde muazzam bir işgücü tasarrufu sağlayacaktı. Türkiye'nin tanıtımına ve itibarına yapılacak katkı da işin cabasıydı.

Köprü 1973 yılında büyük bir törenle hizmete açıldı. Muhalefet yalan yanlış propagandayla halkımızın keyfini kaçırmayı başarmış, ancak projenin hayata geçirilmesini engelleyememişti. Rahmetli Özal döneminde Türkiye 2. köprüye de kavuştu ve şimdilerde hükümetin icraat programında 3. köprü bulunuyor. İlginç ve acıdır ki, yine muhalif çevreler ön yargıyla ve tek yanlı olarak kamuoyunu yanıltma peşinde. Şöyle ki, meselenin sadece risklerine değinilmekte, araç sayısındaki artışın olumsuz sonuçları olacağı iddia edilmekte, rant kavgası vesaire gibi hayali mahzurlar ön plana çıkarılmaktadır.

Sözün doğrusu, 3. köprünün ülkemize çok büyük artılar kazandıracığıdır. Bu bağlamda, yaklaşık yarısı İstanbul'dan yapılan ve 2. köprünün lojistik açıdan yetersiz kaldığı ihracatımız büyük bir ivme kazanacak. Ayrıca, aşırı trafik yoğunluğu yüzünden milyarlarca doları bulan işgücü ve akaryakıt kayıpları son bulacaktır. Rahatlayan trafik İstanbul'da yaşayanları kesinlikle daha mutlu ve huzurlu yapacak. s.uslu@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

IMF toplantısından izlenimler

Sami Uslu 2009.10.09

IMF Genel Kurulu toplantısı iki özellik taşıyordu. Birincisi, küresel krizin tam ortasına rastlaması, diğeri ise İstanbul'da yapılmasıydı. Genel kurulda çok sözler söylendi, nutuklar atıldı, demeçler verildi.

Açıkçası bunların çoğu dünyanın karşı karşıya bulunduğu kritik durumu açıklama babında bir yenilik taşımıyor, aydınlatıcı veya yol gösterici bir mahiyet arz etmiyor ve basma kalıp ifadelerden öteye geçmiyordu. Uluslararası olaylar ve bu arada yaşamakta olduğumuz küresel krizi en başından beri dikkatle izleyen bir ekonomist olarak bu laf yığını arasından kayda değer bulduklarımı ayıklayarak paylaşmak arzusundayım.

IMF Başkanı, deneyimli ve kişilikli bir uluslararası profile yaraşır tarzda bir konuşma yaptı ve klişe sözlere başvurmadan krizle ilgili görüşünü açık yüreklilikle ve bütün çıplaklığıyla dünyaya ilan etti. Başkan'a göre, krizde viraj dönüldü ama riskler nazara alındığında bir dünya savaşı bile çıkabilir. Kanaatimce, Başkan asıl olarak krizin doğurduğu savaş tehlikesine dikkatleri çekmek istedi, ancak bu ürkütücü iddiasını yenir yutulur hale getirmek için virajın dönüldüğü şeklinde iyimser bir yaklaşım sergiledi. Gerçekten global krizin bir kaos havası doğurduğu ve zengin ülkelerle diğerleri arasındaki ayrışmayı daha da kuvvetlendirdiğini ve bu zıtlık ortadan kaldırılmadan savaş tehlikesinin asla sona ermeyeceğini inkar etmek mümkün mü?

Açılış konuşmasını yapan Başbakan R.Tayyip Erdoğan, kendine tam bir güven havası içinde yürüttüğü zengin içerikli konuşmasında, zaman içerisinde kendisini nasıl geliştirdiğini ve uluslararası konulara ne kadar vâkıf olduğunu bize ve ecnebilere gösterdi. Başbakan, haklı ve yerinde bir uyarıyla karışık eleştiriyile; IMF ve diğer

uluslararası kuruluşların global sorunlarda ve bu bağlamda mevcut krizle ilgili olarak daha büyük sorumluluklar üstlenmesi gerektiğini savundu. Küresel krizle ilgili yorum yapan George Soros ve Warren Buffett gibi yatırım devleri, yani global ekonominin büyük aktörleri uluslararası sorunların, yine uluslararası kurallar çerçevesinde ele alınmadan çözülemeyeceğini ısrarla iddia ediyorlar. Zaten ekonomi, siyaset, hatta kültürün bile globalleştiği bir ortamda, küresel kuruluşlar ve onların uygulayacağı global çapta yasalar olmadan çözüm aramak mantıklı bile değil. Aslında, Bretton Woods konferansının bir ürünü olan IMF'nin kuruluş gayesi dünya ekonomisinde istikrarı sağlamak, bu amaçla da Dünya Bankası kredileriyle dara düşen ülkeleri belli bir ekonomik program çerçevesinde desteklemektir. Hatta IMF'nin bir dünya merkez bankası olması da kuruluştaki hedeflerinden bir tanesiydi. Fakat aynen Birleşmiş Milletler'in siyasî krizleri çözmede aciz kalması gibi, IMF de iktisadi krizleri ve kalkınma meselesini çözmede başarısız oldu. Global problemleri ele almak üzere yeni bir küresel kuruluşun dizayn edilip tesis edilmesi çok uzun zamanı gerektirir ve böyle bir teşebbüsün başarı garantisi de olmaz. Bu nedenle IMF ve Dünya Bankası'nın gereken yetki ve görevlerle donatılarak uluslararası problemleri etkili bir biçimde ele alabilir hale getirilmesi gerekir.

Başbakan'ın "sokağın sesine, usulü dairesinde yapılan protestolara kulak vermemiz lazım" mealindeki sözlerinin de bence ciddiyetle yorumlanması gerekir. İşsizliğin, fakirliğin kol gezdiği ve akil adamların adil bir düzen kuramadığı bir dünyada sokaktaki insanın da dinlenmesi, kaale alınması zamanı gelmiş olsa gerek. Halkın sesine ve isteklerine tüm samimiyetiyle kulak veren bir politikacı ve devlet adamı özellikleriyle Erdoğan'ın böyle bir öneride bulunması kendi geçmişi ve karakteriyle çok güzel uyumaktadır.

Cam çerçeve kıranlar ise fikir bakımından kısır olduklarını en başından kabul etmiş oldular. Nitekim, "İstanbul finans merkezi değil, emek merkezi olsun" diyerek, emekçinin gerçek menfaatinin nerede olduğunu anlayamadıklarını kanıtladılar. s.uslu@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Nobel Ekonomi Ödülü hak edene mi gitti?

Sami Uslu 2009.10.14

Bu yılki ekonomi Nobel Ödülü birisi bayan iki ekonomiste layık görüldü. İlginçtir ki, iki iktisatçının fikirleri birbirini tamamlar mahiyette.

Öte yandan, her iki ekonomistin de kurumsal yönetim (governance) konusunu ele almaları anlaşılır bir tercih. Çünkü kötü yönetimin küresel krizdeki payını herkes kabul ediyor. Ancak, kapitalist piyasa sisteminin bizatihi kendisinin mercek altına alınması, yani makro yaklaşım yerine, mikro bir gözlükle yönetimin ön plana alınması bana pek yerinde gibi gelmedi.

Nobelli iktisatçılardan Oliver Williamson, kendisine Nobel ödülü kazandıran çalışmasında özetle şu iddiada bulunuyor: Şirketler tam rekabetin hüküm sürdüğü ortamlarda sorunlarını kolayca çözecek yöntemleri bulur, yani mükemmel yönetim sergilerler.

Fakat Williams'a göre, eksik rekabetin olduğu ekonomilerde de şirketler kurumsal yönetim sergileyebilir. Tamamen teorik olan bu yaklaşımın gerçeklerle bağdaştığını veya gerçek hayata uygulanabilirliğini savunmak

çok güç.

Malum, ekonomi biliminde tam rekabet piyasası teorik bir kavram olup, dünyada tam rekabetin yaşandığı tek bir ülke, hatta sektör dahi yoktur. Şayet böyle bir piyasa mevcut olsaydı, o ekonomide mallar tamamen homojenleşip, fiyatlar rekabetten dolayı veri olur, her endüstriye giriş ve çıkışlar serbest olurdu.

Alıcı ve satıcılar yönünden piyasa şeffaflık arz ederdi. Gördüğünüz gibi, bu özelliklere sahip bir piyasa ancak hayal edilebilir ama kurulamaz, hayata geçirilemez. Gerçi, mantiken tam rekabet piyasasında faaliyet gösterecek şirketin kurumsallaşması ve kurumsal yönetişimi gerçekleştirmesi çok zor olmasa gerektir. Ama, Williamson'un ileri sürdüğü gibi, rekabetin aksadığı yerde kurum ve şirketlerin yönetim konusunda motive olacağını düşünmek kolay değil. Çünkü başkalarının rekabeti bir şirket için tehlikedir.

Tehlikeyi atlatıp hayatta kalmak şirket yönetiminin bir numaralı görev ve sorumluluğudur. Dolayısıyla, yönetim kademesi kendilerinin de maddi manevi zararına yol açacak gelişmeleri engellemek için her türlü önlemi almak ister.

Buna mukabil, rekabetin söz konusu olmadığı veya yetersiz olduğu piyasalarda üst yönetimlerin sanki rekabet varmışçasına yönetim göstermesi, bu yönde çabalaması ve bunun için kaynak tahsis etmesi pratikte hiç rastlanılmamış bir durumdur.

Şirketlerden böyle bir şey beklemek veya onlara böyle bir şey önermek, bence şirket ve yönetim gerçeğini layıkıyla bilmemek anlamına gelir. Williamson'a başka bir itirazım, krizin başlıca kahramanı olan banka ve diğer mali kurumlardaki temel sakatlığın yönetim değil, yöneticilerin iyi niyetten, minimum etik anlayışından ve sadakat duygusundan yoksun olmalarıydı. Yani, kötü yönetim bu kuruluşlarda neden değil sonuç idi.

Williamson'a göre, büyük şirketler ve kurumlar, bazı istisnalar dışında, her zaman varlıklarını sürdürür çünkü bunlar etkin çalışmak için yapılanmışlardır. Bu iddia rekabetin çok zayıf olduğu 1980 öncesi yıllar için geçerlidir. Özellikle küresel kriz sırasında bu kadar çok sayıda dünya devi şirketin iflas bayrağını çektiğini gördükten sonra, hâlâ büyük şirketlerin ölümsüz olduğunu düşünmek ve söylemek inanılır gibi değil.

Elinor Ostrom, yönetim mevzuunu kamusal alana taşıyarak, kamu ortak mallarını bizzat kullananların, bu malları devletten de özel sektörden de daha iyi yönetebileceği tezini öne sürüyor. Böylece, kamu malı kullananlara güvenilmesini ve onlara sorumluluk yüklenilmesi talep ediyor.

Ostrom'un yönetim konusuna yeni bir yaklaşım getirdiği veya en azından bu geniş konuya yeni bir fasıl eklediğini kabul etmek gerekiyor. Literatüre ilginç ve kayda değer bir yenilik katan Bayan Ostrom'un Nobel Ödülü'nü hakkıyla aldığını söyleyebiliriz.

Özetle, bu sene Nobel Ekonomi Ödülü bir hak edene bir de hak etmeyene gitti. s.uslu@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İstanbul, nasıl finans merkezi olur?

IMF toplantıları sırasında, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan ile Başbakan Yardımcısı ve ekonomiden sorumlu Devlet Bakanı Ali Babacan doğru bir zamanlama ile İstanbul'un finans merkezi olmasını hedeflediklerini dünyaya ilan etti. Önce bir saptamada bulunalım:

İstanbul, Osmanlı döneminden bu yana, ülkemizin tartışmasız finans merkezidir. Fakat, mesele İstanbul'u uluslararası finans merkezi yapmak olduğuna göre, bunun için ilk önce hükümet iradesi şarttır, ama yetersizdir. Gerçi hükümet genel icraatıyla da İstanbul'u finans merkezleri arasına sokma babında hizmet vermiştir, vermektedir. Ama, böylesine muazzam bir hedefe ulaşmak için başka unsurların da mevcudiyeti şarttır.

Mesela, küreselleşme korkusunu yenmemiz, hatta daha ileriye giderek, uluslararası olayların kahramanı olma konusunda çekingen değil tersine arzulu ve kendimize güvenli olmamız gerekir. Ayrıca, başka uluslardan olanları yabancı olarak değil, dost olarak görmemiz ve ona göre davranabilmemiz şarttır. Çünkü, uluslararası finans merkezi, küreselleşmenin her boyutuyla yaşandığı yerlerdir, buna insanî boyut da dahildir. Mesela, dünyanın ikinci büyük finans merkezi olan Londra'da 300 farklı lisan konuşulur. Demek ki, İstanbul finans merkezi olacaksa, başta İstanbul sakinleri olmak üzere, milletçe hepimiz bizden farklı kültür ve zihniyetlerle birlikte yaşamaya alışmamız, hatta bundan memnun olmamız gerekir. Olaya yabancılar açısından bakarsak, onlar İstanbul'da ikamet etmekten dolayı hiçbir tedirginlik duymamalı, kendilerini anavatanlarındaki kadar rahat hissetmelidir.

İstanbul'u finans merkezi yapma gayretimizi yönlendirirken, işin büyük rakamlara ve devasa hacimlere dayandığını bilmeliyiz. Mesela fikir edinmek için Londra'daki finans hayatına bakmak anlamlı olabilir. Bu kent, yabancı hisse senedi işlemlerinde dünya pazarındaki toplam hacminin yüzde 60'ını yapar. Dünyadaki toplam döviz alım satımının üçte biri burada gerçekleşir. Çağdaş finans tekniklerinin çeşitliliği bakımından Londra, New York'tan sonraki sıradadır. Londra halen dünyanın forfaying merkezidir. Londra'da faaliyet gösteren finans kuruluşlarında istihdam edilen her düzeydeki elemanın toplam sayısı 600 bindir. Avrupa'nın finans merkezi olarak tabir edilen Frankfurt'la mukayese edersek, bu kent finansal işlemler bakımından Londra'nın kabaca onda biri kadardır. Londra büyük bir liman ve 5 uluslararası havalimanına sahiptir. Dünyanın havacılık merkezidir. Londra Borsası 1773 yılında faaliyete başlamış olup Avrupa'nın en büyüğüdür ve 50 ülkeden 350 şirket hissesi burada işlem görür. İkinci Dünya Savaşı, İngiltere ve Londra'ya eski gücünü kaybettirince Londra, mali merkez olarak dünya birinciliğini New York'a kaptırdı. Ama ikincilik konumunda halen rakipsiz.

Şehrin finans alanındaki büyüklüğünü takdir etmek için şu bilgilere göz atmak yeterlidir: Dünyanın en büyük finans şirketlerinin dörtte biri bu kenttedir. 550'den fazla uluslararası bankanın ve 170 küresel çapta borsa aracı kurumunun Londra'da ofisi bulunur. Bu rakam Frankfurt'ta 280'dir. Londra, tezgah altı piyasada işlem gören türev (derivative) ürünler ticaretinde, global iş hacminin yüzde 36'sına sahiptir ve tabii ki bu sahada tartışmasız tektir. Dünyadaki tüm Euro tahvillerin (Eurobonds) yüzde 70'i bu kentte muamele görür. Kent; 5,5 trilyon dolarlık hacimle küresel çapta en büyük fon yönetim merkezidir. Yabancı hisse senedi piyasasında Londra'nın payı yüzde 56 düzeyindedir. Beynelmilel sigorta piyasası olarak Londra topladığı 25 trilyon pound tutarındaki prim ile dünya birincisidir.

İstanbul'un da bu rakam ve hacimlere ulaştığını bir düşünün ve böyle bir kente sahip olan ülkemizin nasıl gelişeceğini tasavvur edin. Şimdi, takdir edelim ki, Başbakan'ın İstanbul'u global finans merkezi yapma hedefi çok çaba sarfını gerektiren ama her türlü çabaya değer bir hülyadır. s.uslu@zaman.com.tr

Tekleyen kapitalizme Bediüzzaman reçetesi

Sami Uslu 2009.10.21

Küreselleşen kapitalizmin yeni dolar milyarleri peydahlaması mantık icabıydı ve kaçınılmazdı. Çünkü, bir yandan bilişim teknolojisi ulusal sınırları zaten tanımazken, diğer yandan ABD'nin bunaltıcı baskısı sonucunda gelişmekte olan ülkeler mal ve sermaye hareketlerine sınır getiren yasalarını serbestleştirdiler.

Böylece, piyasa kavramı artık tüm dünya pazarlarını ifade eder hale geldi. Küreselleşmenin sağladığı muazzam imkânlarla zengin üretmekte son derecede başarılı olan kapitalizm, fakirliği ortadan kaldırmak ve sosyal adaleti sağlamak babında son derece başarısız oldu. Dolar milyarlerinin sayısı ve dolarların miktarı artarken, dünyanın her yerinde fakirlerin sayısı da paralel bir yükseliş sergiledi.

Halbuki, piyasaya tapınanlar böyle söylememişti. Onlara göre, pazarlar her şeyi kendiliğinden halleden mekanizmalardı, kaynakların hangi alanlara ne oranda dağıtılacağını en iyi piyasa bilebilirdi.

Kapitalizmin bütün çarpıklıklarını inkâr edilemez biçimde ortaya çıkaran global krizde umulmadık olaylardan birisi de, dolar milyarlerinin menbaı olan uluslar-ötesi şirketlerin zayıf performansıydı. Dünya toplam gayrisafi hasılasını kısa dönemde sabit bir havuz olarak tasavvur edersek, havuzdan aslan payını alanların krize karşı herkesten çok dayanıklı olmaları beklenirdi. Ama, tam tersi oldu, dev denilenlerin cüce olduğu ortaya çıktı. Bu durum karşısında, kamu tarafından her türlü imtiyazla teçhiz edilen uluslararası firmaların ve onların dolar milyarleri konumundaki yönetici ve sahiplerinin bu ayrıcalıklara layık olmadığı fikri ister istemez zihinlerde yer etmeye başladı. Tartışılan sorulardan birisi şu: Kapitalizmde zenginliğin bir sınırı olmalı mı, olmamalı mı?

Evet, kapitalist piyasa ekonomisinin doğası gereği, kâr etmek, servet edinmek serbesttir, hatta bu teşvik edilir. Bu serbestinin altında yatan varsayım, zenginlerin ve ultra zenginlerin topluma sağladıkları yarar sayesinde bu kadar varıl olduğu, yani zenginliklerini hak ettikleridir. Ama kriz süreci böyle bir varsayımın gerçeklerle örtüşmediği ve ultra zenginlerin kendilerini inanılmaz derecede varlıklı yapan topluma karşı hiçbir sorumluluk hissetmedikleri ortaya çıktı. Öyleyse, hâlâ kapitalist sistemde isteyen istediği kadar zengin olabilir ve zengin kalabilir diyebilir miyiz?

Kapitalist piyasa sistemi bu noktada çaresizlik ve açmaz içinde. Çünkü, zenginliği sınırlamak sistemin ruhuna aykırı. Zaten, böyle bir sınırlamanın uluslararası şirketler ve onların yönetici ve sahipleri tarafından kabul edilmesi tamamen imkânsız. Ama, bu haliyle de kapitalizm yeryüzünde yaşayan yüz milyonlarca insanın açlığa varan fakirliğinden sorumludur.

İşte, büyük müceddit Bediüzzaman, bu sorunun cevabını İslam'ın üç kuralıyla insanlara veriyor. Birincisi, her türlü haram olan, insanları birbirine düşman eden faizin yasaklanmasıdır. Faiz, kapitalist rejimde haksız kazancın ve aşırı zenginliğin kaynağıdır. Üstad'a göre, faizin yerini fakirle zengini dost eden, sınıf çatışmasını önleyen zekat ve sadaka almalıdır. Üstat'ın anlayışında, zekat ve sadaka faizin alternatifidir. Müslümanların birbirlerine yardımı, ancak zekat köprüsü üzerinden geçerek yapılır, zira yardım vasıtası zekattır. Zekatın en büyük neticelerinden birisi toplumda servet aleyhtarlığının önlenmesi olarak kendini gösterecektir. Öte yandan, iktisadın hem öznesi hem de hedefi konumundaki insan, asla israf etmemeli, kanaatkâr olmalıdır; o helal kazanç için çalışır, fakat hırsa kapılmaz. Böylece aşırı hırsın doğuracağı kötü sonuçlardan korunmuş olur.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

IMF'ye nankörlük mü ediyoruz?

Sami Uslu 2009.10.23

Uzun süredir devam eden Türkiye-IMF görüşmeleri hâlâ bir sonuca ulaşmadı. Basının bir bölümü, fuzuli avukatlığa soyunarak, bu durumu hükümeti tenkit vesilesi olarak kullanıyor ve hükümetin ayağını sürüdüğünü savunuyor.

Bu arada, IMF ile anlaşmanın ülkemize sağlayacağı yararlar sayılıp dökülmektedir. Sanki IMF bize faydalı olabilmek için çırpınan bir hayır kuruluşu, biz ise IMF'nin kadr-i kıymetini bilmeyen bir ülkeyiz.

Önce, IMF ile yapılan müzakerelerde iki tarafın da diğeriyle anlaşma gibi bir zorunluluğu yoktur, olamaz. Zaten hiçbir müzakerenin anlaşmayla biteceğine dair bir kural yoktur. Şayet, görüşen taraflardan birisi, anlaşmaya mecbur bırakılırsa bunun adı anlaşma değil, bir tarafın diğerine tahakkümüdür. Örneğin, 2. Dünya Savaşı'ndan sonra mağlup devletler olan Japonya ve Almanya'nın önüne ABD tarafından hazırlanmış anayasalar konulmuş ve bunları kabul etmeleri söylenmiş, en ufak bir tartışma söz konusu dahi olmamıştır. Nitekim, müzakere gerçeğini çok iyi bilen IMF, devletimizle yapmakta olduğu son toplantılarda 'illa da anlaşalım' havasına girmiyor ve bütün itirazlarımıza rağmen istediği koşulların yerine getirilmesinde ısrar ediyor. Ancak, TC Merkez Bankası da makul bulduğu şartlar haricinde hiçbir şartı kabul etmeye haklı olarak yanaşmıyor. IMF anlaşmaları doğal olarak, karşılıklı yarara dayanan anlaşmalardır. Türkiye IMF ile anlaşma imzalamadıysa, bunun anlamı menfaat dengesinin kurulamamasıdır. Böyle bir durumda kimsenin suçlu ilan edilmesinde bir anlam yok. Özellikle 70 milyon vatandaşının sorumluluğunu taşıyan bir hükümeti "IMF ile anlaşmazsan başına gelmedik kalmaz" mealinde ve hayali felaket senaryolarıyla tehdit etmek ulusal basına hiç mi hiç yakışmayan ve ülkemize zarar veren bir tutum. Ne acıdır ki, basınımızın bir kısmı ülkenin yabancı bir kurum ile anlaşmazlığında tarafsız dahi kalmamakta ve kayıtsız şartsız karşı tarafı tutmaktadır.

İki taraflı ve çetin görüşmeler bir bilek güreşi şeklinde geçer. Bunun anlamı, daha güçlü olanın kendi şartlarını empoze etmede avantajlı konuma girmesidir. Olaya bu açıdan baktığımızda Türkiye-IMF görüşmelerinde köprülerin altından çok sular geçmiştir. Ülkemiz, IMF'ye mahkum vaziyetteki son anlaşmasını 2001 krizinden sonra yaptı. Cumhuriyet tarihi boyunca biz ekonomimiz her tıkanıldığında IMF'nin kapısını çaldık ve onlar da bize önce devalüasyon yaptırdılar, sonra da empoze ettikleri ekonomik programı desteklemek üzere kredi verdiler. Hükümetler parayı aldılar ve stand-by anlaşmalarını çabucak unuttular. Bugüne kadar ilişkiler hep bu format dahilinde yürüdü. AK Parti iktidarı bu konuda da ilklere imza attı. Şöyle ki, son anlaşmanın içerdiği ekonomik program büyük bir başarıyla tamamlandı. Ekonomik programları hiçbir ülkede olumlu sonuçlar vermeyen kuruluş için Türkiye yüz akı oldu. Ayrıca, ülkemiz son 7 yıldır baştaki hükümetiyle 2001 yılına kıyasen inanılmaz ilerlemeler kaydetti. Yani, ilk kez hükümetimiz IMF ile bilek güreşinde başa baş konuma geçti. Türkiye ekonomik sorunlarının üstesinden gelmede rüştünü fazlasıyla kanıtladı. IMF'nin de karşısında eskisi gibi, "ocağına düştüm, sen bilirsin" diyen bir ülke olmadığının bilincine varması lazım. Artık muhataplarının karşısında, küresel ekonomi ve siyasette aktif olarak rol oynayan dünya gündeminin bazı önemli maddelerini bizzat belirleyen bir Türkiye var. Aslında, Türkiye gerçeğini kavramada ben IMF'den ümitsiz değilim. Buna mukabil, kendi ülkesini değerlendirmede bir türlü iyi niyet gösteremeyen yerli basından fazla ümitvar olamıyorum.

Evet, eski yıllarda, Türkiye ile IMF'nin anlaşması hiç uzun sürmez, kısa zamanda bitirilir ve açıklanırdı. Ama bu tamamen ülkemizin güçsüzlüğünden ileri geliyordu. Şimdi, hükümetimiz çarpıcı başarılarını, ödülünü ülkemiz ve milletimiz adına almak istiyor. Bunu inkar edenle anlaşmamız hiç de zorunlu değil. s.uslu@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kötü yönetilen kapitalizm komünizme dönüşüyor!

Sami Uslu 2009.10.28

Başta ABD olmak üzere, Batı dünyası ve Türkiye komünizmi reddederken haklı nedenlere dayanıyordu. Çünkü, bu rejimde hükümetin ve devletin tepesindeki az sayıda insan, ulusal kaynaklar üzerinde tam bir kontrole sahip oluyordu.

Birkaç kişi, insan kaynağını keyfine göre yönlendiriyor, vatandaşın özgürlüğünü ve tercih hakkını hiç tınmıyordu. Sistem güzel şeyler başarma, icat ve yenilikler yapma konusunda hiçbir şekilde motive etmediği insanları atalet ve isteksizlik içinde bırakıyordu. Eski kafalı idarecilerin yönetiminde komünizm, tembellik, piyasanın beklentilerine karşı kayıtsızlık, istismarcılık ve adam kayırcılığın sembolü haline geldi. Rejim, manevi değerleri ilkel duygular olarak aşağıladı, bireyselliği vatan ihaneti saydı. Yönetilenlere hiç güvenmedi, onlardan kendilerine güveni ve yaşam sevinçlerini çaldı. ABD, Batı dünyası ve Türkiye'yi arkasına alarak insan karakterine tamamen aykırı olan komünizmi yıkmak için tam yarım asır boyunca soğuk savaş yöntemiyle mücadele etti ve komünizm hayali bir gecede çözülüyordu. Ama, sistemi asıl yıkan Sovyetler Birliği'nin sisteme asla inanmamış bulunan vatandaşlarıydı. Nitekim, Kızıl Ordu'nun komünist düzeni geri getirmeyi hedefleyen darbe girişimi Rus halkı tarafından anında bastırıldı.

Komünizm, nasıl insan doğasını umursamadıysa, günümüz kapitalizmi de aynı yanlış yolda ilerliyor. Amerikalı ve Avrupalılar için ne kadar acı ki, sürekli kötüledikleri, onlarca yıl karşı koyup savaştıkları "hükümet sistemine" şimdi kendileri kayıyorlar. Komünizm kavramına her zaman kötü bakan, ülkesinde komünist parti kurulmasına bile izin vermeyen ABD, şimdilerde devlet eliyle ekonomisini sosyalistleştiriyor.

Küreselleşen kapitalizmde de, çöken sosyalizmde olduğu gibi, kaynaklar giderek devletin elinde toplanıyor. Öte yandan, uluslararası çapta firmalar da CEO yöntemiyle sayılı kimselerin kontrolü altında. Birleşme ve satın almalar yoluyla her sektörde konsolidasyon yaşanıyor ve bu eğilim hâlâ bütün şiddetiyle devam ediyor. Paradoksal bir şekilde, sert rekabetten kaçmak için birleşen devler rekabetin ölmesine yol açıyor. Uluslar ötesi şirketler bazen telkin bazen tehditle kamuyu etkileyerek vergi mükelleflerinin parasını kasa ve ceplerine kanalize ediyorlar ve rekabetten kaçınıyorlar. Bu arada, ekonomilerde istikrar unsuru küçük şirketler ekmek parası uğruna kıyasıya bir rekabet içinde yaşamak zorunda bırakılıyor. Devlet ise, koruyucu elini kötü niyetlilere, beceriksizlere uzatıyor. Böylece, devlet vatandaşın hakkını, kaynakları israf eden ve aslında piyasadan silinmesi gerekenlere yediyor. Toplumun refahı için kullanılacak kaynaklar, toplumu istismar edenlerin eline geçiyor. Kötü oyuncular piyasadan iyi oyuncuları kovuyor. Şöyle ki, kötü oyuncular kontrol ettikleri sermayeyi yönetim tarzı bakımından demode olmuş firmalarına ve siyasetin finansmanına harcıyor ve karşılığında siyaset mekanizmasından kendileri, haram servetleri ve müflis şirketleri için yaşam garantisi sağlıyorlar. Bu durumda, yeni yasalar sadece kriz suçlularının suçlarını saklamak ve verdikleri korkunç zararı

topluma ödetmek için çıkarılıyor. Ama, kapitalist sistemin arızalarını ortaya koymak, sistemi yeniden kurgulamak veya onarmak için bugüne kadar yapılmış bulunan hiçbir şey yok.

İşsizlik rakamlarının yükselişi, emeklilerin kötüleşen hayat şartları, malın mülkün değerinde çarpıcı düşüşler ve bir türlü önü alınamayan durgunluk karşısında devletler tam bir acz içinde ne yapacağını bilemiyor.

Sonuç olarak, sosyalizm karşısında zafer kazanmış bulunan piyasa sistemi, ortadan kaldırdığı düşmanına benzemek suretiyle varlığını tehlikeye atıyor ve galiba kendini yenileyemeyen sosyalist sistemin akıbetine doğru hızla yol alıyor. s.uslu@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Geleceği çalanlar ve geleceği kuranlar

Sami Uslu 2009.10.30

Global ekonomide talebin karşılayamadığı aşırı bir üretim var. Özellikle 1980'li yıllardan sonra finans sektöründe olduğu gibi, imalat sanayilerinde kime satılacağı belli olmayan bir arz fazlası oluştu.

Bu arada eski ithalatçı ülkeler ihracatçı konumuna girince Batılı ülkeler iç pazarlarında eritemedikleri malı dış pazarlarda da kolay satamaz hale geldi. Kapitalist ekonominin hiç de bilinçli bir mekanizma olmadığı şundan da belli ki; her alanda binlerce çeşit mal çok kısa sürede, inanılmaz miktarlarda imal edilirken, meselenin talep tarafı gözden kaçırıldı. Küresel ekonomi bu bakımdan ABD ve Batı'ya merhem olmadı; çünkü küreselleşme, gelişmekte olan ülkelere de mallarını dünya pazarlarında satma olanağı verdi, onlar da bu olanaktan fazlasıyla yararlanmasını bildiler. Japonya, Çin ve giderek artan ölçüde Hindistan, Batı'dan aldıklarından daha fazlasını Batı'ya satıyorlar. Bu durumun doğal sonucu olarak, ABD ve Avrupa'da daha önce görülmemiş şekilde işsizlik ortaya çıktı ve işsizlerin nasıl iş sahibi edileceğini kimse bilemiyor. Hep kısa vadede yüksek kârlara odaklı, sosyal sorumluluktan yoksun piyasa sistemi gençlerin geleceğini kararttı. Batı açısından işsizliğe karşı tek çare dünya pazarlarında mallarını satmak. Herkesin ihracat için kolları sıvadığı bu ortamda, ABD rekabet edebilmek için doların değerini diğer paralara karşı düşürmek zorunda. Bu da Amerika'yı ciddi bir çelişkiye itiyor. Şöyle ki, ABD Başkanı Obama, tüm dünyayı ABD Doları'nın gücü, istikrarı, dolayısıyla da dünyanın rezerv parası olmaya devam etmesi gerektiği konusunda ikna etmeye çalışıyor. Ama bir yandan da, ihracatı teşvik amacıyla doların diğer önemli paralar karşısında değer kaybetmesine stratejik olarak göz yumuyor. Çünkü başını alıp giden işsizliğin ilacı ihracat ve bunun için doların diğer paralara karşı ucuz olması, değilse ucuzlatılması lazım. Japonya, Çin ve diğer Asya ülkeleri, bu gerçeği çok iyi öğrenmeleri sayesinde dünya ihracatında büyük söz sahibi oldular. Bu arada, ABD hükümeti, krize karşı önlem adı altında trilyonlarca dolar basıp piyasaya sürüyor. Şimdiden muazzam rakamlara çıkmış bulunan bütçe açığı ve ulusal borcun normal yollardan ödenmesi olanaklı değil, mecburen merkez bankası para basma makinesini çalıştırmaya devam edecek. Bunun iktisattaki anlamı da enflasyon ve beraberinde getireceği devalüasyon, yani değersizleşen dolar. Ayrıca Katma Değer Vergisi ve diğer vergiler kaçınılmaz olarak yükseltilecek. Bütün bunların alt alta toplanmasıyla, son elli senedir süper gücü tartışılmayan ABD'nin gelecekte süperliğinin tartışılır hale gelmesi de şaşırtıcı olmayacaktır. ABD ve Avrupa, küresel krizin çıkmasında ve önlenmesinde sergilediği basiretsizlik ile bankaları da güvenilir kurumlar

olmaktan çıkardı. İnanması zor ama, bazı yatırım uzmanları, yatırımcılarına bundan sonra bankalarda fazla para bulundurmamalarını öğütüyor.

Sadede gelirsek; Amerika, çocuklarına, gençlerine, birbirinden kötü seçenekleri miras bırakıyor; nesilleri etkileyecek çapta ulusal borç, çaresi bulunamayan işsizlik, yüksek enflasyon, rezerv para vasfı bitmiş veya çok hırpalanmış dolar ve nihayet tek süper güç unvanının sarsılması...

Kötü bir devlet yönetimi, ülkeyi kuranlara ve devralacaklara karşı suç işlemiş sayılır. Her ülkenin kuruluşu fedakârlık hikâyeleriyle doludur. Hepsinde bir veya birkaç nesil, gelecek kuşakların rahat ve huzuru için kendini adeta feda etmiştir. Türkiye de bugünlerine gelene kadar tüm halkıyla büyük bedeller ödedi. Ancak hiçbir Cumhuriyet nesli, layık olduğu huzur ve refahı bir öncekinden devralamadı, bir sonraki nesle devredemedi. Ama artık bu kısır döngü kırılacak gibi görünüyor. Yaşamakta olduğumuz çarpıcı olayları bir de bu zaviyeden değerlendirmemiz ve çocuklarımıza sağlam bir gelecek hazırlamak için teker teker her birimiz sorumluluktan asla kaçmadan elimizden geleni yapmalıyız.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Krizde ikinci dip geliyor mu?

Sami Uslu 2009.11.04

Küresel krizin herkesi hazırlıksız yakaladığı malum. Ancak şaşılacak husus şu ki; krizle mücadele etme durumunda olan, dolayısıyla en gerçekçi olması gerekenler bile hâlâ krizin varlığına alışamadı.

Buhran ortaya çıktığında, onu sonuna kadar inkâr edenler sonra da kriz geçti, dibe gelindi, ışık göründü gibi laflarla krizin geçip gittiğini söylemekte birbirleriyle yarıştılar. Erken iyimserlerin başında ABD Başkanı, hazine bakanı ve Merkez Bankası (FED) başkanı geliyor. Amerikan ekonomisinin dümenindeki bu devlet erkanı, kesin bir dille ve defalarca krizde dibe varıldığını ve canlanmanın başlamak üzere olduğunu kendi halkına ve dünyaya ilan etmekte beis görmediler. Ülkemizin optimistleri de onlardan geri kalmayarak, düzelmenin çok yakında başlayacağını söyleyip durdular. Avrupa ülkeleri ise bu desteksiz iyimserliğe hiç kapılmadı. Almanya ve İngiltere'nin devlet yöneticileri, kamuoylarına krizin bittiğine, bitmek üzere olduğuna dair bir mesaj vermedi. Tersine, akıllı ve samimi bir tutumla, hep endişeli olduklarını ifade ettiler ve bu nedenle de mahcup olmadılar.

Bu arada, borsalar da ilginç bir seyir izliyor. Kitabı bilgi olarak; menkul kıymet borsaları, şirketlerin yeni ortaklar edinerek, öz kaynak temin ettikleri ve şirket hisse fiyatlarının her an değiştiği çok hayati bir platformdur. Bu özelliğiyle borsa ulusal, hatta uluslararası ekonominin durumu hakkında gösterge, gidişatı hakkında ise barometre görevi yapar. Son aylarda dünyanın belli başlı borsaları, ekonomiyle açıklanması mümkün olmayan performans sergiledi. Hele İstanbul Menkul Kıymetler Borsası, kriz öncesi endeks rakamını dahi geçti. Bu haliyle İMKB, sadece büyük yatırımcı ve spekülâtörün hakim olduğu bir alan olarak göründü ve ortalama yatırımcıyı ve ekonomistleri yönlendiren tarafı ortaya çıkmadı.

Küresel krizde ikinci bir kriz olasılığını güçlü bir şekilde doğuran en büyük faktör, her ülkede işsizlik rakamlarının rekor düzeye tırmanmasıdır. Maalesef, Türkiye için de geçerli olmak üzere, böyle bir ekonomik ortamda, işsizliği azaltmayan hiçbir önlemin fazla yararlı olamayacağı kesin gibi. Düşünün ki, işini ve maaşını

kaybeden bir insanın harcamaları kendiliğinden minimuma iner. Ayrıca işyerindeki arkadaşlarının, komşunun, dostunun işten çıkarıldığına şahit olan bir çalışanın giderlerini kısması, tasarrufa yönelmesi çok doğal değil mi? Medyadaki işsizlikle ilgili haberler de insanları korkutur ve defansif bir haletiruhiyeye sokar. Yani, bir işsiz kişi birçok insanın mal ve hizmetlere olan talebini kısmasına yol açar.

Parası olan insanların dahi tedirgin olmak için nedenleri var. Çünkü ABD'de bu yıl içinde halen 109 bankanın battığını haberlerden öğreniyoruz. Ayrıca bazı büyük bankaların da zorluk içinde olduğu ısrarla iddia ediliyor, sigorta sektörü bir türlü toparlanamıyor. Finans sektörü, yeni köpükler meydana getirmekle meşgul. Ama bunun reel sektöre tabii ki hiçbir faydası yok. CEO sistemini yasayla tamamen ortadan kaldırmak gerektiği halde, insafla bağdaşmayan astronomik primlerini indirmek dahi mümkün olamıyor. Küresel finansın merkezi olan Wall Street'teki bir çöküşün tüm dünyayı sarsacağı tartışılmaz. Türk bankalarının da yakında batacak kredilerden dolayı ciddi tutarda karşılık ayırmak zorunda kalacağı anlaşıyor.

Bitmeyen ve bitecek gibi görünmeyen kapitalist piyasa rejiminin özü itibarıyla sorgulanıp tekrar kurgulanması gerekiyor. Ama minareyi çalan kılıfını hazırlamış. Banka ve finans aleminin hakimleri, düzeni öyle bir hale getirmişler ki; devletler onları yerinden kıpırdatamıyor. Ve dünya endişe, korku ve çaresizlik içinde krizin ikinci kez dibe vurmasını bekliyor. s.uslu@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Teknolojiyi dizginlemeden işsizlik halledilemez

Sami Uslu 2009.11.06

Ekonomi ve sosyal hayatı etkileyen faktörler arasında teknoloji bir numaralı yere sahiptir. Teknoloji daha ileri merhalelere ulaştıkça, birey ve toplum hayatı üzerindeki etkisi de aynı derecede artmaktadır.

Son 25-30 yılın tartışmasız en çarpıcı gelişmesi olan küreselleşmenin oluşmasında ve sürmesinde en önemli amil teknolojik ilerlemedir. Tanımlamak gerekirse, teknoloji, bilimin sunduğu verilerin üretime uygulanmak suretiyle hayata geçirilmesidir. Başka bir tanıma göre, teknoloji insan ihtiyaçlarına uygun yardımcı alet ve araçların yapılması için gerekli bilgi ve yetenektir.

Teknolojinin insan yaşamını güçlüklerden sıyrarak kolaylaştırmak ve kalitesini yükseltmek için kullanıldığı genellikle kabul edilir. Rus asıllı Amerikalı profesör Leontief'e göre, insanın teknoloji ihtiyacı, Adem ve Havva'nın dünyaya gönderildiği andan itibaren başlar. Çünkü artık her gereksinimin karşılandığı cennet hayatı yerine kaynakların kıt olduğu dünya hayatı başlamıştır. Dolayısıyla, en az kaynak ve emek sarf ederek istenilen verim sağlanmalıdır. İşte, bu da ancak, teknoloji sayesinde olasıdır. Bundan çıkan başka bir sonuç da, insan yaşamıyla teknolojinin her alanda iç içe olduğudur.

Ancak bütün beşeri faaliyetlerin nihai amacı, insan refah ve mutluluğunu sağlamak olduğuna göre, teknoloji meselesi eleştirel zaviyeden ele alınmalıdır. Bu bağlamda, ne kadar göz ardı etmeye çalışsak da, teknolojinin işsizlikle bağlantısı inkar edilmez bir gerçektir. Önceleri makineleşme yüzünden tarımda ortaya çıkan ve köyden şehre akıma yol açan teknolojik işsizlik, sonra sanayide vasıfsız işçileri vurdu. Küreselleşmenin getirdiği

bugünkü şiddetli rekabet ortamında ise deneyimli mühendis ve yöneticiler bile teknolojinin kurbanı olabiliyor. Yeni teknoloji, bazı işyerlerinin toptan kapanmasına ve çalışanlarının tümüyle açıkta kalmasına neden oluyor.

Teknolojik gelişmeyi kayıtsız şartsız destekleyenler, teknolojinin sadece kısa vadede işsizliği artırdığını, uzun vadede ise yeni iş alanları oluşturarak, yeni meslekler meydana getirerek bunu telafi ettiğini savunurlar. Evet, teknolojinin yeni işler, dolayısıyla yeni ekmek kapıları açtığı doğrudur. Ancak ülkelere ait işsizlik rakamları, teknoloji yüzünden kapanan işlerin açılan işlerden daha fazla olduğu kuşkusunu doğurmaktadır. Ayrıca yeni teknolojinin sağladığı iş ve meslekler daha eğitilmiş, daha kaliteli iş görenlerin istihdamını gerektirmekte, korunmaya asıl muhtaç olan nispeten daha az nitelikli iş gücü böyle işlere girememektedir. Teknolojik ve işsizlik konusunda başka bir yaklaşıma göre, yeni teknoloji yüzünden işini kaybedenleri başka işlere kaydırarak işsizliğin önlenmesi mümkündür. Doğrusu, bu aşırı iyimser, gerçeklerle bağdaşmayan bir öneriden ileri gidemez. Çünkü bir yerde işini kaybedenleri başka yerlerde işe sokmak mümkün olsaydı, zaten ortada işsizlik diye bir sorun olmazdı. Peki, teknolojinin işsizliğe yol açması kaçınılmaz olduğuna göre, çözüm nedir?

Teknolojide yeni gelişmelere mutlaka seçici olarak yol verilmeli, gösterişten başka işe yaramayan ve toplum refahına katkıda bulunmayan yeni teknolojiler devreye sokulmamalıdır. Yeni üretim teknikleri için patent, know-how vs. verirken, mutlaka istihdama olumsuz etkisi olanlar en baştan elenmeli, emek kullanımını artıranlara, bu mümkün olmazsa, iş gücünü azaltmayanlara izin verilmelidir.

Özetle, teknolojik ilerleme kontrol edilmeli, gereken hallerde sınırlandırılmalıdır. Bu önerime dudak bükenlere hatırlatmak isterim ki, işsizlik onların da bir gün kapısını çalabilir. s.uslu@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Devlet memuruna ek iş, emekliye hiç iş olur mu?

Sami Uslu 2009.11.11

Hükümet, devlet memuruna esnaf ve tüccarlık yaparak ek gelir elde edebilmesi imkânını verecek bir yasa tasarısı hazırlıyor. Buna göre, 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu, memurların mesai haricinde çalışmasına izin verecek şekilde yeniden düzenleniyor.

Taslak kanunlaştığında, memurlar; seyyar satıcılık, küçük esnafılık, ticaret işleri, şirket ortaklığı ve tacirlik yapabilecek, ticaret şirketlerinde görev alabilecek. Ayrıca, ticaret ve sanayi şirketlerinde vekil olarak görev alabilecek, kolektif şirketlerde ortak veya komandit şirkette komandite ortak olabilecekler.

Önce şunu söyleyeyim ki, yasa büyük ölçüde zaten mevcut olan bir durumu kanuni hale getiriyor ve iş saatleri ve günleri dışında maaşını destekleyecek şekilde çeşitli gelir kazandırıcı faaliyette bulunan devlet memurlarını devletine karşı suç işler durumdan kurtarıyor. Bir bakıma, devlet ile vatandaş arasında olumlu diyalog adına önemli bir adım atılmış olacak. Maişetini temin için işinin dışında da iyi niyetle çabalayan insanlar tedirginlikten sıyrılacak, çalışmasına artık gönül huzuruyla devam edecek. Öte yandan, kanun memurun maaşının azlığından dolayı rüşvet almasını engelleyici bir etkiye sahiptir. Malum, Türk kamuoyu öteden beri (medyanın da doldurduğuyla), devlet memurunun çok düşük maaş aldığını, dolayısıyla da kendisinin ve ailesinin geçimini temin etmek için mecburen rüşvet aldığını düşünmekte, yani küçük memurun rüşvet almasını doğal

karşılamaktadır. Böyle bir yasaı yürürlüğe sokarak, hükümet rüşveti vatandaşların vicdanında mahkum etmiş olacak.

Ancak, mesai harici çalışma alanlarının özenle seçilmesi ve sınırlandırılması çok önemli. Bu bağlamda, devlet memurunun kolektif şirketlerde ortak veya komandit şirkette komandite ortak olmasını sakıncalı buluyoruz. Çünkü, bu şirketlerde ortaklık, ortakları tüm mal varlığıyla sınırsız sorumluluk altına sokar. Risklerle dolu iş hayatında memurun böyle bir mali sorumluluk altına girmesi, onu göreviyle bağdaşamayacak şekilde zor durumlara sokabilir. Orta ve üst kademe memurlar özel sektör firmalarına danışmanlık verecek bilgi ve kapasiteye sahip olabilirler. Burada firmanın iştigal konusuyla danışmanlık konusunun örtüşmemesi gerekir. Ama, bir şirketin iştigal konusu dışında bir mevzuda danışmanlık alma ihtiyacını hissetmeyeceği de nazara alınmalıdır. Gerçekçi bir bakışla, devlet memurunun esas işini ihmal etmeksizin ek iş olarak yürütebileceği işler esnafılık veya en fazla küçük tacirlik faaliyetlerinden ibarettir. Zaten yasanın amacı düşük maaşlı olup, henüz bir görev unvanı edinememiş kimseler olduğundan, daha büyük sermaye ve donanım gerektiren işler uygun değildir.

Bu yasayla birlikte hükümetin önünde yapması gereken başka bir iş de, emeklilere yönelik bir haksızlığı engellemektir. Mer'i mevzuata göre, emeklilerin devlet kurumlarında çalışabilmesi için, ya emekli maaşını kestirmesi ya da işinden istifa etmesi gerekiyor. Bu uygulamanın hiçbir haklı tarafını göremiyorum. Emekli maaşı bir çalışana en az 25 yıl boyunca maaşından yapılan emekli kesintilerinin karşılığı olarak ödenir. Devlet müessesesinden alınan maaş ise orada yapılan mesainin yine devlet tarafından takdir edilen karşılığıdır. Dolayısıyla, bunların hiçbirisi vatandaşa ihsan edilen bir lütuf değildir. Öte yandan, hem mahiyeti hem zamanlaması mükemmel olan ek iş yasa tasarısı, emeklilere yapılmakta olan haksızlığı başka bir açıdan bütün çıplaklığıyla gözler önüne seriyor. Şöyle ki, bir yandan halen çalışan düşük maaşlı devlet memuruna ek işler yapma hakkı verilirken, diğer yandan, düşük maaşlı emekli yurttaşa devlet kapısı fiilen kapalı durmaktadır. Bu aleni haksızlığın da hükümetçe düzeltilmesiyle düşük ve sabit gelirli kesime büyük moral kazandırılacaktır.

s.uslu@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Rekabet, yok etmek değildir

Sami Uslu 2009.11.18

Piyasa ekonomisinin mantığında rekabet kavramı bulunur. Hatta, serbest piyasa ekonomisi demek serbest rekabet demektir. Rekabet (competition) sözcüğü, yarışma, müsabaka anlamına gelir.

Bu bağlamda rekabet, diğerlerinden daha iyi olmak üzere gösterilen olumlu çabayı ifade eder. Bir ekonomide birbiriyle yarışan firmalar, önce mevcut veya muhtemel tüketicinin neye ihtiyacı olduğunu doğru şekilde saptayıp, ona göre üretime yönelirler. İhtiyaç ve istekler saptandıktan sonra ise yarış, bunları en ucuza ve kaliteli olarak sunma noktasında yoğunlaşır. Mal ve hizmetlerin fiyat ve kalitesi konusunda rekabet hiç bitmeyen bir uğraştır. Çünkü piyasa donuk, sabit değil, dinamik, hareketli ve değişken bir mekanizmadır. Daha ucuz, daha kaliteli mal ve hizmeti ayrıca en hızlı şekilde sunmak gerekir ki buna lojistik denir.

Kalite, ucuzluk ve sürat konusunda müşteriye sürekli memnun etmeye çalışan ve buna mecbur olan şirketler, otomatikman kendilerini geliştirirler; güçlü firmalarla dolu bir ekonomi de doğallıkla güçlü olur. Güçlü ekonomi, güçlü bir devlet ve müreffeh bir halk demektir. Zaten sağlıklı işleyen bir piyasadan beklenen de

aynen budur. Ancak küreselleşme olgusu, bu söylediklerimizi büyük ölçüde gerçeklerle bağdaşmayan kitabı bilgi haline getirdi. Global ekonomide rekabet etmek adına rekabet koşulları yok ediliyor. Mesela, küreselleşmenin en somut ürünü olan ve uluslar-ötesi (supra national) deyiimiyle tanımlanan sınır tanımaz dev firmalar, rekabet kavramına ters düşen kuruluşlardır. Böyle kurumların hedefi rekabet içinde yaşamak değil, tam tersine iştigal konularında herkesten daha büyük olmak, hatta içinde bulundukları endüstride 'biricik' konumuna gelmektir. Kısaca, sahip oldukları mali güç sayesinde siyasetçileri de arkasına alabilen bu devlerin hedefi tekel (monopol) olmaktır. Üstelik, tekelci bir şirket, normalde tek bir endüstri üzerinde tekelleşme yaparken, uluslar-ötesi şirketler genellikle 8-10 farklı endüstride hegemonya kurma peşindedir.

Uluslararası ekonomide son yılların en yaygın işlemi, şirketler arası birleşme ve satın almalarıdır. Asırlardır rekabet içinde olan firmalar, birleşerek önce mevcudiyetlerine son veriyor sonra bambaşka bir adla ve rakip sayısını azaltmış olarak çalışmaya devam ediyor, böylece pazar payını yükseltme söylemiyle, piyasada hâkimiyetini perçinliyor. Öte yandan, büyük şirketler özellikle yabancı oldukları piyasalarda faaliyet gösteren etkin yerli şirketlerin hisselerini satın alarak aşırı büyüme içine giriyorlar. Tekelleşme çabalarının en aleni olanı, firmaların tek bir yönetim altında toplanması demek olan trösttür ki; tek amacı, rakipleri piyasadan silmek veya onları kendi bünyesi içine almaktır. Anti-rekabetin diğer metodu olan kartel ise aynı işi yapan şirketlerin aralarında fiyat anlaşması yaparak, müşterilerini kandırma organizasyonudur.

Bu ortamda, dükkanına gelen müşteriye sifatah yapmamış olan komşu dükkana gönderen İslami ticaret ahlakı bize, rekabetin yok etmek değil, topluma daha güzel hizmet vermenin yolu olduğunu söylüyor. "Sizlerden bazınız, din kardeşinin satışı üzerine satış yapmasın" hadisi rekabetin sınırlarını çiziyor. Rekabeti hileli, gayri ahlaki yöntemlerle yok eden karaborsacılık (spekülasyon) da; "Karaborsacı ne kötü kuldur, fiyatların düştüğünü öğrenince üzülür, yükseldiğini duyarsa sevinir." hadisiyle mahkûm edilmiş ve şu hadisle de cezası kesilmiştir. "Bir gıda maddesini kırk gece satmayıp depolayan kimse, Allah'tan uzaklaşmıştır. Allah da onu kendisinden uzaklaştırmıştır." Ebu Hanife'nin öğretisine göre dinimizde tröst ve karteller de men edilmiştir.

Batı'nın kurguladığı ve dünyaya empoze ettiği ekonomik düzende her şey, güya rekabete dayanmak adına yapılıyor ama rekabet öldürülüyor. Aslında yıkıcı rekabet, rekabeti ortadan kaldırdığına göre, buna düşmanlık demek daha doğru olmaz mı? Çözüm, rekabet kavramının İslam'a göre yeniden tarif edilerek uygulamaya konulmasıdır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Sorumluluktan kaçan adam olamaz

Sami Uslu 2009.11.20

ABD'nin en önemli yatırım uzmanları diyor ki; en iyi yatırımcı sorumluluk üstlenen yatırımcıdır, en kötü yatırımcı ise sorumluluktan kaçandır.

Yine bu uzmanlara göre, başarılı yatırımcıların ortak özelliği, yanlış tercihte bulunup zarar ettiklerinde kabahati kendilerinde bulmalarıdır. Böyle yatırımcılar hiçbir zaman başkalarını veya içinde bulundukları koşulları bahane olarak öne sürmez ve "Kararı ben verdim, olumsuz sonuçtan da sadece ben sorumluyum." der. Sorumluluktan kaçan yatırımcı ise, zaten korkuları tarafından yönetildiği için pek sağlıklı karar veremez; işine gelen sonuçları kendi büyüklüğüne hamleder, ama para kaybedince tümüyle sistemi, devleti, arkadaşlarını kötüler, hatta evindeki eşini kendi hatasına ortak eder; neticeler güzel olunca şanstın talihten hiç bahsetmez, her şey onun akli, zekâsı, basireti sayesinde olmuştur, ama kötü sonuç çıkınca ne kadar şanssız olduğundan dem vurur. Kısaca, kendisi hariç, herkes ve her şey suçludur.

Küresel krizi dahi ABD devlet adamlarının sorumluluktan kaçmasıyla izah etmek olası. Kriz, ilan edildiği tarihten 2 yıl önce bütün emareleriyle kendini gösterdiği halde, ülkenin Merkez Bankası (FED) Başkanı ve Hazine Bakanı, mesuliyet hissiyle olayın üstüne gitmek yerine, bu olguyu kamuoyundan sakladılar. Bu sorumsuz tutumları krizin daha da büyüyerek patlak vermesine yol açtı.

Sorumluluk üstlenmek konusunda Türk futboluna çağ atlatan teknik direktör Fatih Terim çok güzel bir örnektir. Kariyeri boyunca, Terim mağlubiyetle biten hiçbir maçtan sonra oyuncularına toz kondurmamış, hakeme yüklenmemiş ve "yenilginin tek sorumlusu benim" demek fazilet ve cesaretini göstererek mükemmel bir liderlik örneği sergilemiştir. Ekonomi ve siyaset alanında sorumluluk üstlenmek, riske girmek filan denince şahsen ilk aklıma gelen rahmetli Turgut Özal'dır. Cebinde on dolar bulunduranın hapis yattığı bir ülke devralan Rahmetli, bütün dünyanın şaşkın bakışları arasında Avrupa'nın en liberal kambiyo yasalarını yürürlüğe çıkardı. Gümrük duvarlarını indirerek, halkımızın dünyada üretilen her türlü sanayi malını, tarım maddesini kullanmasına olanak tanıdı. Vatan millet edebiyatı yapıp, vatandaşa zerre kadar güvenmeyen, ona güzel olan hiçbir şeyi layık görmeyenlerin tehdit ve şantajlarına kulak asmadı. Muhalefet ve basın her gün kırıcı, haksız ve hakaret boyutundaki eleştirilerine çok üzülmesine rağmen tahammül etmesini bildi. Dedikodu gazetesinde her gün yurtdışına kaçmak zorunda kalacağı söylendi. Buna rağmen, kendine güvenini daima muhafaza ederek, günün koşulları altında çok ağır mesuliyetler üstlendi. Sonunda, kendisini en ağır şekilde tenkit edenlerin bile çoğunun takdirini kazandı ve tarihe geçti.

Günümüzde, sorumluluk yüklenmek konusunda yeni nesle Başbakan R. Tayyip Erdoğan iyi örnek, anamuhalefet partisi lideri ise maalesef kötü örnek olmaktadır. Başbakan, daha önceki hükümetlerin hep görmezden geldiği temel bir sorunu demokratik açılımı kendisinin ve partisinin politik geleceğini tehlikeye atmak pahasına, sorumluluk duygusu içinde cesaretle ortaya koyarken, anamuhalefet partisi lideri, kamuoyu yoklamalarındaki birkaç artı puana oynamaktadır. Ne var ki, ülkesinde ve dünyada önemli bir isim haline gelen insanlar arasında bir tane dahi mesuliyetten korkup kaçanını bulmak mümkün değildir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Paranın soğuk yüzü Dubai'de kendini gösterdi!

Sami Uslu 2009.12.02

İktisadın bir parçası olarak, küreselleşmeyle birlikte önemi giderek çok artan finans, bir doğa bilimi olmasa da, asırlar içinde doğruluğu kanıtlanmış bazı kurallara tabi.

Dubai şeyhi El Maktum'un sahibi olduğu Dubai World'ün 60 milyar dolarlık borcunun 6 ay ertelenmesini istemesi ve bu kamu şirketinin borcunu ödeyemeyerek moratoryum ilan etmesiyle patlayan kriz, bu basit gibi görünen kuralların ihlali ve ihmali sonucu ortaya çıktı. Bir bakıma, Amerika ve Avrupa'yı derinden sarsan paranın o acımasız yasaları ve soğuk yüzü bu defa Dubai'de kendini gösterdi.

Aktif ve pasif yönetiminde, yani bir kuruma ait borç ve alacakların yapılandırılmasında miktar uyumu yeterli olmaz, mutlaka vade uyumunun da sağlanması gerekir. Borç anapara veya taksitinin ödenmesi gereken gelecekteki her zaman noktasında en az aynı tutarda alacak tahsilatı da bulunması elzemdir. Başka bir ifadeyle, alacakların vadesi borç taksitlerine rastlayacak şekilde planlanmalıdır. Dubai Emiriği'nin, Dubai World unvanlı şirketinin bu kuralı önemsemediği, aktif-pasif yönetimine kafa yormadığı açık. Belli ki, kısa vadeli borçlarla uzun vadeli bir yatırım projesine girilmiş. Bu noktada Amerikan emlak piyasasında yaşananlar Dubai'de tekrarlanmış. Şöyle ki, ticari taşınmazların değerinin sürekli yükseleceği varsayılmış; talebin bir noktadan sonra

doyumuna ulaşacağı veya küresel bir kriz yaşanabileceği hiç akla gelmemiş. Fakat ABD'de konut fiyatlarının gerilemesiyle nasıl krize girildiyse, Dubai'de işyeri fiyatlarının (yüzde 60 oranında) inmesiyle işler tersine döndü.

Ekonomi-finansta doğruluğu genel kabul gören bir başka kurala göre, gayrimenkul, likiditesi en düşük, yani paraya en zor ve en geç çevrilebilen ekonomik değerdir. Bu bağlamda, özellikle kısa vadeli borçlarla taşınmaz finansmanına kalkışmak ciddi bir hatadır. Ekonomi politikası bakımından Dubai'nin yanlışlığı ise gayrimenkul yatırımlarıyla gerçek bir kalkınmanın mümkün olabileceğini sanmaktır. Halbuki, bu konuda aşırı gayrimenkul yatırımları yüzünden 15 yıldır sıfır civarında kalkınan Japonya örneği apaçık ortadadır. Şimdi, Türkiye için petROLSÜZLÜĞÜN şans olduğunu ve kalkınmamızda tek alternatifin hızlı sanayileşme olduğunu söyleyip, bu gerçeği icraatına aynen yansıtan rahmetli Turgut Özal'ı hatırlamamak mümkün mü?

Kanaatimce, Dubai'deki sorunu krize döndüren asıl olaylardan birisi, kamu şirketi olmasına rağmen, Dubai hükümetinin Dubai World'ün borçlarını üstlenmeyeceğine dair beyanatı oldu. Bir kamu kurumunun arkasında durmayan devlet ve hükümet görüntüsü, korkarım ki, Dubai'ye pek yakışmadı. Bu yetmezmiş gibi, şirketin borç ödemek amacıyla varlıklarını ucuza satmayacağını ilan etmesi yaraya tuz biber ekti. Dünyanın karşısında, "Malımı satmam, borcumu da ödemem" şeklinde bir yaklaşım sergilemek hiçbir yönden kabul edilemez. Böylesine sıkıntılı dönemlerde, alacaklılar açısından en büyük güvence borçlunun iyi niyetidir. Bunun göstergesi de borcuna sahip çıkmak ve alacaklılara gecikerek de olsa ve gecikmenin ceremesini de üstlenmek şartıyla, borcun ödeneceğine dair tam güvence vermektir. Dubai yetkilileri ise bunun tam tersini yapmakta, piyasaları rahatlatıcı söylemler yerine, zaten moratoryumdan dolayı sinirli olan finans âlemini iyice strese sokmaktalar. Kaldı ki, Dubai'nin ABD ve Avrupa bankalarının kreditörü olduğu borçlarını ödememesi veya bu azılı alacaklıların Dubai gibi küçük bir ülkeye para kaptırmaları düşünülemez bile. Şahsen, Dubaililerin eninde sonunda kendilerine zarar verecek bu hatalı tutumlarını değiştireceğini ve mal ile saygınlık arasındaki tercihlerini saygınlık lehine kullanacaklarını umuyorum. Aksi takdirde, ülkelerinin itibarına kalıcı bir darbe inmiş olacaktır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kâhinler diyor ki...

Sami Uslu 2009.12.04

Geleceği bilmek ilk çağlardan beri insanoğlunun en büyük ihtiraslarından biri olmuştur. Eskiden, geleceği bilip de ona göre kararlar vermek veya önlemler almak isteyen kral ve zenginlerin, istikbali okuyan profesyonelleri yanlarında maaşlı olarak çalıştırması âdetlendi. Mesleği yıldız ve gezegen hareketlerini inceleyerek, geleceği öngörmek olan bu meslek sahiplerine 'kâhin' denirdi. Bunlardan en meşhuru kuşkusuz ki, Nostradamus'tur.

Bu kâhinin kehanet babında yazdıkları halen tartışılmakta, kehanetlerinin bazı uzmanlarca doğru çıktığı söylenirken, bazılarınca da bunların anlamsız sözler olduğu iddia edilmektedir. Ancak, Nostradamus; Fransız kralının bir düelloda gözüne mızrak saplanması sonucu öleceğini tartışmaya mahal bırakmayacak şekilde öngörmüş ve bu kehanetiyle günümüzde de devam eden büyük bir üne kavuşmuştur. Öte yandan, Nostradamus'u güncel yapan ve gerçekleşip gerçekleşmeyeceği merak ve endişeyle beklenen kehanetlerinden birisine göre, 2010 ile 2012 yılları arasında insanlığı bir dünya savaşı kadar büyük bir felaket beklemektedir.

Geleceği önceden tahmin etmek arzusu günümüzde çok daha şiddetli ve yaygın şekilde sürüyor. Çünkü parasını herhangi bir mala veya finans enstrümanına yatıran yatırımcılar, spekülâtörler ve özellikle fon yöneticileri için gelecek, ya kazanç ve şöhret veya kayıp ve itibarsızlık getirir. Bu meyanda, modern zamanlara kadar sadece hükümdar ve zenginlerin ilgisini çeken gelecek faktörü artık on milyonlarca insanın ve şirketin

derdi haline geldi. Durum böyle olunca, kâhinlik mesleğinin biçim ve isim değiştirerek de olsa, tekrar ortaya çıkması kaçınılmazdı. Nitekim, yatırım uzmanları, fon yönetici ve sahipleri çağdaş kâhinler olarak toplumdaki yerlerini aldılar; şirketlerin, bireylerin, hatta devletlerin iktisadi kararlarında yönlendirici mevkie yükseldiler. Bugün falcılık yapmak yasadışı bir faaliyet ve falcıya inanmak ilkel bir tutum olarak değerlendirilmekte, ama akıllı, mantıklı olduğunu kabul ettiğimiz kurumlar, bireyler ve kamu yöneticileri sözünü ettiğimiz çağdaş kâhinlerin ağzına bakmakta, onların istikbale matuf olarak ifade ettiklerini iletişim araçları vasıtasıyla öğrenmeyi akılcılık olarak görmekteler.

Bugünün kahinleri, doğal olarak geçmiş meslektaşları gibi yıldız hareketlerinden anlam çıkartma gibi akıl ve bilim dışı işlerle uğraşmıyor, geleceği tahmin çalışmalarını ekonomik verilere, bilimsel araştırma yöntemlerine ve geçmiş deneyimlerine dayandırıyor. Ama nasıl Nostradamus mazinin diğer kâhinlerinden başarısıyla ayrılıyorsa, günümüz kâhinlerinin de dediği genellikle çıkanları var. Şimdi, bu kalburüstü çağdaş kâhinlerin 2010-2012 dönemi için öngörülerine bakalım.

George Soros'un tahmini şöyle: "Ticari taşınmaz ve kredili hisse senedine yatırım yapanların kanı asıl bundan sonra akacak. Şimdiki ekonomik toparlanma mecburen istim kaybedecek ve 2011 yılında resesyonun ikinci dip noktası ortaya çıkacak, asıl felaket o zaman yaşanacak."

Fon yöneticisi John Hussman'ın dediği ise şu: "Piyasalara baktığımda, önümüzdeki yıl (2010) ikinci bir çöküş yaşanmasını yüzde 80 ihtimal olarak görüyorum."

Warren Buffet; "Önümüzdeki yıllar enflasyonun azacağı yıllar olacak. Çünkü gırtlığa kadar borca batan ekonomilerde, borç yükünü hafifletmenin tek yolu yüksek enflasyondur."

Uluslararası yatırımcılar Marc Feber ve Dr. Doom ikilisinin tahminleri çok çarpıcı ve Nostradamus'un kiyle örtüşüyor. "Krizle mücadelede hiçbir sorun çözülemedi. Tahminime göre, ABD Merkez Bankası para basmayı hızlandıracak, bu yüzden yüksek oranlı bir enflasyon yaşanacak ve ekonomi tam anlamıyla iflas edecek. Bu koşullar altında, insanların dikkatini başka yere çekmek amacıyla hükümet (2012 yılında) savaş çıkartmaktan başka çare bulamayacak. Ortada bir düşman olmaması hiç fark etmeyecek, çünkü hükümet yoktan bir düşman icat edecek.

Kuşkusuz ki, geleceği sadece Yaradan bilir, ama eski ve yeni kahinlerin bazen isabetli tahminler yaptığına rastlanır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Türkiye kötünün iyisi değil, 'kötüler arasında iyi' olabilir

Sami Uslu 2009.12.25

Artık çekinmeden söyleyebiliriz ki, Batı dünyası ekonomik yönden tel tel dökülüyor. Daha 2-3 sene öncesine kadar, yani küresel kriz başlamadan önce, dünyanın ayrıcalıklı ülkeleri sayılan memleketlerin her birinden feryatlar geliyor.

Ve Batı dünyası, uzunca süren bir tereddüt döneminden sonra nihayet Türkiye'nin küresel krizde en iyi performans gösteren az sayıda ülkeden birisi olduğunu resmen ilan ediyor.

Amerika'sından İspanya'sına ve Doğu Avrupa ülkeleri ve Yunanistan'a kadar herkes borç girdabında debelenip duruyor. Kimsenin kimseye yardım edecek mecali ve niyeti yok. Lider konumundaki Amerika ve İngiltere,

derecelendirme kuruluşları tarafından ikaz ediliyor ve kredi notlarının düşürülmesi ciddi olarak gündemde. Avrupa'nın yakın zamana kadar medar-ı iftihar olan İrlanda şimdi en kötüler arasında.

Merhum Bülent Ecevit'in deyimiyle, Avrupa'nın şımarık Hristiyan çocuğu Yunanistan, batağa düştüğünden beri kimseden yüz bulamıyor. Her yerde, bir yandan enflasyon hortlayacak diye endişe edilirken, diğer yandan stagflasyon, yani durgunluk içinde enflasyon korkusu otoriteleri sardı. Bu arada, Türkiye'nin yatırım notu yükseltiliyor, daha da yükseltileceğinin sinyalleri uluslararası derecelendirme kuruluşları tarafından veriliyor. Sanayi üretimi sıçrama yapıyor.

Bir zamanlar kapısını aşındırdığımız IMF'ye tabiri caizse müdana etmiyoruz ve Batılılar ülkemizin IMF'siz yoluna devam edebilecek güçte olduğunu takdirle kabul ediyor. İçerideki çok bilmişler tarafından iki yıldır müjdelenen(!) finansman sıkıntısı ufukta görünmüyor bile. Dubai krizi neredeyse bütün dünyayı sarsarken, bizde gazete haberi olmaktan öteye geçemiyor.

Daha birkaç gün önce, uluslararası ekonomi çevrelerinde ülkemizin krizden ilk çıkan ülkeler arasında olacağı savunuldu. Başbakan'ın 'kriz bizi teğet geçecek' iddiası yerli basın ve muhalefet çevrelerince eleştirilmiş, hatta alaya alınmıştı. Ancak, gelişen olaylar bunun hiç de abartılı bir yaklaşım olmadığını her gün kanıtlar yönde.

İşte piyasa ekonomisinin kalbi durumundaki bankalar her ülkede problem kaynağı olmaya devam ederken, milli bankalarımız ABD ve Avrupa'da örnek olarak gösteriliyor. Dışa dönük kalkınma stratejisi yürüttüğümüz için, çok önemli bir unsur olan ihracatımızda da artışlar kaydedilmeye başlandı. Global kriz, bize manevi değerlerin her şeyden önemli olduğunu gösterdi. Evet, maneviyat bakımından biz kendimizi beğenmeyebiliriz, ama Batı'nın durumu içler acısı. İnsanlar kurumlara inanmıyor, yatırımcılar kendileri için hazırlanan analiz raporlarına güvenmiyor. Devlet ile halk ve şirketler arasında diyalog tamamen kopuk.

Türkiye'nin kurgulayıp uygulamaya koyduğu bazı önlemler ABD ve Avrupa'da aynen kopya ediliyor. Mesela, İtalya çıkardığı vergi affı sayesinde tam 80 milyar Euro tutarında kaynak topluyor. ABD yine vergi affıyla hazinesine milyarlarca dolar kazandırıyor. Bu vesileyle ekonomimizi acımasızca eleştirenler ve onları istihdam edenlerde ne fikri dürüstlük ne de on paralık bir basiret olmadığı ortaya çıktı. Ekranlarda ve sütunlarda "Türk ekonomisi konjonktürel ekonomidir, krizden sonra Türkiye'ye kimse para vermez, biz tamamen Avrupa ekonomisine bağımlıyız." vesaire diyenlerin hiçbiri yanlışlarından dolayı halktan özür dilemiyor, işverenleri de onları işten kovmuyor, hepsinin moral bozucu saçmalıkları yanlarına kâr kaldı.

Kalkınma, gelişme, refah gibi kavramlar göreceli olduğuna göre, küresel rekabette kötünün iyisi olmak da marifet sayılır. Ama, Türkiye kriz yönetimindeki performansını daha da yükselttiği takdirde, kötüler arasında iyi olabilmek şansını yakalayabilir. Bu bağlamda, global krizin ülkemizi ilk on büyük ekonomi arasına sokması ciddi bir ihtimal. s.uslu@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Türkiye krizin çözümünde rol oynayabilir

Sami Uslu 2010.01.01

Önce şunu hatırlayalım ki, Türkiye krizin patlamasında zerre kadar suçu olmayan bir ülkedir; tersine, ülkemiz küreselleşmenin gerektirdiği sorumluluk içinde politikalar üretmiş ve uygulamıştır.

Bu bağlamda, Avrupa Birliği ile yürütülen gümrük anlaşması hükümlerine ve Dünya Ticaret Örgütü'nün kurallarına her zaman tam olarak riayet edilmiştir.

Türk devleti ve halkı kriz çıktıktan sonra da sakin ve düzgün hareket etmeye devam etti, ABD ve Avrupa'da yüksek sesle telaffuz edilen himayecilik eğilimlerine asla kapılmadı. İmkânları bizden kat kat fazla olan ve krize karşı çok daha dayanıklı olması gereken gelişmiş Batı ülkeleri krizle beraber kendi dertlerine düştü, imzaladıkları anlaşmaları, sarf ettikleri sözleri unuttular. Zaten kriz mücadelesinde hâlâ beklenen sonuçların alınmamasının önemli nedenlerinden birisi de zihinlerdeki bulanıklık oldu. Ama asıl önemli, hatta çarpıcı olan birçok alanda ülkemizin Batı'ya nispeten üstünlükleri olduğunun anlaşılmasıydı. Mesela, kriz sayesinde Batı'ya göre bankacılık uygulamasında daha sağlıklı bir konumda olduğumuz ortaya çıktı. Çoğunluğu ABD'de bulunan uluslararası yatırım bankalarının yaptığı bankacılığın hiç de sağlam temellere oturmadığı görüldü. Şöyle ki, bu bankalar mevduat gibi sağlam kaynaklara sahip değiller, müşterilerinin emanet paralarını kullanırlar. Sağlam kaynakları olmadığı halde, aşırı kredi riskine girmekten kaçınmadıkları meydana çıktı. Kitap der ki, bankaların görevi reel sektöre hizmet etmektir. Halbuki, yatırım bankaları yan şirketleri aracılığıyla büyük çaplı ticaret yapmaktalar. Uluslararası ticaret bankaları mevduat topladıkları için güvenilir kaynaklarla çalışırlar. Ama, onlar da çok kârlı oldukları gerekçesiyle, yatırım bankalarının alanına girdiler. Tüm bankacılık ve finans sektörü türev ürünlere daldı, bunu yaparken, üstlendikleri riski miktar ve mahiyet olarak hiç hesaplamadılar. Sadece ticaret bankalarından oluşan Türk bankacılığı ise, zaman zaman vatan hainliğiyle bile suçlanan Kemal Derviş sayesinde öz sermaye sorunu yaşamadı, türev ürünlerden uzak durdu. Kredi kararları banka içinde birçok kademedен geçtiği için acele ve yanlış riskler alınması pek söz konusu olmadı.

Reel sektör şirketlerinin organizasyon ve yönetiminde de, Türkiye Batı'ya örnek teşkil edecek bir yapı sergiliyor. Memnuniyetle kabul edelim ki, Koç, Sabancı, Eczacıbaşı vesaire gibi dev holdinglerimizden hiçbirisi krizden yara almadı. Bu şirketlerimizde, mükemmel eğitilmiş sermaye temsilcileriyle, üstün nitelikli profesyoneller her zaman uyum içinde çalıştı. Batılı şirketler CEO sistemi yüzünden şirket içi kontrolü kaybederken, bizimkilerde birbirini kontrol eden yeterli hiyerarşik basamaklar her zaman bulundu. Osmanlı'dan bu yana, müfettişlik mesleğine hep önem verildiğinden, kuruluş ne kadar büyük olursa olsun yönetimin sağlıklı murakabesi sağlanabildi. Küçük büyük firmalarımızda, sadık elemanlar her zaman muhafaza edildi ve bunlar şirketlerinin demirbaşları oldular. Kısaca, kurumsallaşmada Batı sınıfta kalırken, şirketlerimiz onlardan çok daha iyi bir kurumsallaşma örneği verdiler, veriyorlar. Türk şirketleri, çapraz büyümeye soğuk kaldılar, işadamlarımız geleneksel olarak, bilmedikleri işe bulaşmamaya özen gösterdiler. Batılı şirketler ise, gelir kalemlerini çeşitleme ve rekabette öne çıkmak bahanesiyle, olur olmaz işlere sermaye yatırdılar, ana faaliyet ve uzmanlık alanlarından uzaklaşarak, verimsiz oldukları faaliyetlere sürüklendiler.

Küresel krizin aşılmasında aczi iyice ortaya çıkan Batı dünyası için yüzünü Türkiye'ye çevirme zamanı iyice geldi. Ancak, Batı'nın uyanmasını beklemeden kriz mücadelesinde bizi büyük katkı sahibi yapabilecek üstün yönlerimizi tanıtarak, muasır medeniyetin üzerine çıkma hedefimizin boş laf olmadığını ispatlayabiliriz. s.uslu@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Geçmiş yılın mirası parlak değil

Sami Uslu 2010.01.08

Küresel ekonomiyi zincire benzetirsek, bu zincirin 2009 yılında birçok zayıf halkası ortaya çıktı. Mesela, Avro bölgesinde İrlanda, İtalya, Portekiz ve Yunanistan muazzam kamu borçları ve büyük bütçe açıkları yüzünden can derdine düşüp büyüme planlarını bir kenara bıraktılar.

Zayıf halkaların en zayıfının Yunanistan olduğu konusunda ekonomi çevreleri hemfikir. Söz konusu memleketlerin borç ödeme yeteneği hakkındaki kuşkular hazine bonusu faizlerini hızla yukarıya ittiğinden borçlanma maliyetleri çok arttı. Yılın sonuna doğru Avrupa dışından bir ülke olarak Dubai borç krizine düştü ve hâlâ bataktan çıkmış değil. Doğal olarak, global ekonominin kar topu etkisiyle aşağıya doğru yuvarlanma ihtimali çok yükseldi.

Kurumsal yatırımcılar gelişmekte olan ülkelerde daha sonra sanayileşmiş ülkeleri de içine alacak bir borç ödeyememe dalgası oluşacağından ciddi olarak endişe ediyor. Aslında Avrupa ülkelerinin sorunları pek yeni değil, ama krizin başından geöen yılın sonlarına kadar herkes ABD üzerine odaklandığından bu ülkelerin durumu fazla dikkati çekmedi. Avrupa'nın ortak para politikası da mali politikası da dökölüyor. Ortak para birimi olan Euro özellikle ekonomisi nispeten zayıf ülkeleri zorluyor. İtalya, Yunanistan gibi ülkeler ortak para birimi nedeniyle ekonomilerini canlandıracak önlemleri alamıyorlar. İhracatını artırmak isteyen bir ülke parasını devalüe eder, ama kendi parasından vazgeöip Euro rejimi altına giren memleketler böyle bir olanaktan yoksun. Özellikle, geömişte parasında mini devalüasyonlar yaparak, ekonomisini canlı tutan İtalya, durumdan son derece müşteki. Almanya ve Fransa'nın etkisi altındaki Avrupa Merkez Bankası, bu ülkelerin milli politikalarına uygun olarak enflasyonu hedefliyor, büyüme meselesini ele almıyor. Dolayısıyla, Birliğin zayıf ülkeleri daha da yoğun bir durgunluk yaşama tehdidi altında. Katı mali politikalar zayıf üyeleri kendilerine has ekonomik tedbirler almaktan alıkoyuyor. Geöen yıl istikrarsız bir dolar dünyayı uğraştırdı, bu yıl misyonu(!) Euro'nun devralmasından korkuluyor. İşler düzgün giderken, sesini çıkarmayan ülkeler şimdilerde tek para birimine karşı alenen homurdanıyorlar. Euro'nun temel taşı olan Almanya, sorunlu AB üyelerini kurtarmak için para harcamaya hiç niyetli görünmüyor. Alman kamuoyu da buna şiddetle karşı.

Genel olarak, daha iyi durumdaki Birlik üyeleri, diğerlerini sorumsuzlukla suçluyor ve onları düze çıkarmak için kendi durumlarını tehlikeye atmayı düşünmüyorlar. Avrupa Birliği'nin ortak finans politikası olarak saptadığı iki kritere uyabilen kalmadı. Bütöe açıkları gayri safi yurtiçi hasılanın yüzde üçünü geömemesi gerektiği halde, bu oran bazı üye ülkelerde yüzde onların bile üzerine çıktı. Gayri safi milli hasılanın yüzde altmışını aşmaması gereken kamu borcu her ülkede yüzde yüzün üzerinde. Euro'ya dahil 16 ülkenin tamamı can derdine düşüp kriterleri bir kenara atmış durumda. Bu noktada, aday üye statüsünde bekleyen Türkiye'nin bütöe performansında üye ülkelere daha iyi durumda olduğunu hatırlamamız gerek. Öte yandan, ülkemizin Euro'ya dahil olmak için acele etmesine hiç gerek olmadığı da açıköa anlaşılıyor. Heyecanla, milli paralarını kaldırıp parasal birliğe katılan ülkelerin şimdi büyük bir pişmanlık içine girdiğini görmek bize de ders olmalı. İşin ilginö tarafı, Almanlar da pişman olanlar kervanına katıldılar. Alman halkı ülkeleriyle özdeşleşmiş ve dünyanın ikinci rezerv parası statüsüne yükselmiş "Deutsche Mark'ı" özlüyorlar.

Müşterek para birimi altında, para politikasını yürütemeyen Avrupa Birliği, ortak anayasa gibi siyasi sorunlarını nasıl halledecek? Uzmanlar, siyasi Birliğin Avrupa için halen hayal olduğuunda birleşiyor.

Medeni hukukta mirislerin mirası reddetmek hakkı vardır. Ama ekonomi olgusu insanlara ve yönetimlere böyle bir hak tanımaz. Yani, geömiş yılın kötü mirası dünyanın omuzlarında.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Yalancı şehir efsaneleri

Sami Uslu 2010.01.13

Kırsal hayatın hakim olduğu eski dönemlere ait efsaneler dağda, bayırda ormanda geöer. şehir hayatının gelişmesiyle beraber efsaneler şehre indi.

Kent hayatının hakimiyetiyle beraber, ilginç olaylar artık buralarda cereyan etmeye başladı, köyün kırım şehir enteresanlığı pek kalmadı. Bu ortamda, herkesin doğru olarak kabul ettiği, düşünmediği bazı kurallar, normlar inanç haline geldi, bunlara "şehir efsanesi" dendi.

Klasik efsaneler ulusların tarihini kültürünü, özlemlerini yansıtan milli karakterin birer ögesidir. Bunlar, nesilden nesile aktarılıp günümüze kadar gelen ve hayatımızı renklendiren, ilginç, hoş hikayelerdir. Klasik efsaneler kültürümüzün, iç dünyamızın bir parçası olan öğretici, eğitici öykülerdir. Günlük hayatımız üzerinde etkileri yoktur veya ihmal edilecek kadar azdır; şehir efsaneleri ise, hayatımıza yön veren unsurlardır, eğitici olmaktan ziyade yönlendiricidir. Klasik efsaneler eninde sonunda bize ahlaki ders veren, erdemli olmayı öğütleyen ve bunu heyecan verici, hoş bir hikaye içinde yapan tarihi metindir. Şehir efsanesi ise, genellikle ekonomi ağırlıklıdır, ilgili olduğu konuda kural koyar, uyulmamasının maddi zarara yol açacağı tehdidinde bulunur. Eski efsaneler Türk, Hint, Arap ve Çin kültürünün eseridir, binlerce yılın birikimini bize ulaştırır, içerik bakımından çok zengindir. Şehir efsaneleri ise, daha ziyade Batı kaynaklıdır, çoğu yirminci asrın ürünüdür, içeriği fazilet değil, menfaat yüklüdür.

Küresel kriz, Batı'nın yıkılmaz denilen şirketlerini yıkarken, sarsılmaz denilen ülkelerini titretirken, şehir efsanelerini de yerle bir etti. Mesela, küreselleşme, Batı emperyalizminin bir oyunudur iddiası tersiyle gerçek oldu; globalizm, en büyük darbeyi ABD ve Avrupa'ya vurdu. Dünyanın ve özellikle Avrupa'nın kurtarıcı meleştiği olarak bilinen Amerika'nın başta Avrupa olmak üzere, dünyanın başına bela olabildiği anlaşıldı. Hepimiz, gelişmekte olan ülkelerin kaderi gelişmiş ülkelere bağlıdır, diye inanırdık. Ama, şimdi görüyoruz ki, gelişmiş Batı kendisini ezen krizden kurtulmak için gelişen ülkelere bel bağlamış durumda. Doğu ülkeleri, kaynak bakımından Batı'ya bağımlıdır, deyip dururken, bugün ABD, İngiltere ve Almanya doğudan nasıl kaynak koparım hesabı içinde. Ağır sanayide başı çeken Almanya hiç sıkıntıya düşmez sanılırken, şimdilerde S.O.S. veriyor. "Çin işi, Japon işi..." tekerlemesiyle alay edilen Çin, küresel krizde ayakta kalabilen tek ülke, ihracatta dünya şampiyonluğunu Almanya'dan devraldı.

İngilizlerin dünyaya kazandırdığı "Devlet en kötü işletmecidir" zihniyetini olaylar teyit etmedi, özel sektörün kötü işletmecilikte devletten geri kalmadığı anlaşıldı. Büyük firmalar batmaz, batırılmaz (too big too fail) inancı meğer bir vehimden ibaretmiş. Çünkü, finans ve reel sektörün en büyükleri küresel krizin zayıf halkaları ve ilk kurbanları oldular. Teknoloji, gelişmenin, ilerlemenin motorudur savı boş çıktı. Küresel buhranın çıkması değil, ama anında bütün dünyaya yayılması bilişim teknolojisi yüzünden oldu. Ayrıca, dünya çapında sürüp giden işsizliğin bir numaralı müsebbibi de teknoloji. Bütün finans kitaplarında rastladığımız, "Merkez Bankası başvurulacak son kredi merciidir" kuralının hakikati yansıtmadığını gözlemledik. ABD birçok dev şirketini Hazine yardımlarıyla ayakta tutmaya çalışıyor. FED'in (Amerikan Merkez Bankası) parasal önlemleri krizi önlemede devede kulak gibi kaldı.

Finansın temel kurallarından birisi olan, "Derin piyasalar krizlerden etkilenmez, ama sığ piyasalar krize kolay yakalanır" karinesi artık finans literatüründen atılmalı. Çünkü, global krizden sığ piyasalar (mesela ülkemiz bankacılık ve finans piyasası) fazla etkilenmezken, derin ve geniş piyasalar krizin bizzat cereyan ettiği ortamlar oldu.

Demek ki, kainatın ilahi kanunları haricinde hiçbir beşeri kural kesin ve mutlak olamıyor.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Anlaşmazlıklar ve mutabakatsızlıklar dünyasındayız

Dünyada işler o kadar karışık ki, hiçbir konuda mutabakat görülüyor. Hemen hemen her meselede söylenenler, iddia edilenler siyah ve beyaz kadar birbirinden tamamen farklı, birbirinin zıttı.

Kamuoyunu oluşturan insanlar neye inanacağını bilemiyor ve bu yüzden de hiç kimse hiçbir şeye inanmıyor.

Mesela, kriz mücadelesinde devlet yönetimleri müdahaleden yana ve bu yönde icraat yapıyorlar. Ancak sözü geçen ekonomistlerin bir kısmı, devlet müdahalesinin, krizi içinden çıkılmaz hale getirdiğini savunuyor. Devlet yönetimleri içinde de bazıları kamulaştırmaların artık sona erdirilip piyasalara enjekte edilen likiditenin artık geri alınması zamanının geldiğini söylüyor. Diğer bir bölüm otoriteler ise böyle bir hareketin şimdiye kadar yapılanları boşa çıkartacağını ve eskisinden beter bir durgunluk meydana getireceğini ifade ediyor. Krizin hangi safhasında bulunduğumuza dair görüşler de tamamen zıt istikamette. Krizde artık en kötünün geride kaldığını, bundan sonra ülke ekonomilerinin büyümeye geçeceğini savunanlar olduğu gibi, asıl krizin bundan sonra görüleceğini ileri sürenler de var. Krizin kaynağı ve hâlâ hassas noktası olan ABD mortgage piyasasının artık düzeldiğini müjdeleyenlerin yanında, bu piyasanın hiçbir sorununu halledemediğini ve yeni bir çözülmeye gebe olduğunu düşünenlere de rastlanıyor.

Çin konusundaki spekülasyonlar birbirini hiç tutmuyor. Bu ülkeyi kriz ortamında emniyet adası gibi gören, hatta global ekonomiyi krizden çıkartacak kurtarıcı olarak addedenler az değil. Ancak bazı önemli yazarlar, bundan sonraki büyük krizin Çin'den kaynaklanacağını ciddi olarak savunuyor. ABD Doları birbirine tamamen aykırı fikirlere konu oluyor. Kimisi, doların tahtından indirilemeyeceğine inanırken, kimisi de en büyük 20 ekonomiye ait dövizlerden oluşacak yepyeni bir uluslararası rezerv paranın (Wocu) kurgulanarak sirkülasyona sokulmasını öneriyor. Öneriye katılanlar arasında Amerika'nın tanınmış fon yöneticileri de bulunuyor. Euro'nun pozisyonu da karışık; daha düne kadar doların yerini alması bazılarınca beklenen Euro'dan artık çıkmak isteyen ülkelerin sesi yükseliyor. Faizlerin yeteri kadar düşürüldüğünü, bundan böyle merkez bankalarının faiz indirimine son vermesi gerektiğini, hatta faizlerin yeniden yükseltilmesinin yararlı olacağını beyan edenler var.

Altının ons fiyatının 3 bin dolara, hatta 5 bin dolara çıkacağından emin olan yatırım uzmanları yanında, altının onsunun 1.000 doların altına ineceğini öngörenlerin sözlerini de yatırımcılar şaşkınlıkla izliyor. Petrol fiyatları hususunda yazılıp çizilenler de birbiriyle çelişiyor. Borsalar hakkındaki yorumlar insanları hayrete düşürecek cinsten. Kimisi yüksek endekslerin gerçeği yansıttığını güvenle ifade ederken, bazıları ise borsaları yükselten unsurun spekülasyon ve manipülasyondan ibaret olduğunu bildiriyor. Kredi derecelendirme kuruluşlarına hâlâ inananlar bulunduğu gibi, bunların şirketler ve ülkeler hakkında dürüst değerlendirme yapamadıklarını ve dolayısıyla yatırımcıyı yanıltmaktan başka bir işe yaramadıklarını düşünenler de çok.

Türkiye'nin IMF ile ilişkileri de hem içeride hem dışarıda farklı yorumlanıyor. Ülkemizin IMF'nin kendisine ve kredisine ihtiyaç duymayacak kadar sağlam bir ekonomiye sahip olduğunu ileri süren yerli yabancı ekonomistlerin varlığına karşılık bilhassa bizdeki bazı ekonomistler IMF'siz adım atamayacağımızı ileri sürebiliyor. IMF stand-by anlaşmasının kesinleşir gibi olduğu bugünlerde ise bu muhtemel anlaşmadan dolayı hükümeti tenkit edenler olduğu gibi övenler de gazete sütunlarında yer alıyor.

Çelişen görüşlerden, zıt fikirlerden hangilerinin gerçeği yansıttığını, hangilerinin ise yanılsamalardan ibaret olduğunu görmemiz için yıllarca beklememiz gerekecek.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Futbol kriz dinlemiyor!

Lig maçlarının yayın hakları televizyonda naklen yayınlanan bir ihale sonucu, yarım milyar dolara yakın bir bedelle satıldı.

Türkiye Futbol Federasyonu işveren kamu kurumu sıfatıyla yaptığı ihalenin yıldızı Süper Lig maçlarının yayın hakkını 321 milyon dolara kazanan Digiturk oldu.

İhale, ekonomik boyutlarıyla muhtelif açılardan incelenmeye değer veriler sunuyor. Bence, ihalenin verdiği ilk mesaj, ülkemizde futbol endüstrisinin talep bakımından küresel krizi hiç umursamayan dünyanın belki tek piyasası oluşu. Krizin en koyu döneminde bir iktisadi piyasanın hem de geçmiş yıllara göre büyük bir sıçrama göstermesi krizi başından beri değerlendirme zaafı içinde kıvranan ekonomi çevreleri için ciddi dersler içeriyor. Analiz yaparken tabii, Digiturk'un lig maçlarını seyretmeye yönelik nihai müşteri talebinde aşırı bir yanılma içinde olmadığını varsaymaktayız. Bu varsayım altında anlıyoruz ki, tüketici para harcamamaya yeminli değil, ilke olarak hiçbir şeye para harcamam demiyor, şayet ilgisini çekecek bir mal veya hizmet kendisine sunulursa eskisi kadar değil, eskisinden çok daha üst seviyede bir masrafa girmeye çekinmeyecek. Maç seyretmenin özellikle Türkiye gibi ülkede oldukça lüks sayılabilecek bir ürün olduğunu nazara alırsak, bu konudaki kuvvetli talebin enteresanlığı bir kat daha artıyor. İktisadın talep esnekliği bahsinde, zaruri ihtiyaç mallarına olan talebin fiyat değişikliklerine karşı duyarsız olduğu, buna mukabil zaruri olmayan lüks sınıfına giren ürünlerin ise fiyata hassas olduğu ve gelir seviyesinden fazlaca etkilenmesi gerektiği ifade edilir. Çünkü tüketici lüks mal ve hizmetlerin fiyatı arttığında veya kendi geliri azaldığında alım kararını kolayca iptal edebilir veya erteleyebilir. Maç seyri nihayetinde keyif meselesinden öte bir şey değildir. Dolayısıyla, talep esnekliği nazariyesine göre, yükselen fiyattan da, tüketicinin gelirinin azalmasından da etkilenmesi ve bu hizmete olan talebini kısması gerekir. Ancak, naklen maç ihalesindeki rakamlar geleneksel ekonominin bu kuralını çürütüyor. Krizden dolayı çok daha zaruri gereksinimlerinin birçoğunu erteleyen tüketici, fiziki yaşamına en ufak katkısı olmayan keyfi bir hizmet için yüksek bedel ödemeye hazır vaziyette. Şayet, olayı sol görüşe has bir tarzda tahlil edersek, kapitalizmin spor vasıtasıyla kitleleri uyuşturduğunu söylememiz gerekiyor. Ama ülkemiz vatandaşlarının büyük bölümünün televizyon başında uyuşturulduğunu söylemek gerçeklere pek uymadığı gibi, saygılı bir davranış da teşkil etmez. Öyleyse, mal veya hizmet arz edenlere bazı sorular tevcih edebiliriz. Mesela, talebin zayıflığından yakınırken, mevcut ve muhtemel müşterilere yeni bir ürün sunmayı veya aynı ürünü tüketiciye daha cazip görünecek biçimde takdim etmeyi hiç düşündünüz mü? Yahut pazarlama kanallarını değiştirmek veya daha etkin kullanmak, ambalajlamayı daha çekici hale getirmek, lojistiği daha hızlandırmak, daha ucuzlatmak hiç aklınızdan geçti mi?

Bundan anlıyoruz ki, insanlar kendilerinde gerçek anlamda memnuniyet meydana getiren ürün karşısında iktisadın kuralını filan hiç umursamayabiliyor. Bütün mesele, tüketicinin bir veri zaman diliminde neyi arzuladığını yakalamakta yatıyor. İşte, Digiturk yöneticilerini yüz milyonlarca dolarlık bir yükümlülüğe girerken yüreklendiren husus krizden bunalan insanların televizyon başında zevkle maç seyretme hususundaki önlenemez isteğini 9 yıllık deneyimlerine dayanarak saptamaları.

Yaşamdan zevk alan insanların ülkesi olan Türkiye'de mal ve hizmet arz edenlerin insanlarımızın güzele, keyif verene olan merakını değerlendirmeleri gerekir. Bu basireti gösterebilenler için her türlü ekonomik ortamda canlı bir taleple karşılaşmaları ve kârlı iş yapmaları çok zor değildir. Futbol piyasasını iyi okuyan Türkiye Futbol Federasyonu ve Digiturk'ü kutlamak gerek...

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Mükellefler gerçekten yolunan kaz mı?

Geçen yıl vergi dairelerince tahakkuk ettirilen toplam 200 milyar liralık verginin 28 milyar lirası toplanamadı. Böylece, 2009 yılına ait bütçe açığının yaklaşık yarısının mükelleflerce ödenmeyen vergilerden ileri geldiği ortaya çıktı.

Vergi yükümlüsü vatandaşları kümesteki kazlar olarak tanımlamak ve onları yolunan kazlar diye vasıflandırmak maliye dünyasının neredeyse resmileşmiş bir jargonudur. Bununla, vergi dairelerinde kayıtlı insanların devlet tarafından yolunduğu, yani ellerinden ve kasalarından paralarının zorla alındığı ima edilir. Hatta, başarılı bir maliye politikasının canlarını acıtmadan kazları yolmaktan ibaret olduğu çok yaygınca kullanılan bir yakıştırmadır. Yolunacak kaz kavramı medyamızın da pek sevdiği bir kavramdır. Nitekim, 2009 yılına ait vergi tahakkuk, tahsilat ve diğer istatistiksel bilgilerin yorumunu yaparken, Türk medyası, devletin mükellefleri yolunacak kaz gibi görüp, aşırı oranlarda vergi saldıgını öne sürdü.

Açık konuşmak gerekirse kişisel görüşüm de vergi oranlarının orta vadeli bir programla düşürülmesi yönündedir. Ancak, kısa vadede bu konuda maalesef yapılabilecek bir şey görülüyor. Özellikle küresel krizin ortalığı kasıp kavurduğu bir ortamda vergi oranlarını düşürebilecek bir devleti dünyada göremezsiniz. İşte, koskoca ABD, bankalara özel bir kriz vergisi koyacağını başkanın ağzından ilan etti. Bizde de ekonomiden sorumlu Bakan Ali Babacan, hükümetin buna benzer bir kararını açıkladı.

Kümesteki kazların (vergi mükellefleri) kendilerini hiç de yoldurmadığını bir önceki Maliye Bakanı Kemal Unakıtan kamuoyuna rakamlarla çok güzel anlatmıştı. Geçen gün gazetelerde yer alan 2009 yılına ait vergiyle ilgili global rakamlar da eski bakanı teyit eder mahiyette. Bu noktada, devlet ve vergi konusuna ait bir kitabı bilgiyi irdelemek yararlı olabilir. Teoride vergi devletin hükümlanlık hak ve gücüne dayanarak halkından cebren aldığı satın alma gücüdür. Ama işin tatbikatına yakından bir göz atarsak, manzara daha değişiktir. Çünkü, vergide beyan usulü geçerlidir; buna göre mükellef ne kadar vergi ödemesi gerektiğine ve ne kadar ödeyeceğine kendisi karar verir ve vergi dairesine beyanname ile bunu bildirir. Doğallıkla, vergi dairesi mükellefin beyanını (kararını) kontrol etme ve düzeltme yetkisini haizdir. Ama, ülkemizde vergi yükümlülerinin kontrol edilme oranı ancak yüzde beştir. Yani, vergi gelirinin akıbeti büyük ölçüde 'kümesteki kaz' diye tabir edilen mükellefin insafına kalmıştır.

Geçen yıl tahsil edilemeyen vergiler konusunda şahsen benim hiç hazmedemediğim, affedemediğim, asla mazur göremediğim, satıcıların müşterilerden tahsil ettiği her yüz liralık Katma Değer Vergisi'nin (KDV) yirmi sekiz lirasını vergi idaresine yatırmamış olmalarıdır. Malum, KDV, alıcıdan mal bedeli haricinde satıcı tarafından tahsil edilir ve izleyen ayın sonuna kadar vergi dairesine yatırılır, yatırılması gerekir. Yani, KDV olarak kasalara giren para, devlete aittir ve emanettir. Satıcılar, bu emanetçilik hizmeti karşılığında KDV meblağlarını devlete ödedikleri tarihe kadar ortalama 45-50 gün bedavaya kullanır. Başka bir deyimle KDV uygulaması satıcı konumundaki şirketlere sıfır maliyetli bir finansman kaynağı oluşturur. Ayrıca KDV borcunu, KDV alacağından mahsup etmek imkanı da vardır. Bütün bunları bile bile KDV parasının üstüne yatmak, ahlakla bağdaşır bir davranış olmasa gerek. Öte yandan medyanın, sırf hükümeti kötüleyebilmek için KDV hırsızlığından hiç söz etmeyip, kabahati vergi oranlarının üstüne yıkmaya halkı kandırmaya çalışmak değil midir?

Hüsnüniyet sahibi mükellefleri şükran duygularıyla tenzih ederek diyebiliriz ki, medyanın söylediğinin aksine birçok vergi mükellefi devletimizi, dolayısıyla halkımızı kaz gibi yolmaktadır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kapitalizmin Frankeştayn'ı: Bankalar

Global krizin analiziyle ilgili muhtelif yazılarımızda bankacılığın piyasa sisteminin merkezinde bulunduğunu, her ülkede çok önemli yetkilerle donatıldığını ve sistemi kendi lehine istismar ettiğini savunmuştuk.

Bankalar hususunda bütün söylediklerimiz, ABD Başkanı Barack Obama'nın geçenlerde verdiği sert demeçle örtüşüyor. Obama, dolaylı yoldan piyasa mekanizmasının bankalar tarafından dumura uğratıldığını açıkça ifade ederek, bankaların haksız hegemonyasına son vermek için icabında savaş vermeye hazır olduğunu kesin bir dille kamuoyuyla paylaştı. Gerçekten, bankaların bu haliyle piyasa sisteminin başına bela olduğu ve aşırı risk meydana getiren faaliyetlerine sınır getirilmediği takdirde bela olmayı sürdüreceği muhakkaktır.

İktisatta teori ve özellikle pratiğinde kaynak tahsisi en can alıcı noktadır. Çünkü kıt kaynakların kurum ve bireyler arasında rasyonel ve adilane dağılımı toplumun maddeten kalkınması ve huzuru bakımından birinci derecede önemlidir. Doğallıkla, dağıtılacak kaynakların toplanması ve uygun ekonomik birimlerin kullanımına sunulması birinci derecede önemli noktadır. İşte, kaynakların toplanması bankalara tanınan ilk imtiyazdır. Bankalar, halkın küçüklü büyüklü birikimlerini mevduat adı altında bünyesine katarlar. Bunun için tasarruf sahiplerine tek taraflı olarak saptadıkları oranda faiz öderler. Bankalar ayrıca, topladıkları parayı ticari krediler vasıtasıyla şirketlere, bireysel kredilerle de kişilere plase ederler. Dolayısıyla, kaynakların sadece toplanmasında değil, tahsisinde de bankalar ayrıcalıklı olarak yetkilendirilmiş kuruluşlardır. Bankacılık, kredi sözcüğüyle deyimlendirilen faaliyetleri sayesinde ekonomik birimler arasında kaynak transferi gerçekleştirme imkanına sahip olur. Mevduat alırken, fakir-zengin ayrımı yapmayan bankacılık kredi kararlarına gelince çok seçici oluverir. Faizli finansın değişmez mantığı gereği, paralar en ufak bir sosyal sorumluluk duymaksızın ve hiçbir vicdani mülahazaya yer vermeden, güçlü birey ve şirketlere akar. Binlerce dar ve orta gelirliden toparlanan küçük montanlar birleştirilerek tek bir firmanın emrine amade kılınır. Mantıken, bankaların kârı kredi faiziyle, mevduat faizi arasındaki olumlu farktan doğar, kârlılığa komisyon geliri sağlayan teminat mektubu, akreditif, havale gibi hizmet kalemleri katkı yapar. İşte, bu noktada bankaların açgözlülüğü ortaya çıkar...

Kaynak toplama ve dağıtma fonksiyonu büyük bir ayrıcalık olarak kendilerine tanınan bankalar bu faaliyetlerin sağladığı kazançlarla bir türlü yetinmiyor ve doğal işlevleriyle hiç alakası olmayan aşırı riskli işlere bulaşıyor. Mesela, çok risk üstlendikleri bilinen hedge fonlara, diğer tür yatırım fonlarına ve türev ürünlere büyük meblağlar yatırıyorlar. Yüksek konjonktür dönemlerinde yanlışlar bile kâr getirdiği için doğru gibi görünebilir, nitekim öyle de olmuştur. Ama, global kriz ortaya çıktığında, ak koyun kara koyun anlaşıldı ve aslında bankacılık denemeyecek işlemler yüzünden dev bankalar battı veya kamu desteğiyle, yani halkın sırtına kambur olarak ayakta kalabildi. Gerçek bankacılıkla bağdaşmayan, söz konusu yıkıcı işleri gereksiz, hatta saçma bulmamızın bir nedeni de bankacılığın zaten doğası icabı her halükarda ciddi riskler üstlenmek zorunda kalan bir meslek oluşudur. Çünkü, her kredi işlemi az veya çok ama mutlaka bir risk taşır. Ekonomide faiz oranlarının düşmesi gibi, yükselmesi de bankalar için ciddi risk oluşturur. Döviz kurunun yükselmesi başka önemli bir risk alanıdır.

Tarihin en büyük krizini yaşadığımız şu günlerde bile bankalar aşırı kâr hırsıyla topluma hiçbir katkısı bulunmayan yüksek riskli suni işlemlere başvuruyorlar. Demek ki, bankaların bu tür işlemlere kendiliğinden son vermesini beklemek beyhude. Tek çare, yasal düzenlemelerle bankaların asli görevlerine döndürülmesi. Peki Obama bu konuda bankalarla başlattığı savaşı kazanabilir mi? Bu da başka bir yazının konusu olabilir. s.uslu@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Obama-banka savaşını kim kazanır?

ABD Başkanı Barack Obama, global krizin sorumlusu olarak gördüğü bankaların, tekrar benzer bir krize meydan vermemeleri adına gereksiz ve aşırı risk almalarını yasaklayacak yasal değişiklikleri gerçekleştirme hususunda kararlı görülüyor.

Hatta Başkan, "Bunun için bankalarla savaşmam gerekiyorsa buna hazırım." sözleriyle bankalara meydan okumaktan geri kalmadı.

Böylece, bankacılığın kendi haline bırakıldığı takdirde, dünyanın başka buhranlara gebe olduğu, başka bir deyişle, kapitalist piyasa sisteminin bizzat kendi eseri olan bankaların zarar ve kötülüklerini artık kaldıramaz hale geldiği, dünyanın en yetkili ağzından ilan edildi. Ancak Obama'nın beyanatından şunu da kolayca çıkarabiliriz ki, bankacılık dünyası, yetkilerinin azaltılmasına kuzu kuzu razı olmayacak ve bunun mücadelesini sonuna kadar verecektir. Kısaca diyebiliriz ki, ABD Başkanı ile ABD merkezli uluslararası bankalar arasında yakında şiddetli bir mücadelenin başlaması muhtemel. Bu saptamadan sonra, sıra "Obama-banka savaşının kazananı kim olur?" sorusuna kafa yormaya geliyor...

Şurası bir gerçektir ki, bankalar, global krizden dolayı Amerikan kamuoyu nezdinde büyük prestij kaybına uğradı. Yıkılmaz zannedilen dev bankaların aslında çok kırılgan oldukları ortaya çıktı. Biraz mercek altına alınca, banka üst düzey yöneticilerinin hiçbir sosyal sorumluluk duymadıkları, ortaklarına ve borsada hisselerine yatırım yapanlara en ufak bir bağlılık hissetmedikleri ayan beyan anlaşıldı. En önemlisi, paralarını bankaya emanet ederek, ona hayat veren mudilere medyun-u şükran olmak yerine aptal muamelesi yapıldı. Başkalarının parasıyla özel uçak ve helikopterlerle seyahat eden yöneticiler, güya idare ettikleri müesseselerini yerlerde süründürdüler. Piyasa değerleri sıfıra yaklaşan bu içi kof devleri ancak devletin pompaladığı yüz milyarlarca dolar batmaktan kurtarabildi. Bankasını rezil eden CEO'lar ve çevresinin kendi menfaatlerini kollarken son derece özenli davrandıkları ve bu alanda çok başarılı oldukları(!) belgelerle kanıtlandı.

Kriz yüzünden on binlerce insan evsiz, barksız ve işsiz kalırken bankacıların astronomik maaş ve primleri cebe indirmeyi sürdürecektir kadar pişkin davranması, Amerikan Senatosu üyeleri dahil, neredeyse herkeste büyük öfke doğurdu. Her kesimden insanlar, kendilerini acımasızca istismar eden bankalara karşı infial içinde. Devlet mekanizması içinde de bu kuruluşlara yönelik duygu ve düşünceler genellikle olumsuz. Öte yandan, başkanlık koltuğuna oturduğu güne göre, popüleritesi ciddi oranda aşınmış bulunan Obama'nın ikinci kez seçilebilmek için seçmen nezdinde böyle bir operasyona siyaseten ihtiyacı var. Reformların en önemli başarı koşulu, arkasında halk desteği bulunmasıdır ki, Başkan bu konuda çok şanslı. Çünkü sokaktaki insan Başkan'ı bankalara yönelik mevzuat reformunda candan desteklemeye hazır görünüyor. Bütün bunları alt alta koyarsak artık foyası iyice çıkan bankalara karşı Başkan'ın sınırlayıcı yasal düzenlemeler yapma planı için uygun bir ortam ve zamanlamanın varlığı ortaya çıkıyor. Bankaların başına buyruk faaliyetlerinden büyük ekonomik ve sosyal yaralar almış bulunan Avrupa ülkeleri de krizin suçlusu olarak bankaları görüyor ve Obama'nın reform arzusuna giderek daha sıcak bakıyor. Nitekim Davos Zirvesi'nde Fransa Devlet Başkanı ve İngiltere Başbakanı bankaları şiddetle tenkit ediyor ve banka reformunun şart olduğunu vurguluyorlar. Kısaca, bankalarla güç mücadelesine girmesi halinde Obama'nın kazanma şansı yüksek.

Elvis Presley popüler bir şarkısında "Ya şimdi, ya hiç (It's now or never)" demişti. Galiba, Barack Obama'nın bankacılığı reforme etme ideali için de aynı sözler geçerli. Çünkü finansal reformu gerçekleştirmek hususunda bu kadar müsait bir uluslararası konjonktür bir daha kolay kolay gelmez. s.uslu@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Bakkallık ölüyor mu?

Sami Uslu 2010.02.03

Şirketlerin ve mesleklerin hayatının seyri bir canlıya benzetilebilir; önce doğarlar (kuruluş), sonra büyürler (gelişme evresi), daha sonra ömürlerinin doruk noktasını (olgunlaşma evresi) yaşarlar. Nihayetinde her canlının ölümü tatması gibi, şirket ve mesleklerin de faaliyeti sona erer.

Şirketlerin olgunlaşma safhasından sonra hayatını sürdürmesi, yepyeni bir stratejiyi benimseyip uygulayabilmesine bağlıdır. Aksi takdirde, piyasadan silinir, unutulur giderler. Firmaların çoğunu bekleyen akıbet, zamanı gelince tasfiye olmak ve maziye kavuşmaktır. Oransal olarak, çok az sayıdaki organizasyon kendini yenileyip, değiştirerek yoluna yeni bir profille devam eder. Şimdi bir saptamada bulunalım; ülkemizin yakın zamana kadar süren şartlarında küçük esnaf gerçekten mutlu dönemler yaşamış, işinin çapına göre güzel kazançlar sağlamıştır. Doğru dürüst bir tahsil ve beceri sahibi olmayan birisi, çok az bir öz sermaye koyarak veya sağa sola borçlanarak, 10-15 metre büyüklüğünde kiralık bir mekanda bakkal, kasap, manav vesaire gibi küçük esnaflık faaliyetine girişti ve oldukça kısa zamanda refaha kavuştu. Bu arada, memuriyet hayatında önemli makam ve mevkilere yükselme başarısını göstermiş kimseler, gelir düzeyi bakımından esnafın çok gerisinde kaldı. Üniversitede doçent, profesör veya devlet dairesinde önemli mesafe kaydetmiş, askeriyede albay, general rütbelerine yükselmiş kimselerin, kısaca kariyer yapmış çalışanların bu durumdan ne kadar müteessir olduğunu ve acı acı yakındıklarını bizzat gözlemledim. Kamunun vergi zafiyeti de esnafın lehine, görevi ve unvanı ne kadar parlak olursa olsun sabit gelirinin aleyhine çalıştı. Esnaf komik rakamlarla vergi öderken, her düzeydeki memurdan devlet yasaların öngördüğü vergiyi tam olarak tahsil etti. Kazancı ne kadar artarsa artsın, esnaf ödediği vergisini düşük tuttu. Buna mukabil, maaş zamlarının önemli bölümü artan oranlı (müterakki) vergi ilkesi sebebiyle fazla vergi kesintisine tabi oldu. Peki, esnaf ve sanatkârın, küçük tüccarın tahsil ve sermaye bakımından kifayetsizliğine rağmen, bazen bir validen, genel müdürden, müsteşardan, generalden bile çok para kazanması haksızlık mıydı, adaletsizlik miydi?

Bu sorunun bilimsel cevabı kesin bir hayırdır. 1950'li yıllarla birlikte, esnaflık ekonomik faaliyetler içinde giderek büyük prim yapan meslek haline geldi. Bunun sebebiyse basitti; sürekli artan nüfus ve yükselen hane gelirleri, tüketimi kamçılardı. Öte yandan, ithalatın sınırlandırılması artan talebi rahatça karşılayacak bir arzın ortaya çıkmasını engelledi. Böyle bir iktisadi düzende, yerli imalat eseri ürünler satan küçük esnaf, piyasanın beklentilerine cevap veren bir konumda olduğu için iyi kazandı, üretimden çok daha hızlı artan genel talep, onun tahsil ve sermaye bakımından yetersizliğini fazlasıyla telafi etti.

Takvimlerin 1990'lı yılların ortalarını göstermesiyle birlikte, ithalat serbestliği, yerli üretimin çeşitlenmesi ve süpermarketlerin hızla piyasaya girişi ve tüketicuyu cezbetmesiyle, esnaflık ekonomik fonksiyon olarak her gün geriledi, piyasanın beklentilerinin gerisine düştü. Bir zamanlar esnafı baş tacı eden piyasa, artık onu dışlar hale geldi. Esnafın bir valiyi imrendirecek kadar para kazanması nasıl normal idiyse, artık yerini süpermarkete terk etmesi de aynı derecede normaldir. Esnaf ve onu temsil eden mesleki kuruluşların bundan böyle yapacağı iş, duygu sömürüsüyle ayakta kalmaya çabalamak yerine, süpermarketlerle rekabet edebilecek bir yapıya ulaşmak amacıyla, güçlerini birleştirip yeni ekonomik düzene ayak uydurmaktır. Türk-İslam ürünü olan Ahiliğin asırlar boyunca sağladığı birikimi, çağdaş perakendecilikle harmanladığı takdirde, esnafımızın süpermarketlerin ensesinde boza pişireceğinden şahsen eminim.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Büyük devlet olma yolunda Aden seferi

Somalili korsanlara karşı Aden Körfezi ve Arap Denizi civarında devriye gezen Türk Donanması'nın görev süresi hükümetin önerisiyle bir yıl daha uzatıldı. Meclis'te konuyla ilgili müzakereler sırasında konuşma yapan muhalefet partilerinden birisine mensup bir milletvekili, ibretlik bir tavırla, Aden'de görev üstlenecek firkateynin tüm giderlerinin bütçeden karşılanacak olması sebebiyle Türkiye için maddi bir kayıp oluşacağını savundu.

Sayın milletvekiline göre, yabancılara ait ticari taşıtları korumak için donanmamızın riske girmesi ülkemizi ekonomik zarara sokmaktan başka bir işe yaramayacaktır. Acaba, tarihî gerçekler ve ekonomi biliminin verileri karşısında, muhalif milletvekilinin sözleri ne ölçüde geçerlidir ve tutarlıdır?

Osmanlı, Asya ve Avru-pa'yı ticari bakımdan birbirine bağlayan İpek Yolu'nun bir bölümünü bizzat elinde tutuyor, diğer kısmını ise kontrol ediyordu; kısaca dünya ticareti tamamıyla kontrolümüz altındaydı. Osmanlı Devleti bu üstünlüğünden dolayı hem önemli miktarda vergi geliri elde ediyor, hem de ekonomisinin canlı kalmasını sağlıyordu. Ayrıca, ekonomik güç, siyasi gücümüzü de pekiştiriyordu. Avrupalılar ise denizyollarıyla İpek Yolu'na alternatif arıyor ve dünya ticareti üzerindeki Osmanlı hegemonyasına son vermeye çalışıyordu. İşte, bu amaçla, Portekizliler Aden'i işgal etmişlerdi. Zamanın büyük padişahı Kanuni Sultan Süleyman'ın (nam-ı diğer Muhteşem Süleyman) emriyle 1548 yılında Gelibolu doğumlu Piri Reis kumandasındaki donanmamız sefere çıkarak Aden'i geri almıştı. Tarihimiz bize, Osmanlı atamızın Avrupalılarla, kökeninde ekonomik menfaat yatan bunun gibi daha birçok deniz savaşı yaptığını söylüyor. Öyleyse, sefere çıkacak savaş gemimizde vazife gören askerî personelin yiyeceği yemeğin, giyeceği postanın hesabını yapan milletvekilinin zihniyet bakımından 4-5 asır öncesini bile yakalayamadığını söylemek haksızlık sayılmaz herhalde.

Gerçek şu ki, Aden Körfezi ve civarı bugün de uluslararası lojistikte önemli bir geçit konumunda. Dolayısıyla, hükümet son derece isabetli bir görüşle, bu sulara donanma göndererek, âleme "Bu bölgede biz de varız." mesajı veriyor. Çünkü, Türkiye hükümeti ve devleti tarihten gelen tecrübesiyle Arap Denizi ve Hint Okyanusu'nu korsanlara da, korsanları temizleme bahanesiyle bölgeye yerleşebilecek Batı dünyasına da terk etmemesi gerektiğini çok iyi hesaplayabiliyor. Uluslararası ekonomi ve onun neredeyse eşanlamlısı sayılan uluslararası ticarete gittikçe zirveyi zorlayan ülkemizin, arz kürenin kritik bir coğrafyasında varlığını hissettirmesi ülkeye, millete itibar getirecek ve biz yurttaşlar açısından övünülecek bir olay olsa gerek.

Ordu ile ekonomi arasındaki sıkı ilişkiye dair yakın ve uzak tarihte yaşanmış çok örnek bulunuyor. Çin'in efsane lideri Mao, ülkesinin can düşmanı saydığı ABD'ye gözdağı vermek için; "Atom bombası atacağız, karşılığında tereyağı alacağız." diyerek, bu gerçeği yalın ve ürkütücü bir tarzda ifade etmişti. ABD Başkanı Ronald Reagan, ekonomiyi pek iyi yönetemediği halde, Sovyetler'e karşı yürüttüğü amansız politikayla, ABD Doları'nı diğer dövizlere karşı tarihte hiç olmadığı kadar değerlendirmişti. Güney Kutbu'na yakın bölgede bulunan Falkland adası Arjantin tarafından işgal edilince, tereddütsüz savaş kararı vererek, İngiliz donanmasını oraya gönderen Başbakan Margaret Thatcher, İngiltere'nin gücünü dosta düşmana göstermiş, daha sonra gerçekleştirdiği ekonomik reformların başarısında bu askerî zafer ve beraberinde gelen itibar önemli rol oynamıştı. Özetle, silahlı kuvvetlerini yerinde ve zamanında kullanan ülke, bunun olumlu ekonomik yansımalarını da mutlaka görür, görmüştür.

Büyük devlet olmanın yolu büyük düşünmekten ve ona göre davranmaktan geçer. Bu hakikat ışığında, anavatanın çok uzağında bulunan Aden Körfezi'ndeki görev süresi hükümet tarafından uzatılan donanmamız, Türkiye'nin, tarihiyle ve beynelmilel siyaset ve ekonomi alanındaki rolüyle büyük devlet olduğunun parlak bir kanıtıdır.

Global ekonomi yeni bir çöküntünün eşiğinde

Sami Uslu 2010.02.10

Global ekonomide sular bir türlü durulmuyor, çoğu ülke ekonomisi adeta yangın yeri gibi. Hiçbir yerden iç açıcı haber gelmiyor. Son günlerin sıcak gündemine Yunanistan, Portekiz ve İspanya hakim.

Ekonomisi sanayiden ziyade turizm ve deniz nakliyatına dayanan Yunanistan, birçok uzmanın gözünde umutsuz vaka. Rahmetli Bülent Ecevit'in, "Avrupa'nın şımarık çocuğu" olarak adlandırdığı Yunanistan'ı, bu kez kimsenin şımartacak hali yok. Örneğin, Yunan kamu ve özel şirketleri üzerinde tam 120 milyar sterling tutarında riski bulunan İngiltere, alacağını nasıl tahsil edebileceğini kara kara düşünüyor. Zaten, yarı resmi ağızlar, İngiltere'nin ekonomik durum itibarıyla Yunanistan'la aynı kategoride sayılması gerektiğini açıkça beyan ediyorlar. AB'nin gizli mali lideri olarak bilinen Almanya'nın bütçesi daha önce hiç görülmemiş seviyede açık veriyor, Alman yetkililer çok zor durumda olduklarını beyan ederek, diğer AB ülkeleri için hiçbir şey yapamayacakları mesajını veriyor. Kısaca, Almanya'dan da Yunanistan'a hayır yok. Fransa'nın iktisadi yardıma ne imkânı var ne de böyle bir alışkanlığı. Bu sebeple olsa gerek, Yunan hükümeti, gözle görülür bir panik havası yaşıyor. Yakın zamana kadar, Avrupa Birliği'nden gelen yardımları park, bahçe, stadyum, tiyatro vesaire gibi ekonomik getirisi olmayan yatırımlara harcayan Yunanistan, şimdi karşı karşıya kaldığı krizi tek başına çözmek zorunda. Ekonomistler arasında Yunanistan'ın mı, yoksa İspanya'nın mı daha bataklık durumunda olduğu tartışılıyor. Bazı yorumcular ise Yunanistan'a AB tarafından hemen yardım eli uzatılmadığı takdirde, zaten hiç de parlak bir vaziyette olmayan Avrupa ekonomilerinin yakın gelecekte iyice zora gireceğini savunuyor. Yani, Yunanistan'daki iktisadi çöküşün domino etkisiyle tüm kıtada fırtına estirmesinden ciddi olarak korkuluyor. Şimdiden Avrupa ekonomilerine yönelik endişeler dünya borsalarında satış dalgası meydana getirirken Euro, ABD Doları karşısında geriliyor, altın fiyatı yükselme eğiliminde. Finansal piyasalardaki bozulmanın bir düzeltme olduğunu söyleyenler olduğu gibi, bunun orta vadeli bir düşüşün başlangıcı olduğunu savunanlar da var. Amerikan ekonomisinin düzelmeye başladığına dair yorumlar ise temenniden (wishful thinking) öteye geçemiyor. Her iki kıtada da, krizi durdurmak için piyasalara şırınga edilen likiditenin nasıl emileceği başlı başına problem.

Başka ve yepyeni bir kriz alanı ise Amerika ile Çin arasında giderek büyüyen ihtilaf. Amerikan Kongresi'nce hükümetin Tayvan'a silah satışının onaylanması, Çin'in sert reaksiyonuna yol açtı. Çin Ticaret Bakanlığı, silah satışı yüzünden Amerika ile ticari problemlerin başladığını ve giderek büyümekte olduğunu tehditkâr bir hava içinde açıkladı ama ABD bunu tınmadı. Öte yandan, İran'ın Batı'nın ısrarlı baskılarına rağmen atom bombası imaline imkan sağlayacak şekilde zenginleştirilmiş uranyum üretimine başlayacağını duyurması, ortalığı iyice karıştırdı. ABD ve Birleşmiş Milletler, bu ülkeye karşı silahlı müdahaleye kadar varabilecek sert önlemler almak üzere. Dünyanın en iyi yönetilen şirketi olarak bilinen Toyota, Prius modeli otomobilinin son versiyonunda saptanan fren sistemi arızası yüzünden on binlerce aracını piyasadan geri çağırdı. Şirket yetkilileri, bu operasyonun 2 milyar dolarlık bir zarara yol açacağını basına açıkladı.

Düzeldi, düzeliyor derken, global ekonomi bir türlü toparlanamıyor. İyimser haberler, gelişmelerle teyit olmuyor. Her şey düzeliyor müjdesi veren yorumcular mahcup oluyor. Daha önceki yazılarımızda vurguladığımız üzere, krizi doğuran nedenlerin hiçbirisi hâlâ ortadan kaldırılmadığına göre, krizin sona ermesini beklemenin anlamı olabilir mi? Bu kargaşa arasında Türkiye, sergilediği performans ile işsizlik hariç dünya ülkelerinden ayrışıyor, dolayısıyla ayrı olarak ele alınması gerekiyor. Bu da kısmetse başka bir yazıya.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Türk bankacılığında reform

Sami Uslu 2010.02.12

Ekonomiden sorumlu Devlet Bakanı Ali Babacan, medyaya verdiği demeçte; bir ticari bankanın toplayabileceği mevduatın, tüm bankalardaki toplam mevduatın yüzde onuyla (yüzde 10) sınırlandırılmasını emreden bir yasa tasarısı üzerinde çalışma yapacaklarını ifade etti.

Şayet, mevduatın yasayla sınırlandırılması tasavvur olmaktan öteye geçip hakikate dönüştürülürse, bu Türk bankacılık sektörünü olduğu gibi, genel ekonomiyi de çok yönlü etkileyecek, reform niteliğinde bir adım olabilir.

Bilindiği üzere, bankacılık özkaynaktan ziyade, yabancı kaynakla yürütülen bir iştir. Dış kaynaktan kastedilen ise, çoklukla banka işletmelerine kanunlarını tanıdığı eşsiz bir imtiyaz olan halktan toplanan mevduattır. Bir bankanın sınırsız tutarda mevduat toplayabildiği bugünkü ortamda, bankacılık piyasası zorunlu olarak az sayıda dev bankanın hâkimiyeti altına girmekte, dolayısıyla serbest piyasa özelliklerinden uzaklaşarak oligopol bir yapıya bürünmektedir. Nitekim, bankacılık sektörü halen eksik rekabet içinde işleyen bir oligopol piyasası özelliğini taşımaktadır. Çünkü, bir bankanın verebileceği kredi hacmi de fiilen mevduat hacmi tarafından belirlenir. Böylece, mevduatı fazla olanın kredi hacmi de o kadar geniş olur; hem mevduatı hem kredileri genişleyen bankanın zengin müşteri portföyü sayesinde sunduğu diğer hizmetler de paralel bir büyüme gösterir. Yeni kurulan veya büyüme stratejisi benimseyen küçük bir banka, önce mevduatını artırmak zorundadır. Büyük bankalarla rekabet etmek zorunda kalan yeni veya küçük bir banka, ancak faiz oranını yukarı çekerek mevduat celp edebilir. Mevduat faizlerini yükselten bankanın, kaynak maliyeti de yükselir ve bu zorunlu olarak kredi faizlerine yansır. Neticede, piyasada genel faiz oranı artar, para maliyeti yukarı çıkınca da reel sektör daha pahalıya kredi kullanır. Öte yandan, yüksek kredi faizleri büyümeye çalışan bankayı sağlam şirketler yerine marjinal firmalara yönelmek mecburiyetinde bırakır. Bu yüzden bankacılıkta kötü krediler fazlaşır ve ekonomide kaynak tahsisi olumsuz etkilenir.

Halbuki münferit bir bankanın toplayacağı mevduatın üst sınırı, sektördeki toplam mevduatın onda biriyle sınırlandırılırsa, bankacılık sektörü serbest pazar şartlarına nispeten yakınlaşır, rekabet artar ve hizmet kalitesi düzelir. Küçük bankalar da sektörde yaşam alanı bulur, yani makul maliyetle mevduat toplayarak, yine makul kredi faizleriyle plasman yapar. Böyle bir ortamda, bankalar arası yarış, mevduat faizini yükselterek veya kredi faizlerini düşürerek yahut da mali durumu bozuk şirketlerle çalışarak değil, hizmet kalitesini geliştirerek, müşteri tatmini, çapraz pazarlama gibi çağdaş konseptlere ağırlık vererek yürütülür. Ülkemize 1980 ve 1990'lı yıllarda gelen yabancı bankalar, tek şubeyle faaliyet göstermelerine rağmen, ciddi bir rekabet atmosferi meydana getirerek, sektörde kredi faizlerinin düşmesini, teminat mektubu ve akreditif komisyonlarının dramatik biçimde aşağıya çekilmesini sağlamıştı. Türkiye'de 1990'lı yıllarda kurulan yeni ve küçük denebilecek yerli sermayeli bankalar, 2001 kriziyle beraber maalesef tarihe karıştı ve bankacılık sektörü tekrar eski oligopol piyasası niteliğine geri döndü. Kanaatimce, mevduatın sınırlandırılması hususunun yasaya bağlanması halinde, ödenmiş sermaye bakımından güçlü, belli sayıda yeni banka kuruluşuna hükümetçe izin verilmesi, sektörde rekabet ortamı oluşturmak adına uygun olur.

Gerçi, böyle bir yasal düzenlemenin kolayca yapılabileceğini düşünmek aşırı iyimserlik olur. Ülkemizin büyük bankaları, Türkiye Bankalar Birliği'nin de desteğini alarak bu konuda mutlaka şiddetli bir muhalefet gösterecektir. Ancak, global krizin bize öğrettiği en önemli ders, bankacılık sektörü kontrol altına alınmadığı ve sınırlandırılmadığı takdirde, ülkelerin her zaman krizlere gebe olduğudur.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Milli değerlerimiz : Terim, Güneş, Denizli ve Şükür

Sami Uslu 2010.02.17

Ülkemizde klasik tartışma konularından birisi kalkınmanın finansmanına dairdir.

Sol görüşü benimseyenler ve bazı dindar çevreler kalkınma için sadece ulusal kaynakların kullanılması gerektiğini savunurken, liberal görüşlüler sadece ulusal tasarruflarla yeterli hızda bir iktisadi kalkınma gerçekleştirmenin olanaksızlığından dem vurarak, mutlaka yabancı kaynakların da devreye sokulmasının farz olduğunu iddia ederler.

İktisadi kalkınmanın kaynakları konusundaki fikri nasıl olursa olsun, herkesin milli kaynakların verimli ve yerli yerinde kullanılmasının önemi konusunda hemfikir olduğunu düşünmek herhalde yanlış bir varsayım sayılmaz. Zaten, (her ülke gibi) ülkemizin dış kaynağa başvurmasının tek nedeni ulusal kaynaklarımızın kalkınma yolunda yetersiz kalmasıdır. Ulusal kaynaklar bahis konusu olduğunda, sadece maddi sermaye değil beşeri sermaye de akla gelir. Türk futbolunun özerk üst kuruluşu olan Türkiye Futbol Federasyonu (TFF) milli takımlarımızı yönetecek teknik direktör arayışında yerli adaylarımızı adeta yok sayarak, bu konuda maalesef kötü örnek sergiliyor. TFF, duygusal bir insan olan milli takımımızın son çalıştırıcısı Fatih Terim'in basın toplantısında bir soruya kızarak "istifa ediyorum" demesini sanki fırsat kolluyormuş gibi, hemen kabul ederek işleme koydu. Daha sonra ise, ısrarla yabancı çalıştırıcı arayışlarına yönelerek, bu görev için son derece uygun Türk antrenörlerini kategorik olarak defterden sildi. Malum, kamuda olsun, özel sektörde olsun, münhal bir mevkie, özellikle yöneticilik postlarına tayin yaparken, adayların ayrıntılı özgeçmişi incelenir ve o iş için en uygun kariyer ve nitelikleri taşıyan aday tercih edilir. Bu temel bir işletmecilik kuralı ve sağduyunun icabıdır. Bu meyanda, ülkemizde ulusal takımlarımızı başarıyla çalıştıracak teknik direktörler fazlasıyla mevcut. Mesela, TFF'nin kolayca vazgeçtiği Fatih Hoca, ulusal takımı sonuncudan bir önceki şampiyonada Avrupa üçüncüsü yapmış ve bu büyük başarıyı spor medyasının büyük bölümünün iştirak ettiği yıpratma kampanyasına rağmen elde etmişti. Terim daha önce de ulusal takımla başarılı sonuçlar almış, Galatasaray'ı UEFA şampiyonluğuna taşıyarak hepimizi gururlandırmıştı. Antrenörlük yaşamı zaferlerle dolu olmasına rağmen, TFF, bu defa Terim'den başkası olsun diyorsa, bizi dünya üçüncüsü yapan Şenol Güneş ne güne duruyor? Galatasaray ve ulusal takımımızı beklenmedik şekilde zirveye taşıyan Mustafa Denizli de böyle bir görev için lüzumlu her özelliğe sahip. Bu üç teknik adamımız sayesinde, Türk Milli Takımı, az farklı yenilgiyi bile sevinerek karşılayan bir takımken, Avrupa ve dünyada herkesin korktuğu ve saygı duyduğu bir ekip haline geldi. Öte yandan, muhteşem bir futbolculuk kariyerini az zaman önce noktalayan ve liderlik vasıflarını daha takım kaptanlığında ortaya seren Hakan Şükür'e, ulusal takımımızı yönetecek teknik kadroda mutlaka yer verilmeli ve bu genç teknik adamın ileride birinci adam olmasını sağlayacak şekilde önü açılmalı. Ayrıca, Türk futboluna olumlu katkıları inkar edilemez düzeyde olan ve milli takımı çalıştırmak için can atan Yılmaz Vural'a teknik kadroda hizmet vermesi için şans tanınması uygun olur.

Gerçi, küresel mantıkta bir görev için uygun olan kimse, dünyanın neresinde bulunursa oradan getirtilebilir ve getirtilmelidir. Ama, bunun koşulu, ülke dahilinde aynı işi görecektir çapta insanların bulunmamasıdır. Elimiz altında, ulusal takımımızın başına geçirmek için, mükemmel kariyerli, ehliyetini kanıtlamış, yerli futbol adamları varken, bize ne yarar sağlayacağı hiç belli olmayan bir yabancı antrenöre takımımızı, milli futbolcularımızı ve futbol âşığı olan milletimizin umudunu emanet etmek TFF otoritelerinin omzuna ağır vebal yükler. İyi niyetinden ve efendiliğinden kuşku duymadığım Federasyon yöneticilerinin bu konuyu tekrar düşüneceklerini umut ediyorum.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Osmanlı'ya hasta diyenlere ne oluyor?

Sami Uslu 2010.02.19

Osmanlı Devleti'nin çöküşe geçtiği son dönemlerinde yaşanan tarihi olayların çoğu hepimizi üzen cinstendir.

Mesela, bir Rus diplomat Avrupalı meslektaşlarına Osmanlı Devleti'ni 'Avrupa'nın hasta adamı' olarak tanımlamış ve bu hasta(!) devlete ait toprakları aralarında bölüşmelerini önermiş, bu teklif, ülkemizi parçalamaya zaten karar vermiş bulunan Avrupalılar tarafından memnuniyetle karşılanmıştı.

Ancak, bugün yaşamakta olduğumuz gerçekler ışığında, devranın döndüğü çok açıktır. Çünkü, Osmanlı'nın devamı olan Türkiye Cumhuriyeti'nin (Allah'ın izniyle) kıyamete kadar ayakta kalacağından dost, düşman kimsenin kuşkusu yok. Buna mukabil, bize hasta diyen Avrupalının haline bir bakın. Daha birkaç sene öncesine kadar, Avrupa Birliği (AB) sanki dünya cenneti gibi görülüyor ve gösteriliyordu. Son küresel krizle beraber, AB'nin büyümesi tamamen bozuldu, yaldızı tel tel döküldü: Üye ülkelerin, mali disiplini hiç umursamadıkları ve borç içinde yüzdü gerçeği su yüzüne çıktı. Güya 'medeniyetler ittifakı' diye lanse edilen Birliğin nezih üyesi Yunanistan'ın borçlarını olduğundan az göstermek için hileli swap işlemlerine başvurduğu ortaya çıktı. Daha da kötüsü, Yunanistan'ın bu hilesinin AB tarafından da bilindiği ve bugüne kadar görmezden gelindiği anlaşıldı. İşte, her yüklü silah satışından önce, Yunan uygarlığını öve öve bitiremeyen ve bu ülkeyle olan ihtilaflarımızda zalimliğe varan bir tarafgirlikle Yunan tarafını tutan Fransa, Yunanistan'ın dara düştüğü bugünlerde onu hiç tınmıyor, yardımın, desteğin filan lafını bile etmiyor. Yunan hükümeti ise, devletin içine düştüğü müflis duruma çare bulmaktan aciz vaziyette, bir yandan olanlardan AB'yi sorumlu tutarken, diğer yandan enkaz edebiyatı yaparak önceki hükümeti kötülüyor. Yunanlı devlet adamları büyük bir nankörlük örneği sergileyerek, AB'nin karşılıksız olarak verdiği ve parka, bahçeye yatırdıkları on milyarlarca Euro'yu çoktan unutmuş gibiler. Aslında, dış borcu trilyonlarca Euro ile ifade edilen İspanya ile Portekiz'in hali ise, Yunanistan'dan da beter. İngiltere'nin sesi kısılmış vaziyette. Daha 3-4 yıl öncesinin harika çocuğu İrlanda'dan imdat sesleri geliyor. İtalya borç batağına saplanmış ülkeler kervanında yer alıyor. Almanya'da kamuoyu, hükümetin Alman vatandaşlarına ait parayı başka ülkelerin vatandaşlarına transfer etmesine şiddetle karşı geliyor. Uzmanlar İtalya dahil başka AB ülkelerinin de borçlarını düşük göstermek amacıyla hileli finansal işlemlere başvurmuş olabileceğini düşünüyor.

Osmanlı'ya hasta diyen Avrupa, şimdilerde yoğun bakımda. Bu durumdan nasıl kurtulacağını bilen de yok. Buna karşılık, bizim BDDK Başkanı, bankacılık sektörünün performansına ait rakamları basın toplantısında açıklarken, 'Avrupa'ya hava atma zamanımız geldi' sözlerini gurur içinde sarf ediyor. Ekonomiden Sorumlu Devlet Bakanımız iftiharla; "Batılılar bizim yaptıklarımızın dörtte birini yapabilselerdi, bu krizi yaşamazlardı." diyor ve Türkiye'nin başarısının tesadüf eseri olmadığını, zamanında alınan yerinde kararlardan doğduğunu beyan ediyor. Bize karşı geleneksel cimriliklerine rağmen, uluslararası derecelendirme şirketleri ülkemizin kredi notunu üç kez yükseltiyor. Osmanlı'nın son döneminde Duyun-u Umumiye soygununa karşı koyamayan ülkemiz, artık IMF ile ancak kendi şartlarıyla anlaşma yapacağını söylüyor ve IMF'ye ihtiyaç olmadığını güvenle açıklıyor. Krizi öngöremeyen, kriz patladıktan sonra onu yönetemeyen Avrupa, Türkiye'ye gıpta ve hayranlıkla bakmaya başladı. İhracatımız ve sanayi üretimimiz çıkışta. Aktif ve yapıcı dış politikalar sayesinde, bölgemizdeki, Osmanlı hakimiyeti tekrar tesis ediliyor, Balkanlarda da etkinliğimiz giderek artıyor. Afrika kıtası artık hariciyemizin ve işadamlarımızın kapsama alanına girdi. Latin Amerika ülkeleriyle art arda serbest ticaret anlaşmaları imzalıyoruz.

Avrupa'nın acınacak haline 'Oh olsun!' demek belki bize yakışmaz. Fakat, onlara hiç olmazsa: 'Vah, vah, hasta mısınız? Geçmiş olsun' demek hakkımız değil mi?

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Dikkat: Avrupa Birliği ahlakımızı bozmasın!

Sami Uslu 2010.02.24

Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra kendine güveni iyice artan Avrupa Birliği (AB), kendini sonsuza kadar sürecek son imparatorluk olarak görmeye başladı.

Biraz da bu nedenle gerçek bir imparatorluğun murisi olan Türkiye'yi haddi olmaması gerektiği halde hakir görmeye, zorluklar çıkarmaya başladı.

AB, iktidara 2002 yılı sonunda gelen şimdiki cumhuriyet hükümetinin Birlik'e üye olma yolunda sergilediği son derecede iyi niyetli ve yapıcı siyasi ve ekonomik reformlarını yanlış yorumlayarak, Türkiye'nin Birlik'e mahkûm olduğu zehabına kapıldı, karşılıklı menfaate dayalı haysiyetli bir beraberlik arayışı içinde olduğumuzu anlayamadı. Özellikle, AB'nin gayri resmi mali lideri olan Almanya ile, siyasi lideri Fransa'nın bizzat imzaladıkları anlaşma metinlerine bile sadakat göstermeyerek yan çizmeleri ve ülkemiz için tam üyelik yerine, imtiyazlı ortaklık statüsü gibi bir garabeti masaya koymaları tarih boyunca gösterdikleri ahde vefasızlığın yeni bir örneği oldu. Bu arada, eski Alman ve Fransız cumhurbaşkanları verdikleri özel demeçlerde, "Türkiye AB'ye katılırsa, AB diye bir şey kalmaz." gibi çok manidar sözler sarf ettiler. Kastettikleri belliydi, onlara göre; şayet Türkiye Birlik'e kabul edilirse, "Türkler biz Avrupalıların ahlakını bozarak, bizi kendilerine benzetirler" demek istiyorlardı. Fakat küresel kriz sayesinde, ak koyun kara koyun belli olunca, hangi tarafın diğerinin ahlakını bozabileceği ayan beyan ortaya çıktı.

Avrupa Birliği, üye ülkeler ve bizim gibi aday statüsündeki ülkelerin ekonomik faaliyetlerinde uymaları gereken sayısal ekonomik ölçütleri Maastricht Kriterleri adı altında 1992 yılında belirlemiş, ertesi yıl yürürlüğe koymuştu. Buna göre, bütçe açığı, gayri safi milli hâsılanın (GSMH) yüzde üçünü (%3) geçemez. Öte yandan, kamu borçlarının azami sınırı, GSMH'nin yüzde altmışı (% 60) olmalıdır. Bu kriterlere uymayan devletlerin Birlik tarafından önce uyarılması, sonra durumunu düzeltip düzeltmediğini saptamak üzere izlemeye alınması, durumunu düzeltmeyen devletin ise cezai yaptırıma tabi olması öngörülmüşü. İşe bakın ki, bugünlerde iflas bayrağını çeken AB'nin torpilli üyesi Yunanistan'ın kamu borçlarının GSMH'sine oranı tam yüzde 120 mesabesinde. AB'den gelen ilk resmi beyanatlara göre, bu ülke güya, kamu borçlarını ve bütçe açıklarını finansal muhasebe oyunları ile olduğundan çok daha az göstererek durumunu gizlediğinden kimse aşımı fark edememiş. Gerçek şu ki, bu kadar büyük rakam sahtekârlılığının anlaşılmaması akla mantığa aykırı. Zaten, hemen anlaşıldı ki, AB'nin her üyesi muhasebe oyunlarına başvurmuş ve bütçe açığı ve kamu borcu rakamlarını manipüle ederek, Maastricht Kriterleri'ni ihlal ettiğini saklamış. En şaşırtıcı olanı ise, rakam oyunlarına, çok dürüst bilinen Almanya'nın bile tevessül etmiş olması. Yani, 'tencere dibin kara, seninki benden kara' misali, AB içinde kimsenin başkasına kusur atfetmesine imkân yok. Bizim devlet ve hükümetimiz ise, 2001 krizinden sonra, kamu borçlarını önce kuruşuna kadar doğru hesaplayarak, ilan etmiş, bilahare başarılı bir bütçe ve borç yönetimi ile kamu borçlarını yüzde 60 sınırının altına çekmişti. Hükümetimiz, bunu yaparken, dürüstlük ve kendine güven örneği sergileyerek, halkına ve dünyaya karşı tamamen şeffaf bir tutum takındı, bütçe dışındaki tüm devlet borçlarını bütçede topladı, AB ölçütlerine uyum için en acı reçeteleri tatbik etmekte tereddüt etmedi. Türkiye bütün bunları yaparken, özeleştiri yapmaktan kaçınmadı, yanlışlarına, noksanlarına mazeret aramadı, hiç kimseyi suçlamaya kalkmadı.

Kısaca, AB'ye dâhil olacak bir Türkiye'nin siyaset ve ekonomik alanındaki önemli yararlarına ilaveten, Avrupa'ya asıl katkısı onlara açıklığı, dürüstlüğü ve samimiyeti öğretmesi olur. Tabii, maazallah bizim onlara uyup bozulmamamız koşuluyla... s.uslu@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Artık cari açığa köklü çözüm bulma zamanı!

Sami Uslu 2010.02.26

Dünyada en çarpıcı ekonomik gelişmeyi gerçekleştirmiş olan ülkeler, aynı zamanda cari döviz dengesinde sürekli fazla veren ülkelerdir. II. Dünya Harbi'nden sonra ihracat hamlesiyle kalkınmış bulunan Almanya, Fransa, Japonya ve günümüzde Çin, böyle ülkelerdir.

Halen ihracat şampiyonluğunu elinde tutan Almanya, dış satım hacminde ABD'yi geçerek birincilik koltuğunu kapmıştır. Japonya, dış satımda olağanüstü başarısıyla dünyanın en büyük ekonomileri arasında ikinci olmuştur. Son 10 yılın parlayan yıldızı Çin, ihracatta bambaşka bir stratejiyle uluslararası piyasaları altüst etmiştir. Bu ülkelerin ortak özelliği, döviz girişlerinin döviz çıkışlarını hep aşması, yani sürekli olarak cari fazla vermeleridir.

Buna mukabil, Türkiye, bugüne kadar sürekli cari açık vermiş olup, halen aynı dertten muzdarip bir ülkedir. Malum olduğu gibi, ülkemizin kredi notu uluslararası derecelendirme kuruluşları tarafından son dönemde defalarca yükseltilmişse de gönlümüzün arzu ettiği ve genel ekonomik performansımıza göre layık olduğumuz notları hâlâ alabilmiş değiliz. 'AA veya aa'lı notlara bir türlü kavuşamamamızda başlıca faktör (derecelendirme şirketlerinin bize karşı geleneksel cimriliği dışında), ithalata giden dövizin, ihracattan gelen dövizden fazla olmasıdır. Turizme ait döviz bilançomuz müspet olmasına ve yurtdışı müteahhitlik hizmetlerinden kayda değer girdi sağlamamıza rağmen dış ticaret dengesinin aşırı tutarda negatifte seyretmesi yüzünden ciddi ölçüde cari açık vermekten kurtulamıyoruz.

Evet, cari açığın finansmanında baştaki iktidar döneminde hiçbir sıkıntı yaşamadık. Belki, 2001 büyük krizinden sonra, cari açığın önlenmesi bir yana, finanse edilmesi dahi bir başarıydı. Ama bundan sonrası için, bu kronikleşen hastalıktan kurtulmanın yolunu araştırıp bulmak zorundayız. Dış ticaret dengesindeki başlıca problemimiz ihracatımızın ithalat içermesi; neredeyse tüm ihraç ürünlerimizin bünyesinde ithal maddesi bulunuyor. Örneğin, yıllık 2 milyar doların üzerinde bir ihracat hacmi oluşturan deri konfeksiyon sektörüne bir bakalım. Bu ürünün temel maddesi olan ham deriyi, dövizle ithal ediyoruz. Daha sonraki işlem olan tabaklama için gerekli kimyevi maddeyi de yurtdışından getiriyoruz. Bazı firmalar deri giysinin fermuar ve astarını dahi, daha kaliteli olduğu gerekçesiyle ithal yoluyla temin ediyor. Sonuç olarak, önemli bir ihracat kalemi olan deri giysi ihracatından yurda döviz girmeden önce, iki kez bazen üç kez döviz sarfiyatı yapıyoruz. Keza, kumaş ve tekstil boyaları da büyük ölçüde ithalata konu oluyor. Mermerde kalite ve rezerv olarak dünyada imrenilecek durumdayız, ama mermer kesme makinelerini döviz üzerinden büyük bedeller ödeyerek dış alımla sağlıyoruz. Otomotivde imalat ve ihracatı, ancak hammadde ve ara malına dünyanın dövizini harcama pahasına yapabiliyoruz. Çare olarak, dış ticaret teşvikleri arasına ihracat ürünlerinin bünyesine girecek ara malı imalatını teşvik edecek unsurları dahil etmemiz gerekiyor.

Öte yandan, işadamlarımız sürekli arayış içinde olmalı, sık sık iş seyahatlerine çıkarak, bir yandan ihraç mallarına yeni pazarlar aramalı veya mevcut pazarları daha verimli hale getirmeli, diğer yandan da Çin ve Ukrayna gibi ülkelerin ucuz ara malı ve hammadde deposu olmasından yararlanıp, ihracata dönük ithalatımızı ucuzlatmalı ve böylece ihracat maliyetlerini düşürmelidir. Doğruyu bulmanın yolu soru sormaktan geçtiğine göre; "Acaba ithal ikamesi sistemini dışlamakta aşırıya mı gittik?" ve başka ülkelerin iç sanayilerini korumak adına yaptığı bir sürü hileyi gördükten sonra, "Bu dünyanın safı biz miyiz?" suallerini kendimize sormaktan çekinmemeliyiz.

Sadede gelirsek, ekonomimizin ulaştığı bugünkü düzeyinde cari açığın kapatılabilmesi bizi artık tatmin etmemeli, dünyanın dev ekonomileri arasına girmeyi hedefleyen Türkiye olarak, bu musibetten çok yönlü

tedbirlerle kurtularak, döviz dengemizi artıya getirmeli ve sürekli artıda tutmalıyız.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Biraz da çayın taşıyla çayın kuşunu vurmaliyiz

Sami Uslu 2010.03.03

İhracat deyince hepimizin aklına ihracatçı firmaların klasik tarzda yaptıkları yerli imalat eseri malların dış satımı gelir. Gerçi, klasik usulde ihracatın toplam ülke ihracatı içinde oransal olarak başlıca yeri işgal etmesi normaldir. Ancak, ihracata dayalı kalkınma modelini benimsemiş bir ülke olarak, dünya ticaretinden daha büyük pay kapmak için, başka ihracat usullerini de devreye sokmamız gerekir.

İhracatçı profillerinden birisi olan imalatçı-ihracatçılardan sadece üretimini yaptıkları ve bazen de buna ilaveten yan sanayilerine imal ettirdikleri ürünleri ihraç etmeleri beklenebilir. Üçüncü ülkelerden mal bulup pazarlamak onların durumuna hiç uymaz. Buna karşılık, imalatla uğraşmayan tüccar ihracatçılar iç piyasadan olduğu kadar dış piyasadan temin ettikleri malları da yurtdışına satabilirler. Başka ülkelerin malını başka bir ülkeye satmak esas olarak brokerlik işidir. Bu kişi veya şirket üzerinde uzmanlık kesbettiği belirli malların dünyadaki alıcı ve satıcılarını tanır, bilir. Satıcı veya üreticilerden aldığı malı alıcılara sevk eder. Bu arada, alıcı ve satıcının anlaşarak, onu aradan çıkarmaması, ticaret deyimiyle by-pass yapmaları için her iki tarafla da içinde kendini koruyucu hükümler bulunan sağlam sözleşmeler akdederler. Broker, alım satımdan doğan olumlu farkı, yani ticari kârını döviz olarak yurda getirmek isterse, buna kambiyo transit ticaret denir. Şayet transit ticarete konu malı taşıyan vasıta Türkiye'den geçerek varış ülkesine gidecekse, broker şirket, vasıta ve içindeki mala ithalat rejimine göre muamele yapılmaması için Dış Ticaret Müsteşarlığı'ndan transit ticaret izni alır. Alım-satım kârını yurda getirip Türk Lirası'na çeviren broker, ihracat teşviklerinin tümünden, aynen ihracatçılar veya imalatçı-ihracatçılar gibi yararlanma hakkını elde eder. Transit ticaretçi şirket yapacağı ithalat için Türk bankalarından döviz kredisi kullanabilir ve kredi borcunu ihracat bedeliyle ödeyebilir. Kredi imkanı sayesinde hiç sermaye kullanmadan transit ticaretini gerçekleştirerek döviz kazancı sağlar.

Alternatif ihracat modelleri ileri dış ticaret tekniklerinin kullanımını gerektirir. Bunlardan birisi, zincirleme akreditiftir. Bu yöntemde broker firma, önce kendi lehine ihracat akreditifini bir bankaya getirtir, sonra bu akreditifi teminat göstererek satıcı lehine kendisi ithalat akreditifini açar. İhracat bedeliyle ithalat bedelini öder. Yani, akreditif mekanizması sayesinde sermaye kullanmaksızın ithalat ve ihracatını gerçekleştirir ve dış ticaret kazancı sağlar. Zincirleme akreditifin mümkün olmadığı hallerde devredilebilir akreditif yöntemi kullanılabilir. Broker, yurtdışından lehine açılan akreditifi, yine yurtdışında bulunan malın imalatçısına tüm hak ve vecibeleriyle beraber devreder, karşılığında ihracat bedelinin belli yüzdesiyle ifade edilen bir komisyona hak kazanır. Böylece, pazarlama ve organizasyon yeteneğini kullanarak, sermayesiz ve zahmetsiz olarak döviz üzerinden kârlı iş yapar. Bu konuda İtalyan şirketlerini örnek almamız yararlı olabilir. Zira, İtalyanlar öteden beri memleketlerinde üretmedikleri birçok malda dünya piyasalarına hakim olmayı başarmakta, başkalarının malı veya ambalajının üzerine kendi markalarını yazarak, İtalyan malı diye pazara sürmekteler.

Brokerlik faaliyetleri sayesinde, yabancı ülkelerin üretim gücünü kullanmak suretiyle Türkiye'ye döviz kazandırmış oluruz. Normal ihracatta, yurda giren döviz karşılığında ülkemizden aynı değerde mal eksilir. Yurtdışı edilen malın içeride fiyatı yükselir, yani (diğer koşullar aynı kalmak kaydıyla) ihracatın enflasyonist etkisine maruz kalırız. Halbuki, yabancı ülkelerin malını yabancı başka ülkelere satmak, ülkemize sıfır maliyetle döviz kazandırmak demektir.

İhracat yarışında "çayın taşıyla çayın kuşunu vurmak" mubah olduğuna göre, dünya emtia piyasalarını hem üretici hem de alıcılar tarafından sürekli izlememiz gerekiyor.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Aklı olmayanın, vicdanı da olmaz

Sami Uslu 2010.03.05

Japonya'nın ekonomi alanındaki büyülu başarısının en büyük sembolü tartışmasız Toyota olmuştur. Bu otomobil devi, toplam kalite yönetimini en iyi uygulayan bir şirket olarak otomotiv sektörüne değil, tüm sanayi kuruluşlarına örnek oldu.

Bu bağlamda, hammaddenin fabrika kapısından içeri girdiği andan itibaren işlemeye başlayan kontrol ve ölçme mekanizmasıyla hataları saptayıp, mamul malda hata oranını sıfıra yakın seviyede tutabiliyordu. Sonuç olarak, üretimdeki hata payını milyonda bir-ikiye düşürdüğünü firma yetkilileri gururla ifade ederlerdi. Bu özellikleri sayesinde Toyota, dünyanın en iyi şirketi unvanına sahip oldu.

Ancak geçen ay medyaya yansıyan bir haber Toyota'nın bütün büyüsunü bozdu. Gaz pedalında ortaya çıkan bir imalat hatası sebebiyle şirket halen trafikte seyreden yüz binlerce aracını, arızalı parçaları yenileriyle değiştirmek üzere geri çağırdı. Çağdaş üretim ve yönetim tekniklerinin en fazla uygulama alanı bulduğu, imalat hatalarının güya neredeyse sıfıra indirildiği harika şirket, Toyota, adam gibi bir gaz pedalı sistemini aracına koyamamıştı. Dünya kamuoyu bu olayın şaşkınlığını henüz üzerinden atamamışken, bugünlerde şirketin adını lekeleyecek daha da utanç verici bir haber yayılıyor. Habere inanmak gerekirse şirket, gaz pedalındaki imalat hatasını bile bile araçları piyasaya sürmüş. Gerçekten, böyle bariz bir hatanın şirketin çok sıkı denetim noktalarından, elektronik aletlerle yapılan ayrıntılı kontrollerinden geçebilmesinin mümkün olduğuna inanmak kolay değil. Hele imalat safhalarının tamamen bitmesini müteakiben, arabanın piyasaya sürülmeden önceki sürücülü testlerden arabanın nasıl sağlam raporuyla çıktığını açıklamak pek güç.

Konuyla ilgili bazı yorumlara göre, böyle bir söylentiye gaz pedalı arızasını fırsat bilen Amerikan otomobil yapımcıları kasten çıkarıp yayıyorlar. Böylece, Amerikan iç pazarında Amerikan arabalarına karşı kesin bir üstünlük sağlamış bulunan Toyota'nın önünü kesmek amaçlanıyormuş. Bu arada, arızalı arabaları piyasalara sürme konusunda Toyota'nın yalnız olmadığını da öğreniyoruz. Çünkü Hyundai de kısa süre önce arabalarının bazı bölümlerindeki imalat hatası nedeniyle trafikteki arabalarını geri çağırmaya başladı. Bunu bazı Avrupalı otomobil markaları da izledi. Öyle görülüyor ki; caddelerin, ana yolların hakimi otomobil firmaları, parasını aldıkları sürücülerin hayatına pek fazla değer atfetmiyormuş. Maliyetleri düşürüp, üç-beş kuruş fazla kâr edilecek diye insanların yaşamının hiçe sayılması sizce korkunç değil mi?

Şirket boyutunda bir başka skandal ise Amerika'nın ve dünyanın devasa butik yatırım bankası Goldman Sachs'tan geldi; bu şirketin, Gayri Safi Milli Hasılası'nın yüzde 120 oranını teşkil eden 400 milyar Euro borç ile batağa saplanan Yunanistan ekonomisi hakkında sürekli olumlu raporlar verdiği meydana çıktı. Bu raporlar sayesinde, Yunanistan uluslararası finans piyasalarından istediği kadar ve düşük maliyetle borçlanabilmiş, ta ki küresel kriz kapıya dayanana kadar. Açık konuşmak gerekirse, Goldman Sachs ile Yunanistan maliyesi, sahte raporlarla kendilerine güvenen uluslararası yatırımcıları dolandırmışlar. Yunan başbakanı dün resmen Yunanistan'ın egemenlik hakkını kaybedebilecek kadar büyük bir iflas tehdidi altında olduğunu Yunan halkına karşı itiraf etti.

Aslında, arızalı arabaların trafiğe çıktıktan kısa süre sonra foyasının çıkması muhakkaktır. Aynı şekilde, sahte raporların da eninde sonunda gerçekler tarafından tekzip edileceği bellidir. Ancak atasözümüzün işaret ettiği gibi, "aklı olmayanın vicdanı olmaz".

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Avrupa Birliği fikri saçmalık mı?

Sami Uslu 2010.03.10

Her türlü ittifakın amacı, en azından amaçlarından birisi, tehlikeli ve kritik dönemlerde üyelerin selametini sağlamak veya potansiyel tehlikelerden uzak tutmaktır.

Mesela, NATO, Batı dünyasını Sovyetler Birliği'nin yayılmacı emellerinden korumak için kurulmuş olup, devletler arası olumlu işbirliği ve dayanışma konusunda mükemmel bir örnek teşkil eder. NATO'nun başarısında başlıca amil, üyeleri arasında tam bir menfaat birliği bulunmasıdır. ABD, Kanada ve Meksika arasında ticari entegrasyonu öngören 1994 kuruluş tarihli NAFTA (Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması) 17 trilyon dolar tutarında mal ve hizmet ticaretine sahne olan, 444 milyonluk bir nüfusu birbirine bağlayan ve coğrafya olarak en büyük alanı kapsayan dev bir birliktir. NAFTA, 2008 yılında üç ülke arasındaki tüm ticari engelleri, vergi ve resimleri ortadan kaldırdı. On tane Asya ülkesi arasında 1967 yılında kurulan ASEAN da Tayvan, Endonezya, Kamboçya gibi eski kıtanın kalkınmaya çabalayan ve özellikleri benzer olan ülkeleri arasında bir örgütlenmedir. Mercosur, 1985 yılında ortak özellikleri İspanyol kültürüne sahip olmak olan Paraguay, Arjantin ve Uruguay tarafından kuruldu ve giderek büyüyor.

Avrupa'nın birleşmesi fikri, I. Dünya Harbi öncesindeki Kömür-Çelik Birliği'ne ve 1960 senesinde imzalanan EFTA (Avrupa Serbest Ticaret Anlaşması) anlaşmasına kadar geri gider. Halen, İzlanda, Lihtenştayn, Norveç ve İsviçre'den oluşan EFTA'nın üyeleri ufak ülkeler olmakla beraber, bazı alanlarda özel konuma sahiptir. İsviçre ve Lihtenştayn dünyanın en büyük uluslararası şirketlerine ev sahipliği yapar ve Avrupa'nın önemli finans merkezlerindendir. İzlanda ve Norveç balıkçılıkta, metal sanayiinde ve deniz taşımacılığında üstün bir yere sahiptir. Bu ülkeler küçük olmalarına ilaveten, kültür, coğrafya ve ekonomik yapı bakımından da benzer niteliktedir.

Görüldüğü gibi, ülkeler arasında kurulan askeri, ticari ve ekonomik işbirliği anlaşmalarından NATO, üyelerin siyasi varlıklarını tehdit eden hayati bir tehlikeye karşı, NAFTA sınır ülkeleri arasında, ASEAN ve Mercosur, aynı kıtanın, kültürleri birbirine yakın ülkeleri arasında; EFTA ise coğrafyası, kültürü, ekonomisi farklı olmayan memleketler arasında kurulmuş ve sorunsuz biçimde yaşamlarını geçmişten bugüne taşıyabilmiştir.

AB ise üyelerin özellikleri ve nitelikleri bakımından "altı kaval üstü şişhane" dedirtecek kadar farklı ülkeleri bir araya getirmeye çalışıyor. İktisadi bakımdan, Yunanistan ve Kuzey Kıbrıs ile Almanya'nın en ufak bir benzerliğini bulmak mümkün değil. Dünya siyasetinde tarihin her döneminde söz sahibi olmuş İngiltere ve Fransa ile İsviçre ve Danimarka gibi varlığıyla yokluğu fark etmeyen ülkeleri karşılaştırmak bile abes. Birliğe son katılan Bulgaristan, Romanya, Polonya, Çek Cumhuriyeti vesaire ise apayrı bir alem. ABD ile dünya hakimiyeti üzerine yarışmaya kalkışan AB, bir yandan, müşterek Avrupa ordusunu kurmak hususunda aciz kalırken, diğer taraftan, Türk ordusunu bünyesine almamak için türlü entrikalar çeviriyor. Birliğe yük olmaktan başka bir işe yaramayacağı en başından belli olan bir sürü memleketi ortaklığa kolayca kabul eden Avrupalı, dünya üzerindeki etkisi hızla büyüyen bir Türkiye gerçeğini hâlâ göremedi. Kendi menfaatinin nerede olduğunu bilemeyen bir AB'nin geleceğinden ne beklenir ki?

Nikâh töreninde papazların ...İyi günde, kötü günde, sağlıkta ve hastalıkta... diyerek çiftleri evlendirdiği Avrupa Birliği'nde, üye ülkeler arasındaki evlilik, yaşanan ilk kötü günde (küresel kriz) dağılıverdi, eşler birbirine düştü.

Bana göre, artık AB ne olacak diye kafa yormak yerine, "AB'ye gerek var mı?" sorusuna yanıt aramak daha anlamlı olur.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Haracı önlemeden vergi reformu olmaz

Sami Uslu 2010.03.12

Bir Amerikan filminde, vergi memuru azılı mafya liderini (Al Pacino) ikamet ettiği lüks villada ziyaret eder ve bahçesindeki havuzun başında kendisine şunları söyler:

"Hesaplarını incelemeye alırsak, yaşadığın bu lüks hayatını hangi yasal gelirlerinle karşıladığını sana sorarız, şu havuzundaki suyun mali kaynağını bile araştırırız, ya harcadığın her kuruşun hesabını verirsin veya hapsi boylarsın."

Filmin bu sahnesi tek başına ABD'de vergi mükellefiyetinin en büyük ve en kaçınılmaz yurttaşlık görevi olduğunu anlatmaya yetiyor. Amerika'da bireye tanınan hakların bir bakıma abartıldığı, bazı kötü niyetli kimselerin açıkça suç işledikleri halde yasal boşlukları ustalıkla kullanabilen avukatların da yardımıyla kanundan yakalarını sıyrabildikleri Amerika'nın bir gerçeği olarak genellikle kabul edilir. Ama iş vergiye gelince, her şey değişir; vatandaşın mutluluğu, huzuru için her türlü önlemi alan, bu konuda kendini vatandaşına borçlu addeden devlet, vergisini almaya gelince, asık yüzlü, amansız, hatta gerektiğinde tamamen acımasız bir alacaklı profili çizer. Bu noktada asıl şuna dikkati çekmek istiyorum ki, Amerika'da yurttaşlar kurumlara karşı da mükemmel şekilde koruma altındadır. Bireyler ile kurumlar (kamu veya özel hiç fark etmez) arasındaki hukuki ihtilaflarda daima bireylerin hakları ön plana alınır; vatandaş daima öncelik hakkına sahiptir, imtiyazlıdır. Sadece yasaların lafzı değil, hâkimlerin takdir hakkı da birey-kurum ihtilaflarında hep vatandaştan yanadır. Özetlersek, ABD'de sadece vergi dairesi (IRS), vatandaşa karşı zor kullanır, vergi kaçırana karşı öbür gücünü kullanır, onu yaptığına pişman eder. Vergi idaresi ve vergi memurları haricinde başka hiçbir kurum veya kişinin vatandaşa böyle davranmak haddi olmaz. Vergisini tam olarak ödemeyenler, hırsızlardan, katillerden bile daha aşağı bir mevkiye görülür. Ülkemize gelince, durum maalesef çok değişik...

Türkiye'de ise, durum tam tersi, büyük müesseseler vatandaşa karşı tek taraflı tasarrufta bulunabilir, istedikleri sözleşmeleri dayatabilir, yasaları sadece işlerine geldiği yönleriyle uygulayabilir, zaman zaman tahakküme varan derecede haksızlıklar yapmaktan çekinmez. Mesela, bankalar ve mobil telefon şirketleri vatandaşın hukukunu hiçe sayar şekilde işlem yapabiliyorlar. Amerika'da mortgage borçlusu vatandaş temerrüde düşünce, banka sadece kredilendirdiği konuta el koyabilir, borçlunun başkaca malına dokunamaz. Bizde ise, yasal takip kararı veren banka önce temerrüt faizi adı altında alacağını ikiye, üçe katlar, sonra da borçlunun çocuğunun oyuncağına kadar, haczeder. Amerika'da hastasına yanlışı tedavi uygulayan hastane ve doktor, milyonlarca dolar tazminata mahkûm olur. Bizde ise, merhum bir Başbakan'ın siyasete bulaşmış bir başhekimin hastanesinden canını nasıl kurtarabildiğini hepimiz biliyoruz.

Vatandaş bu gibi gaddar müesseseler karşısında hakkını arayamıyor, aramaya kalksa da hukuk sistemi kâğıt üzerinden buna müsait gibi görünse de pratikte cevaz vermiyor. Sadece devlete ait olması gereken yaptırım gücünü, kurumlar kasalarını doldurmak için ve haksız yere bol bol kullanıyor. Buna mukabil, devletin ve milletin

bekası için sert ve tavizsiz olması gereken vergi dairesi yeterli baskıyı kuramıyor, vergi kaçırmayı caydırıyor, kaçakçıyı yakalasa da ona müstahak olduğu müeyyideyi tatbik edemiyor.

Türkiye'de kamu, görevi olduğu halde, halkından vergiyi toplayamazken, kurumlar vatandaşın adeta Deli Dumrul vergisi gibi haraç kesmekte. Bu nedenle, vatandaşın kurumlarca kanunsuz olarak vergilendirilmesi devletçe önlenmediği sürece gerçek bir vergi reformu düşünülemez. Ancak ondan sonradır ki, devlet vatandaşa karşı cebir gücüne sahip tek merci olarak vergi tahsilatını gerçekleştirebilir.

Not: Çarşamba günkü yazımın üçüncü paragrafının başındaki Avrupa'nın birleşmesi fikri, I. Dünya Harbi öncesindeki Kömür-Çelik... cümlesi yerine, "Avrupa Birliği uygulaması Kömür-Çelik Birliği olarak II. Dünya Harbi'nden hemen sonra başladı." cümlesi olacaktır. Yine beşinci paragrafın üçüncü satırındaki Kuzey Kıbrıs, yerine Güney Kıbrıs olacaktır. Aynı paragrafın beşinci satırındaki İsviçre hatalıdır. Bu ülke AB üyesi değildir.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

'Nereden buldun?' demedikçe açıklar kapanmıyor

Sami Uslu 2010.03.17

Türk ekonomisi ve maliyesinde çifte açıklar, yani bütçe açığı ile cari açık kapanmıyor, yapısal bir dönüşüm yapılmazsa da kapanacağı benzemiyor.

Gerçi, uluslararası piyasaların en karmaşık olduğu şu kriz döneminde bile ihtiyacımız olan krediyi temin ediyor ve döviz açığını kapatmakta zorluk çekmiyoruz. İşte, eskiden kapısında yalvar yakar olduğumuz IMF'yi hükümetimiz olsa da olur, olmasa da olur kabilinden keyfe keder bir hadiseye indirgedi. Uzun zamandır devam eden müzakereler, bu mağrur kuruluşun kibarca ama alenen reddedilmesiyle, hatta sanki bizimkiler tarafından birazcık aşağılanmasıyla sona erdi.

Dahası, kamu borçlanmasında toplam devlet borcunun, gayri safi milli hâsılanın % 60'ıyla sınırlanmasını emreden Maastricht Kriterleri'ne de AB üyelerinden daha iyi şekilde uyum sağlayabilen bir ülkeyiz. Ancak, büyüğe oynayan bir ülke olarak, bütçemizi denk tutmayı ve harcadığımız dövizden daha fazlasını kazanmak zorundayız. Günümüzde özellikle bizim gibi bir memleketin kamu harcamalarını kısması çok zordur. Çünkü bir yandan yüksek oranlı bir kalkınmanın finanse edilmesi, diğer yandan da, milyonlarca devlet memuru ve işçisine verimleri ne olursa olsun maaş yetiştirilmesi gerekir. Sosyal güvenlik kurumlarının bütün yükü devletin omuzlarındadır, bu kurumların giderek büyüyen prim açıkları hep bütçeden karşılanır. Emekli vatandaşlar, ister kamu hizmetinden ister özel sektördeki vazifelerden emekli olsun hiç fark etmez; devletin eli hep üzerlerindedir. Koşullar ve yanlış politikalar yüzünden, personeliyle, her türlü silah ve teçhizatıyla, neredeyse savaş kadar yüksek maliyetli tatbikatlarıyla büyük bir ordu beslemek kamunun kısmen dahi olsa kaçınmayacağı bir görevdir. Kalkınma yolunda doğu ve güneydoğu gibi az gelişmiş yöreler ve tarım ve dış ticaret gibi bazı faaliyetler, devletin kesesinden teşvik edilir. Devlet bu harcama kalemlerinin hiçbirinden vazgeçemez. Zaten 'devlet masrafını kısmalı' derken, kastedilen sadece fuzuli masraflar ve suistimallerdir.

Kısaca, devletin harcamalarını radikal şekilde azaltması olacak şey değildir. Öyleyse, bütçe denkliliği adına ekonomimizin kabaca yarısını oluşturan kayıt dışı işlemleri, kayıt içine almak suretiyle vergi gelirlerini artırmak tek çaredir. Bunun için de kayıt dışılıkla savaşın milli bir politika olarak benimsenmesi gerekir. Meselenin ulusal politika olabilmesi için de, mutlaka muhalefet partilerinin hükümetle ağız ve el birliği etmesi, medyanın da böyle bir seferberliği desteklemesi şart. Ayrıca, halkımızın bu konuda eğitilmesi ve bilinçlendirilmesi, bu bağlamda kayıt dışı ekonominin kendisine yarar değil, zarar getirdiği ikna edici tarzda anlatılmalıdır. Aksi

takdirde, bir siyasi iktidarın tek başına bu zorlu mücadeleyi göze alması, göze alsa da kazanması imkânsızdır. Eşzamanlı olarak 'Nereden Buldun Yasası' Meclis'ten geçirilmeli, kararlılık içinde ve mutlaka herkese eşit şekilde uygulanmalı, hiçbir kişi ve zümre kollanmamalıdır. Ezelden bu yana süren şimdiki uygulamada, kayıt dışı ve doğal olarak yasadışı servet edinilmesi adeta normal karşılanmakta, kayıt dışı kazançları önlenemeyenlerin güya bu paraları harcarken yakalanması amaçlanmaktadır. Ancak, dolaylı vergiler asla etkili bir vergilendirme yöntemi değildir. Çünkü kurumsal veya kişisel Gelir Vergisi ödeyenler de, mal ve hizmet alımlarında KDV ve ÖTV gibi vergilerin mükellefidir; dolayısıyla, bu vergiler gelir vergilerinin alternatifi olamaz.

Bakan Mehmet Şimşek'in Maliye teşkilatını güçlendirmesi vergi gelirini artırmada tabii ki olumlu bir adım olmakla beraber, sorunu temelinden çözemez. Köklü çözüm için, vatandaşlara "Sahip olduğun değerleri nasıl, ne iş yaparak edindin?" diye sormak lazım. Bunu tersinden okursak, herkes, ancak hesabını verebileceği para ve malın peşinde olmalıdır. Bu vergi düzeni kurulabilirse, Türkiye dünyada tutulmaz olur. Öyleyse, ülkesinde, milletine ve vatanına karşı sorumluluk duyanların elini taşın altına koyarak üzerine düşeni yerine getirmesi gerekiyor.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Aşırı büyükler küçültülmeli

Sami Uslu 2010.03.19

Küresel krizin merkezi Amerika'da krize karşı yürütülen mücadele, Türkiye'nin yararlanabileceği çok anlamlı dersler içeriyor.

Mesela, halen müzakere edilen bir yasa tasarısına göre, varlıklarının toplamı 10 milyar doları aşan banka ve diğer finans kuruluşlarının Amerikan Merkez Bankası (FED) tarafından özel denetime tabi tutulması, icabında parçalanarak küçültülmesi öngörülmüyor. Kişisel görüşüme göre, aşırı büyüklük meselesini irdelerken, özellikle konuyu ülkemiz açısından değerlendirirken, sadece finans sektörünü değil, reel sektör firmalarını da hesaba katmamız uygun olur.

İktisat kitaplarında ölçek ekonomisi (economies of scale) başlığı altında, küçük şirketlerin zayıflıklarından ve optimal büyüklükteki firmaların üstünlük ve faziletlerinden uzun uzun bahsedilir. Bu bağlamda, sayısal bir değere bağlanmayan optimal büyüklüğün her derde deva olduğu anlatılır. Evet, çok küçük şirketlerin hammadde alımında, bankalardan kredi kullanımında, kaliteli eleman istihdamında vesaire konularda dezavantajlı olduğu inkâr edilemez. Ama aşırı büyüklük de çok mahzurludur ki; buna negatif ölçek ekonomisi denir. Ölçek ekonomisi kavramına göre bilinirliği çok daha azdır. Negatif ölçek ekonomisi, optimaldan daha büyük firmalarda birim başına maliyetin artması ile meydana gelir. Firmanın boyutu arttıkça birim maliyetlerin yükseldiği bir durumdur. Buna göre, çıktı miktarı arttıkça ortalama maliyetler artar. Yani, ölçeğe göre azalan getiri söz konusudur. Negatif ölçek ekonomilerinin sonuçları şunlardır: İletişim azalır, ast ve üst arasında psikolojik uçurum görülür, mensuplarda motivasyon eksikliği ortaya çıkar, çalışan işine yabancılaşır, işin kontrolü güçleşir, çalışan sayısı çok olduğundan işlerini asması, fazla çalışmaması kolayca dikkatten kaçır. Negatif ölçek ekonomisiyle başa çıkabilmenin en iyi yolu, şirketin daha küçük parçalara bölünmesidir.

Gerçekten, uluslararası dev şirketlerin krize karşı performansı bütün dünyada hayal kırıklığı meydana getirdi. Bu şirketler, banka kredilerinden ve ekonominin sunduğu maddi, beşeri her türlü kaynaktan öncelikli olarak yararlanırlar, politikacıları etkiler, yasaları şekillendirirler. Tek başına bir krizi tetikleyebilir veya Lehman Brothers örneğinde olduğu gibi mevcut krizi derinleştirebilirler. Bu yüzden fiilen battıkları zaman bile, ekonominin selameti adına devlet tarafından kurtarırlar. Tabii ki, kurtarma operasyonunun ağır maliyeti, kullanılan kamu

fonları vasıtasıyla tüm topluma ödettirilir. Devletin ekonomiyi düze çıkarma gayretleri, bu meyanda kamunun kasasından piyasalara likidite saçması sadece onların menfaatine hizmet eder, küçükleri düşünen olmaz.

Türkiye'de 1980'li yıllarda bir büyük özel banka, açıkça döviz spekülasyonu yaptığından dolayı kapatılması gerektiği halde, ekonomide doğuracağı çalkantı göze alınamadığı için hiçbir cezaya çarptırılmamıştır. 2001 krizinde küçük bankalar IMF'nin isteğiyle kapatılmış, sıra büyüklere gelince devlet garantisi devreye sokulmuştur. Ancak ülkemiz, henüz dev firmaların hakimiyetine girmemiştir. Bu nedenle, otoritelerin ABD'de yaşananları iyi analiz ederek, şirketlerin aşırı büyümesini engelleyecek önlemleri şimdiden alması yararlı olacaktır. Çünkü ekonomi büyüdükçe aşırı büyük şirketlerin yaşam bulması kaçınılmaz oluyor.

Türkiye, bugünlerde Batı dünyasının bedelini ödediği acı derslerden bedavaya faydalanabilecek bir konumda bulunuyor. Bu fırsattan mutlaka yararlanmalı ve sağlıklı bir ekonomi adına çok küçük şirketleri birleştirerek elimine etmeli, haddinden fazla büyük şirketlerin oluşumunu ise en başından engelleyecek yasal önlemleri almalıdır.

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Japonya da iflas eder mi?

Sami Uslu 2010.03.24

Beklenmedik derecede hızlı ekonomik kalkınma gerçekleştiren ülkelerin başarısı için mucize kelimesini kullanmak ekonomi literatürüne geçmiştir.

Bugüne kadar, ekonomik mucize sözcüğü en fazla Japonya için kullanılmıştır. Bu ülke, ekonomik kalkınmanın sadece Batılılara has bir özellik olduğunun zannedildiği bir dünyada kalkınmasını gerçekleştirebilen ilk Doğulu ülkedir, halen ABD'den sonra gayri safi milli hasıla bakımından dünyanın ikinci büyük memleketidir. Fakat, Japonya'nın şimdiki haline methiyeler düzmenin pek imkanı yok.

Japonya'nın ne kadar güç durumda olduğunu en iyi anlatan hususu, bir dev emeklilik fonunun yatırımlarıyla ilgili aldığı karardan anlayabiliriz. Japonya'ya ait, dünyanın en büyük emeklilik fonundaki varlık toplamı 1,37 trilyon dolardır, fonu yöneten Japon da otomatikman dünyanın en büyük fon yöneticisidir. Fonun alıp sattığı enstrüman, Japon Hazine bonolarıdır. Yine fonun müthiş büyüklüğünden dolayı, yöneticisi, dünyanın en büyük hazine bonusu alım-satımcısı konumundadır. Ancak, bu fon artık Japon Hazine bonusu almamakta, tam tersi, dünyanın en büyük Japon Hazine bonusu satıcısı olarak piyasada işlem yapmaktadır. Yani, Japonya devleti artık yatırım yapmak için iyi bir risk teşkil etmiyor. Çünkü, Japonya'nın kamu borcu ürkütücü düzeye çıkmıştır. Olumsuz gidişat ise, kısa dönemde halledilmesi imkansız, temel bir gelişmeden ileri gelmektedir: Japon milleti yaşlıdır ve giderek daha da yaşlanmaktadır. Milyonlarca Japon emekliye ayrılmakta ve söz konusu emeklilik fonundan emekli maaşı almaya başlamaktadır. Ancak, emekliliğe ayrılanların yerine yaşanan toplum taze işgücü koyamıyor ve emeklilerin sayısı hızla yükselirken, onların yükünü çeken işgücü sayısı azalıyor.

1960'lı ve 70'li yılların mucizesi bugünlerde borçlanmada şampiyon; devlet borcu 10 trilyon dolara ulaşmış vaziyette. ABD'nin aşırı borçlu olmadığını savunanlar, bunu Japonya'nın borç rakamını öne sürerek yapıyorlar. Gerçi, ABD ile Japonya'nın kamu borç yükü aynı düzeyde, ama Amerika'nın gayri safi yurtiçi hasılası Japonya'nın üç misli. Bugün, toplam kamu borcunun gayri safi yurtiçi hasılaya oranı bakımından Japonya (Zimbabve hariç) dünya birincisi. Japon borcunun yaklaşık dörtte birini oluşturan 2,36 trilyon doların vadesi 2010 yılında doluyor, yani önümüzdeki dokuz ay içinde, Japon hükümeti borcu borçla ödemek üzere, 2,36 trilyon dolar tutarında yeni mali yatırım çekmek zorunda. Bir yandan da, Japon Hazine bonosunun dünyadaki

en büyük alıcısı olan emeklilik fonu artık alımı kesti ve bu kararını dünya kamuoyuna açıklayarak, kendini bağladı. Japonya'nın bir başka dev yatırımcı şirketi yakın zaman önce, elindeki Japon Hazine bonolarını satmayı düşündüğünü ifade etti. Bu anormal borç, bu kadar kısa bir süre içinde ve bu kadar ters koşullarda nasıl ödenir? Bunun yanıtını kimse veremiyor.

Öte yandan, uzmanların görüşüne göre, Japonya'nın bu yıl veya gelecek yıl içinde bir büyük kredi sıkışıklığına düşer olması da muhtemel. Çünkü hükümet hazine bonosunu yatırımcılar açısından cazip hale getirmek için, faiz oranlarını yükseltecek, bu da devletin zaten aşırı düzeyde bulunan borç yükünü daha da ağırlaştıracak. Bazı ekonomistlerin öngörüsüne göre, kredi piyasalarında ABD'deki mortgage piyasasında yaşanılardan yüz misli daha kötü bir kâbus yaşanacak, kötümser düşünenlerin dediği olursa, tarihin en büyük devlet iflası Japonya'da patlayacak. Bazı tahminlere göre, Japon hükümeti, normal yoldan ödeyemeyeceği borcunu, enflasyonla ödeyecek, yani yeni devalüe edecek. Yatırım uzmanları şimdiden yatırımcılara Japon Yeni'nde açık pozisyon almalarını, yani yen üzerinden borçlanmalarını önermeye başladılar.

Japonya'nın içine düştüğü durum, bize dünyada insanlar tarafından mucize denebilecek bir olayın ortaya konulamayacağını kanıtlamaya yeterlidir. s.uslu@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Dolar ile Euro'nun savaşı

Sami Uslu 2010.03.26

Avrupa Birliği'ne (AB) dahil 16 ülkenin paralarının birleştirmesiyle meydana gelen Euro, 2000 tarihinde yürürlüğe girdi.

İnsanları en fazla şaşırtan olay, Almanya'nın Deutsche Mark'tan vazgeçerek, para birliğine katılmasıydı. Dünyanın dolardan sonra ikinci rezerv parası olan markın Euro'ya katılarak tarihe karışmasına Alman devleti karar vermiş olsa da, Alman milleti bu karara asla içtenlikle katılmadı. İngiltere ise o tarihlerde tamamen AB yanlısı bir başbakan ve hükümet tarafından yönetilmekte olmasına rağmen, uluslararası piyasalarda, 3. rezerv para olarak tedavül eden sterlini muhafaza etmeyi tercih etti. Sterlin konusunda İngiliz halkı ile milleti farklı düşünseler de, aynı yönde davrandılar.

İlk başlarda, kafalarda soru işareti doğurmasına rağmen, Euro, hızla kullanım alanını genişletti. Nitekim Euro sirkülasyona yeni başladığında, değeri ABD Doları'nın altındaydı. Paritenin seyrine göre, sanki Euro, markın yerini almış gibiydi. Daha sonra, parite önce eşitlendi, ardından da Euro daha pahalı bir döviz haline geldi, yakın zaman öncesinde Euro, bir buçuk dolar oldu. Euro'nun dolara karşı yükselişinin nerede duracağını yatırımcılar merak eder hale geldi. Bu arada dolar aleyhine ve Euro lehine uluslararası ekonomi ve siyaset çevrelerinde ilginç yorumlar, spekülasyonların ardı arkası kesilmedi. Temel tartışma konusu, Euro'nun doların yerine uluslararası rezerv olup olamayacağı sorusuydu. Euro'nun güçlü seyrine, İran'ın kendi petrolünü Euro'yla satacağını duyurması eklendi. Hemen hemen eş anlı olarak, Çin ve Rusya, ABD Doları'nın artık uluslararası ödeme aracı olmasına itirazlar etmeye başladı. Buna ABD Başkanı Obama, bizzat cevap vererek, doların arkasında dünyanın politik ve iktisadi bakımdan dünyanın en istikrarlı ülkesi olan Amerika Birleşik Devletleri'nin bulunduğunu ve bu özellikle başka bir ülkenin yeryüzünde mevcut olmadığını savundu. Amerika, doların hâkimiyetine karşı gelenleri sadece ikna yoluyla değil, aynı zamanda ve oldukça açık biçimde tehdit etmeyi de ihmal etmedi. Ancak, Amerikan yönetiminin meseleyi ciddiye alması, bazı çevrelerde 'dolar imparatorluğunun sonu mu geldi?' sorusuna yol açtı. Ancak, doların en fazla aleyhine olanlar bile, Euro'nun onun yerini nasıl alabileceği konusunda tatminkâr şeyler söyleyemedi. Doların arkasında tek ve süper bir devlet duruyordu ve

bu devletin tek bir merkez bankası ve tek bir hazinesi vardı. Euro'nun sahibi ise ekonomileri birbirine benzemez 16 ülkeydi ve ortada ortak bir hazine yoktu. Sonra, Çin olsun, Rusya olsun hep ABD ekonomisine bağımlı ülkeler. Bizzat AB'nin çarkları Amerika'sız dönemezdi. Herkesin ayakta kalmak için ABD'ye mal satması gerekiyor. Ayrıca, bir konuda spekülasyon yapmak kolay ama uygulamaya geçmek zordur. Son tahlilde, Euro ile dolar karşılaştırmasında dolara yüz çevirip, ABD yerine Avrupa'ya paraları emanet etmek cesaret isteyen bir iştir ki hiçbir ülke bu cüreti gösterecek kadar ileri gidememiştir.

Derken, küresel krizin ikinci yılına gelindiğinde, AB ülkelerinin zayıflıkları teker teker ortaya çıktı. Konjonktür yüksek iken parlayan AB yıldızları, kriz çıktığında sönmüverdi. Doğal olarak, bu durum Euro'ya yansdı ve bu paranın doları sollaması fikri bir-iki ay içinde unutuluverdi. Euro'ya katılan ülkelerin hemen hepsi bu yaptıklarından pişmanlık duyar oldular. Daha önce kayda değer bir milli paraları olmayan Doğu Avrupa ülkeleri bile Euro'yu terk etmek için artık zemin arıyorlar. İtalyanlar, Euro yüzünden kendilerini düze çıkaracak önlemleri alamadıklarından şikâyet ediyorlar. ABD Doları altmış yılı aşkın bir süredir zirvedeki yerini koruyabildi ve hâlâ zirvede. Buna mukabil, Euro zirve hayalini bile ancak 3-4 sene devam ettirebildi.

Avrupa Birliği'nin ortak parasının ABD Doları karşısındaki yenilgisi, Avrupa'nın süperlikte ABD'yi yakalama hayalini başka baharlara bıraktı. s.uslu@zaman.com.tr

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kılavuzu karga (kredi derecelendirme kuruluşu) olanın...

Sami Uslu bilinmeyen-tarih

"Kılavuzu karga olanın..." diye başlayan tekerlemeyi hepimiz biliriz. Dünyayı kasıp kavuran global krizde uluslararası derecelendirme kuruluşlarının oynadığı rol, ancak bu sözlerle ifade edilebilir.

Küresel finasta yatırımcılar; paralarını yatırmak için çeşitli enstrümanlar arasında tercih yaparken, en çok söz konusu kurumların verdiği raporlara ve kredi değerliliği notlarına bakarlar. Çünkü, bu şirketlerin dürüstlüğüne ve uzmanlığına güvenilir.

Fakat derecelendirme kurumlarının bu güveni hiç de hak etmediği anlaşıyor. ABD Temsilciler Meclisi başkanı ve Kongre'nin etkili isimleri, dünyanın en büyük derecelendirme kuruluşları olan Moody's, Standard and Poor's ve Fitch'in mortgage destekli menkul değerler için bilerek, kasten yüksek not verdiğini ısrarla iddia ediyorlar. Her üç derecelendirme kurumundaki tepe yöneticilerini sorgulayan ve resmî şirket belgelerini inceleyen Başkan, bu kuruluşların güveni kötüye kullandıklarını açıkça ifade etti. Anlaşıldığına göre, mortgage destekli kağıtları derecelendirmekle görevli komitelerdeki uzmanlar, kişisel paralarını yatırdıkları menkul kıymetlere aşırı notlar vermişler, yani yatırımcıyı değil, kendi yatırımlarını düşünmüşler. Şayet, komite üyeleri dürüst olsalardı menfaat çatışması (conflict of interest) olmasını engellemek için durumu üstlerine bildirir ve kendi paralarını yatırdıkları menkul değerleri derecelendirmekten kesinlikle kaçınırlardı. Daha da kötüsü, derecelendirme kurumlarının yöneticilerinin, komitelerdeki üyelerin durumundan haberdar olması. Yani komitesiyle, idarecisiyle, derecelendirme şirketleri kişisel menfaatleri için tüm ülkenin, hatta dünyanın finans sistemini ateşe atmaktan çekinmemiş. Aslında, derecelendirmenin bireylerle değil, komiteler marifetiyle yürütülmesindeki amaç, muhtemel suistimalleri en başından önlemektir. Fakat, dürüstlük o kadar geri plana itilmiş ki, komite sistemi dahi bu konuda çare olamamış.

Bu yetmezmiş gibi, üç en büyük derecelendirme kurumu, çeşitli piyasalarda pazar paylarını birbirleri aleyhine yükseltmek adına da haksız rekabet yapmışlar ve mortgage tahvillerine not verirken gevşek davranmışlar, aşırı yüksek derecelendirme notu vermişler. Mesela, Moody's firmasının CEO'su tarafından Ekim 2007'de direktörlere gönderilen bir şirket-içi yazışmada, Moody's ve S&P'nin hakim olduğu bir piyasaya Fitch'in de girdiği ve oluşan rekabet baskısı yüzünden derecelendirme kalitesinin aşağıya çekildiği açıkça belirtiliyor. İlginçtir ki, bu derecelendirme kuruluşlarında menfaat çatışmasına yol açılmamasını teminen dosyalar dolusu mevzuat bulunuyor. Buna rağmen mortgage piyasasındaki bozulmanın büyüklüğünü ve hızını öngörememeleri, derecelendirme kuruluşlarının uzmanlığının da kağıt üzerinde kaldığını gösteriyor. Bu arada, Moody's'in yaklaşık bir milyar dolar tutarında borçlanma enstrümanını bilgisayardan kaynaklanan hatalar sebebiyle yanlış değerlendiren bazı elemanları hakkında kanunî takip başlattığını not edelim.

Uluslararası derecelendirme kuruluşlarının faaliyetlerindeki başka bir temel sakatlık, ücretlerini menkul değerleri çıkaran şirketlerden almaları. Bazıları, ücretlerin yatırımcı tarafından ödenmesinin uygun olacağını ileri sürerken, diğer bazıları da böyle bir uygulamanın sorunu çözmeyeceğini, sadece başka bir alana kaydıracağını, büyük yatırımcıların para gücüyle, küçüklerden farklı ve tercihli bilgilere ulaşacağını iddia ediyor.

Kamuoyunun pek bilmediği bir gerçek şu ki; derecelendirme işinde başka büyük menfaatler de dönüyor. Şöyle ki; kredi notu düşen bir banka, bundan dolayı, riskli aktifleri için eskiye göre çok daha fazla teminat yatırmak ve aynı tutarda risk için daha çok özsermaye bulundurmak zorunda. Mesela, Standard and Poor's tarafından notu indirilen Merrill Lynch, çıkardığı menkul değerlerin teminat tutarını tam 3,2 milyar kadar yükseltmek zorunda. Morgan Stanley'nin yatıracığı ek teminat ise 973 milyon doları buluyor. Başka bir deyimle, derecelendirme kuruluşundan torpilli bir banka, büyük bir külfetten kurtuluyor.

İşte, mevcut küresel finans sisteminin kılavuzları bu uluslararası derecelendirme kuruluşları. Böyle kılavuzlarla selamete çıkılamayacağı belli değil mi?

Kaynak: zaman.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)